JACK LONDON

46

ESPLA

JACK LONDON

Călcîiul de fier

46

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

În colecţia

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

vor apărea:

N. D. COCEA

Pamflete şi articole * Vinul de viaţă lungă

JULIUS FUCIK

Reportaj cu ştreangul de gît

* * *

Flori alese din poezia populară, antologia poeziei lirice

ÉMILE ZOLA

Germinal, roman, vol. I

ÉMILE ZOLA

Germinal, roman, vol. II

Lei 5

Patraș, Ana-Maria

JACK LONDON

Călcîiul de fier

1960

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

Traducere, prefaţă şi note:
D. MAZILU

Jack London
THE IRON HEEL
New York
The Macmillan Company
1924

PREFAȚĂ

„Sînt un fiu al clasei muncitoare." Cu aceste cuvinte își începe Jack London unul dintre cele mai cunoscute eseuri ale sale, intitulat, în mod semnificativ, *Ce înseamnă viața pentru mine*. Afirmația este plină de adevăr și oferă o cheie pentru înțelegerea sensului vieții și luptei marelui scriitor, pentru înțelegerea operei și activității lui cetățenești.

Fără îndoială că originea socială și viața pe care a dus-o pînă la o anumită vîrstă, viață caracteristică pentru masele muncitoare din America la sfîrșitul veacului trecut, sînt acelea care au oferit geniului său creator condițiile favorabile pentru realizarea unei opere atît de importante și atît de scumpe oamenilor simpli de pretutindeni. Prin opera creată în aceste condiții, scriitorul a îndreptățit pe deplin elogiul pe care i-l adresa, la începutul anului 1929, un critic literar marxist, Martin Russak, în revista *New Masses*[1]: „Jack London a fost un adevărat scriitor proletar — primul și, pînă astăzi, unicul scriitor proletar de geniu al Americii. Muncitorii care citesc, îl citesc pe Jack London. Este singurul scriitor pe care cu toții l-au citit, singura experiență literară care le este comună tuturor. Muncitori din uzine, muncitori agricoli, marinari, mineri, vînzători de ziare îl citesc și îl recitesc. El este cel mai popular scriitor al clasei muncitoare americane."[2]

---

[1] Revistă americană, 1926—1948, organ de popularizare a ideilor marxism-leninismului.

[2] Citat de Philip S. Foner, *Jack London: American Rebel*, The Citadel Press, New York, 1947, p. 7.

Ca artist, Jack London continuă linia realistă a literaturii americane, ilustrată înaintea lui de scriitori de seamă, ca Stephen Crane, Frank Norris şi, mai cu seamă, Mark Twain. Dar, în comparaţie cu precursorii săi, Jack London face un mare pas înainte. Predecesorii săi privesc cu simpatie clasa muncitoare şi ar dori să-i îmbunătăţească starea de adîncă mizerie în care se zbate. Dar ei vedeau toate acestea ca spectatori, şi dorinţele lor de mai bine nu-i împingeau niciodată să scormonească la rădăcina sistemului social generator de mizerie şi asuprire, ca să-i afle putreziciunea şi să arate căile menite să ducă la răsturnarea lui. Jack London însă a trăit ca proletar, el a înţeles că numai prin dărîmarea sistemului capitalist clasa lui se poate elibera, şi a închinat tot ce avea mai bun în el luptei de eliberare a proletariatului.

Jack London a avut o viaţă frămîntată şi tumultuoasă, care l-a purtat prin multe locuri din lume şi l-a trecut prin nenumărate încercări. Totdeauna însă existenţa lui a fost dominată de două cerinţe inexorabile : setea de cunoaştere şi nevoia permanentă de activitate. A lucrat, încă de copil, ca simplu muncitor şi ca marinar ; a străbătut, ca vagabond, Statele Unite de la un ocean la celălalt, din California şi pînă la New York, apoi s-a întors în California ; a fost căutător de aur în Alaska ; a cercetat, ca reporter, cartierele mizere ale Londrei, sinistrele *slums*-uri ; a străbătut Pacificul, ca marinar ; a fost în Japonia şi în Coreea, în calitate de corespondent de război ; a străbătut în lung şi-n lat Statele Unite şi a vorbit în nenumărate locuri, ca purtător de cuvînt al celor mai înaintate cercuri din mişcarea muncitorească americană. A devorat orice carte i-a căzut în mînă, citind şi lucrînd de obicei cîte nouăsprezece ceasuri pe zi ; a înregistrat în sufletul său, de o rară sensibilitate, aspectele cele mai semnificative ale lumii înconjurătoare. Fiind artist şi luptător totodată, a simţit nevoia imperioasă de a comunica şi altora cele observate

şi de a se angaja cu toate forţele în lupta pentru remedierea relelor fără număr existente în lume.

Dintre toate aceste multiple aspecte ale vieţii lui, trei sînt însă acelea care au avut o influenţă determinantă asupra creaţiei sale scriitoriceşti: copilăria şi tinereţea, trăite ca simplu muncitor, călătoria în Alaska şi activitatea de militant social, dusă în vremea cînd declara că cel mai de preţ bun al său este carnetul de membru al partidului socialist.

S-a născut la 12 ianuarie 1876 ca fiu natural şi a purtat numele de John Griffith, pînă ce a fost înfiat de John London, bărbatul cu care mama lui s-a căsătorit, cînd el avea abia opt luni. A trăit o copilărie nefericită şi chinuită de tot felul de lipsuri, despre care a scris mai tîrziu: „N-am avut niciodată jucării sau alte fleacuri de care au copiii. Primele mele amintiri din viaţă sînt umbrite de sărăcie. Lipsurile pricinuite de sărăcie deveniseră cronice... Şi numai un copil, cu sensibilitatea unui copil, poate ajunge să înţeleagă însemnătatea lucrurilor cărora multă vreme le duci dorul."

Avea doar zece ani cînd a fost silit să muncească, pentru a ajuta şi el la împlinirea nevoilor familiei. Se scula de la trei dimineaţa, să vîndă ziare pe stradă, apoi trebuia să se întoarcă repede acasă şi să pornească la şcoală, iar după aceea dădea fuga să prindă ediţia de seară a ziarelor, din vînzarea cărora încerca să mai scoată cîţiva gologani. Dar încă de pe acum, băieţelul, care pe băncile şcolii îşi luase numele de Jack, adăugîndu-l celui de London, al tatălui adoptiv, dă dovadă de o energie titanică, menită să-l însoţească pînă în ultima perioadă a vieţii. La opt ani descoperise ceea ce el însuşi numeşte „adevărata pasiune a vieţii sale" — lectura. Deşi atît de trudit, găseşte totuşi vreme să citească, şi citeşte cu o sete într-adevăr nepotolită. Citea, aşa cum spune un biograf al său, tot timpul: la masă, după masă, pe drumul către şi de la şcoală, în recreaţii, iar dacă nu l-ar fi răzbit foamea, ar fi stat cu cartea în mînă cît e ziua de lungă.

La treisprezece ani, termină gimnaziul, dar hainele îi sînt atît de zdrenţăroase, încît nu are putinţă să participe la festivitatea de sfîrşit de an. Situaţia familiei ajunsese aşa de precară, că nici vorbă nu putea fi de continuarea studiilor, ci trebuie să muncească, pentru a ajuta la întreţinerea familiei. Şi, astfel, Jack London îşi începe existenţa de proletar. Munceşte într-o fabrică de conserve, unde, în schimbul unei simbrii mizerabile, este silit să trudească optsprezece şi adesea douăzeci de ceasuri pe zi, pentru ca apoi, istovit, să se tîrască pe jos pînă acasă, fiindcă nu-şi putea îngădui să risipească banii pe bilete de tramvai. Dîndu-şi seama că, dacă va continua astfel, este sortit să ajungă o simplă vită de povară, pleacă din fabrică, şi, după cîtăva vreme, se angajează ca marinar pe un vas cu pînze, care se pregătea să pornească la vînătoare de foci. Pe vas, prin îndemînarea în muncă, prin forţa pumnilor în încăierări şi prin spiritul său de solidaritate cu tovarăşii de muncă, izbuteşte să fie socotit de-o seamă cu marinarii vîrstnici şi încercaţi, deşi nu avea decît şaptesprezece ani. Lucrează pe urmă într-o ţesătorie de iută, unde are din nou prilejul să cunoască nemijlocit exploatarea cea mai crîncenă. Văzînd încă o dată că pe drumul acesta nu poate ajunge decît la distrugere fizică, se hotărăşte să înveţe o meserie. Încearcă să înveţe meseria de electrician. Intră într-o uzină electrică şi, bineînţeles, începe cu muncile cele mai grele şi mai prost plătite. E primit ca fochist. I se promite că, dacă va munci pe rupte, i se va da posibilitatea să înveţe meseria. Şi el munceşte din răsputeri, cîte paisprezece ore din douăzeci şi patru, ziua şi noaptea. Curînd, află că patronul, folosind uriaşa lui putere de muncă, dăduse afară doi fochişti, sporindu-şi astfel profiturile cu cincizeci de dolari pe lună, căci lui îi plătea numai treizeci de dolari, faţă de optzeci, cît îi costau cei doi muncitori concediaţi. Tînărul Jack se cutremură, dar rămîne pe loc. Nu mai trece însă mult, şi cineva îi arată un „fapt divers“ publicat în ziare : unul dintre fochiştii aruncaţi pe drumuri se sinucisese. Asta n-o mai poate îndura. Renunţă la învăţarea unei meserii şi părăseşte uzina.

În vremea aceea, în 1894, Statele Unite erau zguduite de o puternică criză economică. Sute de mii de muncitori sînt aruncați pe drumuri, și mulți dintre ei organizează ceea ce s-au numit atunci „armatele de șomeri", care își propun să se îndrepte către Washington, pentru a cere parlamentului adoptarea unor măsuri menite să îmbunătățească soarta milioanelor de năpăstuiți. Dar aceste „armate", fiind slab organizate, se destramă, în cea mai mare parte, pe drum. Într-o astfel de „armată" se înrolează și tînărul Jack London, însă destul de repede se pierde de grosul ei.

Așa începe marea călătorie, care avea să-l ducă de două ori de-a latul continentului nord-american. Lipsit de orice mijloace de trai, a fost obligat să ducă o existență de vagabond, a trăit în mijlocul șomerilor porniți inițial către Washington și a cunoscut nemijlocit nenumărate aspecte ale vieții dezmoșteniților soartei.

A avut prilejul să cunoască și ce înseamnă justiția de clasă, căci, trimis în judecată pentru vagabondaj, a apărut în fața unui judecător care nu s-a ostenit să respecte nici cele mai elementare reguli de procedură și l-a condamnat la treizeci de zile închisoare. Condamnatul a avut astfel ocazia să afle binefacerile sistemului penitenciar burghez, adevărată școală a crimei și teren de desfășurare a celor mai bestiale porniri ale temnicerilor. Importanță capitală are însă faptul că, în timpul călătoriei, scriitorul de mai tîrziu a avut prilejul să audă pe tovarășii săi de suferință vorbind despre forța clasei muncitoare organizate, despre țelurile luptei ei, despre socialism și despre marii dascăli ai proletariatului — Marx și Engels. A aflat de la tovarășii săi că în toate marile state din lume existau organizații ale clasei muncitoare, care se conduceau, în lupta lor, după învățătura marxistă și că în țara lui chiar, în Statele Unite, existau asemenea organizații, al căror țel era sfărîmarea odiosului sistem social capitalist și înlocuirea lui cu un altul, în care oamenii să fie liberi și să se bucure de produsul muncii lor.

Din toate cele trăite și aflate pînă acum, tînărul London a înțeles esențialul : că problema fundamentală care îi stă în față nu este aceea de a-și face un rost, fiindcă, chiar dacă el ar izbuti, ar rămîne totuși în urma lui milioane și milioane de oameni condamnați mai departe la aceeași existență cîinească. A hotărît deci să lupte pentru cauza celor exploatați și să se înarmeze pentru această luptă.

De îndată ce se întoarce în California, se înscrie la liceu, dar, pentru a se întreține, continuă să muncească : bate covoare, spală geamuri, muncește la coasă, lucrează într-o spălătorie, e portar al școlii unde învață. Totodată începe, așa cum spune el însuși, „o adevărată goană după învățătură". Citește enorm. În acest timp citește pentru prima oară și *Manifestul Partidului Comunist* și subliniază apăsat pasajul său final și măreața chemare cu care el se încheie. Totodată, intră în legătură cu cercurile socialiste, eveniment despre care va scrie mai tîrziu : „Socialiștii sînt revoluționari, întrucît luptă pentru a răsturna actuala societate și pentru a clădi o societate nouă, societatea viitorului. Și eu eram un socialist și un revoluționar. M-am alăturat grupurilor de revoluționari, alcătuite din muncitori și intelectuali, și, pentru prima oară în viața mea, am văzut ce înseamnă viața intelectuală."

Din această vreme începe lupta politică a lui Jack London. Trebuie arătat că, chiar de pe băncile liceului, scrie eseuri și pamflete politice, primul dintre ele publicîndu-l într-o revistă studențească. Participarea lui la mișcarea socialistă, faptul că îndrăznește să se abată de la tema pe care fusese însărcinat s-o dezvolte în fața colegilor și profesorilor și să rostească o cuvîntare deschis revoluționară, proclamînd necesitatea răsturnării ordinii sociale existente, îi atrag sancțiuni din partea autorităților școlare. Își termină totuși liceul și se înscrie la Universitatea din California, unde nu rămîne însă decît vreo cîteva luni, deoarece superficialitatea gîndirii filozofice și politice dominante în acest „for de cultură" îl dezgustă și-i dovedește că nu are ce învăța de la apologeții plătiți ai ordinii capitaliste.

Părăseşte universitatea în februarie 1897. În luna iulie a aceluiaşi an începe să se desfăşoare un episod crucial din viaţa sa : călătoria în Alaska. Atras de mirajul aventurii şi al necunoscutului, de posibilitatea creării lesnicioase a unei situaţii materiale, Jack London pleacă, împreună cu bărbatul surorii sale Eliza, să caute aur acolo unde se descoperiseră de curînd cîmpuri aurifere — în ţinutul Klondike, din Alaska. Pe acele meleaguri întîlneşte oameni care-l impresionează adînc, ia cunoştinţă de realităţi noi şi trăieşte sau aude despre întîmplări zguduitoare.

În vremea aceea, Jack London avea douăzeci şi doi de ani. Deschisese larg ochii asupra lumii, din cărţi şi din viaţă învăţase mult şi temeinic. Era deci pregătit, şi în sufletul său, receptiv şi dotat cu sensibilitate aleasă, imaginile se întipăresc adînc şi se sedimentează, ideile se îmbogăţesc, şi, nu peste multă vreme, toate se vor cere aşternute pe hîrtie.

Încercînd în atîtea feluri să-şi croiască un rost în viaţă, Jack London se străduise ani de-a rîndul să forţeze mîna sorţii şi să se afirme ca scriitor. Pasiunea pentru literatură provenea, desigur, nu numai din vastitatea lecturilor, ci mai cu seamă din clocotul interior, care-i cerea să rostească în auzul lumii întregi mesajul său artistic. Repurtase chiar, cu vreo şase ani în urmă, un succes literar, atunci cînd, după întoarcerea de la vînătoarea de foci, participase la un concurs literar şi cîştigase douăzeci şi cinci de dolari cu nuvela *Taifun în largul coastelor Japoniei*. Dar după asta, toate încercările lui dăduseră greş, iar cu excepţia micilor lucrări publicate în revistele studenţeşti ori în ziarele socialiste, nu izbutise să mai tipărească nimic. Şi pentru a-şi croi drum ca scriitor luptase din greu, cu eforturile supraomeneşti pe care avea să le descrie mai tîrziu în romanul său cu pronunţat caracter autobiografic, intitulat *Martin Eden*.

Întors din Alaska, porneşte din nou la luptă, cu şi mai multă ardoare. Şi, în fine, bucăţile inspirate din cele ce văzuse şi trăise printre căutătorii de aur îi deschid drumul. La sfîrşitul anului 1899 i se publică în una dintre cele mai mari

reviste americane nuvela *O odisee a Nordului,* apoi își vede tipărite în reviste alte nuvele, și în 1900 îi apare primul volum, intitulat *Fiul lupului.*

Faptul că London a reușit să-și croiască drum în lumea literelor tocmai prin lucrări cu teme din viața Nordului este departe de a fi întîmplător, deoarece lucrările inspirate de viața din Alaska se numără printre cele mai izbutite creații ale sale. În această privință este emoționantă și foarte semnificativă mărturisirea pe care ne-a lăsat-o N. K. Krupskaia despre una dintre cele mai bune scrieri ale lui London inspirate din viața Nordului :

„Într-o seară, cu două zile înainte de moartea lui (a lui Lenin, n.a.), i-am citit nuvela lui Jack London *Dragoste de viață,* care poate fi văzută și azi pe masa din camera lui. E o nuvelă impresionantă. Printr-un pustiu acoperit de zăpadă, pe unde n-a călcat nicicînd picior de om, își croiește cu greu drum spre portul situat pe un mare fluviu un om bolnav, care se sfîrșește de foame. Puterile îl părăsesc ; el nu mai merge, ci se tîrăște, iar alături de el se tîrăște un lup, hămesit și el de foame. Între ei se încinge o luptă : omul învinge și, pe jumătate mort, pe jumătate nebun, ajunge la țintă. Lui Ilici, povestirea aceasta i-a plăcut foarte mult.“ [1]

Pînă în ultimul an al vieții — 1916 — Jack London a scris necontenit, lucrînd cîte nouăsprezece ore pe zi. Opera sa este vastă, mai ales dacă ținem seama de faptul că scriitorul a murit la patruzeci de ani. În timpul vieții i s-au publicat nouăsprezece romane, o sută cincizeci și două de povestiri, trei piese de teatru și numeroase articole și eseuri, iar după moarte, alte șase volume.

Bogata operă a lui Jack London este însă foarte inegală și contradictorie. Alături de lucrări care au cucerit admirația cititorilor de pe toate meridianele, printre scrierile sale se numără și altele, slabe, nerealizate, tributare gustului trivial burghez și despre care autorul însuși recunoaște că le-a scris

---

[1] *Lenin despre cultură și artă,* E.S.P.L.P., București, 1957, p. 600.

λ

numai pentru bani. Dar slăbiciunile operei lui London nu provin numai din graba cu care au fost scrise unele dintre lucrările sale. Multe dintre aceste slăbiciuni şi, mai ales, limitele viziunii lui artistice şi ale concepţiei sale ideologice aparţin pe de o parte epocii, iar pe de alta provin din influenţa pe care au exercitat-o asupra sa unii filozofi reacţionari burghezi, şi mai cu seamă Spencer şi Nietzsche, care se bucurau de mare trecere în cercurile intelectuale burgheze la începutul secolului nostru. De la Spencer, London a împrumutat unele idei din cadrul concepţiei sociologice a acestuia, cunoscută sub numele de „teoria organicistă a societăţii", potrivit căreia societatea omenească ar fi supusă aceloraşi legi ca şi lumea animală şi vegetală, bazîndu-se pe lupta pentru existenţă şi selecţia naturală. Extinzînd în chip eronat legile biologice şi asupra societăţii omeneşti, Spencer ajunge să susţină teoria potrivit căreia ar exista rase superioare şi inferioare, iar London împrumută de la el credinţa în supremaţia albilor, şi în special a anglo-saxonilor, credinţă de care, din păcate, nu a ajuns să se descotorosească niciodată, multe dintre scrierile lui fiind viciate de această aberaţie. Unind asemenea idei, împrumutate de la Spencer, cu altele, luate din arsenalul filozofului german ultrareacţionar Nietzsche, în special cultul supraomului, London ajunge uneori să nu înţeleagă just rolul personalităţii şi să nu poată vedea că poporul este adevăratul creator al istoriei. Constatînd acest adevăr, nu trebuie să pierdem din vedere că totuşi London nu a acceptat niciodată în întregime teoriile lui Spencer sau Nietzsche, în această privinţă stînd mărturie numeroase fraze din opera sa, printre care şi nota privitoare la Nietzsche din cartea de faţă (vezi p. 18). Influenţa dăunătoare a celor doi filozofi reacţionari rămîne însă un fapt de necontestat.

În ciuda lipsurilor de acest fel, opera lui Jack London rămîne o contribuţie însemnată la tezaurul literaturii universale. Prin realismul ei, prin marea dragoste pentru om şi pentru forţele lui creatoare, prin vigoarea cu care a demas-

cat ororile regimului capitalist şi şi-a afirmat credinţa nestrămutată în inevitabila victorie a socialismului, opera lui Jack London şi-a cucerit cu deplin drept dragostea şi aprecierea oamenilor simpli de pretutindeni. Lucrările lui cele mai însemnate — *Martin Eden*, *Lup de mare*, *Chemarea străbunilor*, *Colţ alb*, precum şi cîteva nuvele şi eseuri, din care unele au fost reunite în volumul *Pagini alese*[1] — au fost tipărite în romîneşte în anii regimului nostru şi sînt cunoscute cititorilor, aşa încît nu ne vom mai opri asupra lor. Dintre lucrările lui principale lipseşte doar, în enumerarea de mai sus, *Călcîiul de fier*, care apare acum pentru prima oară într-o versiune completă.

Călcîiul de fier este indisolubil legat de al treilea aspect hotărîtor al vieţii lui Jack London — activitatea lui de militant social — şi reprezintă una dintre culmile cele mai înalte ale creaţiei sale de scriitor luptător.

Am văzut — după propria lui mărturisire — cînd şi în ce fel s-a încadrat Jack London în mişcarea socialistă din S.U.A. În vremea aceea, la sfîrşitul veacului al XIX-lea, societatea americană se afla într-o stare de adîncă frămîntare. Trecerea capitalismului din S.U.A. în faza sa imperialistă dusese la o uriaşă concentrare a capitalurilor, la apariţia monopolurilor şi la înăsprirea exploatării clasei muncitoare. În acelaşi timp, se dezvoltase mişcarea muncitorească, aveau loc încleştări crîncene între muncă şi capital, paralel cu luptele dintre micile întreprinderi şi monopolurile atotputernice. Ideologia socialistă se răspîndea cu repeziciune.

Caracteristic pentru mişcarea socialistă din America este faptul că ideile socialismului ştiinţific au fost aduse acolo mai ales de către emigranţii germani, plecaţi din patrie în perioada de reacţiune care a urmat înfrîngerii revoluţiei din 1848. O importanţă primordială în răspîndirea ideilor re-

---

[1] Jack London, *Pagini alese*, E.S.P.L.A., colecţia „Biblioteca pentru toţi", Bucureşti, 1953.

voluţionare şi în familiarizarea maselor din America de Nord cu numele întemeietorului socialismului ştiinţific au avut fără îndoială articolele lui Marx publicate în *New York Tribune*, pe vremea aceea cel mai răspîndit ziar din S.U.A. În America, socialiştii au jucat un rol important în lupta pentru abolirea sclavajului negrilor, înainte şi în vremea războiului civil american (1861—1865), iar după aceea, în lupta pentru apărarea drepturilor muncitorilor dusă de sindicate, care se dezvoltau permanent.[1] Dar, deşi în continuă dezvoltare, mişcarea socialistă din S.U.A. întîmpina greutăţi deosebite, datorate în primul rînd faptului că mulţi dintre noii aderenţi la ideile socialismului veneau din afara clasei muncitoare şi aduceau cu ei o mentalitate mic-burgheză, avînd groază de lupta de clasă şi de revoluţie. În al doilea rînd, greutăţile se datorau faptului că imensa majoritate a militanţilor ei erau muncitori şi intelectuali de origine germană, care nu se osteneau să aplice teoria socialismului ştiinţific la realităţile americane. De aici decurgea, bineînţeles, ruperea de masele populare americane şi izolarea cercurilor socialiste, care, după cum spune Lenin : „nu ştiu să se adapteze mişcării muncitoreşti, neputincioasă din punct de vedere teoretic, dar vie, puternică, de masă, care se desfăşoară în jurul lor“[2]. Situaţia aceasta a fost la vremea ei sezisată de Engels, care, în 1886, îi scrie lui Sorge, fruntaş al Internaţionalei I şi întemeietorul Clubului Comunist din New York (1852) :

„Germanii n-au înţeles cum să folosească teoria ca o pîrghie, pentru a pune în mişcare masele americane ; în cea mai mare parte, ei nu înţeleg teoria şi o folosesc în spirit doctrinar şi dogmatic, ca pe un lucru ce se cuvine învăţat pe de rost, şi care după aceea va oferi soluţii de-a gata pentru toate problemele. Pentru ei, teoria este un crez, şi nu o călăuză în acţiune. În plus, nu învaţă englezeşte din principiu. Ca ur-

---

[1] Vezi Philip S. Foner, *lucrarea citată*, îndeosebi studiul introductiv.
[2] Lenin, *Opere*, vol. 12, E.S.P.L.P., 1957, p. 349.

mare, masele americane sînt nevoite să-şi caute singure drumul..."[1]

Engels nu critică numai lipsurile din activitatea socialiştilor, dar, după cum vedem, arată totodată că aceste lipsuri nu împiedică trezirea maselor muncitoare, care mai ales prin organizaţiile lor sindicale duceau lupta împotriva capitalului. Pe această bază şi în ciuda lipsurilor din activitatea cercurilor socialiste, începînd de prin anii 1890 ideile socialismului ştiinţific se răspîndesc pe scară largă, iar în această privinţă aportul adus de Jack London este deosebit de important. La început, pe vremea cînd încă ducea un trai apăsat de griji, cînd spăla geamuri sau muncea ca portar la şcoala unde învăţa, Jack London le vorbeşte muncitorilor şi ţine zeci de conferinţe în faţa cercurilor socialiste, la al cărui club din Oakland vorbeşte în fiecare duminică. Apoi, după 1900, cînd este scriitor cu faimă, continuă activitatea de popularizator al ideilor înaintate, scrie articole şi eseuri de propagandă socialistă, ţine nenumărate conferinţe şi ajunge să vorbească chiar în faţa unor reuniuni „selecte", cărora le dovedeşte — ca şi eroul său Ernest Everhard din *Călcîiul de fier,* la clubul Filomaţilor — că vremea dominaţiei capitalismului a apus şi că, mai curînd ori mai tîrziu, clasa muncitoare va smulge bogăţia şi puterea din mîinile capitaliştilor, instaurînd domnia dreptăţii. Paralel cu această activitate, London întreţine o bogată corespondenţă cu militanţi socialişti sau muncitori simpli, începîndu-şi totdeauna scrisorile prin „Dragă tovarăşe" şi încheindu-le de fiecare dată cu formula „Al dumitale întru Revoluţie".

Dar, deşi se dezvoltă impetuos, mişcarea socialistă americană este acum grav primejduită de cangrena oportunismului. Cîştigă tot mai mult teren ideea reformistă că între lupta sindicală şi cea politică trebuie să se tragă o linie de demarcaţie netă şi, mai ales, ideea că pentru a instaura so-

---

[1] Karl Marx—Friedrich Engels, *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, p. 469.

cialismul este suficient ca în alegeri candidații socialiști să cucerească majoritatea voturilor.

Jack London și-a dat seama de la început că lupta sindicală despărțită de activitatea politică va rămîne totdeauna sterilă, și de aceea a arătat că, numai susținută de o ideologie politică justă, lupta sindicală poate duce la instaurarea unei ordini sociale noi. Despre cucerirea puterii de către clasa muncitoare a crezut însă și el o vreme că acest lucru ar fi fost de pe atunci posibil pe cale electorală. London nu a văzut la început eroarea în care se afla, dar faptul că trăise nemijlocit lupta de clasă, experiența și profunda cunoaștere a vieții, și, mai presus de toate, revoluția rusă din 1905 i-a dat posibilitatea să vadă cu ușurință că se înșală. Încă din prima zi cînd în America s-a aflat despre bestialitatea cu care autocrația țaristă reprima mișcarea revoluționară din Rusia, London și-a exprimat solidaritatea cu revoluționarii ruși, ajungînd mai tîrziu să declare răspicat că revoluționarii conduși de Partidul bolșevic sînt frații lui. Bineînțeles că o asemenea atitudine nu putea să rămînă fără răspuns din partea burgheziei americane, care a început o campanie de denigrare a scriitorului și a organizat o susținută acțiune de boicotare a scrierilor lui și a revistelor care publicau lucrări semnate de el. Luptătorul însă și-a continuat activitatea cu și mai multă vigoare.

Înțelegînd cît de gravă și de periculoasă este greșeala de a crede că burghezia va sta cu brațele încrucișate și se va retrage frumușel de la putere în momentul cînd socialiștii vor cîștiga suficient de multe locuri în parlament și vrînd să arate și altora primejdia, London a scris, chiar în vara anului 1906, *Călcîiul de fier.*

Pornind să atace una dintre problemele cruciale ce stăteau în fața mișcării muncitorești, London a simțit nevoia să răspundă totodată și unei opere literare — o operă periculoasă, dăunătoare luptei proletariatului — care se bucurase și se bucura încă de o uriașă răspîndire în America. Este vorba de cartea lui Bellamy, intitulată *În anul 2000,* apărută la

1888[1], în care autorul arată ce vede eroul său cînd, după un somn îndelung, se trezeşte în oraşul Boston, în anul 2000. Bostonul anului 2000 este un oraş socialist, ceea ce ar putea să pară un element pozitiv. Numai că felul în care autorul prezintă procesul de trecere la socialism este profund reacţionar, direct contrarevoluţionar. La Boston, socialismul s-a construit fără nici un fel de frămîntare şi fără ca vechea societate să fie distrusă ori măcar tulburată. Ba mai mult chiar, revoluţionarii nu au avut în această transformare decît un rol negativ.

Vrînd să deschidă ochii muncitorilor, înşelaţi de gogoriţa cuceririi puterii pe cale electorală în condiţiile de la începutul secolului XX, şi pentru a combate influenţa cărţii lui Bellamy, Jack London scrie şi el tot o carte de anticipaţie. Romanul *Călcîiul de fier*, apărut în 1908, înfăţişează evenimente petrecute între anii 1912 şi 1932 şi este prezentat de autor ca fiind un manuscris găsit într-o scorbură de copac, în secolul al XXVII-lea, la patru veacuri după zdrobirea orînduirii capitaliste.

Dar, spre deosebire de Bellamy, Jack London arată că zdrobirea orînduirii capitaliste şi instaurarea „frăţiei între oameni", cum numeşte el noua orînduire, se face printr-o luptă titanică şi prin vărsarea unor oceane de sînge. Capitaliştii laudă şi susţin sistemul parlamentar burghez atîta vreme cît el se dovedeşte încă un sistem capabil să le asigure dictatura. Dar atunci cînd vor vedea că socialiştii — ca reprezentanţi ai clasei muncitoare — cîştigă majoritatea parlamentară şi se pregătesc să ia puterea, vor trece la instaurarea celei mai sălbatice tiranii cunoscute vreodată în istorie.

Procesul de dezvoltare a societăţii capitaliste, aşa cum este el înfăţişat în cartea lui London, reprezintă o valoroasă aplicare a marxismului la condiţiile de atunci din America şi unul

[1] Slujind de minune interesele diversioniste ale burgheziei, romanul scriitorului american Edward Bellamy, 1850—1898, a cunoscut o largă răspîndire şi în restul lumii. La noi în ţară, de pildă, romanul a fost tipărit, în traducere, încă din 1891, cunoscînd mai multe ediţii.

dintre meritele de bază ale cărţii. Masiva concentrare a capitalurilor duce la apariţia a ceea ce scriitorul numeşte „oligarhie", care ajunge să stăpînească ferm şi complet viaţa economică şi politică a societăţii americane. Dar pe măsură ce creşte concentrarea capitalurilor şi puterea oligarhiei, creşte şi forţa şi conştiinţa politică a clasei muncitoare. Socialiştii sînt la un pas de a cîştiga victoria în faţa urnelor. Clasa muncitoare — anticipează London — îşi dovedeşte forţa ei uriaşă împiedicînd un război între cele două mari puteri oligarhice — Germania şi S.U.A. — declarînd simultan greva generală în amîndouă ţările şi răpind astfel stăpînilor orice posibilitate de acţiune.

Înţelegînd primejdia, oligarhia americană trece la acţiune, pentru a-şi instaura puterea tiranică, răpind poporului orice urme de libertăţi democratice. În stăpînirea oligarhiei se află statul, cu toate pîrghiile lui. Deci instrumente de luptă au din belşug. Şi — în chip adînc semnificativ — Jack London arată că prima grijă a oligarhiei va fi spargerea unităţii clasei muncitoare, realizată prin crearea unei aristocraţii muncitoreşti. Regimul pe care izbutesc să-l instaureze este denumit de London „Călcîiul de fier", iar acest regim este de fapt o uluitoare prefigurare a fascismului şi cea mai remarcabilă previziune a lui London în romanul său de anticipaţie. Amănuntele acţiunii întreprinse de oligarhie seamănă în mod izbitor cu acţiunile bandelor fasciste, cunoscute de omenire abia mai tîrziu. Apar pîlcuri de huligani, care urlă fraze patriotarde, devastează, atacă mitingurile şi reuniunile muncitoreşti. Presa socialistă este lichidată. Se înfiinţează lagăre de concentrare. Se organizează provocări dintre cele mai mîrşave. În fine, întemniţarea fruntaşilor şi aruncarea în ilegalitate a partidului socialiştilor se face în urma unei înscenări criminale. În Congres este aruncată o bombă. Cei care o aruncă sînt, bineînţeles, oamenii oligarhiei, dar aceeaşi oligarhie ţipă în gura mare că socialiştii au trecut la acte de teroare. Iată deci cum London anticipează cu un sfert de secol criminala înscenare a incendierii *Reichstag*-ului, orga-

nizată de monopoliştii germani, pentru a-l cocoţa pe Hitler la putere.

Şi astfel se instaurează un regim pe care London îl zugrăveşte în culori într-adevăr apocaliptice, cu tablouri care amintesc terţinele *Infernului* lui Dante. Muncitorii de rînd sînt reduşi la o stare de adevărată sclavie, în vreme ce oligarhia şi uneltele ei — aristocraţia muncitorească şi mercenarii — trăiesc în lux şi desfătare.

Toate acestea se petrec în S.U.A. În restul lumii însă, lucrurile nu merg tot aşa. În alte ţări şi continente se instaurează realmente socialismul — ceea ce reprezintă o remarcabilă anticipare a ruperii unor state din lanţul capitalist. Sistemul colonial se destramă — previziune de asemenea întru totul confirmată de evenimentele din zilele noastre. Dar în America, tragedia continuă.

Oricît de numeroase ar fi contradicţiile şi erorile din gîndirea şi opera lui London, el a crezut cu tărie — fără nici cea mai slabă urmă de ezitare — în triumful final al clasei muncitoare. De aceea, nici în romanul său clasa muncitoare nu renunţă la luptă, nu se resemnează, ci trece la noi forme, la un fel de război subteran. În tot acest timp, se pregăteşte pe ascuns asaltul împotriva „Călcîiului de fier". Primul asalt va izbucni prematur, grăbit de maşinaţiile oligarhiei, şi va fi numit de autor „Comuna din Chicago". În partea finală a cărţii, el ne este înfăţişat ca o mişcare anarhică spontană, ca un soi de măcel îngrozitor, din care tovarăşii, revoluţionarii, vor ieşi înfrînţi, iar masa muncitorilor de rînd, „oamenii abisului", cum le spune London, fără a interveni organizat şi conştient în revoluţie, vor da totuşi cel mai înspăimîntător tribut de jertfe. Răscoala a doua — în pragul căreia şirul evenimentelor redate în carte este brusc tăiat — va fi şi ea înnăbuşită şi va pretinde jertfe şi mai numeroase. Dar lucrurile nu pot în nici un caz rămîne aşa. Autorul întrevede parcă necesitatea creării unui partid de tip nou, avangardă de luptă a clasei muncitoare, care să organizeze şi să conducă revoluţia pe baze ştiinţifice. Cauza eliberării proletari-

atului este invincibilă. O spune însuşi Ernest Everhard, după înfrîngere: „Pierdută de data asta, iubito, dar nu pentru totdeauna. Am învăţat multe. Mîine, cauza noastră se va ridica din nou şi mai puternică, prin înţelepciune şi disciplină."[1]

Va veni deci vremea cînd oamenii, citind manuscrisul lui Avis Everhard, nu vor putea înţelege, decît ajutaţi de specialişti, cum a fost cu putinţă ca semeni de-ai lor să trăiască într-o lume atît de diformă ca lumea capitalistă.

Acesta este tabloul pe care Jack London îl prezintă tovarăşilor săi de luptă, pentru a-l desfiinţa pe cel zugrăvit în roz, a cărui realizare mulţi se complăceau s-o aştepte cu braţele încrucişate. Cucerirea puterii nu se va face deci prin numărul voturilor, iar socialismul nu se va instaura, aşa cum arătase Bellamy, fără tulburarea ordinii capitaliste. Puterea nu se poate dobîndi decît prin luptă, iar lupta aceasta poate deveni o luptă sîngeroasă, deoarece capitaliştii folosesc violenţa împotriva clasei muncitoare. Acest lucru a năzuit London să-l demonstreze în faţa tovarăşilor săi şi a clasei muncitoare americane, şi l-a demonstrat cu o vigoare demnă de pana unui mare scriitor.

Romanul *Călcîiul de fier* este, după cum am văzut, o operă adînc ancorată în realitatea vremii şi constituie punctul în care activitatea de militant politic a lui Jack London se îmbină în chipul cel mai fericit cu activitatea sa scriitoricească. Textul propriu-zis al romanului este însoţit de un mare număr de note, presupuse a fi redactate în veacul al XXVII-lea, în care London se referă la persoane şi evenimente în imensa lor majoritate reale şi contemporane, comentate de el cu deosebită ascuţime satirică, acest subtext constituind una dintre cele mai usturătoare biciuiri la care a fost supus capitalismul. Din aceste pricini s-a putut spune, pe bună dreptate, despre *Călcîiul de fier* că este cel mai revoluţionar roman din literatura americană.

---

[1] Vezi pag. 441.

De un puternic realism în zugrăvirea capitalismului american şi a tarelor sale, romanul lui London pierde totuşi din valoare atunci cînd trece la zugrăvirea evenimentelor viitoare. În acest domeniu, contradicţiile ideologice ale scriitorului şi limitele viziunii sale se fac cel mai puternic simţite.

În primul rînd, şi pentru a începe cu anumite limite generale ale operei lui London, despre care am mai pomenit, se iveşte problema rolului atribuit de scriitor maselor în revoluţie. În *Călcîiul de fier*, lupta împotriva oligarhiei monopoliste nu este purtată de masele largi proletare, conduse de o avangardă revoluţionară. London rezervă maselor un rol aproape pasiv, ele ieşind în stradă — în cadrul „Comunei din Chicago" — doar pentru a distruge şi a-şi „urla" mînia. E limpede că acest dispreţ pentru oamenii din popor este o moştenire jalnică, păstrată din bagajul ideologic al lui Spencer şi mai ales al lui Nietzsche. Că este aşa, o arată şi felul cum îşi zugrăveşte autorul eroul principal, pe Ernest Everhard, care apare ca un fel de supraom, înzestrat cu toate darurile, dar de fapt rupt şi străin de mase. E drept că toţi tovarăşii din carte sînt revoluţionari de profesie, care şi-au închinat întreaga viaţă cauzei, dar ei acţionează ca un grup izolat, fără legătură cu masele proletare şi într-un chip tipic anarhist, după zdrobirea Răscoalei întîi trecînd în mod deschis la metode teroriste. Aşa se explică şi faptul că, în afara lui Everhard, în carte nu mai apare nici un fruntaş revoluţionar atît de bine conturat încît să rămînă în amintirea cititorului, iar Everhard însuşi se impune ca personaj doar în prima parte, atunci cînd teoretizează şi ţine conferinţe pe care însuşi Jack London le rostise. În a doua parte, atunci cînd se trece la acţiune, Everhard dispare aproape cu totul.

Aceste lipsuri ale cărţii sînt în bună parte explicabile, avînd în vedere situaţia mişcării muncitoreşti din S.U.A. şi treapta pe care se afla mişcarea muncitorească internaţională în vremea aceea, precum şi experienţa de viaţă a lui London. Atîta vreme cît este vorba de prezentarea unor împrejurări trăite şi cunoscute de autor, atîta vreme cît el critică situaţia existentă

în S.U.A. la începutul secolului nostru, totul merge foarte bine ; cînd este vorba însă de activitatea practică revoluționară, de soluții concrete, slaba pregătire a lui London, stadiul în care se găsea în zilele lui mișcarea muncitorească americană își imprimă adînc pecetea asupra romanului.

Merită de asemenea pomenit faptul că în problema aliaților proletariatului în revoluție London greșește. El nu prezintă acțiunea proletariatului menită să cheme la revoluție masele neproletare de oameni ai muncii, ci eroul său Everhard face apel doar la clasele de mijloc. La fel, nu poate fi trecut cu vederea faptul că analizînd contradicțiile capitalismului pentru a dovedi atît celor din clasele de mijloc, cît și oligarhiei că vremea capitalismului a apus pentru totdeauna, London face sau o analiză fragmentară, ocupîndu-se doar de agravarea problemei piețelor de desfacere, sau se limitează la afirmația că „burghezia a dat greș în conducerea societății“, fără să arate că legile obiective ale dezvoltării sociale pun burghezia în fața unor probleme pe care nu le va putea soluționa nicidecum, rolul ei istoric fiind încheiat.

În ciuda acestor scăderi, *Călcîiul de fier* rămîne totuși lucrarea în care Jack London a atins cele mai înalte culmi ale operei sale de scriitor proletar. Dragostea pentru clasa al cărei fiu a fost, credința sa nestrămutată în realitatea luptei de clasă și în certitudinea victoriei socialismului, vigoarea cu care a demascat mîrșăviile capitalismului și clarviziunea cu care a prevestit apariția manifestărilor bestiale ale fascismului justifică pe deplin locul ocupat de *Călcîiul de fier* în ierarhia acelor opere literare care au venit să ajute cu mijloacele artei la înlăturarea unei lumi putrede și la zidirea societății eliberate de exploatare.

Mesajul lui Jack London rămîne și astăzi actual, și el ajută progresului omenirii, pentru că și astăzi, la peste o jumătate de veac de la apariția cărții, mai există încă țări unde conducătorii clasei muncitoare sînt aruncați în închisori — și chiar la Alcatraz, acolo unde a fost aruncat și Ernest Everhard — pentru „activitate antiamericană“. El își păstrează utilitatea,

căci demască tot noianul de minciuni ce se vor noi, dar sînt acoperite de mucegai, emise de cei care se străduiesc şi astăzi, ca şi pe vremea lui Jack London, să conteste realitatea luptei de clasă şi să răspîndească gogoriţa că socialismul s-ar putea naşte spontan în cadrul capitalismului, chipurile îmbunătăţit.

Dar viaţa şi adevărul au izbîndit şi vor izbîndi totdeauna. Ridicîndu-se în apărarea vieţii şi a adevărului, glasul lui Jack London răsună şi astăzi la fel de viu ca şi acum o jumătate de veac.

D. MAZILU

Prolog: pe scena lumii s-au ivit
Dureri amare şi întunecate.
Dar scriitorul numai spre sfîrşit
Al dramei înţeles va să-l arate. [1]

[1] Catrenul folosit ca *motto* de Jack London aparţine cunoscutului poet englez Alfred Tennyson (1809—1892) şi este intitulat *The Play* (Piesa de teatru).

CUVÎNT ÎNAINTE

Nu s-ar putea spune că manuscrisul Everhard este un important document istoric. Din punctul de vedere al istoricului, el abundă în greşeli, nu greşeli de ordin faptic, ci greşeli de interpretare. Pentru noi, care putem privi de-a lungul celor şapte secole ce s-au scurs din vremea cînd Avis Everhard a scris acest document, evenimentele şi consecinţele lor, confuze şi de neînţeles pentru ea, sînt limpezi. Autoarei manuscrisului Everhard îi lipsea perspectiva, se afla mult prea aproape de evenimentele despre care scria. Ba, mai mult chiar, era cu totul prinsă în vîltoarea lor.

Cu toate acestea, ca document privitor la o persoană anume, manuscrisul Everhard are o nepreţuită valoare. Dar şi aici se fac simţite eroarea de perspectivă şi alterările provenite din poziţia sentimentală a autoarei. Totuşi, zîmbim îngăduitori şi îi iertăm lui Avis Everhard dimensiunile eroice pe care încearcă să recreeze imaginea soţului. Astăzi ştim că Ernest Everhard nu a fost o personalitate chiar atît de gigantică şi că a contribuit la evenimentele din vremea sa

într-o măsură mai mică decît aceea arătată de manuscris.

Ştim că Ernest Everhard a fost o personalitate foarte puternică, dar nu chiar atît de excepţională cum îl credea soţia lui. A fost, la drept vorbind, doar unul dintr-o largă pleiadă de eroi care pe toată suprafaţa pămîntului şi-au închinat viaţa revoluţiei. Trebuie însă recunoscut că a lăsat în urma lui o operă deosebit de importantă, mai ales în domeniul elaborării şi interpretării filozofiei clasei muncitoare. Pentru aceasta Ernest Everhard folosea cuvintele de „ştiinţă proletară" şi „filozofie proletară", ceea ce dovedeşte limitele gîndirii sale, limite care, de altminteri, se datoresc timpului cînd a trăit şi pe care în vremea lui nimeni nu le-ar fi putut depăşi.

Dar să ne întoarcem la manuscris. El este deosebit de valoros prin faptul că ne comunică *atmosfera* acelor vremuri cumplite. Nicăieri nu mai găsim zugrăvită în chip atît de viu psihologia oamenilor care au vieţuit în acea frămîntată perioadă cuprinsă între anii 1912 şi 1932, greşelile şi ignoranţa lor, îndoielile, temerile şi rătăcirile, prejudecăţile lor morale, violenţa pasiunilor, uluitoarea lor josnicie şi uriaşul lor egoism. Toate acestea sînt lucruri pe care foarte greu le putem pricepe noi, cei din epoca luminată. Istoria ne arată că ele au existat, iar biologia şi psihologia ne dau explicaţia existenţei lor ; dar istoria, biologia şi psihologia nu au putinţa să le dea viaţă. Le acceptăm ca fapte de netăgăduit, însă rămînem lipsiţi de un contact afectiv cu ele.

Acest contact afectiv îl stabilim, totuşi, datorită lecturii manuscrisului Everhard. Pătrundem în cugetele protagoniştilor acestei zguduitoare drame mondiale din vremurile de demult, şi, în răstimpul cît privirile ne aleargă pe rîndurile manuscrisului, vedem lumea cu ochii oamenilor de atunci. Înţelegem nu numai dragostea lui Avis Everhard pentru soţul şi eroul ei, dar şi simţim, aşa cum a simţit el în zilele de la început, prezenţa nedesluşită, însă teribilă, a spectrului Călcîiului de fier. Simţim cum Călcîiul de fier (cît de fericit aleasă este această denumire !) apasă şi striveşte omenirea.

În treacăt menţionăm că respectiva epocă istorică, cea a Călcîiului de fier, a luat mai întîi naştere ca noţiune în mintea lui Ernest Everhard. Putem spune că aceasta este principala chestiune pînă astăzi controversată şi pe care manuscrisul recent descoperit o elucidează. Mai înainte se credea că din punct de vedere cronologic termenul apare pentru prima dată în broşura *Voi, robii*, scrisă de George Milford şi publicată în decembrie 1912. Acest George Milford a fost un agitator obscur şi despre el nu se ştie nimic în afara menţiunii fugare existente în manuscrisul Everhard, din care aflăm că a fost împuşcat în timpul Comunei din Chicago. Fără îndoială că Milford îl auzise pe Ernest Everhard folosind acest termen în cadrul vreunei cuvîntări, foarte probabil pe vremea campaniei electorale susţinute de Everhard cu prilejul alegerilor pentru Congres din toamna lui 1912. Manuscrisul arată că Everhard a folosit expresia la un

dineu dintr-o casă particulară, în primăvara lui 1912, aceasta fiind, fără îndoială, prima oară cînd oligarhia a fost astfel denumită.

Instaurarea dominației oligarhiei va rămîne totdeauna o pricină de tainice nedumeriri pentru istoric și pentru filozof. Alte mari evenimente istorice și-au avut locul lor bine stabilit, determinat de legile evoluției sociale. Ele erau inevitabile. Apariția lor ar fi putut fi prevăzută cu aceeași certitudine cu care astronomii prevăd astăzi mișcările aștrilor. În lipsa acestor mari evenimente istorice, evoluția societății nu și-ar fi putut urma cursul. Comunismul primitiv, robia sclavagistă, robia iobăgistă și robia salariată au fost trepte necesare pe scara evoluției sociale. Ar fi însă cu totul ridicol să se afirme că era Călcîiului de fier a fost o astfel de treaptă necesară. Dimpotrivă, astăzi această eră este socotită un pas lăturalnic sau un pas înapoi, către tiraniile care au făcut din lumea veche un adevărat infern, dar care au fost tot atît de necesare, pe cît de inutilă a fost era Călcîiului de fier.

Oricît de odios a fost feudalismul, apariția lui era totuși inevitabilă. Ce altceva decît feudalismul ar fi putut urma după prăbușirea uriașului sistem centralizat de cîrmuire cunoscut sub numele de Imperiul roman ? Nu la fel stau lucrurile cu era Călcîiului de fier. În desfășurarea firească a evoluției sociale el nu-și poate afla locul. Nu era necesar, și cu atît mai puțin inevitabil. El este sortit să rămînă de-a pururi marea curiozitate a istoriei — o toană, un capriciu, un strigoi, un lucru la care nimeni nu se aștepta și pe

care nimeni nu-l visa. Acest fenomen ar trebui să devină un semnal de alarmă pentru unii teoreticieni nechibzuiţi din vremea noastră, care vorbesc cu atîta siguranţă despre procesele sociale.

Capitalismul era socotit de sociologii de pe vremea aceea drept stadiul cel mai înalt al domniei burgheziei, fructul copt al revoluţiei burgheze, iar noi cei de astăzi nu putem decît aproba acest punct de vedere. De asemenea, se susţinea, chiar de către reprezentanţi atît de remarcabili ai taberei duşmane, cum a fost Herbert Spencer [1], că după capitalism se va instaura socialismul. Se socotea drept lucru stabilit că pe ruinele capitalismului egoist se va înălţa acea floare minunată a tuturor timpurilor — Frăţia între oameni. Dar, în loc de aceasta, iată că din trupul capitalismului ajuns în stare de putrefacţie răsare, la fel de înspăimîntătoare pentru noi cei care privim în trecut, ca şi pentru oamenii de pe vremea aceea, monstruoasa buruiană a oligarhiei.

Mişcarea socialistă de la începutul secolului al XX-lea a înţeles prea tîrziu primejdia reprezentată de oligarhie. Iar cînd a înţeles, oligarhia era gata creată — năclăită de sînge, realitate hîdă şi înfricoşătoare.

---

[1] Ca filozof, Spencer (1820—1903) este idealist de orientare pozitivistă şi agnostic militant ; ca sociolog — apologet al imperialismului britanic. La sfîrşitul secolului trecut şi începutul secolului nostru el s-a bucurat de mare trecere în rîndurile intelectualităţii burgheze, mai cu seamă în ţările anglo-saxone. Este probabil că, întemeindu-se pe elementele evoluţioniste din filozofia lui Spencer şi pe unele critici aduse de el statului burghez şi proprietăţii private asupra pămîntului, Jack London încearcă să folosească „autoritatea" filozofului englez în sprijinul tezei sale privitoare la inevitabilitatea prăbuşirii capitalismului şi a instaurării socialismului.

Dar nici chiar atunci, aşa cum atît de limpede o arată manuscrisul Everhard, oamenii nu credeau în trăinicia Călcîiului de fier. Revoluţionarii erau convinşi că răsturnarea lui este o chestiune de cel mult cîteva luni sau cîţiva ani. Ce-i drept, şi-au dat seama că răscoala fermierilor izbucnise spontan, iar Răscoala întîi pornise prematur ; dar n-au bănuit nici pe departe că şi Răscoala a doua, deşi bine organizată şi dezlănţuită la momentul stabilit, era sortită să fie la fel de zadarnică şi zdrobită cu şi mai multă cruzime.

Este evident că Avis Everhard a redactat ultima parte a manuscrisului în cele de pe urmă zile de pregătire a Răscoalei a doua, asta fiind pricina pentru care nu pomeneşte nimic despre dezastruosul ei sfîrşit. Apare de asemenea limpede că autoarea plănuia să-şi publice de îndată lucrarea, imediat după răsturnarea Călcîiului de fier, pentru ca memoria soţului ei, de curînd ucis, să fie înconjurată de toată veneraţia cuvenită faptelor şi luptei sale. A venit însă cumplita zdrobire a Răscoalei a doua, şi este probabil că la apropierea primejdiei, cînd urma să fugă sau era gata să cadă în mîinile mercenarilor, autoarea a ascuns manuscrisul în scorbura stejarului de la Wake Robin Lodge.

Despre Avis Everhard nu mai deţinem nici un fel de date. Fără îndoială că a fost executată de mercenari, iar după cum se ştie foarte bine, Călcîiul de fier nu păstra niciodată evidenţa execuţiilor. Dar Avis Everhard nu şi-a putut în nici un caz da seama, chiar atunci cînd ascundea manuscrisul şi se pregătea să

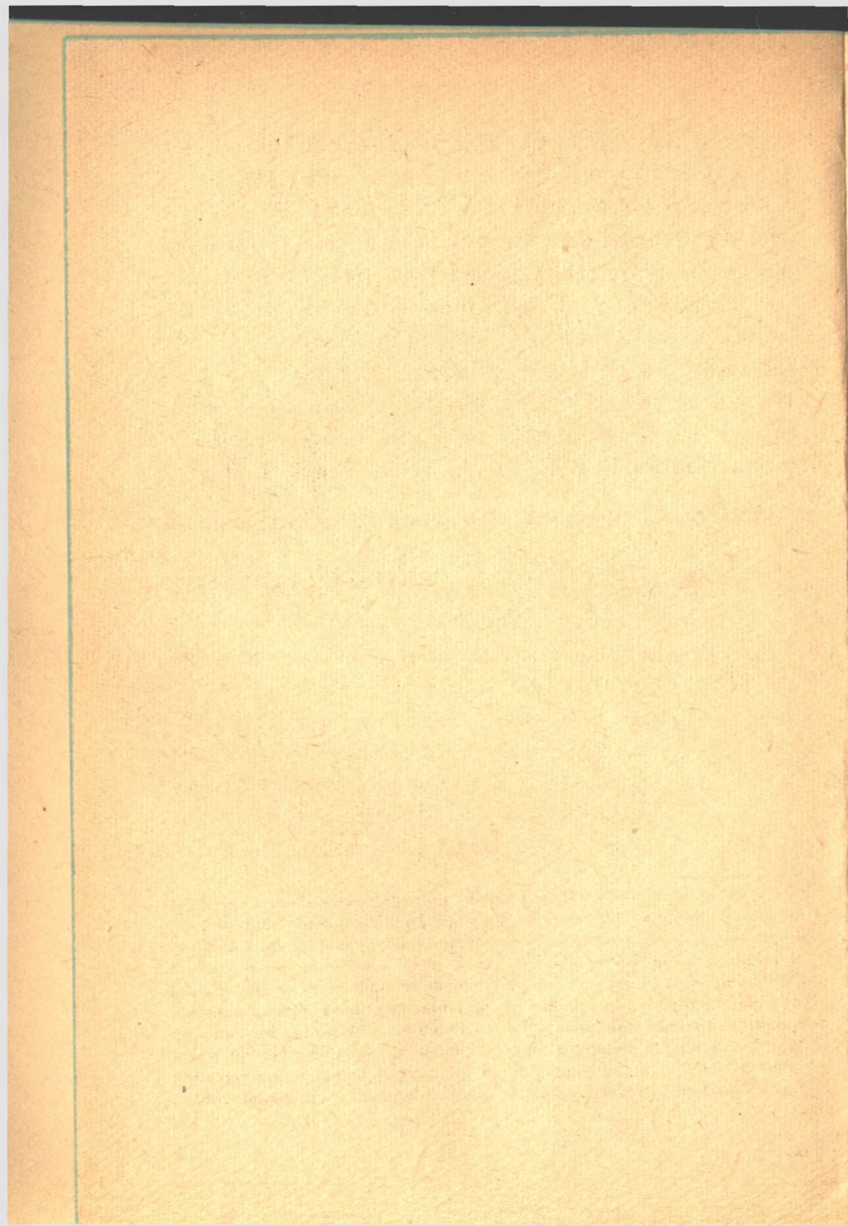
fugă, cît de îngrozitoare avea să fie zdrobirea Răscoalei a doua. De asemenea, n-a avut cum înțelege că sinuoasa și crîncena evoluție a evenimentelor din cele trei secole următoare va impune o a treia și o a patra Răscoală, multe alte răscoale, toate înecate în oceane de sînge, pînă cînd lupta muncitorilor de pe tot pămîntul avea să cunoască încununarea izbînzii. Și nici n-a visat Avis Everhard că prinosul dragostei sale pentru cel ce fusese Ernest Everhard avea să se odihnească netulburat vreme de șapte lungi veacuri în inima bătrînului stejar de la Wake Robin Lodge.

ARDIS, 27 noiembrie 419, era Frăției între oameni

ANTHONY MEREDITH [1]

---

[1] După cum se vede, Jack London prezintă romanul său, publicat în 1908 și înfățișînd evenimente ce s-ar fi petrecut între 1912 și 1932, drept un manuscris descoperit cu șapte veacuri mai tîrziu. Anthony Meredith, autorul acestei prefețe, ar fi deci acela care în secolul al XXVII-lea al erei noastre s-ar fi îngrijit de publicarea manuscrisului proaspăt descoperit, însoțindu-l și cu note menite să ofere lămuririle necesare cititorului din vremea sa. În ediția noastră notele lui Anthony Meredith (deci ale autorului) sînt însemnate cu asteriscuri și culese cu caractere cursive ; cele însemnate cu cifre arabe și culese cu caractere drepte mărunte au fost întocmite pentru înlesnirea cititorului romîn.

Capitolul I

VULTURUL MEU

Molcomul vînt de vară clatină ramurile uriaşilor *sequoia*[1], iar undele rîuleţului Wild-Water clipocesc în ritm armonios peste pietrele acoperite de muşchi. Fluturi zboară prin razele luminoase ale soarelui, şi de pretutindeni se aude zumzetul aromitor al albinelor. Totul în jur e numai linişte şi pace, iar eu stau aici, chibzuiesc mereu şi nu-mi găsesc astîmpăr. Liniştea este cea care nu-mi dă astîmpăr. Pare ireală. Lumea întreagă este liniştită, dar e liniştea care precede furtuna. Îmi încordez auzul şi-mi încordez toate simţurile, doar voi prinde vreun semn vestitor al furtunii ce stă să pornească. O ! numai de n-ar începe mai curînd decît se cuvine ! Numai să nu înceapă înainte de vreme ! *

* *Răscoala a doua a fost în bună parte opera lui Ernest Everhard, deşi, bineînţeles, el a lucrat în strînsă legătură cu fruntaşii socialişti din Europa. Arestarea şi executarea în secret a lui Ernest Everhard este cel mai de seamă eveniment din primăvara*

[1] Specie de arbori foarte înalţi din aceeaşi familie cu pinul, răspîndiţi în ţinuturile din vestul Americii de Nord şi mai ales în California

Nu e de mirare că nu-mi aflu astîmpăr. Mă gîndesc şi mă gîndesc mereu, fără să pot pune stavilă gîndurilor. Am fost atîta vreme în chiar mijlocul vieţii clocotitoare, încît astăzi liniştea şi pacea mă strivesc şi nu sînt în stare să nu cuget asupra acelei nestăpînite vijelii de moarte şi distrugere care se va dezlănţui atît de curînd. În urechi îmi răsună ţipetele celor loviţi ; şi parcă văd aievea, în acelaşi chip în care am mai văzut cîndva *, cum este strivită şi sfîşiată carnea omenească cea frumoasă şi plăcută la înfăţişare, parcă văd sufletele smulse fără milă din trupurile mîndre şi azvîrlite către ceruri. În acest fel ne atingem noi, sărmanii oameni, ţinta : zbătîndu-ne prin măceluri şi pustiiri, ca să putem instaura pentru totdeauna pe pămînt pacea şi fericirea.

Şi, pe urmă, sînt atît de singură. Atunci cînd nu mă gîndesc la ce va să vie, gîndurile îmi aleargă la ce a fost, şi astăzi nu mai este — la Vulturul meu, care vîslea cu aripi neobosite prin inima tăriilor, avîntîndu-se către ceea ce a fost totdeauna soarele său :

anului 1932 al erei creştine. El pregătise însă atît de minuţios răscoala, încît tovarăşii săi au putut duce la bun sfîrşit planurile lui, doar cu deficienţe neînsemnate şi după o foarte scurtă amînare. Abia după executarea soţului ei, Avis Everhard s-a retras la Wake Robin Lodge, o mică fermă în regiunea masivului Sonoma din California.

* *Fără îndoială că Avis Everhard se referă aici la Comuna din Chicago.*

strălucitorul ideal al eliberării oamenilor. Nu pot sta deoparte, cu braţele încrucişate, aşteptînd marea izbîndă, care este opera lui, cu toate că el nu se mai află de faţă şi nu mai poate s-o vadă. Acestui ideal şi-a închinat toţi anii maturităţii şi pentru el şi-a dat viaţa. Este lucrul mîinilor sale. Este creaţia lui. *

Şi iată din care pricină, în aceste zile de zbucium şi aşteptare, am să scriu despre bărbatul meu : Există multe lămuriri şi multe lumini pe care numai eu, dintre toţi cei în viaţă, le pot arunca asupra caracterului său, asupra unei personalităţi atît de nobile, încît este cu neputinţă s-o înfăţişezi în culori prea luminoase. A fost un suflet uriaş şi, atunci cînd dragostea mea se curăţă de egoism, cea mai dureroasă părere de rău pe care-o încerc este că nu se mai află aici, să fie martor zorilor de mîine. E cu neputinţă să nu izbutim. Ceea ce a clădit el este prea solid şi prea de neclintit. Vai şi amar de Călcîiul de fier ! În curînd va fi azvîrlit de pe grumazul omenirii asuprite. Cînd se va da semnalul, armatele de muncitori din lumea

* *Păstrînd toată consideraţia pe care o datorăm tovarăşei de viaţă a lui Ernest Everhard, trebuie să arătăm că soţul ei n-a fost în realitate decît unul dintre numeroşii fruntaşi de seamă ai clasei muncitoare care au elaborat planurile celei de a doua Răscoale. Astăzi, în perspectiva secolelor, putem afirma fără nici o ezitare că, chiar dacă Ernest Everhard ar fi trăit, cea de a doua Răscoală n-ar fi avut un sfîrşit mai puţin nefericit.*

întreagă se vor ridica. În întreaga istorie a omenirii n-a mai existat un lucru asemănător. Solidaritatea muncitorilor de pretutindeni este asigurată, şi pentru prima dată va porni o revoluţie internaţională întinsă pe toată suprafaţa pămîntului. *

După cum vedeţi, fiinţa mea e plină de ceea ce în curînd are să se întîmple. Am trăit acest lucru zi şi noapte şi atît de profund, atît de îndelungată vreme, încît îmi rămîne totdeauna prezent în cuget. Din această pricină nu mă pot gîndi la bărbatul meu fără să mă gîndesc şi la ceea ce se pregăteşte. El era sufletul întregii acţiuni, şi cum oare i-aş putea despărţi în gîndurile mele ?

Aşa cum am mai spus, există multe lămuriri pe care doar eu singură le pot da cu privire la caracterul său.

* *Cea de a doua Răscoală a avut un caracter cu adevărat internaţional. Ea a pornit pe baza unui plan gigantic, mult prea gigantic ca să poată fi întocmit de mintea unui singur om. Masele muncitoare din toate statele oligarhice ale lumii aşteptau doar semnalul pentru a porni la luptă. Germania, Italia, Franţa şi ţările principale din Asia şi Australia erau de mai multă vreme state ale muncitorilor, state socialiste, gata să sară în sprijinul revoluţiei. Cu multă bravură, ele au şi venit în ajutorul muncitorilor. Tocmai din această pricină ele au şi fost zdrobite, o dată cu cea de a doua Răscoală, de coaliţia statelor oligarhice din toată lumea, guvernele lor fiind înlocuite cu guverne oligarhice.*

Se ştie foarte bine că s-a străduit din greu pentru cauza libertăţii şi a suferit cumplit. Eu cunosc amănunţit cît de grea i-a fost strădania şi cît de crîncenă i-a fost suferinţa. Am stat alături de el în aceşti douăzeci de ani plini de zbucium şi-i cunosc răbdarea, sforţările neobosite şi nesfîrşitul devotament faţă de cauza pentru care — nu-s decît două luni de atunci — şi-a dat viaţa.

Voi încerca să scriu cît mai simplu şi să arăt aici cum mi-a apărut Ernest Everhard în cale, în ce fel l-am întîlnit eu prima oară, cum locul ocupat de el în viaţa mea a crescut pînă ce am ajuns să fiu o parte din fiinţa lui şi ce extraordinare schimbări a produs în întreaga mea existenţă. Astfel îl veţi putea privi prin ochii mei şi-l veţi cunoaşte aşa cum l-am cunoscut şi eu, sub toate aspectele, în afară de acelea care mi-s prea scumpe şi sînt prea tainice ca să le pot împărtăşi altora.

L-am întîlnit prima oară în februarie 1912, cînd venise în casa noastră din Berkeley [1], invitat la masă de către tatăl meu. * N-aş putea spune că cea dintîi impresie a fost prea favorabilă. Era doar unul dintre numeroşii invitaţi la masa de atunci, şi în salon,

* *John Cunningham, tatăl lui Avis Everhard, a fost profesor la Universitatea de stat din Berkeley, California. Specialitatea lui era fizica, dar, pe lîngă activitatea didactică, a mai publicat şi multe lucrări bazate*

[1] Oraş situat în apropiere de San Francisco, de care nu-l separă decît golful cu acelaşi nume, pe ţărmul căruia sînt amîndouă aşezate.

unde ne-am adunat aşteptînd să vină toată lumea, părea o figură destul de nepotrivită. După cum îmi spusese tatăl meu între patru ochi, seara aceea urma să fie o „seară a predicatorilor", şi Ernest era într-adevăr nelalocul lui în mijlocul slujitorilor bisericii.

Înainte de toate, hainele nu-i veneau bine. Purta un costum negru, cumpărat de gata, care nu i se potrivea bine pe trup. De altminteri, nici un costum de gata n-ar fi putut vreodată să cadă bine pe el. În seara aceea, ca totdeauna de altfel, haina parcă stătea să plesnească pe muşchii lui uriaşi, iar la spate, din pricina umerilor neobişnuit de largi, se ridica în

pe cercetări originale, fiind un foarte distins om de ştiinţă. Principala sa contribuţie la progresul ştiinţei a constat în studiile asupra naturii electronului şi în monumentala lucrare intitulată Identitatea dintre materie şi energie, *în care a stabilit în chip evident şi pentru totdeauna că particulele ultime ale materiei şi ale energiei sînt identice* [1].

Înaintea sa această idee fusese emisă, dar fără a fi dovedită ştiinţific, de sir *Oliver Lodge* [2] *şi de alţi cercetători în domeniul, pe atunci nou, al radioactivităţii.*

---

[1] Această afirmaţie a lui Jack London este în fond justă. Fizica modernă a dovedit că energia este indisolubil legată de masa corpurilor. Formularea prezintă însă primejdia de a înlesni strecurarea tezei idealiste conform căreia energia ar fi ceva deosebit şi în afara materiei. Energia însă nu există în afara obiectelor materiale. Lenin consideră încercarea de a rupe energia de materie echivalentă cu încercarea idealistă de a concepe mişcarea în afara materiei.

[2] *Oliver Joseph Lodge* (1851—1940), fizician englez, autorul unor valoroase cercetări în domeniul electricităţii. Pe plan filozofic s-a situat pe poziţii idealiste, încercînd să împace ştiinţa cu religia.

nenumărate cute. Avea un grumaz gros şi viguros, ca al unui concurent la lupte libere *. „Va să zică acesta e filozoful social şi fostul potcovar descoperit de tata“, mi-am zis eu. Cu muşchii aceia ca nişte odgoane şi cu grumazul acela ca de taur, nimeni n-ar fi putut spune că înfăţişarea lui înşela aşteptările. Din prima clipă l-am şi clasificat : un fel de copil minune, mi-am spus eu, un Blînd Tom **.

Apoi a dat mîna cu mine ! Mi-a strîns-o cu putere şi hotărîre, ba s-a mai şi uitat foarte îndrăzneţ la mine cu ochii lui negri, chiar prea îndrăzneţ, mi-am spus eu. Ştiţi, eram o fiinţă întru totul după chipul şi asemănarea celor din jurul meu, şi pe vremea aceea instinctul de clasă mă stăpînea deplin. O asemenea îndrăzneală din partea unui om din clasa mea socială mi s-ar fi părut cu totul de neiertat. Îmi aduc aminte

* *În acele vremuri oamenii obişnuiau să se bată între ei în schimbul unor anumite sume de bani. Lupta se dădea cu pumnii. Cînd unul dintre competitori cădea în nesimţire sau era ucis, celălalt încasa suma respectivă.*

** *Această aluzie cam obscură se referă la un muzicant negru* [1] *care a făcut vîlvă imensă în toată lumea către sfîrşitul secolului al XIX-lea al erei creştine.*

[1] Este vorba de *Thomas Bethune* (1850—1908), fiul unor sclavi negri din statul Georgia, orb din naştere şi debil mintal. dar totuşi înzestrat cu o fenomenală memorie şi cu un excepţional dar muzical. Putea să cînte la pian fără greşeală orice bucată muzicală pe care o auzea o singură dată. A colindat S.U.A. dînd reprezentaţii publice în cadrul cărora se deda la exhibiţii muzicale.

că mi-a fost cu neputinţă să nu las ochii în jos şi am încercat un simţămînt de uşurare cînd m-am depărtat de el pentru a-l întîmpina pe episcopul Morehouse, unul dintre preferaţii mei, bărbat simpatic şi serios, în vîrstă de vreo patruzeci de ani, a cărui înfăţişare şi bunătate te făceau să te gîndeşti la Cristos. Pe lîngă toate astea, episcopul era şi un adevărat savant.

Dar îndrăzneala, socotită atunci de mine doar înfumurare, era una din trăsăturile esenţiale ale firii lui Ernest Everhard, om simplu, deschis, care nu se temea de nimic şi nu înţelegea să-şi piardă timpul cu afectaţii convenţionale. „Mi-ai plăcut, mi-a explicat el cu mult mai tîrziu, şi de ce oare nu mi-aş sătura privirile cu ceea ce îmi place ?" Am mai spus că nu se temea de nimic. Un supraom, ca aceia descrişi de Nietzsche. *

Ocupată cu ceilalţi musafiri şi probabil influenţată de impresia nu prea favorabilă pe care mi-o făcuse, l-am uitat cu totul pe filozoful ieşit din rîndurile clasei muncitoare, deşi în timpul mesei l-am mai observat o dată sau de două ori, reţinînd mai ales sclipirea ce i se ivea în ochi cînd asculta spusele unuia sau altuia dintre prelaţi. Mi-am zis atunci că are simţul umorului

* *Friedrich Nietzsche* [1], *filozoful turbat din secolul al XIX-lea al erei creştine, care a întrevăzut unele scînteieri fantastice de adevăr, dar care, înainte de a muri, tot filozofînd, a alunecat în nebunie.*

[1] *Friedrich Nietzsche* (1844—1900), filozof idealist german. Filozofia lui Nietzsche a reprezentat una din cele mai drastice reacţiuni ideologice burgheze în faţa avîntului ideologiei proletare.

şi aproape i-am iertat croiala stîngace a hainelor. Dar timpul trecea, masa se apropia de sfîrşit, iar el nici nu deschidea gura, în vreme ce prelaţii sporovăiau la nesfîrşit despre clasa muncitoare şi legăturile ei cu biserica, despre tot ceea ce făcuse şi făcea biserica pentru clasa muncitoare. Am băgat de seamă că tata e nemulţumit de faptul că Ernest nu spune nimic. N-a mai trecut însă mult, şi tata s-a folosit de un moment de acalmie şi l-a rugat să spună ceva. Ernest s-a mulţumit să ridice din umeri şi, mormăind doar un: „N-am nimic de spus“, a continuat să mănînce migdale sărate.

Dar era greu să-i ţii piept tatei. Peste cîteva momente a spus:

— Avem în mijlocul nostru un membru al clasei muncitoare. Sînt încredinţat că el ne-ar putea înfăţişa lucrurile dintr-un punct de vedere nou, nu numai interesant, ci şi rodnic şi înviorător. Mă refer la domnul Everhard.

Ceilalţi au arătat un interes foarte politicos şi au stăruit pe lîngă Ernest să-şi expună punctul de vedere. Purtarea lor faţă de musafirul cel ciudat se dovedea atît de îngăduitoare şi plină de bunăvoinţă, încît parcă aveau aerul că-l încurajează. Mi-am dat seama că Ernest observase şi părea amuzat. A privit domol de jur împrejurul său, şi atunci i-am zărit în ochi sclipirea unui zîmbet.

— Nu sînt de loc obişnuit cu subtilităţile controverselor teologice, începu el, dar de îndată se opri, modest şi nehotărît.

— Continuaţi, insistară mesenii.

Doctorul în teologie Hammersfield spuse :

— Nu ne supără niciodată adevărul şi considerăm că oricine e liber să lupte pentru ceea ce socoteşte el că este adevărul. Nu-i cerem decît să fie sincer, se corectă doctorul.

— Prin urmare, separaţi adevărul de sinceritate ? întrebă Ernest rîzînd.

Doctorul Hammersfield înghiţi în sec, dar izbuti să răspundă :

— Chiar cei mai buni dintre noi se pot înşela, tinere, chiar şi cei mai buni.

Înfăţişarea lui Ernest se schimbă dintr-o dată. Devenise alt om.

— Bine, fie atunci, răspunse el. Îngăduiţi-mi să încep prin a spune că toţi vă aflaţi în greşeală. Nu ştiţi nimic, şi chiar mai puţin decît nimic, despre clasa muncitoare. Sociologia voastră este la fel de greşită şi lipsită de orice valoare ca şi metoda voastră de gîndire.

Important nu era atît ceea ce spunea, cît felul cum le vorbea. Am tresărit încă de la cel dintîi cuvînt. Vorbele îi erau la fel de îndrăzneţe ca şi privirile. Parcă auzeam un sunet de trîmbiţă, care-mi dădea fiori. Şi toţi mesenii stăteau cu atenţia încordată, treziţi într-o clipă din monotonie şi somnolenţă.

— Ce ţi se pare chiar atît de greşit şi lipsit de valoare în modul nostru de gîndire, tinere ? întrebă doctorul Hammersfield, lăsînd încă de pe acum să

se observe ceva neplăcut în glas şi în chipul cum rostea cuvintele.

— Sînteţi nişte metafizicieni. Cu metafizica se poate dovedi orice ; iar după ce face acest lucru, orice metafizician poate demonstra că toţi ceilalţi metafizicieni nu au dreptate, şi asta spre marea sa desfătare. Sînteţi nişte anarhişti pe tărîmul gîndirii. Vă daţi în vînt după construcţii de dimensiuni cosmice. Fiecare dintre dumneavoastră rătăceşte într-un cosmos fabricat de sine însuşi, creat după măsura propriilor sale visuri şi dorinţe. Nu cunoaşteţi însă lumea reală în mijlocul căreia trăiţi, iar gîndirea dumneavoastră nu-şi află loc în lumea reală decît doar în calitate de fenomen specific aberaţiei mintale.

Ştiţi ce mi-am adus aminte în vreme ce stăteam la masă şi vă ascultam vorbind şi iar vorbind la nesfîrşit ? Mi-aţi amintit de întreaga lume a scolasticilor[1] din evul mediu care discutau, cu gravitate şi pretenţii savante, captivanta problemă privitoare la cîţi îngeri anume pot dansa pe un vîrf de ac. Da, domnii mei, sînteţi tot atît de departe de viaţa intelectuală a veacului al XX-lea ca şi un vrăjitor indian de acum zece mii de ani, care făcea farmece în mijlocul pădurii virgine.

După felul cum vorbea, s-ar fi zis că Ernest e în culmea furiei ; obrajii i se aprinseseră, ochii-i arun-

[1] A căpătat numele de *scolastică* filozofia dominantă în vremea evului mediu, care nu cerceta lumea înconjurătoare, ci, considerîndu-se doar „servitoare a teologiei", încerca să tragă concluzii generale privitoare la lume şi la regulile de conduită ale omului, bazîndu-se pe dogmele bisericii.

cau fulgere, mişcările bărbiei şi ale maxilarului arătau cu cîtă hotărîre pornise la luptă. Dar era numai un fel al lui de a se manifesta. În felul acesta reuşea totdeauna să captiveze atenţia auditoriului. Un astfel de atac nimicitor, asemenea lovituri de baros îi făceau fără greş pe adversari să-şi piardă firea. Cei ce se aflau acum de faţă şi-o şi pierduseră. Episcopul Morehouse îşi aplecase trunchiul înainte şi asculta cu atenţia încordată. Pe chipul doctorului Hammersfield se citea enervarea şi mînia. Şi ceilalţi se enervaseră, iar cîţiva dintre ei zîmbeau veseli şi dispreţuitori. În ce mă priveşte, mi se părea că lucrurile iau o întorsătură foarte plăcută. M-am uitat o clipă la tata şi mi-a fost teamă că are să izbucnească în rîs la vederea efectului produs de bomba aceasta umană, care numai din vina lui explodase în mijlocul nostru.

— Vorbeşti în termeni destul de vagi, interveni doctorul Hammersfield. Ce anume vrei să spui cînd ne numeşti metafizicieni ?

— Vă numesc metafizicieni pentru că raţionaţi în chip metafizic, continuă Ernest. Metoda voastră de gîndire este opusă celei ştiinţifice. Concluziile la care ajungeţi n-au nimic de-a face cu realitatea. Puteţi dovedi orice şi nu puteţi dovedi nimic, şi nu există printre dumneavoastră doi inşi în stare să cadă de acord asupra vreunei probleme. Fiecare dintre dumneavoastră coboară în propria-i conştiinţă pentru a se explica pe sine şi a explica universul. Dar, după cum nu vă veţi putea niciodată înălţa trăgîndu-vă de

băierile de la ghete, tot astfel nu veţi izbui să explicaţi conştiinţa prin conştiinţă.

— Eu nu înţeleg, zise episcopul Morehouse. Mie mi se pare că tot ce este în legătură cu mintea omenească ţine de domeniul metafizic. Cred, de pildă, că cea mai exactă şi mai convingătoare dintre ştiinţele umane, matematica, e pur metafizică. Toate procesele mintale ale omului care gîndeşte ştiinţific, ca şi fiecare proces mintal luat în parte, sînt metafizice. Fără îndoială că vei fi de acord cu mine.

— Dumneavoastră singur aţi declarat că nu înţelegeţi, răspunse Ernest. Metafizicianul raţionează pe cale deductivă, pornind de la propria lui conştiinţă subiectivă. Omul de ştiinţă raţionează inductiv, pornind de la faptele furnizate de experienţă. Metafizicianul raţionează mergînd de la teorie către fapte, omul de ştiinţă trece de la fapte la teorie. Metafizicianul explică universul prin sine însuşi, omul de ştiinţă se explică pe sine prin univers.

— Slavă domnului că nu sîntem oameni de ştiinţă, murmură doctorul Hammersfield cu satisfacţie.

— Atunci ce sînteţi ? întrebă Ernest.

— Filozofi.

— Asta-i bună ! rîse Ernest. Va să zică aţi părăsit pămîntul acesta solid şi concret şi v-aţi înălţat în aer folosind drept maşină de zburat doar un simplu cuvînt. Vă rog foarte mult, coborîţi pe pămînt şi spuneţi-mi şi mie exact ce înţelegeţi prin „filozofie" !

— Filozofia este — doctorul Hammersfield făcu o pauză şi tuşi uşurel, ca să-şi dreagă glasul — un lucru

ce nu poate fi definit în chip limpede decît pentru acele minţi şi temperamente care sînt filozofice. Omul de ştiinţă limitat, cu nasul veşnic în eprubetă, nu poate înţelege filozofia.

Ernest nu luă în seamă înţepătura. Obişnuia totdeauna să reia atacul împotriva adversarului pornind de la propriile lui argumente, şi aşa făcu şi acum, vorbind cu chipul acoperit de o bunătate frăţească şi cu glas plin de bunăvoinţă :

— În acest caz veţi înţelege fără nici un fel de îndoială definiţia pe care am s-o dau eu acum filozofiei. Dar, înainte de a o formula, vă invit să arătaţi unde anume este greşeala sau să rămîneţi metafizician, dar să păstraţi tăcerea. Filozofia nu este altceva decît ştiinţa cea mai cuprinzătoare. Metoda ei de a raţiona este identică cu a fiecărei ştiinţe particulare în parte şi cu a tuturor ştiinţelor particulare luate la un loc. Prin aceeaşi metodă de judecată, prin metoda inductivă, filozofia contopeşte toate ştiinţele particulare într-o singură mare ştiinţă. Aşa cum spune Spencer, datele oricărei ştiinţe particulare sînt cunoştinţe parţial unificate. Filozofia înmănunchează cunoştinţele furnizate de toate ştiinţele. Filozofia este ştiinţa ştiinţelor, ştiinţa supremă, dacă vreţi. Cum vi se pare definiţia mea ?

— Foarte interesantă... foarte demnă de atenţie, murmură încurcat doctorul Hammersfield.

Dar Ernest se arătă neîndurător :

— Să nu scăpaţi din vedere, insistă el, că definiţia mea este fatală metafizicii. Dacă în momentul de faţă nu veţi putea găsi o fisură în definiţia mea, nu veţi mai avea autoritatea morală de a folosi argumente metafizice. Va trebui să vă petreceţi toată viaţa căutînd acea fisură şi să păstraţi o tăcere metafizică pînă în clipa cînd veţi izbuti s-o aflaţi.

Ernest tăcu şi aşteptă. Tăcerea devenea apăsătoare. Doctorul Hammersfield era vizibil îndurerat. Nu mai ştia ce să creadă. Loviturile de baros ale lui Ernest îl zăpăciseră. Nu era obişnuit cu discuţiile în contradictoriu simple şi directe. Privi rugător de jur împrejurul mesei, dar nu se găsi nimeni să răspundă în locul lui. L-am surprins atunci pe tata rîzînd sarcastic în şervetul pe care-l dusese la gură.

— Mai există o cale pe care se poate ajunge la completa descalificare a metafizicienilor, spuse Ernest în clipa cînd zdrobirea doctorului Hammersfield devenise evidentă. Judecaţi-i după faptele lor. Ce au fost în stare că facă pentru omenire în afară de a urzi visuri zănatice şi a lua drept dumnezei propriile lor umbre ? Au sporit întrucîtva momentele hazlii trăite de omenire, asta recunosc ; dar ce folos concret au putut ei făuri şi pune în slujba omului ? Au filozofat, dacă îmi îngăduiţi această greşită folosire a cuvîntului, asupra inimii ca sediu al emoţiilor, în vreme ce oamenii de ştiinţă descopereau circulaţia sîngelui. Proclamau sus şi tare că foametea şi ciuma sînt pedepse trimise de Dumnezeu, în vreme ce oamenii de ştiinţă zideau grînare şi canalizau oraşele. Înălţau

chipuri de dumnezei după chipul lor şi conform propriilor lor dorinţe, în vreme ce oamenii de ştiinţă clădeau poduri şi durau şosele. Susţineau că pămîntul este centrul universului, în timp ce oamenii de ştiinţă descopereau America şi cercetau spaţiile, ca să găsească stelele şi legile ce le stăpîneau. Într-un cuvînt, metafizicienii n-au făcut nimic, n-au realizat absolut nimic pentru binele omenirii. Pas cu pas, în faţa progreselor ştiinţei au fost nevoiţi să bată în retragere. Pe măsură ce fapte ştiinţific stabilite răsturnau diversele explicaţii subiective propuse de ei, metafizicienii găseau noi explicaţii subiective chiar şi pentru fenomenele foarte de curînd explicate ştiinţificeşte. Iar acest lucru, nu mă îndoiesc nici o clipă, vor continua să-l facă pînă la capătul veacurilor. Domnilor, un metafizician este un vrăjitor. Deosebirea dintre dumneavoastră şi eschimosul care-şi făureşte un dumnezeu încotoşmănat în blănuri şi mare băutor de untură de balenă nu e decît deosebirea creată prin mai multe mii de ani, în care un număr de fapte au fost ştiinţificeşte stabilite. Atîta tot.

— Şi cu toate astea cugetarea lui Aristotel a dominat Europa vreme de douăsprezece secole, rosti cu emfază doctorul Ballingford. Iar Aristotel a fost metafizician [1].

---

[1] *Aristotel* (384—322 î.e.n.), filozof din Grecia antică, numit de Marx „cel mai mare cugetător al antichităţii". În realitate nu se poate afirma despre Aristotel că ar fi fost metafizician căci a oscilat între dialectică şi metafizică, filozofiei lui fiindu-i caracteristice într-o însemnată măsură elemente ale concepţiei dialectice despre realitate.

Doctorul Ballingford îşi plimbă privirile în jurul mesei şi fu răsplătit cu încuviinţări din cap şi zîmbete aprobatoare.

— Exemplul dumneavoastră este cît se poate de nefericit, răspunse Ernest. Vă referiţi la o foarte întunecată perioadă din istoria omenirii. De fapt, numim această perioadă „evul întunericului“ [1]. Este vorba de o perioadă în care ştiinţa a fost trădată de metafizicieni, în care fizica devenise căutare a pietrei filozofale, în care chimia devenise alchimie, şi astronomia devenise astrologie. Tristă perioadă cea în care a dominat gîndirea lui Aristotel !

Doctorul Ballingford păru abătut, dar deodată se lumină la faţă şi zise :

— Chiar dacă ne-am declara de acord cu îngrozitorul tablou ce l-ai zugrăvit aici, încă ar trebui să recunoşti şi dumneata că metafizica şi-a cîştigat totuşi merite incontestabile prin faptul că a fost în stare să smulgă omenirea din acea perioadă întunecată şi s-o îndrepte către luminile secolelor se aveau să urmeze.

— Metafizica n-are nici o legătură cu toate astea, replică Ernest.

---

[1] În lupta lor împotriva feudalismului, istoricii şi ideologii burghezi au afirmat că epoca de dominaţie a orînduirii feudale şi în special evul mediu a fost un „ev al întunericului“ şi o perioadă de barbarie. Adevărul este însă că în ciuda dominaţiei ideologiei religioase şi a preponderenţei bisericii, societatea feudală şi evul mediu nu au reprezentat o întrerupere în mersul istoriei şi o epocă de barbarie, ci trecînd peste opreliştile puse de biserică s-au realizat totuşi progrese atît în domeniul ştiinţei şi tehnicii, cît şi în domeniul artei şi culturii în ansamblu.

— Cum aşa ?! strigă doctorul Hammersfield. Oare nu gîndirea şi speculaţia au stat la baza călătoriilor şi descoperirilor geografice ?

— O, dragă domnule, răspunse Ernest zîmbind, vă socoteam descalificat, ori credeam că nu veţi mai interveni în discuţie. Încă nu aţi găsit fisura din definiţia dată de mine filozofiei. În momentul de faţă nu vă puteţi situa pe nici un fel de bază solidă. Dar aşa procedează totdeauna metafizicienii, şi de aceea vă iert. Nu, vă spun încă o dată, metafizica nu are nici un fel de legătură cu ceea ce afirmaţi dumneavoastră. Pîinea cea de toate zilele, mătăsurile şi giuvaerurile, dolarii şi cenţii sau, poate, din întîmplare, închiderea căilor continentale de negoţ cu India au fost pricinile călătoriilor şi descoperirilor geografice. Prin căderea Constantinopolelui în 1453, turcii au tăiat drumurile caravanelor către India. Neguţătorii din Europa s-au văzut astfel siliţi să caute alte căi. Iată cauzele iniţiale ale marilor călătorii şi ale descoperirilor geografice. Columb a plecat pe mare ca să caute un nou drum spre Indii. Aşa se arată în orice carte de istorie. Întîmplător, oamenii au aflat noi fapte despre natura, despre forma şi dimensiunile pămîntului, iar sistemul lui Ptolemeu [1] îşi arunca doar ultimele sclipiri.

---

[1] Este vorba de sistemul elaborat de astronomul şi geograful grec *Ptolemeu* (secolul al II-lea), potrivit căruia pămîntul ar fi nemişcat şi plasat în centrul universului, iar toate celelalte astre — soarele, luna, planetele — s-ar roti în jurul lui. Pentru acest motiv sistemul lui Ptolemeu este numit şi sistemul „geocentric".

Doctorul Hammersfield pufni nemulţumit.

— Nu sînteţi de acord cu mine ? întrebă Ernest. Unde anume credeţi că greşesc ?

— În momentul de faţă nu pot decît să întăresc cele ce am mai spus, răspunse doctorul înţepat. Povestea e prea lungă ca s-o putem dezbate acum.

— Nici o poveste nu este prea lungă pentru omul de ştiinţă, răspunse Ernest plin de bunăvoinţă. Tocmai de asta omul de ştiinţă ajunge la anumite rezultate. De asta a ajuns în America.

N-am să descriu întreaga seară, cu toate că pentru mine este o bucurie să-mi reamintesc fiecare clipă, fiece amănunt al acelor dintîi ceasuri în care am început să-l cunosc pe Ernest Everhard.

Bătălia era în toi, iar preoţii se congestionau tot mai rău la faţă şi nu-şi mai găseau astîmpăr, mai cu seamă în clipele cînd Ernest îi numea filozofi romantici, vînători de himere, ori le dădea alte epitete asemănătoare. Dar totdeauna îi aducea îndărăt la fapte.

— E un fapt, domnul meu, un fapt de necontestat ! striga el triumfător de cîte ori ajungea să servească unuia dintre ei un argument care-l reducea la tăcere.

Era împlătoşat în fapte. Îşi făcea adversarii să se împiedice la fiecare pas în fapte, îi încolţea din toate părţile cu fapte, îi bombarda cu largi rafale de fapte.

— S-ar părea că te prosterni în faţa altarului faptelor, îi reproşă doctorul Hammersfield.

— Nu există alt dumnezeu decît Faptul, şi domnul

Everhard este profetul său[1], parafrază doctorul Ballingford.

Ernest încuviinţă zîmbind.

— Eu sînt ca omul din Texas, zise el. Şi fiindcă i se ceru să explice, urmă : Ştiţi, un om din Missouri va spune totdeauna : „Trebuie să-mi arăţi, să văd cu ochii mei", pe cîtă vreme cei din Texas zic : „Trebuie să-mi dai lucrurile în mînă, să le pipăi". De unde se vede limpede că cei din Texas nu sînt de loc metafizicieni.

Altă dată, după ce Ernest tocmai arătase că filozofii metafizicieni nu pot niciodată rezista la proba adevărului, doctorul Hammersfield întrebă pe neaşteptate :

— Ce este aceea proba adevărului, tinere ? N-ai vrea să fii aşa de bun şi să ne explici un lucru care de atîta amar de vreme pune în încurcătură capete chiar mai luminate decît al dumitale ?

— Sigur că da, răspunse Ernest. Liniştea şi siguranţa sa îi scoteau din sărite pe ceilalţi. Capetele cele luminate au ajuns într-o atît de penibilă încurcătură cu privire la adevăr pentru că au pornit să-l caute prin văzduh. Dacă ar fi rămas pe pămînt sănătos, ar fi aflat adevărul cu destulă uşurinţă, ba, mai mult chiar, ar fi descoperit că ei înşişi sînt proba adevărului şi se manifestă astfel prin fiecare act şi fiecare gînd din viaţa lor.

---

[1] Parafrazare ironică a dogmei fundamentale din crezul mahomedan, care spune : „Nu există alt dumnezeu în afară de Alah, şi Mohamed este profetul său".

— Proba, proba adevărului, repetă nerăbdător doctorul Hammersfield. Lăsaţi introducerea. Daţi-ne lucrul după care alergăm de-atîta vreme — criteriul adevărului. Daţi-ne acest criteriu, această probă, şi vom deveni adevăraţi dumnezei.

În vorbele şi în tonul doctorului Hammersfield se făcea simţită o notă de scepticism ironic şi lipsit de politeţe, care provocă deliciul tainic al celor mai mulţi dintre meseni, deşi se părea că pe episcopul Morehouse îl supără.

— Doctorul Jordan * a răspuns foarte limpede, spuse Ernest. Pentru el proba adevărului este următoarea : „Dă rezultate practice ? Ai fi gata să-i încredinţezi viaţa ?"

— Ei asta-i ! zîmbi dispreţuitor doctorul Hammersfield. N-aţi ţinut de loc seama de episcopul Berkeley **. Lui n-a reuşit încă nimeni să-i dea un răspuns.

* *Cunoscut educator de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea al erei creştine.*[1] *A fost preşedinte al Universităţii Stanford, instituţie particulară de binefacere de pe vremea aceea.*

** *Filozof monist idealist*[2]*, care a pus multă vreme în încurcătură pe filozofii din acea vreme prin negarea existenţei materiei, dar a cărui abilă argumentare*

[1] Biologul american *David Starr Jordan* a trăit între anii 1851 şi 1931.

[2] *George Berkeley* (1684—1753), episcop englez, filozof idealist subiectiv. A combătut materialismul şi ateismul. Teoriile lui Berkeley şi ale discipolilor săi au fost supuse unei critici nimicitoare de către Lenin în opera sa *Materialism şi empiriocriticism* (1909).

— Cel mai distins dintre toţi metafizicienii ! rîse Ernest. Numai că exemplul dumneavoastră este nefericit ales. După cum Berkeley însuşi a recunoscut, metafizica lui n-a dat rezultate practice.

Doctorul Hammersfield era indignat, cu adevărat indignat. Ai fi zis că l-a prins pe Ernest furînd sau susţinînd cu bună-ştiinţă o minciună.

— Tinere, ţipă el, cuvintele acestea sînt pe măsura tuturor afirmaţiilor dumitale din seara asta ! Nu sînt decît o aserţiune josnică şi lipsită de orice fundament.

— Mă recunosc înfrînt, zise Ernest cu supunere. Numai că nu ştiu ce anume m-a putut aduce în starea asta. Va trebui, domnule doctor, să-mi daţi şi mie să iau în mînă arma cu care m-aţi zdrobit.

— Da, da, numaidecît, bolborosi doctorul Hammersfield. De unde ştii cele spuse adineauri ? N-ai de unde şti că episcopul Berkeley ar fi recunoscut metafizica sa ca lipsită de rezultate practice. Nu ai nici o dovadă. Tinere, metafizica aceasta a dat rezultate întotdeauna.

— Consider dovedit faptul că metafizica lui Berkeley n-a putut da rezultate în practică, deoarece... Ernest, foarte calm, făcu o pauză. Deoarece Berkeley obişnuia fără excepţie să iasă pe uşă, şi nu prin zid. Pentru că şi-a întreţinut viaţa cu pîine, unt şi

a fost în cele din urmă zdrobită cînd noile date experimentale ale ştiinţei au fost generalizate în mod filozofic.

carne friptă. Pentru că totdeauna s-a bărbierit cu un brici care tăia şi îi îndepărta părul de pe obraz.

— Dar astea toate sînt fapte concrete! strigă doctorul Hammersfield. Metafizica e un proces de gîndire.

— Şi credeţi că dă rezultate practice... în gînd? întrebă Ernest domol.

Celălalt încuviinţă din cap.

— Şi chiar o mulţime de îngeri pot dansa pe vîrful unui ac... în gînd, continuă Ernest meditativ. Şi un dumnezeu încotoşmănat în blănuri şi mare amator de untură de balenă poate exista şi lucra... în gîndurile noastre. Şi nici nu poate exista dovadă contrarie... în gînd. Domnule doctor, dumneavoastră nu cumva trăiţi tot în gînd, în închipuire?

— Gîndurile mele sînt propriul meu regat, fu răspunsul doctorului.

— Acesta este un alt mod de a spune că trăiţi suspendat în aer. Numai că, nu mă îndoiesc nici o clipă, la ora prînzului vă reîntoarceţi frumuşel pe pămînt, şi la fel procedaţi dacă vine cumva vreun cutremur. Fiţi bun şi spuneţi-mi, domnule doctor, în timpul unui cutremur nu vă este cumva teamă că imaterialul dumneavoastră trup ar putea fi lovit de vreo imaterială cărămidă?

În aceeaşi clipă, şi evident fără să-şi dea seama, doctorul Hammersfield duse repede mîna la cap, acolo unde un smoc de păr era tras peste o cicatrice.

Din întîmplare, Ernest folosise un exemplu cum nu se putea mai potrivit. În timpul Marelui cutremur * doctorul Hammersfield era cît pe-aci să fie ucis de dărîmăturile unui horn. Toţi au izbucnit în hohote de rîs.

— Şi-atunci ? întrebă Ernest cînd încetă veselia generală. Mai doriţi dovezi împotriva metazificii ?

Şi, în liniştea care a urmat, întrebă din nou :

— Da ? Apoi adăugă : Ultimele dumneavoastră afirmaţii pot fi socotite un argument, însă nu unul chiar aşa de puternic.

Dar cel puţin pentru moment doctorul Hammersfield era zdrobit, iar bătălia urmă mai departe, îndreptîndu-se în noi direcţii. Şi, punct cu punct, Ernest îi înfrunta pe preoţi. Cînd afirmau că ei cunosc clasa muncitoare, le spunea adevăruri fundamentale cu privire la clasa muncitoare, despre care ei habar nu aveau, şi le cerea sfidător să aducă contradovezi. Le punea înaintea ochilor fapte, mereu alte şi alte fapte, curma incursiunile lor în văzduh şi-i silea să se întoarcă pe pămînt şi la fapte reale.

Cît de vie am în faţa ochilor scena de atunci ! Îl aud şi acum, îi recunosc nota bătăioasă din glas şi-mi dau seama că-i zdrobeşte cu fapte, fiecare dintre ele fiind un şfichi de bici care-i plesneşte mereu şi mereu, fără încetare. Era neîndurător. Nu se cruţa pe

* *Este vorba de marele cutremur care a distrus oraşul San Francisco în anul 1906 al erei creştine.*

sine şi nu înţelegea să-i cruţe nici pe alţii *. Nu voi uita niciodată cît de crunt i-a admonestat la sfîrşit.

— De repetate ori aţi recunoscut în seara asta, mărturisind deschis sau făcînd afirmaţii ce trădau ignoranţa, că nu cunoaşteţi clasa muncitoare. Dar n-are nici un rost să vi se reproşeze acest lucru. În ce chip aţi fi putut dumneavoastră afla cîte ceva despre clasa muncitoare ? Nu trăiţi în lumea în care trăiesc oamenii muncii. Trăiţi în aceeaşi turmă cu capitaliştii şi în altă lume. Şi cum ar fi altfel ? Capitaliştii vă plătesc, ei vă hrănesc şi ei vă pun în spinare pînă şi hainele cu care sînteţi îmbrăcaţi în seara asta. În schimb, dumneavoastră propovăduiţi celor ce vă plătesc acele ramuri ale metafizicii îndeosebi plăcute lor ; iar aceste ramuri îndeosebi plăcute le sînt plăcute fiindcă nu ameninţă în nici un fel ordinea socială existentă.

În clipa aceea de jur împrejurul mesei s-a pornit o mişcare şi s-a auzit un murmur de protest.

— A, nu vă contest sinceritatea, continuă Ernest. Sînteţi sinceri. Propovăduiţi lucrurile în care credeţi. Tocmai în asta şi constă forţa şi valoarea dumneavoastră pentru capitalişti. Dar încercaţi numai să cre-

* *Fraza aceasta trebuie pusă în legătură cu anumite obiceiuri din timpurile străvechi. Pe atunci, cînd oamenii erau încleştaţi în luptă pe viaţă şi pe moarte, în chipul bestial în care luptau pe vremurile acelea, dacă învinsul arunca arma, învingătorul era liber să-l ucidă ori să-l cruţe.*

deţi în ceva care ar ameninţa ordinea socială stabilită ; în acel moment ceea ce aţi propovădui ar deveni inacceptabil pentru stăpînii dumneavoastră şi aţi fi de îndată concediaţi. De altminteri, la intervale destul de scurte, cîte unul dintre dumneavoastră este astfel alungat *. N-am dreptate ?

De data asta nu s-a mai auzit nici un murmur de împotrivire. Toţi au încuviinţat în tăcere, cu excepţia doctorului Hammersfield, care spuse :

— Numai cînd încep să gîndească greşit li se cere să-şi dea demisia.

— Ceea ce înseamnă a spune cu alte cuvinte acelaşi lucru, şi anume, că felul lor de a gîndi nu poate fi acceptat, răspunse Ernest şi apoi continuă : De aceea vă îndemn : mergeţi şi propovăduiţi ca să vă meritaţi simbria, dar, pentru numele lui Dumnezeu, lăsaţi în pace clasa muncitoare ! Dumneavoastră faceţi parte din tabăra duşmană. N-aveţi nimic comun cu clasa muncitoare. Mîinile vă sînt moi şi catifelate datorită muncii pe care alţii au îndeplinit-o pentru voi. Pîntecele vă sînt rotofeie din pricina hranei îmbelşugate. (În momentul acela doctorul Ballingford se încruntă, şi toate privirile se îndreptară înspre abdomenul lui burduhănos. Se spunea că de mulţi ani

* *În perioada aceea foarte mulţi preoţi au fost scoşi din rîndurile clerului pentru că propovăduiau idei inacceptabile pentru clasa dominantă. Acest lucru se întîmpla mai ales atunci cînd aceste idei erau suspectate de tendinţe socialiste.*

nu-şi mai văzuse picioarele.) Şi minţile vă sînt ticsite de doctrine care nu-s decît fortăreţe ale ordinii sociale stabilite. Nu sînteţi decît nişte mercenari (mercenari sinceri, recunosc), aidoma celor care au format odinioară gărzile elveţiene *. Fiţi credincioşi celor care vă hrănesc şi vă dau simbrie ; păziţi, cu predicile dumneavoastră, interesele stăpînilor ; dar nu veniţi în mijlocul clasei muncitoare ca să vă erijaţi în păstori vicleni. Nu puteţi rămîne cinstiţi şi sluji deodată în două tabere vrăjmaşe. Clasa muncitoare s-a descurcat şi fără dumneavoastră. Vă rog să mă credeţi că se va descurca şi pe viitor fără dumneavoastră. Ba, mai mult decît atît, clasa muncitoare se va descurca mai bine fără dumneavoastră decît s-ar descurca folosindu-vă ajutorul.

* *Gărzile de mercenari străini care păzeau palatul lui Ludovic al XVI-lea, rege al Franţei decapitat de propriul său popor.*

Capitolul II

ARUNCAREA MĂNUŞII

După ce au plecat musafirii, tata s-a trîntit într-un fotoliu şi a izbucnit în uriaşe hohote de rîs. După moartea mamei nu-l mai văzusem niciodată rîzînd chiar aşa, din toată inima.

— Pun rămăşag că, de cînd e el, doctorul Hammersfield n-a mai avut de-a face cu un astfel de om, zise el rîzînd. „Subtilităţile controverselor teologice“ ! Ai băgat de seamă cum a început, ca un mieluşel blînd — despre Everhard vorbesc — şi cît de repede a devenit un leu în turbare ? Are o minte superb echilibrată. Ar fi putut fi un foarte valoros om de ştiinţă dacă energia i-ar fi fost canalizată în direcţia asta.

Desigur, nu mai este nevoie să spun că Ernest Everhard mă interesa la culme. Asta nu numai din pricina celor ce vorbise şi a felului cum vorbise, ci şi din pricina lui însuşi. Nu mai întîlnisem niciodată un om ca el. Poate tocmai de asta, deşi aveam douăzeci şi patru de ani, încă nu mă măritasem. Ernest Everhard îmi plăcea ; trebuia s-o recunosc faţă de mine însămi. Acest simţămînt se sprijinea pe temeiuri mai presus de înţelegere şi argumente. În ciuda muşchilor ca nişte odgoane şi a grumazului de luptător de

circ, mie îmi făcea impresia unui copil nevinovat. Simţeam că sub aparenţa unui zurbagiu intelectual se ascunde un spirit delicat şi sensibil. Cum mi-am dat seama de asta nu ştiu, bănuiesc că era glasul intuiţiei mele de femeie.

În vocea lui, în sunetul acela ca de trîmbiţă exista ceva care-mi mergea de-a dreptul la inimă. Încă îmi mai răsuna în urechi şi simţeam că mi-ar face plăcere să-l mai aud o dată... să zăresc din nou în ochii lui scînteierea aceea de zîmbet care dezminţea seriozitatea imperturbabilă a chipului. Îmi dădeam seama cum şi alte simţăminte vagi şi nelămurite înmuguresc în inima mea. Aproape îl iubeam încă de pe atunci, deşi sînt încredinţată că, dacă nu l-aş mai fi văzut niciodată, acele vagi simţăminte s-ar fi ofilit şi l-aş fi uitat cu destulă uşurinţă.

Dar nu-mi era sortit să nu-l mai văd niciodată. Interesul proaspăt trezit al tatălui meu pentru problemele sociale şi mesele pe care le dădea aveau să nu îngăduie un asemenea curs al întîmplărilor. Tata nu era sociolog. Căsnicia lui cu maică-mea fusese foarte fericită, şi cercetările în propria-i specialitate, fizica, îl satisfăcuseră pe deplin. Dar, după moartea mamei, cercetările lui ştiinţifice nu puteau umple singure golul din jurul său. La început se interesase de unele probleme filozofice, dar fără prea multă tragere de inimă ; mai tîrziu i-au trezit interesul problemele economice şi ştiinţele sociale. Era înzestrat cu un puternic simţ al dreptăţii, şi curînd a început să fie chinuit de dorinţa de a îndrepta relele din jurul său. Am

întîmpinat cu bucurie acest interes reînnoit pentru viață, deși nici prin gînd nu-mi trecea care-i vor fi urmările și către ce deznodămînd ne va împinge. Cu entuziasmul unui adolescent, s-a cufundat în aceste noi cercetări fără să se gîndească încotro îl vor duce.

Toată viața fusese obișnuit cu cercetările de laborator, și de aceea transformă sufrageria noastră într-un laborator sociologic. Invita la masă oameni de toate felurile și de toate condițiile — oameni de știință, politicieni, bancheri, negustori, profesori, fruntași sindicali, socialiști și anarhiști. Îi provoca la discuție, și după aceea analiza opiniile lor cu privire la viață și societate.

Pe Ernest îl întîlnise cu puțină vreme înainte de „seara predicatorilor". După ce au plecat musafirii, am aflat și eu cum îl cunoscuse : trecînd seara pe o stradă, s-a oprit să asculte ce spunea un om care, cocoțat pe o tribună improvizată, vorbea unui grup de muncitori. Omul de la tribuna improvizată era Ernest. Se vedea că nu este un simplu orator de talia celor care vorbesc de obicei la colț de stradă. Ocupa un loc de frunte în comitetele partidului socialist, fiind unul dintre conducătorii lui de seamă și specialist recunoscut în problemele filozofice ale socialismului. Avea însă un dar deosebit de a expune în limbaj simplu problemele cele mai încurcate, se arăta întotdeauna un conferențiar și un pedagog înnăscut, iar cînd era vorba să lămurească muncitorilor probleme de economie politică, se pricepea de minune să se exprime pe înțelesul lor.

Tata s-a oprit să asculte, lucrurile l-au interesat, a fixat o întîlnire cu oratorul şi, de îndată ce s-au mai împrietenit, l-a invitat la masa dată în cinstea preoţilor. De-abia după această masă mi-a spus tata cele cîteva lucruri pe care le ştia despre Ernest. Se ridicase din mijlocul clasei muncitoare, deşi se trăgea din vechea familie Everhard, stabilită în America de mai bine de două sute de ani. * De la vîrsta de zece ani muncise în fabrică, iar după ce-şi terminase ucenicia devenise potcovar. Era autodidact ; învăţase singur nemţeşte şi franţuzeşte, şi în momentul acela ducea un trai amărît de pe urma unor traduceri de materiale ştiinţifice şi filozofice pentru o foarte activă editură socialistă din Chicago. La acest neînsemnat cîştig se adăugau modestele drepturi de autor cuvenite pentru propriile lui lucrări de filozofie şi economie politică.

Asta-i tot ce am putut afla despre el înainte de a mă retrage în camera mea, unde am rămas multă vreme cu ochii deschişi, ascultîndu-i în amintire sunetul glasului. Gîndurile care-mi trecură atunci prin minte m-au înspăimîntat. Era atît de deosebit de oamenii din clasa mea socială, atît de străin şi atît de puternic ! Forţa cu care îi stăpînea pe ceilalţi mă încînta şi mă speria, iar gîndurile mi-au rătăcit haihui, pînă ce m-am trezit socotindu-l iubitul şi chiar bărbatul meu. Auzisem totdeauna spunîndu-se că forţa

* *În vremea de atunci, între oamenii născuţi în ţară şi cei născuţi în străinătate se făceau discriminări categorice, în defavoarea acestora din urmă.*

bărbătească reprezintă o atracţie irezistibilă pentru femei ; numai că el era prea puternic. „Nu, nu ! am strigat eu atunci. Este cu neputinţă, e absurd !" Iar a doua zi dimineaţa m-am trezit simţind dorinţa de a-l mai vedea o dată. Doream să-l văd stăpînind oamenii în discuţie, să aud timbrul acela bătăios din glasul lui ; să-l văd în întreaga-i seninătate şi putere, să-l urmăresc cum zdrobeşte găunoasa lor automulţumire, cum îi scoate de pe bătătoritele lor făgaşuri de gîndire. Şi ce dacă era gălăgios şi neîndurător ? Ca să folosesc propria-i expresie, metoda lui „dădea rezultate", era eficace. În afară de asta, zarva pe care o făcea era un lucru plăcut la vedere, captivantă ca plecarea la atac a unei armate.

Au mai trecut cîteva zile, în cursul cărora am citit cărţile lui Ernest, împrumutate de la tata. Cuvintele lui scrise erau aidoma celor vorbite : limpezi şi convingătoare. Tocmai completa lor simplicitate te convingea chiar în timpul cît încă te mai îndoiai. Avea darul limpezimii în gîndire. Expunerea sa era fără cusur. Şi totuşi, în ciuda atîtor calităţi, găseam în cărţile sale multe lucruri care nu-mi puteau fi pe plac. Insista prea mult asupra a ceea ce el numea lupta de clasă, contradicţiile de neîmpăcat dintre muncă şi capital, ciocnirile de interese.

Foarte amuzat, tata mi-a spus ce părere are doctorul Hammersfield despre Ernest, care, după el, ar fi „un tînăr îngîmfat, scos din minţi de un pospai de învăţătură prost asimilată". Mi-a mai spus de ase-

menea că doctorul Hammersfield nu voia să mai dea vreodată ochi cu Ernest.

În schimb, se dovedi că Ernest izbutise să trezească interesul episcopului Morehouse, care ar fi dorit foarte mult să-l mai întîlnească. „E un tînăr de nădejde — spusese episcopul — şi foarte ager, foarte energic. Din păcate, însă, e prea sigur de sine, mult prea sigur."

Ernest a venit la noi într-o după-amiază, împreună cu tata. Episcopul sosise înaintea lor şi luam cu toţii ceaiul pe verandă. Proaspăta noastră cunoştinţă continua să rămînă la Berkeley, deoarece urma nişte cursuri speciale de biologie la universitate şi în acelaşi timp era foarte ocupat cu punerea la punct a unei noi lucrări, intitulată *Filozofie şi revoluţie* *.

Cînd a intrat Ernest, veranda a devenit parcă dintr-o dată neîncăpătoare. Nu fiindcă el ar fi fost prea voinic — nu depăşea un metru şi şaptezeci şi cinci înălţime — dar fiinţa lui parcă emana un aer de grandoare. Cînd se opri în faţa mea, ca să-mi spună bună ziua, avu totuşi o oarecare uşoară stîngăcie, care se deosebea în chip straniu de privirile îndrăzneţe ale ochilor săi pătrunzători şi de hotărîrea cu care apoi îmi strînse mîna o clipă. Şi în clipa aceea privirile i-au devenit la fel de îndrăzneţe şi pătrunzătoare ca îna-

* *Această carte a fost în repetate rînduri tipărită pe ascuns de-a lungul celor trei secole ale erei Călcîiului de fier. La Biblioteca Naţională din Ardis există mai multe exemplare din diverse ediţii.*

inte. Dar acum în ele parcă stăruia o întrebare şi, la fel ca prima oară, parcă mă privi mai mult decît s-ar fi cuvenit.

— Am citit cartea dumitale *Filozofia clasei muncitoare*, i-am spus eu, şi ochii lui străluciră de mulţumire.

— Nu mă îndoiesc, îmi răspunse, că aţi avut în vedere publicul căruia se adresa.

— Da, şi tocmai de asta aş vrea să mă cam cert cu dumneata, răspunsei eu bătăioasă.

— Şi eu aş dori să am o explicaţie cu dumneavoastră, domnule Everhard, zise episcopul Morehouse.

Ernest înălţă din umeri cu un aer poznaş şi acceptă o ceaşcă de ceai.

Episcopul se înclină şi-mi dădu întîietate.

— Dumneata aţîţi ura între clase, începui eu. Consider că este incorect şi criminal să apelezi la tot ce există meschin şi brutal în clasa muncitoare. Ura de clasă este un element antisocial, ba chiar, după părerea mea, antisocialist.

— De asta nu m-am făcut vinovat, răspunse Ernest. Nu veţi găsi ură de clasă nici în litera, şi nici în spiritul vreunei pagini scrise de mine.

— Vai ! am strigat eu cu glas plin de reproş şi, luînd cartea, am început s-o răsfoiesc.

Ernest sorbi din ceaşcă şi se uită la mine zîmbind, în vreme ce eu căutam pasajul respectiv.

— Pagina o sută treizeci şi doi, citii eu cu glas tare : „De aceea lupta de clasă se duce în momentul

actual al dezvoltării societăţii între salariaţi şi patroni".

M-am uitat la el triumfătoare.

— Nu se pomeneşte nici o vorbă despre ura de clasă, zise el zîmbind.

— Dar spui „luptă de clasă", răspunsei eu.

— Ceea ce e altceva decît ura de clasă. Şi vă rog să mă credeţi că nu aţîţăm nici un fel de ură. Spunem numai că lupta de clasă este o lege a dezvoltării societăţii. De asta nu noi sîntem răspunzători. Nu noi am creat lupta de clasă. Noi doar o explicăm, aşa cum Newton[1] a explicat gravitaţia. Noi explicăm natura contradicţiei de interese care produce lupta de clasă.

— Dar n-ar trebui să existe nici o contradicţie de interese ! am strigat eu atunci.

— Mă declar din toată inima de acord cu dumneavoastră, răspunse el. Tocmai asta este ceea ce luptăm să înfăptuim noi, socialiştii : lichidarea contradicţiei dintre interese. Iertaţi-mă. Daţi-mi voie să vă citesc un paragraf. Luă cartea şi căută cu vreo cîteva pagini mai în urmă : Pagina o sută douăzeci şi şase : „Ciclul luptelor de clasă, început o dată cu descompunerea comunei primitive şi cu apariţia proprietăţii private, se va încheia o dată cu transformarea proprietăţii particulare în proprietate obştească".

— Nu sînt de acord cu dumneavoastră, interveni episcopul, pe al cărui chip palid şi ascetic apăruse o

[1] *Isaac Newton* (1642—1727), mare fizician, astronom şi matematician englez, a descoperit legile fundamentale ale mecanicii şi legea gravitaţiei universale.

strălucire firavă, ce-i trăda intensitatea emoţiei. Premisa de la care porniţi este greşită. Nu există pe lume ceva care să poată fi numit conflictul de interese dintre muncă şi capital, sau, mai bine zis, ar trebui să nu existe.

— Vă mulţumesc, zise Ernest cu gravitate. Prin ultima dumneavoastră afirmaţie mi-aţi restituit premisa de la care pornisem.

— Şi din ce pricină trebuie neapărat să existe un astfel de conflict ? întrebă episcopul cu înflăcărare.

Ernest înălţă din umeri.

— După cîte bănuiesc, din pricină că aşa sîntem noi alcătuiţi.

— Nu aşa sîntem alcătuiţi ! strigă celălalt.

— Aveţi cumva în vedere omul ideal ? întrebă tînărul. Un om lipsit de egoism şi deopotrivă cu zeii, nişte oameni atît de puţini la număr încît să fie practic inexistenţi, sau vă referiţi la omul de rînd, la omul obişnuit ?

— La omul comun şi obişnuit, fu răspunsul.

— La omul slab, neajutorat şi supus greşelii ?

Episcopul Morehouse încuviinţă din cap.

— La omul meschin şi egoist ?

O nouă încuviinţare.

— Luaţi, vă rog, seama ! îl preveni Ernest. Am spus „egoist".

— Omul obişnuit este egoist, afirmă episcopul cu dîrzenie.

— Doreşte să pună mîna pe tot ce poate apuca.

— Da, doreşte să aibă tot ce poate apuca, să aibă cît mai mult ; e trist, dar adevărat.

— Atunci, v-am adus acolo unde voiam. Maxilarele lui Ernest se închiseră ca o capcană. Acum să vă explic. Să luăm, de pildă, un om care lucrează la tramvaie.

— N-ar avea unde să lucreze dacă n-ar exista capitalul, îl întrerupse episcopul.

— E-adevărat, veţi fi însă şi dumneavoastră de acord că şi capitalul ar pieri dacă n-ar exista muncitorul care să producă dividende.

Episcopul nu răspunse.

— Sînteţi sau nu de acord ? insistă Ernest.

Episcopul încuviinţă.

— În acest caz, afirmaţiile noastre se anulează reciproc, zise Ernest pe tonul cel mai firesc, şi, de fapt, ne aflăm tot acolo de unde am pornit. S-o luăm de la început. Muncitorii de la tramvaie procură munca. Acţionarii procură capitalul. Prin eforturile comune ale muncii şi capitalului se cîştigă bani *. Banii astfel cîştigaţi se împart între cele două părţi. Partea atribuită capitalului se numeşte „dividend" ; celei cuvenite muncii i se spune „salariu".

— Foarte bine, interveni episcopul. Nu există însă nici un motiv pentru ca această împărţire să nu se facă prin bună înţelegere.

* *Pe vremea aceea, grupuri de indivizi hrăpăreţi acaparaseră toate mijloacele de transport şi, pentru folosirea lor, storceau anumite taxe de la călători.*

— Aţi şi uitat un lucru asupra căruia căzusem de acord, răspunse Ernest. Am convenit că omul obişnuit este egoist. Aşa este omul. Încă de pe acum aţi părăsit realitatea şi vorbiţi despre o împărţire a produselor între nişte oameni aşa cum poate ar trebui să fie, dar nu sînt. Să revenim însă la realitate : muncitorul, fiind egoist, vrea să capete cît mai mult cu putinţă. Capitalistul, fiind egoist, vrea să apuce şi el la această împărţeală cît mai mult cu putinţă. Cînd există însă o anumită cantitate determinată de bunuri şi cînd din această cantitate doi oameni vor să pună mîna pe cît mai mult cu putinţă, atunci se naşte un conflict de interese. În asta constă contradicţia de interese dintre muncă şi capital. Şi este o contradicţie de neîmpăcat. Atîta vreme cît vor exista pe lume muncitori şi capitalişti, vor continua să lupte între ei în legătură cu această împărţeală. Dacă v-aţi fi dus astăzi după amiază la San Francisco, ar fi trebuit să mergeţi pe jos. Nu circulă nici un tramvai.

— Altă grevă * ? întrebă episcopul neliniştit.

* *Astfel de conflicte se iscau foarte adesea în acele timpuri, cînd societatea era iraţional şi anarhic organizată. Cîteodată muncitorii refuzau să mai lucreze. Alteori capitaliştii nu-i mai lăsau pe muncitori să intre în fabrici. În cursul tulburărilor şi ciocnirilor violente, care aveau loc cu asemenea prilejuri, se distrugeau multe bunuri şi se pierdeau multe vieţi omeneşti. Astăzi toate acestea sînt de neconceput pentru noi şi ne par la fel de stranii ca şi un alt obicei*

— Da, nu se înţeleg asupra împărţirii cîştigurilor realizate de tramvaie.

Episcopul Morehouse îşi pierdu cumpătul.

— Este o greşeală ! strigă el. Muncitorii dau dovadă de atîta miopie ! Cum mai pot nădăjdui să se bucure de simpatia noastră ?...

— Cînd ne silesc să mergem pe jos, continuă Ernest insinuant.

Dar episcopul nu-i dădu atenţie şi urmă :

— Nu sînt în stare să vadă mai departe de lungul nasului. Omul trebuie să fie om, nu brută. Acum or să fie din nou încăierări şi măceluri, orfani şi văduve îndurerate. Capitaliştii şi muncitorii ar trebui să fie prieteni. Ar trebui să muncească mînă în mînă, spre folosul lor comun.

— O ! acum iar aţi părăsit realitatea şi v-aţi înălţat în văzduh, observă Ernest cu voce seacă. Pogorîţi-vă pe pămînt ! Amintiţi-vă cum am convenit că omul obişnuit este egoist.

— Dar n-ar trebui să fie ! strigă iar episcopul.

— În privinţa asta sînt de acord cu dumneavoastră, replică Ernest. Ar trebui să nu fie egoist, dar va continua să fie egoist atîta vreme cît va trăi într-un sistem social bazat pe o morală porcească.

Episcopul rămase trăsnit, iar tata chicoti încetişor.

de pe atunci, şi anume deprinderea bărbaţilor din clasele asuprite de a sfărîma mobilele din casă cînd se certau cu nevestele.

— Da, bazat pe o morală porcească, urmă Ernest, fără nici o ezitare. Asta este de fapt sistemul capitalist. Şi asta apără biserica dumneavoastră, în sprijinul acestui sistem predicaţi de fiece dată cînd vă urcaţi în amvon. Morală porcească! Altfel nu i se poate spune.

Episcopul Morehouse se întoarse către tata, cerîndu-i parcă sprijin, dar tata rîse şi încuviinţă din cap.

— Tare mi-e teamă că domnul Everhard are dreptate, spuse el. Este vorba de *laissez faire*[1], doctrina potrivit căreia oricine ar fi liber să facă ce vrea, fiecare se zbate pentru sine, şi dracul să-l ia pe cine rămîne de căruţă! Aşa cum a arătat domnul Everhard deunăzi, rolul care vă revine dumneavoastră, preoţilor, este să apăraţi ordinea socială stabilită, iar bazele societăţii noastre sînt cele arătate.

— Dar nu asta este învăţătura lui Cristos! strigă episcopul.

— În ziua de astăzi biserica nu mai propovăduieşte învăţătura lui Crist, interveni imediat Ernest. Oricum, oamenii muncii nu vor să aibă nimic de-a face cu biserica. Biserica tolerează, se face că nu vede cruzimea înspăimîntătoare şi sălbăticia cu care capitaliştii tratează clasa muncitoare.

---

[1] *Laissez faire, laissez passer* (Lăsaţi lucrurile să se împlinească şi să se dezvolte de la sine) — deviza şcolii economice burgheze a fiziocraţilor, apărută în Franţa în secolul al XVIII-lea. În secolul al XIX-lea, în perioada capitalismului premonopolist, ea a devenit deviza aşa-numitei doctrine a „liber-schimbismului", care revendica pentru burghezie deplina libertate a comerţului.

— Biserica nu tolerează un asemenea lucru ! protestă episcopul.

— Biserica nu protestează împotriva lui, replică Ernest. Iar în măsura în care nu condamnă, înseamnă că tolerează, fiindcă, nu uitaţi : biserica este întreţinută de clasa capitaliştilor.

— N-am privit lucrurile sub această lumină, zise episcopul cu naivitate. Fără îndoială că greşiţi. Ştiu că pe lumea asta există foarte multă suferinţă şi foarte multă răutate. Ştiu că biserica a pierdut ceea ce... ceea ce dumneavoastră numiţi proletariatul *.

— N-aţi avut niciodată alături de dumneavoastră proletariatul ! strigă Ernest. Proletariatul s-a dezvoltat în afara bisericii şi fără biserică.

— Nu înţeleg, zise episcopul cu glas stins.

— Atunci îngăduiţi-mi să vă explic. O dată cu introducerea maşinismului şi apariţia uzinelor la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, marea masă a oamenilor muncii

* *Proletariat : derivat din latinul* proletarii, *denumire dată în sistemul cenzitar al lui Servius Tullius*[1] *celor care nu prezentau pentru stat altă utilitate decît aceea că zămisleau copii* (proles) ; *cu alte cuvinte, nu prezentau vreo însemnătate nici prin avere, nici prin poziţie socială şi nici prin vreo iscusinţă deosebită.*

---

[1] Tradiţia romană vorbeşte despre o reformă atribuită regelui *Servius Tullius* (secolul al VI-lea î.e.n.), reformă prin care s-a urmărit încadrarea plebeilor cu avere în rîndurile cetăţenilor romani, întreaga populaţie a cetăţii fiind împărţită, după avere, în cinci clase cenzitare. Pătura celor lipsiţi de avere, alcătuită din *proles*, nu făcea parte din nici una dintre aceste clase.

a fost despărţită de pămînt. Vechiul sistem de muncă s-a năruit. Oamenii muncitori au fost alungaţi de la ţară şi mînaţi cu turma către oraşele industriale. Mamele, dimpreună cu copiii lor, au fost puse să muncească la noile maşini. Viaţa de familie a încetat. Condiţiile de trai au devenit îngrozitoare. E o poveste sîngeroasă.

— Ştiu, ştiu, îl întrerupse episcopul, cu chipul chinuit de deznădejde. A fost ceva înfiorător. Dar asta s-a petrecut acum un secol şi jumătate.

— Şi atunci, cu un secol şi jumătate în urmă, a luat naştere proletariatul, continuă Ernest. Asta s-a petrecut fără ştiinţa bisericii. Pe vremea cînd ţara întreagă era prefăcută în abator de către capitalişti, biserica a rămas mută. N-a protestat atunci, aşa cum nu protestează nici astăzi. După cum spune Austin Lewis * vorbind despre timpurile de atunci, cei cărora li se poruncise : „Paşte oiţele mele“ au văzut cum aceste oiţe sînt vîndute în sclavie şi muncite pînă la ultima suflare, dar fără să protesteze **. Pe vremea

* *Candidatul partidului socialist la postul de guvernator al statului California în alegerile din toamna anului 1906 al erei creştine. Englez prin naştere, autor a numeroase lucrări de economie politică şi filozofie, a fost unul dintre conducătorii socialişti din vremea sa.*

** *Istoria nu consemnează un fapt mai îngrozitor decît tratamentul la care au fost supuşi în fabricile engleze femeile şi copiii sclavi, mai cu seamă în a*

aceea biserica a tăcut, şi, înainte de a merge mai departe, aş vrea să declaraţi pur şi simplu că sînteţi ori nu sînteţi de acord cu mine. În acea vreme biserica a rămas, sau n-a rămas mută ?

Episcopul Morehouse nu mai ştia ce să spună. Ca şi doctorul Hammersfield, nu era obişnuit cu această crîncenă „bătălie în propria ta casă“, cum o numea Ernest.

— Istoria secolului al XVIII-lea este îndeobşte cunoscută, continuă de îndată Ernest. Dacă biserica nu a rămas mută, ar trebui să se găsească pe undeva prin cărţi o vorbă de-a ei.

— Mi-e teamă că într-adevăr a rămas mută, mărturisi episcopul.

— Iar biserica şi astăzi păstrează tăcerea.

— Cu asta nu mai sînt de acord, spuse episcopul.

Ernest tăcu, îl cercetă cu privirea şi ridică mănuşa.

— Bine, zise el. Să vedem. La Chicago există femei care trudesc o săptămînă încheiată pentru nouăzeci de cenţi [1]. A protestat vreodată biserica ?

doua jumătate a secolului al XVIII-lea din era creştină. În aceste adevărate infernuri ale industriei îşi au obîrşia unele dintre cele mai mari averi ale timpului respectiv.

---

[1] Şi acesta este un fapt luat de autor direct din realitate. În 1906 ziarul *Chicago American* publicase un lung reportaj intitulat „Sclavii din Chicago“, în care erau dezvăluite îngrozitoarele condiţii de muncă din foarte multe întreprinderi industriale şi comerciale. Se arăta că există un mare număr de muncitori care în schimbul unei munci epuizante nu cîştigă decît nouăzeci de cenţi pe săptămînă.

— Ce spui dumneata e ceva cu totul nou pentru mine, fu răspunsul. Nouăzeci de cenţi pe săptămînă ?! E îngrozitor !

— A protestat cumva biserica ? insistă Ernest.

— Biserica nu ştie.

Se vedea bine că episcopul face eforturi disperate.

— Şi, cu toate astea, bisericii i s-a poruncit : „Paşte oiţele mele !" zise Ernest zeflemitor. Dar peste o clipă continuă : Iertaţi-mi ironia, domnule episcop. Dar vă mai puteţi oare mira că ne pierdem răbdarea cînd discutăm cu cei de seama dumneavoastră ? Cînd oare aţi protestat în faţa enoriaşilor dumneavoastră capitalişti împotriva muncii copiilor în filaturile şi ţesătoriile din Sud ? * Copii de cîte şase şi şapte ani care mun-

* *Everhard ar fi putut invoca şi exemple mult mai convingătoare cu privire la modul făţiş în care biserica din partea de sud a Statelor Unite a luat apărarea sclaviei, înaintea războiului cunoscut sub numele de „Războiul rebeliunii"* [1]. *Dăm aici cîteva asemenea exemple, culese din documentele timpului. În anul 1835 al erei creştine sinodul bisericii prezbiteriene a statuat următoarele : „Sclavia este recunoscută atît în*

[1] Jack London se referă la conflictul armat cunoscut sub numele de „Războiul civil" sau „Războiul de secesiune", izbucnit în 1861 între statele din Sud, dominate de marii plantatori, proprietari funciari, interesaţi în menţinerea sclaviei, şi statele din Nord, dominate de burghezia industrială. Acest război, încheiat în 1865 prin victoria Nordului, poate fi considerat ca o formă de revoluţie burghezo-democrată, deoarece a avut drept rezultat pe de o parte zdrobirea plantatorilor şi abolirea sclaviei negrilor, iar pe de altă parte instaurarea dominaţiei burgheziei industriale.

cesc în fiece noapte în schimburi de cîte douăsprezece ore ! Nu mai au cînd să zărească binecuvîntata lumină a soarelui. Mor ca muştele. Dividendele sînt plătite din sîngele lor. Iar în Noua Anglie [1] din dividende se clădesc biserici grandioase, de la amvoanele cărora tagma dumneavoastră propovăduieşte banalităţi plăcute, în auzul beneficiarilor pomădaţi şi ghiftuiţi ai acestor dividende.

— N-am ştiut, murmură abia auzit episcopul.

Îngălbenise la faţă şi ai fi zis că-l chinuie greaţa.

— Prin urmare n-aţi protestat ?

Episcopul clătină din cap.

— Atunci, biserica este astăzi la fel de mută ca şi în secolul al XVIII-lea ?

Vechiul, *cît şi în* Noul Testament *şi n-a fost niciodată osîndită prin cuvîntul lui Dumnezeu". Asociaţia baptistă din Charleston declara într-o epistolă din anul 1835 : „Dreptul stăpînilor de a dispune de timpul sclavilor lor a fost în chip răspicat recunoscut de creatorul tuturor lucrurilor, care fără îndoială că poate acorda oricui socoteşte de cuviinţă dreptul de proprietate asupra oricărui obiect găseşte cu cale". Cuviosul E. D. Simon, doctor în teologie şi profesor la Universitatea metodistă Randolph-Macon din Virginia, a scris : „Pasaje din* Sfînta Scriptură *stabilesc fără nici o putinţă de îndoială dreptul de proprietate asupra sclavilor, ca şi toate accesoriile obişnuite ale acestui*

---

[1] Denumire dată regiunii din nord-estul Statelor Unite, unde Anglia a înfiinţat primele colonii americane. Aci capitalismul a cunoscut încă din secolul trecut o puternică dezvoltare.

Episcopul păstră tăcere, şi pentru prima dată Ernest se abţinu şi nu împinse lucrurile mai departe.

— Nu uitaţi însă că, de cîte ori un preot îndrăzneşte să protesteze, este imediat îndepărtat.

— Îmi vine foarte greu să cred că un astfel de lucru ar fi adevărat, se împotrivi episcopul.

— Sînteţi dispus să protestaţi ? întrebă Ernest.

— Arătaţi-mi stări nenorocite, ca acelea despre care mi-aţi vorbit, aici, în eparhia noastră, şi voi protesta.

— Vă voi arăta, zise Ernest simplu. Sînt la dispoziţia dumneavoastră. Am să vă călăuzesc într-o călătorie prin infern.

— Iar eu voi ridica glasul împotriva răului. Episcopul îşi îndreptă bustul, iar pe chipul său blînd se răspîndi asprimea luptătorului. Biserica nu va rămîne mută !

— Veţi fi alungat din jilţul episcopal, îl preveni Ernest.

drept. Dreptul de a vinde şi cumpăra sclavi este limpede stabilit. Privind deci lucrurile în general, fie că cercetăm legislaţia iudaică stabilită de Dumnezeu însuşi, ideile şi practica omenirii din toate vremurile, ori poruncile Noului Testament *şi ale legii morale, ajungem la concluzia că sclavajul nu este imoral. O dată stabilit principiul potrivit căruia primii sclavi africani au fost în chip legal supuşi sclaviei, dreptul de a-i ţine în servitute pe urmaşii lor decurge ca o consecinţă de neînlăturat. Vedem deci că sclavia existentă în America a fost întemeiată în deplină con-*

— Vă voi dovedi contrariul, fu răspunsul episcopului. Vă voi dovedi, în cazul cînd cele ce mi-aţi spus sînt adevărate, că biserica a greşit din neştiinţă. Ba, mai mult decît atît, susţin că tot ce este monstruos în societatea noastră industrială se datoreşte neştiinţei clasei capitaliştilor. Capitaliştii vor îndrepta răul în întregime de îndată ce vor auzi chemarea. Şi este datoria bisericii să lanseze această chemare.

Ernest izbucni în rîs. Rîsul lui mi se păru prea brutal, şi de aceea sării în ajutorul episcopului :

— Nu uita că dumneata nu vezi decît un singur aspect al situaţiei. Noi avem totuşi foarte multe părţi bune, cu toate că dumneata nu te arăţi dispus să ne recunoşti nici una dintre ele. Episcopul Morehouse are dreptate. Răul din societatea industrială, chiar dacă ar fi atît de îngrozitor cum îl înfăţişezi dumneata, e datorit neştiinţei. Diferitele clase ale societăţii s-au depărtat prea mult una de cealaltă.

cordanţă cu principiile de drept."

Nu este de loc de mirare că în acelaşi fel, o generaţie sau două mai tîrziu, biserica a luat apărarea proprietăţii capitaliste. În marele muzeu de la Asgard există o carte intitulată Eseuri asupra revendicărilor, *scrisă de Henry Van Dyke şi publicată în anul 1905 al erei creştine. După cît se poate deduce din carte, Van Dyke a fost fără îndoială preot. Această carte este un foarte grăitor exemplu de ceea ce Everhard ar fi putut numi gîndire burgheză. A se observa asemănarea dintre epistola baptiştilor din Charleston, citată mai*

— Un indian sălbatic nu-i atît de brutal şi de crud cum este clasa capitaliştilor, mi-a răspuns el, şi în clipa aceea l-am urît.

— Dumneata nu ne cunoşti, i-am spus eu. Nu sîntem nici brutali şi nici cruzi.

— Dovediţi-o, răspunse el sfidător.

— Cum aş putea să ţi-o dovedesc... tocmai dumitale ?

Începusem să mă înfurii.

Dar el clătină din cap.

— Nu vă cer să mi-o dovediţi mie. Vă cer să v-o dovediţi dumneavoastră înşivă.

— Eu o ştiu, am răspuns.

— Nu ştiţi nimic, replică el tăios.

— Ei, ei, copii... interveni tata împăciuitor.

— Puţin îmi pasă... începui eu plină de indignare, dar Ernest mă întrerupse.

sus, şi următoarea teză emisă de Van Dyke cu şaptezeci de ani mai tîrziu : „Biblia *ne învaţă că Dumnezeu stăpîneşte lumea. El împarte bunurile acestei lumi tuturor oamenilor după bunul său plac şi în concordanţă cu legile generale de el stabilite.*“ [1]

[1] După cum se va vedea şi în restul romanului, Jack London foloseşte adnotările lui Anthony Meredith, presupusul comentator din veacul au XXVII-lea, pentru a lua o poziţie violent critică împotriva unor oameni şi evenimente contemporane lui şi tipice pentru societatea capitalistă. Nici documentele din 1835 ale sinodului bisericii prezbiteriene şi ale Asociaţiei baptiste din Charleston, nici profesorul E. D. Simon şi Henry Van Dyke nu sînt născociri. Acesta din urmă (1852—1933) a fost un preot prezbiterian, ajuns mai tîrziu profesor universitar, diplomat şi autor a numeroase volume de eseuri şi critică literară scrise de pe poziţiile cele mai retrograde.

— După cîte înţeleg eu, aveţi, sau tatăl dumneavoastră are — ceea ce este acelaşi lucru — bani investiţi în acţiuni ale Ţesătoriilor Sierra.

— Şi ce legătură are asta cu discuţia noastră ? strigai eu.

— Nu cine ştie ce, începu Ernest domol. Atîta doar că rochia pe care o purtaţi este pătată de sînge. Mîncarea pe care o mîncaţi e îmbibată de sînge. Sînge de copii nevinovaţi şi de oameni în toată firea picură la streşinile casei dumneavoastră. Dacă închid ochii, aud de jur împrejurul meu : pic ! pic ! pic !

Însoţind de îndată cuvîntul cu fapta, închise ochii şi se rezemă de speteaza fotoliului. Ciuda şi vanitatea rănită m-au făcut să izbucnesc în lacrimi. Niciodată în viaţa mea nu mai fusesem tratată cu atîta brutalitate. Tata şi episcopul erau amîndoi încurcaţi şi neliniştiţi. Încercară atunci să îndrepte discuţia către alte chestiuni, mai paşnice ; dar Ernest a deschis ochii, s-a uitat la mine şi nu i-a luat în seamă. Linia buzelor lui devenise aspră, şi ochii de asemenea ; în ei nu mai licărea nici cea mai slabă umbră de zîmbet. Ce anume se pregătea să-mi spună, cărei neînduratoare pedepse se pregătea să mă supună n-am ştiut niciodată, căci chiar în clipa aceea un om care trecea pe trotuar s-a oprit şi s-a uitat la noi. Era un om voinic, sărăcăcios îmbrăcat şi purta în spinare o povară uriaşă, alcătuită din măsuţe, scaune şi paravane de bambus. Cerceta casa ca şi cum ar fi stat în cumpănă dacă să intre ori nu, spre a încerca să ne vîndă ceva din marfa lui.

— Pe omul acela îl cheamă Jackson, zise Ernest.

— Un om atît de voinic ar trebui să se ducă la muncă şi nu să hoinărească făcînd pe negustorul ambulant *, am răspuns eu înţepată.

— Uitaţi-vă la mîneca braţului stîng, îmi răspunse Ernest pe tonul cel mai blînd.

M-am uitat şi am văzut că mîneca era goală.

— O parte din sîngele braţului aceluia am auzit-o adineauri picurînd de la streaşina casei dumneavoastră, continuă Ernest cu aceeaşi voce blîndă. Şi-a pierdut braţul la Ţesătoriile Sierra, şi după asta, ca pe un cal cu puterile sleite, l-aţi aruncat pe drumuri, să moară unde o şti. Cînd spun asta nu mă refer la dumneavoastră direct, ci la administratorul şi la funcţionarii pe care dumneavoastră şi ceilalţi acţionari îi plătiţi ca să conducă fabrica. E vorba de un accident, un accident pricinuit de dorinţa lui de a economisi companiei cîţiva dolari. Toba dinţată a maşinii de egrenat i-a prins braţul. Ar fi putut lăsa acolo pietricica pe care o văzuse între dinţii tobei, şi dublul şir de dinţi s-ar fi sfărîmat. Dar el s-a repezit s-o scoată, şi-atunci angrenajul i-a prins mîna şi i-a fă-

* *În vremurile de atunci existau multe mii de asemenea negustori săraci, denumiţi ambulanţi şi care-şi purtau în spate toată marfa, din casă în casă. Acest sistem de comerţ însemna o mare pierdere de energie. După cum se vede, distribuţia bunurilor era la fel de anarhică şi iraţională ca şi întregul sistem social.*

cut-o ferfeniță de la vîrful degetelor și pînă la umăr. Era noapte. Muncitorii lucrau în ore suplimentare. Trimestrul acela s-au plătit dividente grase. Jackson muncise multe ceasuri la șir, iar mușchii lui își pierduseră agerimea și vigoarea. Din pricina asta mișcările îi erau ceva mai încete. De aceea i-a prins mașina brațul. Are nevastă și trei copii.

— Și ce a făcut compania pentru el ? am întrebat.

— Nimic. O, ba da, a făcut ceva. S-a apărat cu înverșunare cînd Jackson, după ce a ieșit din spital, s-a adresat justiției, cerînd daune. S-a apărat cu atîta înverșunare, încît a cîștigat procesul. După cum știți, compania are avocați de mîna întîi.

— Nu ne-ai spus însă toată povestea, am răspuns eu cu multă convingere. Sau poate că nu o cunoști nici chiar dumneata în întregime. Poate că omul a fost obraznic.

— Obraznic ! Ha-ha-ha ! Rîdea mefistofelic. Sfinte Dumnezeule ! Obraznic ! El, cu brațul lui măcinat între dinții mașinii ! Cu toate astea, a fost un slujitor modest și supus, și nimeni nu spune nicăieri că ar fi fost vreodată obraznic.

— Bine, dar există justiția, insistai eu. Dacă în toată povestea asta n-ar exista nimic mai mult decît ce-ai spus dumneata, ar fi fost cu neputință să piardă procesul.

— Colonelul[1] Ingram este șeful contenciosului

[1] Titlul de colonel nu are sens de grad ofițeresc. In America guvernatorii statelor pot acorda acest titlu unora dintre acoliții lor care, îmbrăcați în uniformă, asistă la ceremonia instalării guvernatorului, sau la alte ceremonii oficiale.

companiei. E un avocat deosebit de abil. Ernest mă privi ţintă cîteva clipe, iar după aceea continuă : Am să vă spun eu ce ar trebui să faceţi, domnişoară Cunningham. Cercetaţi cazul Jackson.

— M-am şi hotărît s-o fac, răspunsei eu tăios.

— Foarte bine, zise Ernest străluciind de bună dispoziţie. Am să vă spun unde-l puteţi găsi. Dar tremur pentru dumneavoastră cînd mă gîndesc asupra cîtor lucruri vă veţi lămuri dintr-o dată graţie braţului lui Jackson.

Aşa se făcu deci că amîndoi, şi eu şi episcopul Morehouse, am ridicat mănuşa aruncată de Ernest. Cei doi musafiri au plecat împreună, iar eu am rămas chinuită de conştiinţa unei nedreptăţi comise împotriva mea şi a clasei sociale din care făceam parte. Omul acela era o fiară. Din pricina asta l-am urît atunci şi m-am consolat cu gîndul că din partea unui om provenit din muncitorime nici nu era cu putinţă să te aştepţi la o altfel de purtare.

Capitolul III

BRAȚUL LUI JACKSON

Nici măcar nu visam ce rol covîrşitor avea să joace în viața mea brațul lui Jackson. Cînd am reuşit să dau de el, ca om nu mi-a făcut o impresie deosebită. L-am găsit într-o cocioabă dărăpănată *, tocmai pe malul golfului, la marginea mlaştinilor. De jur împrejurul casei se întindeau băltoace de apă stătută, acoperite cu un fel de spumă verde şi putregăită, iar duhoarea care se înălța din ele era de-a dreptul insuportabilă.

Am văzut imediat că Jackson e un om modest şi supus, aşa cum îmi fusese descris. Lucra la nişte împletituri de bambus, şi tot timpul cît am stat de vorbă cu el, nu s-a oprit nici o clipă din lucru. Totuşi, în ciuda modestiei şi simplității lui, am avut impresia că disting un început de amărăciune în glasul lui atunci cînd mi-a spus :

* *Expresie care zugrăveşte starea locuințelor ruinate şi mizere unde-şi găseau adăpost în acele vremuri un mare număr de oameni ai muncii. Fără nici o excepție, muncitorii erau atunci siliți să plătească proprietarilor chirie, iar dacă avem în vedere starea acestor locuințe, putem afirma că chiria era enormă.*

— Ar fi putut să-mi dea măcar o slujbă de paznic. *

De la el n-am putut afla mare lucru. Am avut impresia că e cam sărac cu duhul, dar dibăcia cu care-l vedeam că lucrează, folosindu-se de singura lui mînă, arăta că nu este vorba de aşa ceva. Atunci mi-a venit o idee.

— Cum s-a întîmplat de ţi-ai prins mîna în maşină ? l-am întrebat eu.

S-a uitat la mine domol şi cercetător, apoi a clătinat din cap.

— Nu ştiu. Aşa s-a întîmplat.

— Din nebăgare de seamă ? sugerai eu atunci.

— Nu. Eu n-aş zice c-a fost nebăgare de seamă. Lucrasem peste ora de schimb şi probabil că eram cam obosit. Am lucrat în fabrică şaptesprezece ani şi am observat că cele mai multe accidente se întîmplă

* *Este greu de imaginat cît de răspîndit era pe atunci furtul. Fiecare fura din avutul celorlalţi. Stăpînii societăţii furau în chip legal, sau, cu alte cuvinte, îşi legalizau furtul, pe cîtă vreme clasele mai sărace furau încălcînd legea. Nici un bun nu se afla în siguranţă dacă nu era păzit. Un număr uriaş de oameni erau folosiţi ca paznici, pentru a apăra proprietatea. Casele celor bogaţi erau un amestec de fortăreaţă, magazie şi casă de bani. Obiceiul copiilor noştri de a-şi însuşi lucruri ce aparţin altora este socotit ca o rămăşiţă rudimentară a acelei înclinaţii către furt cu totul generală în vremurile vechi.*

cu puţin înainte de sună sirena. Aş fi gata să pun rămăşag că în ceasul din urmă, înainte de sună sirena, se-ntîmplă mai multe accidente decît în tot restul zilei. Omul nu mai e aşa de ager după ce-a muncit zdravăn ceasuri întregi. Am văzut prea mulţi muncitori tăiaţi, sfîrtecaţi şi zdrobiţi ca să nu-mi dau seama.

— Chiar aşa de mulţi ? l-am întrebat.

— Sute şi sute. Pînă şi copii.

Lăsînd la o parte detaliile îngrozitoare, povestea lui Jackson, aşa cum o relata el, se potrivea întocmai cu cele ce auzisem mai înainte. Cînd l-am întrebat dacă nu cumva încălcase normele prevăzute pentru lucrul la maşină, a clătinat din cap.

— Cu dreapta am tras la o parte cureaua de transmisie, şi cu stînga am încercat să iau pietricica. N-am stat să mă uit dacă scosesem cum trebuie cureaua. Am crezut că dreapta făcuse treabă bună, numai că n-a fost aşa. Mă grăbisem şi n-o trăsesem cum trebuie. După aceea maşina mi-a prins mîna şi mi-a zdrobit-o.

— Probabil că te-a durut foarte tare... am spus eu înduioşată.

— Nu-i prea plăcut cînd ţi se fărîmă ciolanele.

Cu privire la procesul pentru daune, lucrurile erau destul de nelămurite în capul lui. De un singur fapt era sigur, şi anume că nu primise nici un fel de despăgubiri. Avea impresia că mărturiile maistrului şi administratorului determinaseră instanţa să dea o decizie prin care să-i respingă pretenţiile. Iar aceste mărturii, cum spunea el, „nu fuseseră aşa cum ar fi trebuit să fie". De aceea am hotărît să mă duc la cei doi martori.

Un lucru era limpede : Jackson ajunsese într-o stare de plîns. Nevastă-sa se îmbolnăvise, iar el, cu împletitul şi comerţul lui ambulant, nu putea să cîştige atît cît îi trebuia ca să-şi hrănească familia. Rămăsese în urmă cu chiria, şi băiatul cel mai mare, un copil de unsprezece ani, se dusese să muncească în fabrică.

— Ar fi putut măcar să-mi dea o slujbă de paznic, îmi spuse el iar, înainte să-mi iau rămas bun.

După ce am stat de vorbă cu avocatul lui Jackson, iar la ţesătorie cu cei doi maiştri şi cu administratorul, care depuseseră ca martori în proces, am început să-mi dau seama că totuşi exista oarecare adevăr în cele ce ne spusese Ernest.

Avocatul lui Jackson era un omuleţ mărunţel şi şters, iar cînd l-am văzut nu m-am mai mirat de loc că pierduse procesul. În prima clipă mi-am spus că Jackson n-a primit decît ceea ce i se cuvenea, dacă se găsise să-şi ia un astfel de avocat. Dar în clipa următoare mi-au trecut prin minte două afirmaţii ale lui Ernest : „Compania are avocaţi de mîna întîi" şi : „Colonelul Ingram este un avocat deosebit de abil". Gîndurile au început să-mi roiască prin minte. Mi-am dat seama că, fără îndoială, compania îşi poate asigura sprijinul unor avocaţi mult mai talentaţi decît cei pe care i-ar putea plăti un muncitor, cum e Jackson de pildă. Dar ăsta nu era decît un detaliu mărunt. Nu mă îndoiam de fel că existau motive mult mai temeinice, şi că pentru acele motive pierduse Jackson procesul.

— De ce aţi pierdut procesul ? l-am întrebat pe avocat.

La început s-a uitat la mine zăpăcit şi speriat, iar eu am simţit cum în adîncul inimii mi se face milă de biata stîrpitură. Apoi a început să se văicărească. Probabil văicăreala era la el un atribut congenital. Făcea parte dintre oamenii înfrînţi încă din leagăn. Mai întîi se plînse de martori, care nu declaraseră decît ceea ce venea în sprijinul părţii adverse. Îi fusese cu neputinţă să scoată de la ei măcar o vorbă favorabilă lui Jackson. Îşi cunoşteau interesul. Jackson era un prostănac. Colonelul Ingram îl intimidase şi-l încurcase fără nici o greutate, iar toată lumea ştie că colonelul este neîntrecut la interogatorii în faţa instanţei. Îl făcuse pe Jackson să declare el însuşi lucruri care se întorceau împotriva sa.

— Dar cum se putea ca răspunsurile să se întoarcă împotriva lui, dacă în fond avea dreptate ? l-am întrebat pe avocat.

— Ce amestec are aici dreptatea ? mi-a întors el întrebarea. Vedeţi toate cărţile astea ? mi-a arătat cu mîna rafturile pline de cărţi de pe pereţii biroului său minuscul. Din cercetarea şi studierea lor am învăţat că legea este un lucru, iar dreptatea, cu totul altceva. Puteţi întreba orice avocat. Ce este dreptatea învăţaţi duminica, la şcoala parohială. Dar trebuie să vă adresaţi acestor volume ca să aflaţi ce este... legea.

— Vreţi cumva să spuneţi că Jackson a avut dreptatea de partea lui şi totuşi a pierdut procesul ?

îl întrebai eu, vrînd să-l pun la încercare. Vreţi cumva să spuneţi că instanţa prezidată de judele Caldwell nu face dreptate ?

Avocatul cel pirpiriu m-a privit o clipă mînios, apoi supărarea i-a dispărut de pe chip.

— Nici nu ne-au lăsat să vorbim, îmi spuse el, începînd iarăşi să se văicărească. Şi-au bătut joc de noi, ne-au luat peste picior şi pe mine, şi pe Jackson. Ce puteam face eu ? Colonelul Ingram e un mare avocat. Dacă n-ar fi un foarte mare avocat, credeţi că ar fi şeful contenciosului la Ţesătoriile Sierra, la *Erston Land Syndicate*, *Berkeley Consolidated* şi la întreprinderile de electricitate din Oakland, San Leandro şi Pleasanton ? E avocat specializat în treburile marilor companii, şi companiile nu-şi plătesc avocaţii ca să fie nişte nătărăi. * De ce credeţi că

* *Rostul avocaţilor angajaţi de diversele companii era de a satisface, prin metode banditeşti, nesecata lăcomie de bani a stăpînilor. Se ştie că, în anul 1905 al erei creştine, Theodore Roosevelt* [1], *pe vremea aceea preşedinte al Statelor Unite, a spus într-o alocuţiune rostită cu prilejul deschiderii anului şcolar la Universitatea Harvard : „Ştim cu toţii că, în actuala*

[1] *Theodore Roosevelt* (1858—1919), preşedintele Statelor Unite între 1901 şi 1909, deci chiar în vremea cînd Jack London a scris *Călcîiul de fier*. Fiind reprezentantul marilor monopoluri, în special al grupului Morgan, a devenit unul dintre ideologii imperialismului american, promovînd o politică externă dintre cele mai agresive. În interior a lansat lozinca demagogică a luptei împotriva trusturilor, dar în fapt a favorizat consecvent dezvoltarea monopolurilor şi întărirea influenţei lor politice.

numai Ţesătoriile Sierra îi plătesc douăzeci de mii de dolari pe an? Pentru că le aduce servicii care valorează douăzeci de mii de dolari, de asta. Eu nu mă pot măsura cu el. Dacă aş fi fost ca el, n-aş fi rămas pe din afară, să crăp de foame şi să pledez în procese cum a fost acela al lui Jackson. Ce credeţi că aş fi încasat dacă aş fi cîştigat procesul lui Jackson?!

— I-ai fi luat şi pielea de pe el, mai mult ca sigur.

— Bineînţeles! strigă avocatul, mînios. Doar trebuie să trăiesc şi eu, nu? *

Am încercat atunci să-l mustru.

— Are nevastă şi copii!

stare de lucruri, mulţi dintre cei mai influenţi şi mai bine plătiţi membri ai corpului de avocaţi din toate centrele unde este acumulată bogăţia îşi creează o sarcină specială din a inventa tot felul de sisteme îndrăzneţe şi ingenioase, datorită cărora clienţii lor avuţi, indiferent dacă sînt persoane fizice sau juridice, se pot sustrage dispoziţiilor legale stabilite pentru reglementarea, în interesul public, a folosirii marilor avuţii".

* *Avem aici de-a face cu un exemplu tipic pentru lupta sîngeroasă care se ducea pe toate treptele societăţii. Oamenii se sfîşiau între ei ca nişte lupi flămînzi. Lupii cei mari îi mîncau pe cei mici, iar în haita care era societatea de atunci, Jackson poate fi considerat ca unul dintre lupii cei mai mici şi mai slăbănogi.*

— Şi eu am nevastă şi copii, mi-a răspuns. Iar în afară de mine nu există pe lumea asta nici o fiinţă care să se sinchisească dacă au să crape sau nu de foame.

Chipul i se lumină dintr-o dată, îşi scoase ceasul de la brîu, deschise capacul interior şi-mi arătă o mică fotografie, lipită de capac şi care înfăţişa o femeie însoţită de două fetiţe.

— Uitaţi-vă. Vă rog priviţi-i. Am dus-o greu, foarte greu. Am nădăjduit să le pot trimite o vreme la ţară dacă aş fi cîştigat procesul lui Jackson. Aici nu prea o duc bine cu sănătatea, dar n-am cu ce să le trimit la ţară.

Cînd m-am ridicat să plec, a început din nou să se văicărească :

— N-am avut ce face. Colonelul Ingram şi judecătorul Caldwell sînt foarte buni prieteni. Nu vreau să spun că, dacă la interogatoriu aş fi putut scoate de la martori depoziţiile de care aveam nevoie, prietenia asta ar fi avut vreo influenţă asupra hotărîrii. Dar trebuie totuşi să spun că judele Caldwell a făcut tot ce i-a stat în putinţă pentru a mă împiedica să scot de la martori depoziţiile favorabile. Da, colonelul Ingram şi judele Caldwell fac parte din acelaşi cerc şi din acelaşi club ! Locuiesc în acelaşi cartier, acolo unde eu n-am ce căuta. Nevestele lor sînt totdeauna în vizită una la cealaltă. În fiecare zi organizează cînd la una, cînd la alta partide de *whist* [1] şi alte treburi dintr-astea.

---

[1] Joc de cărţi.

— Crezi deci că Jackson avea dreptate ? am întrebat din nou, oprindu-mă o clipă în prag.

— Nu cred, ştiu sigur, mi-a răspuns. La început am fost chiar încredinţat că are oarecare şanse de izbîndă. Dar nu i-am spus nimic neveste-mi. N-am vrut s-o dezamăgesc ; dorea atît de mult să se ducă o vreme la ţară !... I-a venit destul de greu şi aşa.

— De ce n-aţi insistat asupra faptului că Jackson s-a străduit să salveze maşina ? l-am întrebat, mai tîrziu, pe Peter Donnelly, unul dintre maiştrii audiaţi ca martori în proces.

A stat mult pe gînduri înainte de a-mi răspunde. Apoi a privit cu teamă în jur şi mi-a spus :

— Pentru că am o nevastă foarte cumsecade şi trei copii drăgălaşi cum nici n-aţi mai văzut dumneavoastră vreodată ; de asta !

— Nu înţeleg, i-am răspuns.

— Cu alte cuvinte, pentru că n-ar fi fost de loc înţelept din partea mea.

— Vrei să spui că... am început eu.

M-a întrerupt, însă, aproape furios :

— Exact ceea ce am spus. Lucrez în fabrică de mulţi ani. Am început să lucrez la filatură încă de cînd eram puşti, şi de-atunci tot acolo muncesc. Numai prin muncă pe spetite am ajuns la postul important pe care îl am astăzi. Sînt maistru, dacă n-aveţi nimic împotrivă. Dar tare mă îndoiesc că vreun om din fabrică mi-ar întinde o mînă de ajutor dacă ar vedea că mă înec. Odinioară am fost şi eu în sindicat, dar de două ori, cînd s-a declarat grevă, am trecut

de partea companiei. Atunci oamenii mi-au spus „coadă de topor". N-ai să găseşti unul care să ciocnească un păhăruţ cu mine, oricît l-aş ruga. Aţi băgat de seamă cicatricele astea de pe fruntea mea, unde m-au lovit cu pietre ? Nu se află nici măcar un copil în filatură care să nu mă înjure şi să nu mă blesteme. Singurul meu prieten e compania. Trebuie să fiu de partea companiei nu fiindcă asta mi-e datoria, ci pentru că e vorba de pîinea mea, de pîinea şi de viaţa copiilor mei. Pentru asta.

— Şi Jackson avea vreo vină ?

— Ar fi trebuit să capete despăgubiri. Era un muncitor foarte destoinic şi foarte la locul lui.

— Înseamnă deci că nu ai avut putinţa să spui tot adevărul, aşa cum ai jurat în faţa instanţei !

A clătinat din cap.

— Adevărul, tot adevărul, şi nimic altceva decît adevărul ! am urmat eu solemn.

Din nou i-am văzut zugrăvită pe faţă o adîncă tulburare. Şi-a înălţat privirile, dar nu către mine, ci către cer.

— Pentru copiii mei mi-aş lăsa nu numai sufletul, ci şi trupul să ardă în focul nestins, mi-a răspuns el.

Henry Dallas, administratorul, era un om cu chip de vulpe, care m-a privit obraznic şi n-a vrut să stea de vorbă. N-am putut scoate de la el nici un singur cuvînt cu privire la proces şi la depoziţia lui. Cu celălalt maistru, însă, am avut mai mult noroc. Chipul lui James Smith părea cioplit în piatră, şi am avut o strîngere de inimă cînd am dat ochii cu el. Şi despre

Smith am avut impresia că nu se poate socoti un om liber, iar pe măsură ce discuţia înainta, mi-am dat seama că e mult mai dezgheţat decît cei de seama lui. Era de acord cu Peter Donnelly că Jackson ar fi trebuit să primească despăgubiri, ba chiar a mers mai departe şi a spus că e un lucru crud şi neomenos să arunci pe drumuri un muncitor după ce a ajuns neputincios din pricina unui accident. Totodată mi-a explicat că în fabrică se întîmplau multe accidente, dar totdeauna compania luptă cu străşnicie împotriva oricăror pretenţii de despăgubiri.

— Despăgubirile ar însemna pierderi de sute de mii de dolari pe an pentru acţionari, mi-a spus el.

Şi, în vreme ce vorbea, mi-am amintit de ultimele dividende încasate de tata, de rochia mea frumoasă şi de cărţile lui cumpărate din dividendele acelea. Mi-am adus aminte de acuzaţiile lui Ernest, care-mi spusese că rochia mea e pătată de sînge, şi s-a încrîncenat carnea pe mine.

— Cînd aţi depus mărturie la proces n-aţi arătat că Jackson a căzut victimă acelui accident fiindcă a încercat să ferească maşina de avarii ?

— Nu, n-am arătat, a răspuns el, şi buzele i s-au strîns într-un rictus amar. Am declarat aşa fel, încît să reiasă că Jackson a fost accidentat din pricina propriei lui neglijenţe şi a lipsei de atenţie, iar compania nu are nici o vină şi deci nu poartă nici un fel de răspundere.

— Dar e vorba de neatenţie ? am întrebat eu.

— Spuneţi-i neatenţie, sau cum credeţi de cuviinţă. Adevărul e că după ceasuri întregi de muncă omul oboseşte.

James Smith începuse să mă intereseze. Vedeam limpede că e un om deosebit.

— Păreţi un om mult mai cultivat decît majoritatea muncitorilor, am remarcat eu.

— Am terminat liceul, mi-a răspuns Smith. Am reuşit să fac treaba asta lucrînd undeva ca portar. Voiam să trec la universitate, dar a murit taică-meu şi a trebuit să intru muncitor în fabrică... Aş fi vrut să mă fac naturalist, a continuat el cu sfială, ca şi cum ar fi mărturisit un păcat. Iubesc animalele. Dar am intrat muncitor în fabrică. Atunci cînd am ajuns maistru m-am însurat, apoi au venit copiii şi... de, după aceea nu mi-am mai aparţinut mie însumi.

— Ce vreţi să spuneţi ?

— Vă explicam din ce pricină am declarat la proces aşa cum am declarat... de ce m-am supus instrucţiunilor primite.

— Ale cui instrucţiuni ?

— Ale colonelului Ingram. El a stabilit ce anume trebuia să declar.

— Şi din pricina acestei declaraţii Jackson a pierdut procesul ?

A încuviinţat din cap, şi sîngele a început să-i năvălească în obraji.

— Iar Jackson are nevastă şi doi copii, pe care trebuie să-i întreţină.

— Ştiu, zise el domol, deşi se întunecase şi mai mult la faţă.

— Spune-mi, te rog, am continuat eu, a fost uşor să te transformi din ceea ce erai, să zicem absolvent de liceu, în ceea ce ai ajuns, adică într-un om capabil să se poarte aşa cum te-ai purtat dumneata la proces ?

A izbucnit cu atîta violenţă, încît am tresărit speriată. A scuipat * o înjurătură cumplită şi a încleştat pumnii, de parcă s-ar fi pregătit să mă lovească.

— Vă rog să mă iertaţi, zise el în clipa următoare. Nu, n-a fost uşor. Iar acuma cred c-ar fi timpul să plecaţi. Aţi aflat de la mine tot ce voiaţi să ştiţi. Dar, înainte de a pleca, îngăduiţi-mi să vă mai spun un lucru : nu veţi avea nici un folos dacă veţi spune cuiva ce v-am mărturisit. N-am să recunosc nimic şi nu aveţi nici un martor. Nu voi recunoaşte o vorbă din tot ce v-am spus ; iar dacă va fi nevoie, voi susţine şi în faţa judecăţii, sub jurămînt, că nu v-am spus nimic.

După ce m-am despărţit de James Smith, m-am dus la biroul tatei, din palatul Facultăţii de chimie, şi acolo l-am întîlnit pe Ernest. A fost o întîlnire cu totul neaşteptată, dar el m-a întîmpinat cu obişnuita-i

* *Este interesant de observat duritatea limbajului folosit în mod curent pe vremea de atunci şi care, de bună seamă, arată o dată mai mult cum fiece individ lupta „cu ghearele şi cu dinţii" împotriva tuturor celorlalţi. Bineînţeles nu ne referim la înjurătura lui Smith, ci la verbul* a scuipa, *folosit de Avis Everhard.*

privire îndrăzneaţă, cu aceeaşi zdravănă strîngere de mînă şi cu acelaşi amestec straniu de timiditate şi siguranţă de sine. S-ar fi zis că ultima noastră întîlnire furtunoasă fusese cu totul dată uitării ; numai că starea mea sufletească nu era de loc prielnică uitării.

— M-am interesat de cazul lui Jackson, începui eu fără nici un fel de introducere.

A devenit dintr-o dată foarte atent şi a aşteptat să continui, deşi citeam limpede în ochii lui certitudinea că toate convingerile mele fuseseră zdruncinate.

— S-ar părea că s-au purtat foarte rău cu el, i-am mărturisit. Am impresia... da... cred că o parte din sîngele lui picură la streaşina casei noastre.

— Da, desigur, mi-a răspuns. Dacă Jackson şi toţi cei de seama lui ar fi trataţi omeneşte, acţionarii nu ar încasa dividende atît de mari.

— Niciodată n-am să mai pot purta cu plăcere o rochie frumoasă, am adăugat.

Eram umilită şi abătută, dar în inima mea simţeam o dulce alinare, căci vedeam în Ernest un fel de duhovnic. Apoi, ca totdeauna după aceea, forţa lui mă cuceri, căci răspîndea în jur nădejde de pace şi ocrotire.

— Bucurie nu veţi mai simţi nici chiar dacă v-aţi îmbrăca în pînză de sac, zise Ernest cu multă seriozitate. Există şi ţesătorii de iută, să ştiţi, şi acolo lucrurile se petrec la fel. Pretutindeni e la fel. Slăvita noastră civilizaţie se bazează pe sînge, e năclăită în sînge, şi nici eu, nici dumneavoastră, nici unul din-

tre noi nu putem scăpa de pata roşie. Dar cine sînt oamenii cu care aţi stat de vorbă ?

I-am povestit tot ce se întîmplase.

— Şi nici unul dintre ei nu este de fapt om liber, zise el. Toţi sînt legaţi de neînduratorul mecanism industrial. Iar partea cumplită, tragedia din toată povestea asta este că sînt legaţi chiar cu băierile inimii. Copiii, copiii lor... totdeauna e vorba de vieţile tinere pe care instinctul îi împinge să le ocrotească. Acest instinct este mai tare decît orice scrupul moral. Bietul tata ! A minţit, a furat, a făcut tot soiul de fapte ruşinoase ca să aibă cu ce astîmpăra foamea mea, a fraţilor şi a surorilor mele. A fost un sclav al mecanismului industrial, şi mecanismul acesta a stors toată viaţa din el, l-a muncit pînă i-a luat şi ultima suflare.

— Dar dumneata, am intervenit atunci, dumneata eşti fără îndoială un om liber.

— Nu întru totul, mi-a răspuns. Nu sînt legat chiar prin băierile inimii. De multe ori mă fericesc că nu am copii, şi totuşi iubesc copiii la nebunie. Dacă m-aş însura, n-aş îndrăzni să am copii.

— Astea sînt fără îndoială idei dăunătoare ! am strigat.

— Ştiu şi eu că-i aşa, spuse el cu tristeţe. Dar sînt idei utile. Sînt revoluţionar de profesie, şi asta e o meserie primejdioasă.

Am rîs, neîncrezătoare.

— Dacă aş încerca să vă intru noaptea în casă şi să fur dividendele pe care le-aţi primit de la Ţesătoriile Sierra, ce-ar face tatăl dumneavoastră ?

— Doarme cu revolverul la căpătîi, am răspuns. Probabil că te-ar împuşca.

— Dar dacă eu şi cîţiva alţii ne-am pune în fruntea unui milion şi jumătate de oameni * şi i-am conduce prin casele tuturor bogaţilor, atunci ar fi o adevărată canonadă, nu-i aşa ?

— Da, numai că nu faci astfel de lucruri, m-am împotrivit eu.

— Ba tocmai asta fac. Şi avem de gînd să luăm nu numai bogăţia strînsă în case, ci toate izvoarele acestei bogăţii, toate minele, căile ferate, fabricile, băncile şi magazinele. Asta este revoluţia. Şi e ceva cu adevărat primejdios. Mi-e teamă că vor fi chiar mai multe împuşcături decît îmi pot închipui. Însă, aşa cum spuneam, astăzi nimeni nu este liber. Toţi

* *Aici avem de-a face cu o referire la voturile cîştigate de socialiştii din Statele Unite cu prilejul alegerilor care au avut loc în 1910. Progresele realizate de socialişti în alegerile din acea vreme indică limpede creşterea continuă a forţelor revoluţionare. Aceste rezultate din Statele Unite sînt : 1888 — 2.068 voturi ; 1902 — 127.713 voturi ; 1904 — 435.040 voturi ; 1908 — 1.108.427 voturi şi 1910 — 1.688.211 voturi.* [1]

---

[1] Cum *Călcîiul de fier* a apărut în februarie 1908, iar în S.U.A. alegerile au loc în noiembrie, este evident că cifrele date de Jack London ca rezultate ale alegerilor din 1908 şi 1910 sînt imaginare. Totuşi pronosticul său privitor la faptul că în viitorul apropiat influenţa socialiştilor în rîndurile maselor populare americane va creşte s-a verificat : la alegerile din 1912 candidatul partidului socialist a întrunit peste 900.000 de voturi.

sîntem prinşi între dinţii şi rotiţele mecanismului industrial. V-aţi dat seama că şi dumneavoastră sînteţi prinsă în acest angrenaj, iar oamenii cu care aţi vorbit sînt în aceeaşi situaţie. Staţi de vorbă cu cît mai mulţi dintre ei. Faceţi o vizită colonelului Ingram. Discutaţi cu reporterii, care n-au pomenit un cuvînt despre procesul lui Jackson, şi cu proprietarii ziarelor. Veţi vedea că toţi sînt robi ai acestui mecanism.

Ceva mai tîrziu, în cadrul aceleiaşi discuţii, i-am pus o întrebare foarte simplă cu privire la riscurile de accidente pe care le înfruntă muncitorii, iar el mi-a răspuns printr-o prelegere cu caracter statistic:

— Răspunsul îl puteţi găsi în întregime prin cărţi, mi-a spus Ernest. Au fost întocmite statistici şi s-a dovedit în chip convingător că numai rareori se petrec accidente în primele ceasuri de muncă din cursul dimineţii, dar că numărul lor creşte rapid în orele următoare, pe măsură ce muncitorii obosesc, iar activitatea lor musculară şi nervoasă devine mai lentă.

De pildă, ştiţi că tatăl dumneavoastră are de trei ori mai multe şanse decît un muncitor să-şi păstreze viaţa şi integritatea corporală? Da, aşa este. Iar companiile de asigurare * o ştiu foarte bine. Ca să-l asigure împotriva accidentelor, pentru o poliţă de o mie

* *În acele secole de bestială luptă între oameni, nimeni nu se putea socoti permanent în siguranţă, oricîtă avere ar fi acaparat. Siliţi de teama pentru viitorul propriilor familii, oamenii au născocit sistemul asigurărilor. Pentru noi, cei care trăim într-o*

de dolari i-ar fixa tatălui dumneavoastră o anuitate de patru dolari şi douăzeci de cenţi, dar pentru aceeaşi poliţă unui muncitor i se pretind cincisprezece dolari.

— Dar dumitale ? întrebai eu, şi în clipa aceea mi-am dat seama că grija pe care i-o port nu e chiar neînsemnată.

— În calitate de revoluţionar am şanse cam de opt ori mai mari decît un muncitor să fiu rănit sau ucis, răspunse el nepăsător. Companiile de asigurare pretind de la chimiştii de calificare înaltă, care lucrează cu explozibile, anuităţi de opt ori mai mari decît ale muncitorilor. De altminteri, nici nu cred că m-ar asigura. Dar de ce mă întrebaţi ?

Pleoapele mi s-au zbătut iute şi am simţit cum îmi năvăleşte sîngele în obraji. Nu din pricină că Ernest ar fi observat cum îi port de grijă, ci pentru că eu însămi mi-am dat seama de asta, şi încă în prezenţa lui.

Chiar atunci a venit tata şi s-a pregătit să plece împreună cu mine. Ernest i-a restituit cîteva cărţi, pe care le împrumutase de la dînsul, şi a plecat înaintea noastră. Din uşă s-a întors spre mine şi mi-a spus :

epocă raţională, un asemenea sistem pare rizibil, absurd şi primitiv. Pe atunci, însă, asigurările constituiau o problemă foarte serioasă. Partea amuzantă este că fondurile companiilor de asigurare erau deseori jefuite sau irosite de înşişi funcţionarii însărcinaţi cu administrarea lor.

— A ! în vremea asta, cît vă spulberaţi propria linişte sufletească, iar eu o spulber pe a episcopului, ar fi bine să staţi de vorbă şi cu doamnele Wickson şi Pertonwaithe. Bărbaţii lor, după cum ştiţi, sînt principalii acţionari ai Ţesătoriilor Sierra. La fel cu tot restul omenirii, şi cele două doamne sînt legate de mecanismul societăţii industriale, numai că ele sînt aşa fel legate, încît stau deasupra lui.

Capitolul IV

SCLAVI AI MECANISMULUI

Cu cît mă gîndeam mai mult la braţul lui Jackson, cu atît eram mai tulburată. Aveam în faţa mea fapte concrete. Pentru prima oară dădeam ochi cu viaţa. Viaţa mea de studentă, studiul şi cultura nu aveau nimic de-a face cu realitatea. Nu învăţasem nimic altceva decît teorii despre viaţă şi societate, teorii care toate păreau foarte frumoase în paginile cărţilor, numai că eu de data asta văzusem viaţa însăşi. Braţul lui Jackson era un fapt de viaţă. „Un fapt, domnii mei, un fapt de necontestat !" Vorbele acestea ale lui Ernest îmi răsunau mereu în minte.

Părea ceva monstruos, ceva imposibil ca întreaga noastră societate să fie clădită pe sînge. Şi totuşi exista cazul lui Jackson, pe care nu eram în stare să-l mai alung din minte. În fiecare clipă gîndurile mi se întorceau la el, aşa cum acul busolei se îndreaptă totdeauna către pol. Fusese tratat într-un chip îngrozitor. Nimeni nu plătise pentru sîngele lui, şi asta doar pentru a nu micşora dividendele acţionarilor. Numai eu cunoşteam vreo douăzeci de familii fericite şi senine care încasaseră asemenea dividende şi prin asta trăseseră foloase de pe urma sîngelui lui Jackson. Dacă este cu putinţă ca un om să fie tratat atît de

monstruos şi totuşi societatea să meargă mai departe, netulburată, pe drumurile ştiute, oare nu se poate ca un mare număr de oameni să fie trataţi la fel de monstruos? Mi-am amintit ce spusese Ernest despre femeile din Chicago care muncesc pentru nouăzeci de cenţi pe săptămînă şi despre copiii sclavi angajaţi în filaturile de bumbac din Sud, pe care ni-i descrisese el. Şi parcă vedeam în faţa ochilor mîinile lor albe şi subţiri, din care fusese stors sîngele, trudind să ţeasă la pînza folosită mai apoi pentru rochia de pe mine. După aceea gîndurile mi-au zburat la Ţesătoriile Sierra şi la dividendele plătite de ele, iar atunci am văzut tot atît de limpede sîngele lui Jackson risipit pe rochia mea. Nu puteam scăpa. Gîndurile mi se întorceau necontenit către el.

În adîncurile fiinţei mele stăruia un simţămînt care mă făcea să cred că mă aflu pe marginea prăpastiei. Parcă aşteptam din clipă în clipă să mi se dezvăluie un nou şi înspăimîntător aspect al vieţii. Dar nu numai eu mă aflam acolo. Întreaga mea lume se dădea peste cap. În primul rînd tata. Vedeam bine urmările pe care începea să le aibă asupra lui prezenţa lui Ernest. La fel, episcopul. Ultima oară cînd îl văzusem, părea un om bolnav. Ajunsese într-o stare de maximă tensiune nervoasă, şi în ochii lui licărea o spaimă de nedescris. Din puţinul pe care-l aflasem, ştiam că Ernest îşi ţinuse făgăduiala şi-l purtase prin infern. Dar ce scene de iad văzuseră ochii episcopului n-aveam de unde şti, căci părea prea buimăcit ca să poată vorbi despre ele.

O dată, fiind copleşită de sentimentul că mica mea lume şi lumea întreagă fusese răsturnată cu capul în jos, m-am gîndit că numai Ernest este de vină. „Eram atît de fericiţi şi de senini înainte de venirea lui!“ îmi ziceam. Dar în clipa următoare înţelegeam că acest gînd înseamnă o trădare faţă de adevăr, iar atunci Ernest apărea înaintea ochilor mei sub cu totul altă înfăţişare, ca un apostol al adevărului, cu fruntea aureolată şi însufleţit de curajul îngerilor Domnului, luptînd pentru adevăr şi dreptate şi alergînd în sprijinul celor sărmani, în sprijinul celor singuri şi celor împilaţi. Şi un alt chip s-a ivit atunci în faţa ochilor mei : chipul lui Crist ! Şi el luase apărarea celor umiliţi şi obidiţi, împotriva ordinii stabilite spre folosul vameşilor şi al fariseilor. Mi-am adus aminte de sfîrşitul lui pe cruce, iar inima mi s-a strîns de îngrijorare cînd m-am gîndit la Ernest. Oare şi el era sortit răstignirii ? El, omul cu glas aidoma chemării de trîmbiţă ce îndeamnă la luptă şi plin de acea superbă vigoare bărbătească ?

În momentul acela mi-am dat seama că îl iubesc şi că întreaga-mi fiinţă se topeşte de dorul de a-l sprijini. M-am gîndit la viaţa pe care o dusese. De bună seamă că fusese o viaţă plină de necazuri, aspră şi amară. Şi mi-am adus aminte de tatăl lui, care minţise şi furase pentru el şi trudise pînă la ultima suflare. El însuşi se dusese să muncească în fabrică de la vîrsta de zece ani ! Inima îmi era cuprinsă toată în flăcările dorinţei de a-l înlănţui cu braţele mele şi de a-l lăsa să-şi sprijine fruntea la sînul meu, fruntea

lui obosită, sub care se zbăteau atîtea gînduri chinuitoare ; doream să găsească la pieptul meu odihnă, doar odihnă, alinare măcar pentru o singură clipă duioasă.

Pe colonelul Ingram l-am întîlnit la o solemnitate religioasă. Îl cunoşteam bine şi de multă vreme. Am reuşit să-l trag în spatele unui şir de hîrdaie cu plante decorative şi ficuşi, fără ca el să-şi dea seama că e atras într-un fel de cursă. M-a întîmpinat cu veselia şi gentileţea convenţională a oamenilor de societate. Totdeauna era îndatoritor, atent, plin de tact şi bunăvoinţă. După aparenţă putea fi socotit bărbatul cel mai distins din cercul nostru. În comparaţie cu el, chiar şi venerabilul preşedinte al universităţii părea un om neserios şi înfumurat.

Cu toate astea, mi-am dat seama că între colonelul Ingram şi mecanicii analfabeţi nu există nici o deosebire. Nici el nu era un om liber. Şi el era prins în angrenajele mecanismului. Nu voi uita niciodată schimbarea petrecută în atitudinea lui în clipa cînd am pomenit de procesul Jackson. Amabilitatea plină de zîmbet a dispărut ca o umbră, şi o încruntare neaşteptată, înfricoşătoare a desfigurat trăsăturile chipului său de om binecrescut. Am trăit din nou teama încercată în momentul izbucnirii lui James Smith. Numai că distinsul colonel Ingram n-a înjurat. Asta a fost singura şi neînsemnata deosebire care mai rămăsese între el şi muncitorul acela. Avea faimă de om foarte ager la minte, dar din agerimea lui nu mai rămăsese nici urmă. Fără să fie conştient de ce face, se uita

în toate părţile, căutînd o cale de scăpare. Dar se afla prins în capcană, acolo, între ficuşi şi plante ornamentale.

Da, îl indispunea pînă şi simpla pomenire a numelui de Jackson. Ce-mi venise să răscolesc astfel de lucruri ? Nu aprecia de loc gluma mea. Era o dovadă de lipsă de gust şi o nesocotinţă din partea mea. Oare nu ştiam că în profesia lui părerile şi sentimentele personale nu aveau nici o importanţă ? Cînd pleca la birou, îşi lăsa acasă părerile personale. Acolo nu ţinea seama decît de considerente profesionale.

— S-ar fi cuvenit să i se plătească despăgubiri lui Jackson ? l-am întrebat.

— Bineînţeles, mi-a răspuns colonelul Ingram. Adică eu, personal, consider că s-ar fi cuvenit. Dar asta n-are nici o legătură cu aspectul juridic al problemei.

Începuse să-şi recapete încetul cu încetul agerimea pierdută o clipă.

— Spuneţi-mi, vă rog : dreptatea are vreo legătură cu legea ? l-am întrebat.

— Faci doar o mică greşeală. Nu dreptatea, ci altceva este lucrul hotărîtor, mi-a răspuns el zîmbind.

— Ce anume ? Puterea ? am întrebat eu din nou, şi colonelul a încuviinţat din cap. Şi totuşi se consideră că pe căi legale putem ajunge să ne cîştigăm dreptatea.

— Aici este paradoxul. Tribunalele nu împart dreptatea, ci administrează justiţia.

— În momentul de faţă vorbiţi din punct de vedere strict profesional, nu-i aşa ?

Colonelul Ingram s-a roşit, s-a roșit pînă-n albul ochilor şi din nou şi-a rotit privirea în jur, căutînd disperat o cale de scăpare. Dar eu îi stăteam în drum şi nici nu m-am gîndit să mă clintesc din loc.

— Mai spuneţi-mi, vă rog, l-am întrebat eu din nou, cînd un om îşi calcă în picioare părerile lui personale pentru a nu asculta decît de considerente profesionale nu înseamnă oare că omul acela îşi pîngăreşte sufletul ?

N-am primit nici un răspuns. Colonelul Ingram s-a retras în chip lipsit de glorie, sărind prin şirul de plante ornamentale şi răsturnînd în goană una dintre ele.

Pe urmă m-am adresat ziarelor. Am scris fără nici un fel de patimă o relatare calmă şi ponderată a cazului Jackson. N-am adus nici o învinuire oamenilor cu care discutasem, ba, mai mult, nici nu le-am pomenit numele. Am prezentat numai faptele incontestabile, am pomenit despre anii îndelungaţi în care Jackson muncise în fabrică, despre strădania lui de a feri maşina de avarii şi despre accidentul ce a urmat, încheind cu arătarea stării disperate în care se afla acum, fiind ameninţat să moară de foame. Cele trei cotidiene locale mi-au respins articolul şi la fel au făcut şi cele două săptămînale.

Am reuşit să stau de vorbă cu Percy Layton, care terminase universitatea, intrase în presă şi acum îşi făcea ucenicia ca reporter la cel mai influent dintre cele trei cotidiene locale. A surîs cînd l-am întrebat din ce pricină ziarele eliminaseră din coloanele lor orice aluzie la cazul Jackson.

— Asta-i politica ziarelor, a zis el. Noi, cei mici, n-avem nici un amestec. E treaba direcţiei.

— Dar de ce fac ziarele o astfel de politică ?

— Sîntem totdeauna solidari cu marile companii, mi-a răspuns el. Chiar dacă ai plăti dumneata pentru publicare, socotind textul ca reclamă, şi tot n-ai putea să publici în ziare astfel de materiale. Iar dacă s-ar găsi cineva să ţi-l strecoare în ziar, fără ştirea direcţiei, ar fi imediat dat afară. Nu poţi să-l publici nici chiar dacă plăteşti de zece ori tariful pentru reclamă.

— Dar care e politica ta personală ? am întrebat eu. S-ar putea crede că treaba ta este să măsluieşti adevărul după cum îţi poruncesc patronii, care, la rîndul lor, se supun poruncilor primite de la marile companii.

— Eu nu mă amestec în treburi de astea. Cîteva momente păru foarte stînjenit, apoi deodată se înseninä la faţă, căci găsise o portiţă de scăpare : Eu, personal, nu scriu lucruri neadevărate. Prin urmare nu-mi calc pe conştiinţă. Bineînţeles că într-o zi întreagă de muncă eşti silit să faci şi multe lucruri neplăcute. Dar, nu-i aşa, ăsta-i numai un aspect neînsemnat al muncii noastre, încheie el copilăreşte.

— Totuşi tragi nădejde ca într-o bună zi să ajungi şi tu director de ziar şi să impui o anumită linie de conduită.

— Pînă atunci am să fiu trecut prin ciur şi prin dîrmon.

— Dar, de vreme ce încă nu eşti, spune-mi, te rog, ce crezi astăzi despre politica generală a ziarelor ?

— Nu cred nimic, răspunse el fără să stea pe gînduri. Dacă vrei să reuşeşti în presă, nu trebuie să-ţi bagi nasul unde nu-ţi fierbe oala. Atîta lucru am putut învăţa încă de pe acum.

Şi clătină cu înţelepciune din capul lui tineresc.

— Dar cu dreptatea cum rămîne ? insistai eu.

— Nu pricepi cum stau lucrurile ? Bineînţeles că dreptatea rămîne dreptate dacă pînă la urmă lucrurile se aranjează, doar e limpede.

— Încîntător de vag, am murmurat eu, dar mă durea sufletul pentru tinereţea lui şi-mi dădeam seama că trebuie ori să ţip, ori să izbucnesc în plîns.

Începusem să răzbat cu privirea dincolo de aparenţele societăţii în care totdeauna trăisem şi să iau contact cu îngrozitoarele realităţi ascunse în spatele lor. Aveam impresia că se organizase o conspiraţie tacită împotriva lui Jackson şi simţeam cum creşte în mine o undă de simpatie pentru avocatul cel plîngăreţ, care zadarnic se străduise să-i apere interesele. Dar conspiraţia era mult mai cuprinzătoare. Şi nu era îndreptată numai împotriva lui Jackson, ci împotriva oricărui muncitor schilodit în fabrică. Iar dacă era îndreptată împotriva tuturor celor din Ţesătoriile Sierra, de ce n-ar fi fost şi împotriva tuturor muncitorilor din toate fabricile şi uzinele ? Şi de fapt acest lucru nu era oare valabil pentru întreaga industrie, de pretutindeni ?

Dar dacă lucrurile stăteau aşa, atunci societatea nu era decît o minciună. M-am speriat de propriile mele concluzii. Era prea cumplit şi prea înspăimîntător ca

să fie adevărat. Şi totuşi existau Jackson, şi braţul lui Jackson, şi sîngele care-mi păta rochia şi care picura la streşinile casei noastre. Iar ca Jackson erau mulţi — sute ca el numai la Ţesătoriile Sierra, după cum însuşi Jackson îmi spusese. Jackson acesta nu-mi mai ieşea din minte.

Am stat de vorbă şi cu domnii Wickson şi Pertonwaithe, cei doi domni care deţineau majoritatea acţiunilor la Ţesătoriile Sierra. Dar pe ei nu i-am putut impresiona, aşa cum îi impresionasem pe mecanicii aflaţi în slujba lor. Am descoperit atunci că ei aveau o morală superioară celei existente în restul societăţii. Era vorba de un lucru pe care l-aş putea numi morala aristocratică sau morala stăpînilor. * Perorau cu gravitate despre politica lor şi o identificau mereu cu dreptatea. Mie mi-au vorbit părinteşte, dorind parcă să-mi cruţe tinereţea şi lipsa de experienţă. Dintre toţi cei cu care stătusem de vorbă, ei s-au dovedit a fi oamenii cu mentalitatea cea mai înfiorătoare. Erau profund încredinţaţi că purtarea lor este fără cusur. În privinţa asta nu-şi puneau nici un fel de probleme şi nu acceptau nici un fel de discuţie. Rămîneau adînc

* *Mai înainte ca Avis Everhard să se fi născut, John Stuart Mill*[1] *a scris în eseul său intitulat* Despre libertate : *„Oriunde există o clasă dominantă, mare parte dintre ideile morale derivă din interesele ei de clasă şi din simţămîntul superiorităţii sale ca clasă".*

[1] Filozof şi economist burghez englez (1806 şi 1873). Eseul *Despre libertate* datează din 1854.

încredinţaţi că ei sînt salvatorii societăţii şi că lor li se datoreşte fericirea celor mulţi. Ba chiar erau în stare să-ţi descrie în culori patetice cît de cumplite ar fi suferinţele păturilor muncitoare dacă n-ar exista fabricile pe care ei şi numai ei, datorită marii lor înţelepciuni, le deschideau pentru a da de lucru muncitorilor.

Scurt timp după discuţia cu cei doi stăpîni, l-am întîlnit pe Ernest şi i-am spus tot ce aflasem acolo. S-a uitat la mine cu o expresie de mulţumire zugrăvită pe chip şi mi-a spus :

— Asta într-adevăr este o treabă bună. Începi să descoperi singură adevărul. Generalizezi pornind de la date empirice, şi generalizările pe care le faci sînt corecte. În cadrul mecanismului industrial nici un om nu se poate conduce după propria-i voinţă, în afară doar de marele capitalist, şi nici chiar acesta, dacă îmi îngădui un mic irlandism *. După cum vezi, stăpînii sînt absolut încredinţaţi că tot ce fac ei, fac bine. Asta este suprema absurditate a situaţiei. Sînt în aşa măsură supuşi slăbiciunilor firii omeneşti, încît nu pot face un lucru dacă nu-s convinşi că este un lucru bun. Simt nevoia să găsească o justificare pentru toate faptele lor.

Atunci cînd vor să facă un anume lucru — mă refer la afaceri, bineînţeles — sînt nevoiţi să aştepte pînă

* *Astfel de contradicţii în vorbire au fost multă vreme una dintre slăbiciunile simpatice ale vechilor irlandezi.*

cînd într-un fel sau altul apare în mintea lor o idee de ordin religios, moral, ştiinţific ori filozofic, care le dă putinţa să tragă concluzia că ceea ce fac, fac bine. După asta merg mai departe şi trec la fapte, fără să ştie că una dintre slăbiciunile spiritului omenesc este aceea că dorinţa e mama ideii. Indiferent ce ar face, justificarea urmează totdeauna şi fără zăbavă. Sînt nişte cazuişti [1] superficiali. Se socotesc îndreptăţiţi chiar să facă rău, pentru că, pînă la urmă, din răul acesta ar ieşi binele. Una dintre născocirile lor cele mai ridicole, dar pe care o socotesc o axiomă, este că ei ar fi superiori restului omenirii în înţelepciune şi spirit de iniţiativă. În această idee falsă găsesc apoi justificarea dreptului lor de a împărţi ei, aşa cum cred de cuviinţă, bunurile acestei lumi. Au mers pînă acolo încît au reînviat teoria despre originea divină a prerogativelor regale, în cazul lor fiind vorba de prerogativele regilor industriei *.

* *În anul 1902 al acelei ere, ziarele au atribuit lui George F. Baer* [2]*, preşedintele lui* Anthracite Coal Trust, *enunţarea următorului principiu : „Drepturile şi interesele muncitorilor urmează să fie ocrotite de*

---

[1] Iniţial, „cazuistica" a însemnat aplicarea la cazuri concrete a dogmelor bisericeşti în cadrul teologiei scolastice şi a dreptului medieval. Mai tîrziu epitetul de „cazuişti" s-a aplicat celor care folosesc argumente cu aparenţă de ingeniozitate şi subtilitate pentru a susţine teze false.

[2] Personajul este real, şi faptul pomenit de London este autentic. *George Frederick Baer* (1842—1914), preşedinte al unei companii carbonifere, a condus în 1902 lupta patronilor împotriva unei puternice greve a minerilor.

Slăbiciunea poziţiei lor provine din faptul că nu sînt decît negustori. Nu-s filozofi şi nici biologi ori sociologi. Dacă ar fi, bineînţeles că lucrurile n-ar mai sta atît de prost. Un om de afaceri, care ar fi şi biolog şi sociolog în acelaşi timp, şi-ar da seama, în linii mari, ce anume ar trebui într-adevăr făcut pentru omenire. Dar, în afara domeniului afacerilor, oamenii aceştia sînt nişte proşti. Nu ştiu decît să facă afaceri. Nu înţeleg nici oamenii şi nici legile sociale, şi, cu toate acestea, se erijează în arbitri ai situaţiei milioanelor de oameni flămînzi şi ai tuturor celorlalte milioane de oameni din lume. Va veni o zi în care istoria se va strîmba de rîs pe socoteala lor.

Nimic nu m-a mai surprins în discuţia pe care am avut-o cu doamnele Wickson şi Pertonwaithe. Amîndouă erau femei de societate * şi locuiau în adevărate

creştinii pe care Dumnezeu, în nemărginita lui înţelepciune, i-a hărăzit să se bucure în această ţară de foloasele proprietăţii".

* *Cuvîntul* societate *este folosit aici în înţelesul său restrîns, lucru foarte obişnuit pe vremea aceea pentru a indica pe trîntorii împopoţonaţi care nu munceau, ci numai se ghiftuiau din fagurii strînşi de muncitori. Nici oamenii de afaceri şi nici muncitorii nu aveau vreme sau ocazie să ia parte la reuniunile organizate în* societate. Societatea *era creaţia leneşilor avuţi, care nu munceau şi care în felul acesta îşi procurau un fel de amuzament.*

palate. Posedau o mulţime de reşedinţe, împrăştiate prin toată ţara : la munte, pe malurile lacurilor şi pe ţărmul mării. Aveau la dispoziţia lor armate întregi de servitori, iar activitatea filantropică pe care o desfăşurau era uluitoare. Subvenţionau universitatea şi congregaţiile religioase, iar preoţii se prosternau cu servilism în faţa lor *. Aceste două femei erau într-adevăr nişte forţe, datorită banilor pe care-i aveau. Destul de repede mi-am dat seama, îndrumată fiind de Ernest, că cele două femei posedau în cea mai mare măsură puterea de a stipendia şi dirija gîndirea celor presupuşi că gîndesc.

În toate îşi imitau ca nişte maimuţe bărbaţii şi vorbeau pe larg despre politică şi despre datoriile şi răspunderile celor bogaţi. Erau stăpînite de aceeaşi morală ca şi bărbaţii lor, de morala clasei din care făceau parte ; şi debitau într-una fraze pompoase, pe care nici ele singure nu le înţelegeau.

S-au enervat cînd le-am vorbit despre starea jalnică a familiei lui Jackson şi cînd mi-am exprimat mirarea că nu încercaseră să strîngă ceva bani ca să-i vină în ajutor. Mi-au răspuns că nu primesc din partea nimănui sugestii cu privire la îndatoririle lor sociale. Cînd le-am propus răspicat să vină în ajutorul lui Jackson, m-au refuzat tot atît de răspicat. Lucrul cel mai surprinzător era că amîndouă mă refuzaseră cu aproape

* *În vremurile de atunci atitudinea bisericii era exprimată în cuvintele : „Aduceţi-mi mie pîngăriţii voştri bani !"*

exact aceleaşi cuvinte, în ciuda faptului că discutasem cu fiecare în parte şi nici una dintre ele nu ştia că discutasem sau că aveam de gînd să discut şi cu cealaltă. Răspunsul lor comun a fost că sînt foarte fericite de prilejul ce li se oferă pentru a arăta în chip cît mai limpede că niciodată nu vor acorda o primă pentru neglijenţă ; de asemenea, că nu vor consimţi niciodată să plătească despăgubiri pentru accidente, deoarece ar însemna să-i îndemne pe oamenii săraci să se schilodească singuri. *

Şi erau sincere, bietele femei ! Erau cu totul îmbătate de credinţa nestrămutată în superioritatea clasei din care făceau parte şi în superioritatea lor ca oameni. Morala lor de clasă venea imediat să le justifice orice faptă. Pe cînd mă îndepărtam de casa impunătoare a doamnei Pertonwaithe, am privit înapoi şi mi-am adus aminte de vorbele lui Ernest, care spunea că şi stăpînii sînt prinşi în angrenajele mecanismului, dar prinşi în aşa fel, încît stau deasupra.

* *În paginile numărului din 18 august 1906 al revistei* Outlook [1], *un săptămînal de pe vremea aceea, sînt prezentate împrejurările în care un muncitor şi-a pierdut braţul, aceste împrejurări fiind întru totul asemănătoare cu cele ale cazului Jackson, aşa cum sînt ele expuse de Avis Everhard.*

[1] Săptămînal burghez american. A apărut între 1893 şi 1935, bucurîndu-se de o largă răspîndire mai cu seamă la începutul secolului.

CAPITOLUL V

FILOMAȚII[1]

Ernest venea destul de des pe la noi. Nu-l atrăgea doar personalitatea tatei sau mesele urmate de discuții. Încă de pe vremea aceea îmi făcea plăcere să cred că și eu contribuiam cu ceva la frecvența vizitelor lui, și n-a trecut multă vreme pînă am avut prilejul să verific temeinicia presupunerilor mele. Căci niciodată n-a mai existat pe lume un om care să iubească așa cum iubea Ernest Everhard. Privirile, ca și strîngerea lui de mînă, deveneau din ce în ce mai puternice și mai insistente, dacă așa ceva ar fi fost cu putință ; iar întrebarea care-i licărea încă de la început în ochi ajunsese tot mai stăruitoare.

Prima impresie pe care mi-o făcuse, atunci cînd îl cunoscusem, fusese defavorabilă. Pe urmă, însă, m-am simțit atrasă de el. Îndată după asta a venit repulsia, în clipa cînd a pornit atacul lui înverșunat împotriva mea și a clasei din care făceam parte. În fine, pe măsură ce mi-am dat seama că nu fusese nedrept cu

---

[1] Compus din prefixul *philo* și din verbul elin *manthanein*, a învăța, filomat înseamnă „iubitor al științei". În istorie sînt cunoscuți sub numele de *filomați* membrii unei societăți literare și patriotice fondate la Vilna în 1817 de un grup de studenți polonezi, printre care se număra și marele poet Adam Mickiewicz. Este probabil că de aici a împrumutat Jack London numele acestui capitol.

clasa mea, iar reproşurile dureroase şi amare făcute atunci erau îndreptăţite, m-am apropiat din nou, şi mai strîns, de el. Devenise profetul meu. El era cel care smulsese masca de pe faţa societăţii şi-mi dăduse putinţa să văd cu ochii mei realităţile pe cît de neplăcute, pe atît de incontestabil adevărate.

După cum am mai spus, niciodată n-a existat om care să iubească aşa cum iubea el. Nici o fată nu poate trăi într-un mediu universitar pînă la douăzeci şi patru de ani fără să capete oarecare experienţă în ale dragostei. Îmi făcuseră curte studenţi imberbi, abia intraţi pe porţile universităţii, şi profesori cărunţi, atleţi cunoscuţi şi uriaşi din echipele de rugby. Dar nici unul nu se purtase cu mine aşa cum se purta Ernest. Braţele lui s-au strîns în jurul meu mai înainte ca eu să-mi pot da seama. Buzele lui le-au strivit pe ale mele fără a-mi lăsa timp să mă împotrivesc ori să protestez. În faţa sincerităţii lui, orice convenţionale mofturi feciorelnice deveneau ridicole. Superbul şi impetuosul său elan m-a făcut să-mi pierd cu totul cumpătul. Nu m-a cerut în căsătorie. M-a cuprins în braţe, m-a sărutat şi a socotit lucru de la sine înţeles că ne vom căsători. N-a fost între noi nici un fel de discuţie în această privinţă. N-am discutat — şi asta mult mai tîrziu — decît despre data cînd ne vom căsători.

A fost ceva nemaiauzit. Ceva ca de basm. Şi totuşi, a rezistat la proba adevărului stabilită de Ernest, a „dat rezultate". Mi-am încredinţat întreaga viaţă acestei legături. Şi a fost minunat. Totuşi, în cele dintîi zile ale dragostei noastre, adeseori mi-a fost teamă

de viitor, cînd mă gîndeam la violenţa de nestăvilit a dragostei lui. Dar temerile acestea s-au arătat a fi neîntemeiate. Nici o femeie n-a fost vreodată blagoslovită cu un soţ atît de curtenitor şi de tandru. Tandreţea şi violenţa lui constituiau un amestec straniu, asemănător amestecului de timiditate şi siguranţă de sine cu care se purta în lume. Minunata lui timiditate ! Niciodată n-a izbutit s-o depăşească, şi prin ea devenea cu adevărat încîntător. Felul cum se mişca prin salonul nostru mă făcea să mă gîndesc la un taur cuminte într-un magazin de bibelouri. *

În vremea aceea mi s-au risipit şi ultimele îndoieli cu privire la nemărginirea dragostei mele pentru Ernest (o îndoială ţinînd mai mult de inconştient, ce e drept). Asta s-a petrecut la Clubul filomaţilor. A fost o minunată seară de luptă aprigă, în cursul căreia Ernest i-a încolţit pe stăpîni în propria lor vizuină. Trebuie să spun că Clubul filomaţilor era cel mai select club de pe coasta Pacificului. Era creaţia domnişoarei Brentwood, o fată bătrînă şi putred de bogată, căreia clubul îi ţinea loc de bărbat, de familie şi de

* *Pe vremea de-atunci mai dăinuia încă obiceiul de a încărca locuinţele cu tot felul de nimicuri şi vechituri fragile. Oamenii încă nu descoperiseră traiul lipsit de artificialitate. Locuinţele lor erau un fel de muzee, şi pentru menţinerea curăţeniei se cerea o muncă fără sfîrşit. Demonul prafului devenise tiranul gospodinelor. Existau mijloace nenumărate pentru a colecta praful, dar mult prea puţine pentru a-l îndepărta.*

amuzament. Membrii lui se recrutau dintre oamenii cei mai bogați de prin partea locului, cei mai activi și dinamici dintre bogătași, printre care se numărau bineînțeles și cîțiva savanți, meniți să creeze o atmosferă de înaltă ținută intelectuală.

Clubul nu avea local propriu, căci nu era un club obișnuit. O dată pe lună toți membrii se adunau la locuința particulară a unuia dintre ei, pentru a asculta o conferință. De obicei, dar nu totdeauna, conferențiarul era plătit. Dacă un chimist din New York făcea o nouă descoperire, în domeniul radiului de pildă, i se plăteau toate cheltuielile pentru deplasarea de-a curmezișul continentului și, în afară de asta, o răsplată princiară pentru osteneală. La fel se proceda cu un explorator revenit recent din regiunile polare, ori cu ultimele revelații ale vieții literare și artistice. Musafiri nu erau niciodată primiți, pentru că la filomați exista regula ca discuțiile lor să nu aibă nici cel mai mic ecou în presă. Datorită acestui sistem, anumiți politicieni de seamă — căci s-a întîmplat să țină conferințe și unii politicieni — aveau putința să expună pe larg ceea ce gîndeau cu adevărat.

Am în fața mea o scrisoare cam mototolită, pe care mi-a trimis-o Ernest acum douăzeci de ani, și copiez din ea :

„Tatăl tău e membru al Clubului filomaților și, prin urmare, poți veni și tu. De aceea te rog să vii marți seara. Îți promit că ai să trăiești cîteva momente unice. În ultimele tale încercări n-ai reușit să-i scuturi din amorțeală pe stăpîni. Dacă ai să vii, vei vedea

cum îi scutur eu în locul tău. Îi voi face să urle ca lupii. Tu nu le-ai pus la încercare decît simţămintele morale, iar în astfel de ocazii stăpînii devin doar mai siguri de ei şi mai încrezuţi. Eu însă le voi ameninţa punga, şi asta îi va face să-şi dea pe faţă cele mai adînci străfunduri ale firii lor sălbatice. Dacă vii, vei avea ocazia să vezi oamenii cavernelor, îmbrăcaţi în haine de seară, mîrîind şi încăierîndu-se pentru ciolan. Îţi făgăduiesc că vei vedea un tămbălău de toată frumuseţea şi vei putea arunca o privire edificatoare în adîncul sufletului fiarelor.

M-au invitat la ei ca să mă facă praf, şi ideea asta a avut-o domnişoara Brentwood, care a fost suficient de neîndemînatică pentru a-mi da putinţa să le înţeleg intenţia atunci cînd m-a poftit. Şi-a mai distrat în felul acesta colegii de club. Încearcă o mare desfătare atunci cînd pot avea în faţa lor vreun reformist blînd şi bun la suflet. Domnişoara Brentwood mă socoteşte blînd ca o pisicuţă, cumsecade şi prostănac ca o vacă cu lapte. Nu neg că i-am ajutat şi eu să-şi formeze această impresie. La început a fost foarte prevăzătoare şi m-a cercetat de departe, pînă ce s-a convins că nu sînt un om primejdios. Ba voi primi şi un onorariu foarte frumos — două sute şi cincizeci de dolari — aşa cum i se cuvine unui bărbat care, deşi radical [1], a candidat cîndva pentru postul de guver-

---

[1] În Statele Unite, cuvîntul „radical" nu este folosit în aceeaşi accepţie ca în ţările europene, adică pentru a desemna un curent politic reprezentînd interesele micii burghezii şi care formulează revendicări democratice parţiale în sînul societăţii burgheze, ci este atribuit exclusiv elementelor care manifestă o cît de vagă tendinţă revoluţionară.

nator. De asemenea, va trebui să mă îmbrac în haine de seară, ţinuta fiind obligatorie. În viaţa mea nu m-am mai îmbrăcat aşa, şi probabil va trebui să împrumut de undeva hainele. Sînt însă gata să fac orice, numai să am putinţa de a le da la cap filomaţilor."

S-a întîmplat ca în seara aceea adunarea să aibă loc în casa familiei Pertonwaithe. S-au adus scaune multe în salonul cel mare, şi probabil au fost de faţă vreo două sute de filomaţi, veniţi să-l asculte pe Ernest. Erau cu adevărat stăpînii societăţii. M-am distrat adunînd în minte averile reprezentate acolo şi am văzut că ajung la cîteva frumoase sute de milioane. Cei de faţă nu făceau parte dintre bogaţii trîndavi, ci toţi erau oameni de afaceri, care participau foarte activ la viaţa economică şi politică.

Toată lumea luase loc pe scaune cînd domnişoara Brentwood a intrat în încăpere, însoţindu-l pe Ernest. Amîndoi au înaintat către capătul salonului, spre locul de unde urma să vorbească Ernest. Era îmbrăcat în haine de seară, iar datorită umerilor săi largi şi capului de zeu păgîn arăta minunat. Dar mai presus de toate era acea slabă şi totuşi evidentă umbră de timiditate din felul lui de a se mişca. Aproape îmi vine să cred că m-aş fi îndrăgostit de el fie şi numai pentru atîta lucru. Îl priveam, şi tot sufletul mi se umplea de bucurie. Îi simţeam iarăşi în palmă căldura mîinii, iar buzele mele trăiau din nou alintarea buzelor lui ; s-a trezit în mine o asemenea mîndrie, încît simţeam că trebuie să sar în picioare şi să strig în faţa întregii adunări : „E al meu ! M-a strîns în braţele

lui, şi eu, asta care mă vedeţi, îi stăpînesc tot cugetul, cu excepţia ideilor lui minunate şi fără de număr!"

Acolo, în capătul salonului, domnişoara Brentwood l-a prezentat pe Ernest colonelului Van Gilbert, şi am înţeles că acesta din urmă trebuia să prezideze. Colonelul Van Gilbert era un avocat vestit, avocat specializat în problemele marilor companii, iar pe lîngă asta mai era şi putred de bogat. Onorariul cel mai mic pe care binevoia să-l ia în considerare era o sută de mii de dolari. Se dovedea un adevărat dresor al legilor, care în mîna lui deveneau o simplă jucărie. Le modela ca pe o argilă şi le mînuia ca pe un joc de cuburi, scoţînd din ele tot ce dorea. Ca înfăţişare şi manieră oratorică rămăsese un om de modă veche, dar în ceea ce priveşte imaginaţia, cunoştinţele şi priceperea se dovedea cum nu se poate mai tînăr. Prima lui lovitură de maestru fusese anularea testamentului Shardwell. * Onorariul încasat în acest singur proces fusese cinci sute de mii de dolari. De atunci se

* *Anularea testamentelor ajunsese o trăsătură caracteristică a epocii. O dată cu acumularea de averi uriaşe, problema hotărîrii soartei acestor averi după moartea celui care le acumulase devenise o problemă dintre cele mai chinuitoare. Întocmirea şi anularea testamentelor au devenit atunci ocupaţii complimentare, ca fabricarea armelor şi născocirea unor sisteme de apărare adecvate. Avocaţii cei mai pricepuţi în redactarea testamentelor erau solicitaţi pentru întocmirea unor acte de ultimă voinţă care să nu poată fi*

ridicase cu viteza unui meteor, şi nu o dată fusese numit cel mai abil avocat din California, în această privinţă avîndu-se, bineînţeles, în vedere calităţile lui de avocat al marilor companii, şi se număra fără doar şi poate printre primii trei avocaţi din Statele Unite.

Colonelul Van Gilbert s-a ridicat, şi în cîteva fraze bine alese, dar nu lipsite de o nuanţă de fină ironie, l-a prezentat pe Ernest. În cuvîntul său de introducere, colonelul Van Gilbert s-a priceput foarte bine să amestece şi o subtilă zeflemisire la adresa reformatorului social ieşit din rîndurile clasei muncitoare, iar asistenţa a zîmbit. Asta m-a supărat, şi atunci m-am uitat la Ernest, dar înfăţişarea lui m-a supărat şi mai tare. Părea că nu se sinchiseşte de finele înţepături ale vorbitorului. Ba, mai mult decît atît, parcă nici

atacate. Numai că şi aceste testamente erau totdeauna anulate, şi foarte adeseori de înşişi avocaţii care le întocmiseră. Totuşi, în sînul claselor avute se menţinea încă iluzia că ar fi posibilă întocmirea unor testamente absolut inatacabile, iar în felul acesta, din generaţie în generaţie, clienţii şi avocaţii se lăsau înşelaţi de aceeaşi iluzie. Era vorba de o strădanie asemănătoare cu cea a alchimiştilor medievali, care căutau solventul universal. [1]

---

[1] În evul mediu, cînd chimia nu se dezvoltase ca ştiinţă, alchimiştii îşi propuneau găsirea „pietrei filozofale", substanţă, bineînţeles fantezistă, capabilă să transforme metalele obişnuite în aur sau argint, găsirea „elixirului vieţii", capabil să asigure omului tinereţea veşnică, şi a „solventului universal", substanţă în care toate corpurile să fie solubile.

nu-şi dădea seama în ce fel îl tratează colonelul. Stătea pe scaun binevoitor, impasibil, şi ai fi zis că doarme. Arăta într-adevăr ca un prostănac. Iar atunci, pentru o clipă, m-am gîndit ce s-ar întîmpla dacă s-ar lăsa intimidat de această impresionantă desfăşurare de forţă şi inteligenţă. Dar îndată după asta am zîmbit. Pe mine nu putea să mă păcălească. Însă pe ceilalţi îi păcălise, tot aşa cum mai înainte o păcălise pe domnişoara Brentwood, care acum şedea într-un fotoliu din faţă şi, în mai multe rînduri, întorsese capul şi privise la unul sau altul dintre confraţii ei, zîmbind în semn de înaltă apreciere pentru vorbele colonelului.

După ce a sfîrşit colonelul, s-a ridicat Ernest şi a pornit să vorbească. A început cu voce slabă, cu fraze întretăiate şi pline de modestie, lăsînd să se vadă limpede că e cam încurcat. A vorbit despre naşterea lui în sînul clasei muncitoare, despre mediul păcătos şi oropsit în care a deschis ochii şi unde atît trupurile, cît şi sufletele oamenilor erau înfometate şi chinuite. A descris ambiţiile şi idealurile lui de pe atunci şi părerile pe care le avea despre raiul unde trăiau oamenii din clasele de sus. Spunea :

— Ştiam că în lumea de deasupra mea domneşte generozitatea spiritului, gîndirea curată şi nobilă, dimpreună cu o viaţă intelectuală aleasă. Ştiam toate acestea fiindcă citisem romanele din colecţia *Seaside*

Library *, în care, cu excepţia ticăloşilor şi aventurierelor, toţi bărbaţii şi toate femeile se gîndeau numai la lucruri frumoase, vorbeau o limbă aleasă şi realizau opere mărețe. Pe scurt, aşa cum credeam că soarele răsare, credeam şi că în lumea situată deasupra lumii mele se afla tot ce există bun, nobil şi frumos, tot ce dă vieţii farmec şi demnitate, tot ceea ce face ca viaţa să merite a fi trăită şi ceea ce îl răsplăteşte pe om pentru munca şi suferinţele lui.

A continuat apoi descriindu-şi viaţa dusă în fabrici, felul cum învăţase meseria de potcovar şi în ce împrejurări ajunsese să-i cunoască pe socialişti. Printre aceştia, spuse el, găsise minţi luminate şi inteligenţe sclipitoare, alteori propovăduitori ai *Evangheliei* alungaţi din rîndurile clerului deoarece creştinismul lor era prea cuprinzător pentru a fi pe placul vreunei congregaţii de închinători la viţelul de aur şi profesori sacrificaţi pe eşafodul servilismului universitar faţă de clasele conducătoare. Socialiştii, arătă el, erau revoluţionari care luptau pentru dărîmarea societăţii iraţionale de astăzi şi pentru clădirea, din aceste dărîmături, a viitoarei societăţi raţionale. A mai spus multe alte lucruri care ar cere prea mult timp pentru a fi scrise, dar nu voi putea nicicînd uita în ce fel a zugrăvit viaţa dusă printre revoluţionari. Orice ezitare din

* *Colecţie în care se publica o literatură palpitantă şi ameţitoare, menită să strecoare în rîndurile clasei muncitoare păreri complet false cu privire la clasele parazitare.*

vorbirea lui dispăruse. Glasul îi devenise puternic şi ferm, strălucitor ca şi personalitatea celui ce vorbea şi la fel cu gîndurile cărora le dădea fiinţă. Spunea :

— Printre revoluţionari am aflat, de asemenea fierbinte credinţă în om, idealism curat, farmecul altruismului, renunţare şi martiraj, cele mai alese şi mai luminoase însuşiri ale spiritului. Aici viaţa era curată, nobilă şi viguroasă. Aveam de-a face cu suflete mari, care proslăveau omul şi spiritul, punîndu-le cu mult mai presus de dolari şi cenţi, pentru care geamătul stins al unui copil înfometat dintr-un cartier mizer însemna mai mult decît întreaga zarvă şi tot fastul risipit în jurul expansiunii comerciale ori a imperiilor mondiale. În jurul meu nu vedeam decît năzuinţe nobile şi eforturi eroice, zilele şi nopţile mele rămîneau pururi pline de strălucirea soarelui ori de scînteierea stelelor, trăiam în dogoarea focului şi în răcoreala picăturilor de rouă, avînd în faţa ochilor, veşnic luminoasă şi trează, icoana cea mai sfîntă între toate, omul de carne şi sînge, omul îndelung asuprit şi torturat, dar care pînă la urmă va fi eliberat şi izbăvit.

Îl mai văzusem şi în alte rînduri transfigurat, aşa cum era şi acum. Fruntea îi strălucea din pricina dumnezeieştilor gînduri ascunse dincolo de ea, dar şi mai strălucitori îi erau ochii, în mijlocul luminii calde ce părea că-l învăluie ca o mantie. Ceilalţi însă nu-i vedeau mantia de lumină şi am presupus atunci că ea era un efect al lacrimilor de bucurie şi dragoste care-mi împăienjeneau ochii. În orice caz, domnul

Wickson, care stătea chiar în spatele meu, nu fusese impresionat de loc, fiindcă l-am auzit spunînd dispreţuitor şi cu voce tare : „Utopii". *

Ernest a vorbit mai departe despre ridicarea sa în societate, pînă cînd, în cele din urmă, a ajuns să cunoască membri ai claselor sus-puse şi să aibă îndeaproape de-a face cu oameni aflaţi în posturile cele mai înalte. Atunci a venit dezamăgirea, şi această dezamăgire Ernest a prezentat-o în termeni de loc măgulitori pentru asistenţă. A fost surprins de micimea lucrurilor văzute aici. Viaţa oamenilor acestora se dovedea a nu fi delicată şi frumoasă. Fusese înspăimîntat de egoismul întîlnit în cercurile sus-puse,

* *Oamenii de pe vremea aceea erau sclavi ai cuvintelor. Josnicia unei astfel de robii este pentru noi de neconceput. Pentru oamenii de atunci cuvintele ascundeau în ele o magie mai puternică decît a oricărui scamator. În minţile lor domnea o asemenea zăpăceală şi confuzie, încît rostirea unui singur cuvînt putea să răstoarne rezultatele unei vieţi întregi de reflecţie şi cercetări serioase. Un astfel de cuvînt cu puteri magice era şi adjectivul „utopic". Simpla lui pronunţare putea zădărnici orice proiecte, indiferent cît de bine gîndite şi puse la punct, privitoare la îmbunătăţirea ori regenerarea situaţiei economice. Mulţimi întregi de oameni cădeau în delir la auzul unor expresii cum ar fi „un ban cinstit", ori „cu coşniţa plină". Scornirea unor astfel de expresii era socotită trăsătură de geniu.*

şi ceea ce îl surprinsese încă şi mai mult fusese lipsa oricărei vieţi intelectuale. Avînd proaspătă în minte imaginea revoluţionarilor, fusese cum nu se poate mai neplăcut surprins de cumplita sărăcie intelectuală a claselor stăpînitoare. Apoi văzuse cum, în ciuda bisericilor falnice unde se închinau şi a preoţilor bine plătiţi, toţi stăpînii, femei sau bărbaţi, dovedeau un materialism sîngeros. E-adevărat că trăncăneau într-una despre nişte idealuri dulcege şi despre nişte precepte morale ipocrite, dar, în ciuda acestor flecăreli, trăsătura dominantă a vieţii pe care o trăiau era setea nepotolită de bunuri materiale. Şi nu aveau nici un fel de crez moral ; nimeni nu-şi mai aducea aminte acum de crezul iubirii propovăduit cîndva de Cristos.

— Am cunoscut oameni, spuse Ernest, care invocau numele mîntuitorului în filipicele lor împotriva războiului, dar care puneau în mîinile pinkertonilor * arme cu care să împuşte muncitorii grevişti în propriile lor fabrici. Am cunoscut oameni care se sufocau de indignare cînd vorbeau despre brutalitatea meciurilor de box, dar care în acelaşi timp erau complici în falsificarea alimentelor, ucigînd astfel în fiece an

* *Iniţial, detectivi particulari* [1]*, care s-au transformat însă repede în slugi înarmate ale capitaliştilor, devenind în cele din urmă mercenari ai oligarhiei.*

---

[1] Cuvîntul acesta, ajuns substantiv comun, se trage de la numele unui detectiv particular din Chicago, *Allan Pinkerton* (1819—1894), care a intrat în slujba marilor capitalişti pentru a lupta cu mijloace tîlhăreşti împotriva organizaţiilor sindicale ale muncitorilor.

mai mulţi prunci decît a ucis vreodată Irod cel sîngeros. [1]

Cutare domnişor manierat şi spilcuit era doar un om de paie în post de director şi o simplă unealtă a companiilor, care pe ascuns jefuiau văduvele şi orfanii. Cutare altul, mare colecţionar de cărţi rare şi om cu aere de Mecena [2], se lăsa jucat pe degete de un personaj fălcos şi sprîncenat. Cutare director de ziar, care publica nenumărate reclame pentru medicamente brevetate, mi-a strigat că sînt un demagog şi un escroc atunci cînd i-am spus că-l desfid să publice în ziarul său adevărul despre medicamentele brevetate *. Iată-l, de pildă, pe venerabilul domn care vorbeşte cu avînt şi pasiune despre frumuseţile ideale şi milostivirea lui Dumnezeu, dar care tocmai şi-a tras pe sfoară asociaţii într-o mare afacere comercială. Iată-l pe altul, stîlp al bisericii şi om care acordă subvenţii

* *Medicamentele brevetate erau de fapt minciuni brevetate, care însă, la fel cu amuletele şi indulgenţele din evul mediu, îi înşelau pe oameni. Singura deosebire consta în aceea că medicamentele brevetate erau mult mai dăunătoare şi mult mai scumpe.*

---

[1] Legenda biblică spune că Irod, regele Iudeii, temîndu-se că noul născut cu numele de Isus ar fi menit să-l alunge de pe tron, a dat poruncă oştenilor săi să ucidă toţi copiii din Betleem mai mici de doi ani.

[2] *Caius Cilnius Maecenas* (63 î.e.n. — 3 e.n.), nobil roman, favorit al împăratului August şi protector al artiştilor din vremea sa. Numele lui Mecena a ajuns să simbolizeze dragostea şi sprijinul acordat artelor.

grase misionarilor plecaţi pe meleaguri depărtate, cum îşi munceşte cîte zece ceasuri pe zi vînzătoarele din magazin şi le plăteşte un salariu de mizerie, încurajînd astfel direct prostituţia. Un altul acordă numeroase donaţii instituţiilor de cultură şi clădeşte biserici minunate, dar pentru cîţiva dolari sau cenţi jură strîmb în faţa tribunalului. Un magnat al căilor ferate îşi calcă fără jenă cuvîntul dat ca cetăţean, ca om de onoare şi creştin, acordînd pe sub mînă rabaturi ilicite la tarifele de transport, şi nu rareori face asemenea lucruri. Iată un senator care primeşte să fie jucărie şi rob, adevărat muţunache la dispoziţia unui şef de grup politic * ; în aceeaşi situaţie se complace cutare guvernator şi cutare judecător de la Curtea Supremă [1] ; şi toţi au permise gratuite pe căile ferate [2].

* *Chiar pînă în anul 1912 din era creştină, marea majoritate a populaţiei continua să mai creadă că ea conduce ţara, datorită dreptului de vot. În realitate, însă, ţara era condusă de aşa-numitele* grupări politice. *La început, şefii acestor grupări storceau de la marii capitalişti uriaşe sume de bani pentru a vota legi favorabile companiilor ; în scurtă vreme, însă, marii capitalişti şi-au dat seama că e mai ieftin să ia în stăpînire aşa-zisele grupări politice şi să acorde simbrie şefilor acestor coterii.*

---

[1] Organ judecătoresc suprem din S.U.A., ai cărui membri sînt numiţi de preşedinte. Slujeşte interesele marilor capitalişti.

[2] Marile companii de drum de fier foloseau pe scară largă sistemul mituirii politicienilor şi a anumitor funcţionari prin acordarea de permise gratuite de călătorie.

Dar deasupra tuturor acestora se află mierosul capitalist, care stăpîneşte grupul politic, pe şeful grupului şi căile ferate care eliberau permisele.

Iată deci cum m-am trezit deodată nu în paradis, ci în deşertul arzător al afacerismului. Pretutindeni numai prostie, în afara chestiunilor de afaceri. N-am găsit nici un om curat, nobil şi viguros, deşi am întîlnit mulţi viguroşi... în ticăloşie. Tot ce am putut vedea a fost lipsă de inimă şi egoism monstruos, dimpreună cu o meschină, lacomă, concretă şi veşnic săritoare în ochi sete de bunuri materiale.

Le-a mai spus încă multe despre ei înşişi şi despre dezamăgirea lui. Din punct de vedere intelectual îl plictisiseră ; din punct de vedere moral şi spiritual îl scîrbiseră ; şi de aceea a fost fericit să se întoarcă la revoluţionarii lui, care erau curaţi, generoşi, viguroşi şi aveau toate calităţile ce lipseau în lumea capitaliştilor.

— Iar acum, continuă el, îngăduiţi-mi să vă vorbesc despre revoluţie.

Înainte de a merge mai departe, mă simt obligată să vă spun că teribila lui diatribă nu-i impresionase de loc. Am privit în jurul meu, le-am cercetat feţele şi am văzut că rămăseseră la fel de încrezători şi convinşi că sînt mai presus de acuzaţiile auzite. Mi-am adus atunci aminte de ce îmi spusese Ernest, şi anume că nici un atac împotriva moralei lor nu poate să-i impresioneze. Cu toate astea, mi-am dat seama că îndrăzneala limbajului folosit de Ernest o tulburase pe domnişoara Brentwood, care părea neliniştită şi îngrijorată.

Mai întîi Ernest a descris armata revoluţiei şi, pe măsură ce-i arăta prin cifre puterea (amintind numărul de voturi obţinute în diferite ţări), asistenţa a început să se neliniştească. Îngrijorarea li s-a zugrăvit pe chipuri şi am observat că buzele le sînt mai strînse. În fine, le-a aruncat mănuşa, şi atunci a rostit provocarea la luptă. Ernest a prezentat organizaţia internaţională a socialiştilor, care unea pe cei un milion şi jumătate de muncitori din Statele Unite cu cei douăzeci şi trei de milioane şi jumătate de muncitori din restul lumii.

— O asemenea armată a revoluţiei, spuse el, care uneşte într-un mănunchi douăzeci şi cinci de milioane de oameni, este un lucru menit a-i sili pe stăpîni şi clasele stăpînitoare să se oprească o clipă şi să reflecteze. Strigătul de luptă al acestei armate este : „Nici o cruţare ! Vrem tot ce aveţi în stăpînire. Nu ne vom mulţumi nici cu o iotă mai puţin. Vrem să luăm în mîinile noastre frînele stăpînirii şi cîrma destinelor umanităţii ! Priviţi-ne mîinile ! Sînt puternice ! Vom smulge din stăpînirea voastră puterea, palatele şi toată aurita voastră bunăstare, iar în acea zi va trebui să vă agonisiţi pîinea prin muncă, asemenea ţăranului care trudeşte pe ogor sau mărunţilor funcţionari înfometaţi şi sfrijiţi din marile voastre oraşe. Priviţi-ne mîinile ! Sînt puternice !"

Şi, zicînd astfel, întinse din umerii lui superbi braţele puternice, iar degetele mîinilor sale de potcovar înhăţau aerul asemeni ghearelor vulturului, gata parcă să sfîşie şi să strivească auditoriul. Aşa cum se înfăţişa

atunci, părea însăşi imaginea muncii atotstăpînitoare. Mi-am dat pe loc seama cum în faţa acelei imagini a revoluţiei — concretă, apropiată şi ameninţătoare — ascultătorii parcă s-au închircit. Vreau să spun că femeile s-au închircit, şi pe faţă li s-a zugrăvit spaima. Nu tot aşa s-a întîmplat cu bărbaţii. Ei făceau parte dintre bogaţii dinamici, nu dintre trîntori, şi erau obişnuiţi cu lupta. S-a auzit un murmur gros şi gutural, care a plutit o clipă în aer, apoi s-a stins. Era prevestirea arătării colţilor şi mîrîitului pe care aveam să-l aud de multe ori în seara aceea — semn al fiarei ascunse în om, al tăriei pornirilor lui primitive. Dar ei nu ştiau că scoseseră acel murmur. Era mîrîitul haitei, înălţat din mijlocul ei şi scăpat fără voie din gîtlejul fiarei. Iar în acea clipă, văzînd cum chipurile li se încruntă şi în ochi li se aprinde o sclipire bătăioasă, am înţeles că nu vor lăsa cu uşurinţă să li se smulgă din mîini stăpînirea lumii.

Ernest şi-a continuat năvalnic atacul. A arătat cum existenţa unui milion şi jumătate de revoluţionari în Statele Unite se datorează faptului că clasa capitalistă a condus prost societatea. A descris condiţiile economice în care trăiau oamenii cavernelor şi sălbaticii din zilele noastre, arătînd că ei nu dispuneau nici de unelte şi nici de maşini, ci numai de însuşirea naturală de a poseda forţă de muncă. Apoi a schiţat dezvoltarea maşinismului şi a organizării sociale, care a dus la rezultatul că puterea de producţie a omului civilizat a ajuns de o mie de ori mai mare decît cea a sălbaticului.

— Cinci oameni, a continuat el, pot produce pîine pentru o mie. Un singur om poate produce ţesături de bumbac pentru două sute şi cincizeci, ţesături de lînă pentru trei sute, iar încălţăminte pentru o mie. De aici s-ar putea trage concluzia că printr-o pricepută conducere a societăţii omul civilizat modern ar putea trăi infinit mai bine decît omul cavernelor. Dar oare aşa este ? Să vedem. În Statele Unite există astăzi cincisprezece milioane * de oameni care trăiesc în sărăcie ; iar prin sărăcie înţelegem acele condiţii de trai în care, datorită lipsei de hrană şi locuinţă corespunzătoare, nici măcar randamentul obişnuit al muncii nu poate fi întreţinut. În Statele Unite, şi în ciuda a ceea ce numiţi legislaţia muncii, există astăzi trei milioane de copii care muncesc în fabrici. ** În ultimii doisprezece ani numărul lor s-a dublat. Şi doar aşa, în treacăt, aş vrea să vă întreb pe dumneavoastră, mai-marii societăţii, din ce pricină nu aţi publicat rezultatele recensămîntului din 1910 ? Voi răspunde eu în locul dumneavoastră, arătînd că aţi făcut acest lucru avînd motive temeinice. Cifrele

* *Într-o carte publicată la 1906 sub titlul* Sărăcie, *Robert Hunter a arătat că la data respectivă în Statele Unite trăiau în sărăcie zece milioane de oameni.*

** *Potrivit recensămîntului efectuat în Statele Unite în anul 1900 (ultimul ale cărui rezultate au fost date publicităţii), numărul copiilor care munceau în fabrici se ridica la 1.752.187.*

recensămîntului ar fi dezvăluit un asemenea grad de mizerie socială, încît ar fi fost mult grăbită revoluţia, ai cărei nori se adună totuşi ameninţători deasupra capetelor voastre.

Dar să revenim la acuzaţia pe care v-am adus-o. Dacă productivitatea muncii omului civilizat este de o mie de ori mai mare decît cea a omului cavernelor, atunci din ce pricină există astăzi în Statele Unite cincisprezece milioane de oameni care flămînzesc şi nu au adăposturi omeneşti ? De ce există astăzi în Statele Unite trei milioane de copii care trudesc în fabrici ? Iată o acuzaţie într-adevăr strivitoare. Clasa capitaliştilor a cîrmuit într-adevăr prost. În faţa faptelor, care arată că omul modern trăieşte mai rău decît omul cavernelor, cu toate că productivitatea muncii sale este de o mie de ori mai mare, nu se poate trage decît o singură concluzie : aceea că clasa capitalistă a cîrmuit prost, că dumneavoastră aţi cîrmuit prost, domnii mei, că, în chip criminal şi egoist, aţi cîrmuit prost. Iar în această privinţă nu-mi veţi putea răspunde nimic aici, în astă-seară, cînd stăm faţă în faţă, tot aşa după cum clasa socială din care faceţi parte, în întregimea ei, nu va avea niciodată ce răspunde celor un milion şi jumătate de revoluţionari din Statele Unite. Nu puteţi răspunde. Vă desfid să răspundeţi. Ba, mai mult decît atît, îndrăznesc a vă prevesti în acest moment că, după ce voi încheia, nu-mi veţi răspunde. În legătură cu această chestiune limbile vă vor fi legate, deşi despre alte lucruri veţi vorbi îndelung.

Aţi dat faliment în conducerea societăţii. Aţi transformat civilizaţia într-un abator. Aţi fost lacomi şi aţi fost orbi. Aţi urcat la tribunele corpurilor noastre legiuitoare (aşa cum mai urcaţi încă şi astăzi) şi aţi declarat fără ruşine că nu puteţi realiza profituri dacă nu folosiţi forţa de muncă a copiilor şi a pruncilor. Nu-i nevoie să mă credeţi pe cuvînt. Toate acestea s-au consemnat în scris şi vă acuză. V-aţi adormit conştiinţa cu flecăreli despre dulci idealuri şi siropoase precepte morale ipocrite. Sînteţi ghiftuiţi de putere şi bogăţie, îmbătaţi de succese ; dar nu aveţi în faţa noastră mai multe şanse de a supravieţui decît au trîntorii ghemuiţi pe lîngă fagure, atunci cînd albinele lucrătoare se reped asupră-le pentru a pune capăt îmbuibatei lor existenţe. Aţi dat faliment în conducerea societăţii, şi această conducere trebuie să fie smulsă din mîinile voastre. Un milion şi jumătate de muncitori americani afirmă că vor convinge întreaga clasă muncitoare din Statele Unite să li se alăture şi împreună să vă smulgă această conducere. Asta este revoluţia, domnii mei. Opriţi-o dacă puteţi !

Glasul lui Ernest a continuat să răsune încă multă vreme între pereţii salonului. Apoi s-a înălţat acel murmur gutural pe care îl auzisem mai înainte, şi vreo zece bărbaţi au sărit în picioare, cerînd vehement colonelului Van Gilbert să le dea cuvîntul. Am observat cum umerii domnişoarei Brentwood se scutură convulsiv, şi pentru o clipă m-am înfuriat, fiindcă am crezut că rîde de Ernest. Dar nu după

mult timp mi-am dat seama că nu rîdea, ci o apucase un acces de isterie. O îngrozea enormitatea greşelii comise prin aducerea acestui instigator în mijlocul iubiţilor săi colegi de club.

Colonelul Van Gilbert nici nu-i luă în seamă pe bărbaţii cu feţe contorsionate de mînie care-i cereau îngăduinţa să ia cuvîntul. Şi pe figura lui se citea aceeaşi furie. Sări în picioare, vînturîndu-şi amîndouă braţele, şi cîteva momente nu putu scoate decît sunete nearticulate. Pe urmă cuvintele au început să-i curgă şuvoi de pe buze. Dar nu era pledoaria unui avocat cu onorarii de sute de mii de dolari şi nici măcar retorică de modă veche.

— Aberaţii şi iar aberaţii! strigă el. În viaţa mea n-am mai ascultat atîtea aberaţii rostite într-o singură oră. Iar pe lîngă asta, tinere, trebuie să-ţi atrag atenţia că nu ai spus nimic nou. Toate lucrurile acestea le-am învăţat în şcoală înainte ca dumneata să te fi născut. Jean-Jacques Rousseau [1] a enunţat teoriile dumitale acum aproape două secole. Întoarcerea la starea naturală! Auziţi?! Întoarcere! Biologia dovedeşte absurditatea unui asemenea îndemn. Pe bună dreptate s-a spus că o spoială de învăţătură e periculoasă, iar prin teoriile dumitale nesăbuite n-ai

[1] *Jean-Jacques Rousseau* (1712—1778), vestit iluminist şi democrat francez, ideolog al păturilor mic-burgheze care luptau împotriva absolutismului. Criticînd societatea feudală, J. J. Rousseau arată că inegalitatea dintre oameni a luat naştere datorită apariţiei proprietăţii private. Considerînd că în orînduirea primitivă, pe care el o numeşte „starea naturală", oamenii nu au cunoscut inegalitatea, asuprirea, mizeria şi sălbăticia moravurilor, Rousseau a idealizat această orînduire, socotind-o în mod greşit superioară celei feudale.

făcut în seara asta decît să aduci un nou exemplu în sprijinul acestui adevăr. Aberaţie peste aberaţie! Niciodată în viaţă n-am fost atît de scîrbit de-o asemenea acumulare de aberaţii. Asta am avut de spus despre raţionamentele copilăreşti şi pripitele dumitale generalizări!

L-a privit dispreţuitor şi s-a aşezat. I-au răspuns scurte exclamaţii admirative din partea femeilor şi sunete mai puternice de aprobare din partea bărbaţilor. Jumătate dintre cei aflaţi în picioare au început să vorbească toţi deodată. Se crease un vacarm şi o harababură de nedescris. Nicicînd nu văzuseră pereţii înalţi ai salonului doamnei Pertonwaithe un asemenea spectacol. Prin urmare, aceştia erau solemnii regi ai industriei şi stăpîni ai societăţii, aceşti sălbatici îmbrăcaţi în haine de seară pe care îi auzeam cum mîrîie şi scheaună. Într-adevăr, Ernest îi făcuse să-şi piardă cumpătul cînd întinsese mîinile către pungile lor, mîinile acelea în care ei văzuseră mîinile celor un milion şi jumătate de revoluţionari.

Dar Ernest nu-şi pierdea niciodată cumpătul, în orice situaţie s-ar fi aflat. Nici nu apucase colonelul Van Gilbert să se aşeze bine pe scaun, cînd Ernest sări în picioare şi se repezi către ei.

— Fiecare pe rînd! tună el.

Strigătul pornise din plămînii lui puternici şi dominase toată acea furtună omenească. Prin simpla prestanţă a personalităţii sale impunea tăcere.

— Fiecare pe rînd, repetă Ernest cu glas domol. Daţi-mi voie să răspund domnului colonel Van

Gilbert. După aceea voi sta la dispoziţia fiecăruia dintre dumneavoastră, dar fiecare pe rînd, nu uitaţi. Aici nu jucăm în echipă. Nu sîntem pe terenul de rugby.

În ceea ce vă priveşte, continuă el întorcîndu-se către colonelul Van Gilbert, n-aţi răspuns la nici una dintre afirmaţiile mele. Aţi formulat pur şi simplu doar cîteva aserţiuni răstite şi dogmatice cu privire la nivelul meu intelectual. Un asemenea procedeu vă poate ajuta probabil în afacerile dumneavoastră, dar cu mine nu vă este îngăduit să vorbiţi în felul acesta. Eu nu sînt un muncitor venit cu șapca în mînă înaintea dumneavoastră să vă roage să-i măriţi salariul, ori să-l apăraţi împotriva maşinii la care lucrează. Cînd aveţi de-a face cu mine, nu puteţi trata adevărul în mod dogmatic. Procedeul ăsta păstraţi-l pentru sclavii dumneavoastră salariaţi. Ei nu vor îndrăzni să vă răspundă, pentru că pîinea şi viaţa lor stau în mîinile dumneavoastră.

Cît priveşte acea întoarcere la natură despre care spuneţi că aţi învăţat în şcoală înainte de naşterea mea, permiteţi-mi să arăt că după felul cum vorbiţi se vede că n-aţi mai putut învăţa nimic de atunci încoace. Socialismul nu are de-a face cu întoarcerea la natură mai mult decît are calculul diferenţial de-a face cu sfînta *Evanghelie*. Am spus că oamenii din clasa dumneavoastră dovedesc totală lipsă de inteligenţă de îndată ce părăsesc domeniul afacerilor. Dumneavoastră, domnule colonel, aţi adus un strălucit exemplu în sprijinul afirmaţiei mele.

Această cumplită săpuneală aplicată avocatului cu onorarii de sute de mii de dolari era prea mult pentru nervii domnişoarei Brentwood. Accesul de isterie a luat forme violente, şi domnişoara, care plîngea cu sughiţuri şi hohotea de rîs, a trebuit să fie condusă afară din salon. Era spre binele ei, fiindcă aveau să urmeze lucruri şi mai rele.

— În privinţa asta nu trebuie să mă credeţi pe cuvînt, urmă Ernest după ce persoana care-l întrerupsese părăsi încăperea. Oamenii dumneavoastră care se bucură de cel mai mare prestigiu vă vor dovedi într-un singur glas că nu dispuneţi de inteligenţă. Propriii dumneavoastră furnizori de cunoştinţe, atît de bine plătiţi, vă vor spune că greşiţi. Întrebaţi-l pe cel din urmă asistent de la o catedră de sociologie care-i deosebirea dintre teoria lui Rousseau despre întoarcerea la starea naturală şi teoria socialismului ; întrebaţi-i pe cei mai ortodocşi dintre sociologii şi economiştii dumneavoastră burghezi ; cercetaţi paginile oricărui manual de specialitate rînduit în rafturile bibliotecilor pe care le subvenţionaţi ; de pretutindeni veţi afla un singur şi unic răspuns, şi anume : că nu există nici un fel de legătură între întoarcerea la starea naturală şi socialism. Dimpotrivă, răspunsul unanim va fi că întoarcerea la starea naturală şi socialismul sînt diametral opuse. Aşa cum v-am spus, nu e nevoie să mă credeţi pe cuvînt. Dovada ignoranţei şi nepriceperii dumneavoastră se află acolo, în cărţi, în propriile dumneavoastră cărţi, pe care niciodată nu le citiţi. Iar în

ceea ce priveşte ignoranţa şi nepriceperea, dumneavoastră, domnule colonel, nu sînteţi decît un exemplar tipic al clasei din care faceţi parte.

Cunoaşteţi dreptul şi vă pricepeţi la afaceri, domnule colonel. Ştiţi cum trebuie servite interesele marilor companii şi cum să măriţi dividendele eludînd legea. Foarte bine. Vedeţi-vă mai departe de treabă. Sînteţi într-adevăr o personalitate. Sînteţi un foarte abil avocat, dar nu ştiţi nici o iotă din istorie, habar nu aveţi de ştiinţele sociale, iar biologia pe care o cunoaşteţi este contemporană cu Plinius [1].

De data asta colonelul Van Gilbert s-a frămîntat pe scaun. Domnea tăcere deplină. Toţi rămăseseră uluiţi, paralizaţi aş putea spune. Un asemenea tratament aplicat vestitului colonel Van Gilbert era ceva nemaiauzit, de neînchipuit, de necrezut, marele colonel Van Gilbert, în faţa căruia judecătorii tremurau cînd lua cuvîntul la şedinţele tribunalelor. Dar Ernest niciodată nu-şi cruţa adversarul.

— Asta, bineînţeles, nu se referă în mod special la dumneavoastră. Fiecare cu meseria lui. Rămîneţi la preocupările dumneavoastră, şi eu îmi voi vedea de ale mele. V-aţi specializat într-o anumită ramură. De cîte ori va fi vorba despre o problemă de drept, despre cum poate fi eludată legea în chip cît mai abil, ori în ce fel pot fi întocmite legi noi spre folosul marilor companii prădalnice, mă voi prosterna în ţărînă la picioarele dumneavoastră. Dar cînd este

[1] *Caius Plinius Secundus* (23—79), cunoscut sub numele de Plinius cel bătrîn sau Plinius naturalistul, filozof şi naturalist, reprezentant al gîndirii ştiinţifice din Roma antică, autor al *Istoriei naturale* în 37 de cărţi.

vorba de ştiinţele sociale — meseria mea — va trebui să vă prosternaţi în ţărînă la picioarele mele. Să nu uitaţi asta. Nu uitaţi de asemenea că dreptul cunoscut de dumneavoastră este vremelnic, că el aparţine unei singure zile şi deci nu uitaţi că lucrurile care dăinuiesc mai mult de o zi vă sînt necunoscute, străine. De aceea afirmaţiile dumneavoastră dogmatice şi generalizările pripite în probleme istorice şi sociale nu merită osteneala de a fi rostite.

Ernest făcu o pauză şi-l cercetă gînditor cu privirea pe colonel, observîndu-i chipul întunecat şi boţit de mînie, pieptul zguduit de respiraţia întretăiată, trupul încordat şi mîinile albe şi subţiri, ale căror degete se încleştau şi se descleştau nervos.

— Se pare însă că aveţi energie de risipit şi vă voi oferi prilejul s-o risipiţi. Am rostit un rechizitoriu împotriva clasei dumneavoastră. Dovediţi-mi că acest rechizitoriu este neîntemeiat. V-am arătat condiţia mizerabilă la care este redus omul de astăzi — trei milioane de copii sclavi în Statele Unite, fără truda cărora nu s-ar putea realiza profituri, şi cincisprezece milioane de oameni subnutriţi, prost îmbrăcaţi şi încă şi mai prost adăpostiţi. Am arătat că productivitatea muncii omului modern, datorită organizării sociale şi folosirii maşinilor, este de o mie de ori mai mare decît cea a omului cavernelor. Apoi am declarat că, pornind de la aceste două fapte, nu se poate trage decît o singură concluzie : că clasa capitalistă a dat faliment în conducerea societăţii. Aceasta este acuzaţia pe care am rostit-o, şi în chip repetat şi

insistent v-am invitat să-mi răspundeţi. Ba am mers chiar mai departe. Am prezis că nu îmi veţi răspunde. Vă revenea dumneavoastră sarcina de a da de minciună această prezicere. Aţi calificat expunerea mea drept aberaţie. Arătaţi unde este aberaţia, domnule colonel Van Gilbert ! Răspundeţi rechizitoriului pe care eu, dimpreună cu cei un milion şi jumătate de tovarăşi ai mei, l-am rostit împotriva dumneavoastră şi a clasei căreia îi aparţineţi.

Colonelul Van Gilbert uitase cu totul că el prezida şi că deci politeţea l-ar fi obligat să dea mai întîi cuvîntul celorlalţi solicitatori. A sărit din nou în picioare, gesticulînd dezordonat şi uitînd retorica şi stăpînirea de sine, apoi începu ba să-l insulte pe Ernest pentru tinereţea şi demagogia lui, ba să atace sălbatic clasa muncitoare, insistînd asupra incapacităţii şi nepriceperii ei.

— Dacă ţinem seamă de calitatea dumneavoastră de avocat, pot spune că n-am întîlnit în viaţa mea om mai greu de reţinut asupra unei anumite probleme, îşi începu Ernest răspunsul la tirada colonelului. Tinereţea mea n-are nimic de-a face cu cele ce am susţinut aici. Nici incapacitatea clasei muncitoare. Am acuzat clasa capitalistă că a condus prost societatea. Nu mi-aţi răspuns. Nici măcar n-aţi încercat s-o faceţi. De ce ? Oare pentru că nu aveţi ce răspunde ? Sînteţi apărătorul tuturor celor de faţă. Fiecare dintre cei de aici, în afară de mine, stă cu sufletul la gură şi priveşte la buzele dumneavoastră pentru că ei înşişi nu au ce răspunde. În ceea ce mă

priveşte, însă, aşa după cum am mai spus, eu ştiu nu numai că nu puteţi răspunde, ci chiar că nici nu veţi încerca să răspundeţi.

— Asta e intolerabil ! strigă colonelul Van Gilbert. Este o insultă !

— Intolerabil este faptul că nu sînteţi dispus să răspundeţi, replică Ernest solemn. Nimeni nu poate fi insultat cu idei. Insulta, prin însăşi esenţa ei, este de natură emoţională. Veniţi-vă în fire. Răspundeţi cu idei la ideea mea, prin care acuz clasa capitalistă că a dat faliment în cîrmuirea societăţii.

Dar colonelul Van Gilbert păstră tăcerea, făcînd o mutră posacă şi arogantă, cam aşa cum face un om cînd nu-i dispus să stea de vorbă cu un netrebnic.

— Nu trebuie să fiţi abătut, zise Ernest. Consolaţi-vă cu gîndul că nici un membru al clasei dumneavoastră n-a putut vreodată răspunde la aceste acuzaţii. Apoi se întoarse către ceilalţi, care abia aşteptau să vorbească : Acum este rîndul dumneavoastră. Daţi-i drumul şi vă rog să nu uitaţi că aştept din partea dumneavoastră răspunsul pe care colonelul Van Gilbert nu a izbutit să-l dea.

Mi-ar fi cu neputinţă să scriu tot ce s-a spus în cursul discuţiei. Niciodată pînă atunci nu mi-am dat seama cîte vorbe se pot rosti în trei scurte ceasuri. În orice caz, a fost ceva minunat. Cu cît adversarii se înfuriau mai tare, cu atît Ernest se arăta mai abil în a-i înfuria şi mai rău. Dispunea de o privire enciclopedică asupra întregului domeniu al cunoştinţelor omeneşti, şi printr-un singur cuvînt sau o sin-

gură frază, prin foarte iscusite înţepături cu vîrful spadei se pricepea să-i scoată din fire. Le arăta clar şi le demonstra fiecare greşeală de logică. Acesta, de pildă, era un silogism fals, cutare concluzie nu avea legătură cu premisa, pe cîtă vreme o altă premisă nu era decît o şarlatanie, deoarece încercase să includă în sine, prin contrabandă, însăşi concluzia pe care tindea s-o stabilească. Una era doar o minciună, alta, o simplă ipoteză, iar cealaltă cuprindea o aserţiune contrarie unui adevăr verificat cuprins în toate manualele.

Şi aşa mai departe. Uneori schimba spada pe ciomag şi pornea să le sfărîme raţionamentele, lovind în dreapta şi-n stînga. Şi totdeauna pretindea fapte şi refuza să discute teorii. Iar faptele invocate de el deveneau un Waterloo [1] pentru adversari. De cîte ori ceilalţi atacau clasa muncitoare, el le răspundea imediat : „Rîde dracu de porumbe negre ; ăsta nu-i un răspuns la acuzaţia că propria-ţi conştiinţă e pătată". Iar tuturor şi fiecăruia în parte le spunea : „De ce nu aţi răspuns la acuzaţia că dumneavoastră, clasa capitalistă, aţi cîrmuit prost societatea, aţi dat faliment în conducerea societăţii ? Aţi vorbit despre tot ce vreţi, despre cîte în lună şi în stele, dar n-aţi dat răspunsul cerut. Oare pentru că nu aveţi ce răspunde ?"

---

[1] Localitate situată în apropiere de Bruxelles unde, în 1815, Napoleon a fost definitiv înfrînt de armatele engleze şi prusace. Waterloo a devenit simbolul unei înfrîngeri care nu mai îngăduie nici o speranţă de refacere.

Abia la sfîrşitul discuţiei a luat cuvîntul şi domnul Wickson. El singur îşi păstrase stăpînirea de sine, şi Ernest l-a tratat cu un respect pe care nu-l arătase celorlalţi.

— Nu este nevoie de nici un răspuns, rosti domnul Wickson domol şi aşezat. Am urmărit întreaga discuţie cu nedumerire şi cu dezgust. M-aţi dezgustat profund, domnilor membri ai clasei din care fac parte. V-aţi purtat ca nişte şcolari prostănaci şi nimeni nu va putea înţelege cum de aţi fost în stare să amestecaţi într-o astfel de discuţie preceptele morale cu declamaţiile sforăitoare ale politicianului de duzină. Aţi fost învinşi şi depăşiţi în toate privinţele. Aţi fost foarte vorbăreţi, dar n-aţi făcut decît să bîzîiţi. Aţi bîzîit ca ţînţarii împrejurul ursului. Domnilor, aici, în faţa dumneavoastră, se află ursul (îl arătă pe Ernest), iar bîzîitul dumneavoastră n-a făcut decît să-i gîdile auzul.

Credeţi-mă pe mine : situaţia este serioasă. În seara asta ursul a ridicat laba asupra noastră, ca să ne strivească. Ne-a spus că există în Statele Unite un milion şi jumătate de revoluţionari. Acesta este un fapt. A spus că aceştia toţi au de gînd să ne smulgă din mîini puterea, palatele şi întreaga noastră bunăstare. Acesta de asemenea este un fapt. În societate se va produce o schimbare, o mare schimbare ; dar, din fericire, nu poate fi schimbarea pe care o aşteaptă ursul. Ursul a spus că are să ne strivească. Dar ce ar fi dacă l-am strivi noi pe urs ?

Un mormăit gutural a umplut întregul salon, şi oamenii au început să-şi facă semne unii altora cu satisfacţie şi convingere. Chipurile lor deveniseră aspre. Se vedea de departe că sînt hotărîţi să lupte.

— Dar nu bîzîind îl vom strivi pe urs, urmă domnul Wickson calm şi liniştit. Îl vom vîna. Nu-i vom răspunde cu vorbe. Răspunsul nostru va fi exprimat în gloanţe. Deţinem puterea. Asta nimeni nu o va nega. Datorită acestei puteri vom rămîne mai departe la putere. Se întoarse deodată către Ernest. Momentul era într-adevăr dramatic. Iată, deci, răspunsul nostru. N-avem prea multe de discutat. Cînd veţi întinde multlăudatele voastre mîini puternice ca să ne smulgeţi palatele şi bunăstarea, o să vă arătăm ce înseamnă puterea! Răspunsul nostru va fi înveşmîntat în tunete de obuze şi şrapnele, în ţăcănit de mitraliere. * Vă vom strivi pe voi, revoluţionarii, sub călcîiul nostru şi vom călca peste grumajii voştri. Lumea este a noastră, noi o stăpînim şi a noastră va rămîne.

* *Pentru a lămuri cît mai bine sensul acestor cuvinte, citām din* Dicţionarul cinicului *(1906 era creştină), întocmit de un anume Ambrose Bierce*[1]*, mizantrop declarat şi unanim recunoscut din acea epocă, următoarea definiţie :* „Obuz, s. — *Argument pregătit pentru a sluji în viitor ca răspuns la revendicările socialiştilor americani*".

[1] Ziarist şi scriitor american (1842—1914) de la care, pe lîngă *Dicţionarul cinicului*, au rămas povestiri din timpul războiului civil american şi din viaţa locuitorilor Californiei. În scrierile sale realismul şi critica socială se împletesc cu un umor amar.

Cît despre armatele muncii, în mocirlă au stat încă de la începutul istoriei — şi să ştiţi că eu am citit istoria cu atenţie — şi în mocirlă vor rămîne atîta vreme cît eu, şi cei de o seamă cu mine, şi cei care vor veni după noi vor avea în mînă puterea. Acesta este cuvîntul, rege între cuvinte — Puterea. Nu Dumnezeu, nu Mamon, ci Puterea ! Rosteşte-l mereu, pînă ce îţi va amorţi limba. Puterea !

— Acum mi-aţi răspuns, zise Ernest liniştit. Este singurul răspuns posibil. Puterea ! Tocmai ceea ce susţinem noi, clasa muncitoare. Ştim, şi încă foarte bine, din amara noastră experienţă, că nici un fel de jalbă prin care am solicita echitate, justiţie sau omenie nu vă va putea impresiona vreodată. Inimile vă sînt la fel de neîndurătoare ca şi călcîiul cu care călcaţi peste grumajii săracilor. De aceea vrem să luăm puterea. Prin forţa voturilor noastre, în ziua alegerilor vă vom smulge guvernul...

— Şi ce crezi că se va întîmpla dacă la alegeri veţi dobîndi majoritatea, o majoritate zdrobitoare ? interveni deodată domnul Wickson, întrerupîndu-l. Ce-o să faceţi dacă vom refuza să vă predăm puterea după ce aţi învins în alegeri ?

— Şi la asta ne-am gîndit, răspunse Ernest. Vă vom da răspunsul nostru tot prin gloanţe. Aţi proclamat cuvîntul „putere" drept rege între cuvinte. Foarte bine. Aşa să fie ! Iar acum ne întrebaţi ce vom face în ziua cînd vom cîştiga victoria în alegeri, iar voi veţi refuza să ne încredinţaţi puterea cucerită pe căi paşnice şi constituţionale ? Ei bine, în ziua aceea vă

vom răspunde, şi răspunsul nostru va fi înveşmîntat în tunete de obuze şi şrapnele, în ţăcănit de mitraliere.

Nu ne puteţi scăpa din mîini. Drept este că aţi citit cu atenţie istoria. E-adevărat că munca a zăcut în mocirlă încă de la începutul istoriei. Şi tot atît de adevărat este că, atîta vreme cît dumneata şi cei deopotrivă cu dumneata, ca şi cei care vă vor urma, vor deţine puterea, munca va continua să zacă în mocirlă. Sînt de acord cu dumneata. Sînt de acord cu tot ce ai spus. Puterea va hotărî, la fel cum a hotărît totdeauna. Este vorba de o luptă între clase. Tot aşa cum clasa voastră a dărîmat aristocraţia feudală, va fi şi ea dărîmată de clasa mea, de clasa muncitoare. Dacă veţi citi biologia şi ştiinţele sociale cu aceeaşi atenţie cu care aţi citit istoria, veţi vedea că pieirea voastră este inevitabilă. Nu interesează dacă lucrul acesta se va petrece peste unu, peste zece, sau peste o mie de ani, în orice caz clasa voastră va fi răsturnată. Iar asta se va face prin forţă, cu ajutorul puterii. Noi, ostaşii armatelor muncii, am repetat de atîtea ori acest cuvînt, încît a ajuns pentru noi un fel de obsesie. Puterea ! Cuvînt cu adevărat măreţ !

Aşa s-a sfîrşit seara de la Clubul filomaţilor.

Capitolul VI

PERSPECTIVE

Cam pe atunci au început să se strîngă în jurul nostru, repezi şi multe la număr, semnele prevestitoare ale unor întîmplări ce aveau să vină. Încă de mai multă vreme Ernest îi atrăsese tatei atenţia asupra faptului că nu este prea prudent să primească în casă la el socialişti şi fruntaşi ai mişcării sindicale, sau să ia în mod făţiş parte la adunările socialiste. Tata însă făcuse haz de temerile lui. În ceea ce mă priveşte, învăţam foarte multe lucruri din acest contact cu ideologii şi conducătorii clasei muncitoare. Începusem să văd şi reversul medaliei. Mă încîntau lipsa de egoism şi idealismul de cea mai pură esenţă întîlnit aici, deşi mă înspăimînta vastitatea literaturii filozofice şi ştiinţifice socialiste, ale cărei pagini mă aşteptau deschise. Învăţam cu mult spor, dar nu îndeajuns de repede ca să pot înţelege încă de pe atunci cît de primejdioasă era situaţia noastră.

Avertismente primeam, dar nu le acordam nici o atenţie. Aşa, de pildă, doamnele Pertonwaithe şi Wickson, care aveau o foarte mare influenţă în cercurile universitare ale oraşului, lăsau să se înţeleagă că aş fi o fată prea emancipată şi prea autoritară, cu

foarte supărătoare înclinaţii către intrigă şi amestec în treburile altora. Gîndindu-mă la rolul pe care-l avusesem în cercetarea cazului Jackson, mi-am spus că toate lucrurile astea sînt absolut fireşti. Din păcate, însă, am subestimat urmările unor asemenea opinii, exprimate de două persoane cu o astfel de influenţă în societate.

Ce-i drept, am observat oarecare răceală în purtarea prietenilor mei, dar mi-am spus că ea se datoreşte dezacordului aproape general manifestat de ei faţă de proiectata mea căsătorie cu Ernest. De-abia ceva mai tîrziu mi-a arătat Ernest limpede că această atitudine unanimă a clasei mele nu era doar ceva spontan, ci reprezenta efectele nemărturisite ale unei acţiuni organizate.

— Ai oferit adăpost unui duşman al clasei tale, mi-a spus el. Şi nu numai adăpost, pentru că i-ai dat dragostea ta, pe tine însăţi. Asta înseamnă că ţi-ai trădat clasa, prin urmare nu trebuie să-ţi închipui că vei scăpa de pedeapsă.

Dar, mai înainte de toate astea, tata a venit într-o după-amiază acasă şi m-a găsit stînd de vorbă cu Ernest. Amîndoi ne-am dat seama că tata e mînios, o mînie, dacă se poate spune aşa, de ordin filozofic. Rareori îl văzusem în starea asta ; dar un anumit grad de mînie stăpînită, pe care o considera un fel de tonic nervos, îşi mai îngăduia cîteodată. De cum a intrat pe uşă, am înţeles că e stăpînit de o astfel de mînie tonică.

— Ei, ce părere aveţi de istoria asta ? ne-a întrebat el. Am luat masa la Wilcox.

Wilcox era bătrînul preşedinte al universităţii, şi în mintea lui zaharisită se aflau îngrămădite tot felul de idei care fuseseră noi pe la 1870, dar pe care nu se ostenise să le mai revizuiască.

— M-a invitat, ne anunţă tata. A trimis pe cineva după mine.

Tata făcu o pauză, iar noi rămaserăm în aşteptare. Da, recunosc că au aranjat lucrurile cu foarte multă iscusinţă. Dar am fost aspru mustrat. Eu ! Şi încă de fosila aceea !

— Pun rămăşag că pot ghici din ce cauză aţi fost mustrat, zise Ernest.

— N-o nimereşti nici dacă încerci de trei ori, rîse tata.

— O dată îmi ajunge, răspunse Ernest. Şi nu va fi vorba de ghicit, ci de făcut o simplă deducţie. Aţi fost mustrat pentru viaţa dumneavoastră particulară.

— Exact ! strigă tata. Cum ai ghicit ?

— Ştiam că are să se întîmple aşa. V-am prevenit de mult.

— Da, m-ai prevenit, răspunse tata căzînd pe gînduri. Dar n-am putut să te cred. În orice caz, nu va ieşi de aici decît un alt foarte convingător exemplu, pe care îl voi folosi în cartea mea.

— Dar asta nu înseamnă nimic pe lîngă ce va urma, continuă Ernest, dacă şi de acum înainte veţi îndrăzni să primiţi în casa dumneavoastră socialişti şi radicali de tot felul, începînd chiar cu mine.

— Exact acelaşi lucru mi l-a spus şi Wilcox. Mi-a mai spus şi tot soiul de alte chestiuni încurcate, atrăgîndu-mi atenţia că ceea ce fac eu e lipsit de gust, sau, în orice caz, cu totul nesatisfăcător şi în dezacord cu politica şi tradiţiile universităţii. Cîte alte poveşti la fel de nebuloase nu mi-a înşirat, dar mi-a fost cu neputinţă să aflu de la el ceva precis, concret. De mai multe ori l-am prins la strîmtoare, dar niciodată n-a fost capabil să facă altceva decît să se repete şi să-mi spună cît de mult mă stimează şi cît de mare consideraţie are toată lumea pentru mine ca om de ştiinţă. N-a fost de loc o sarcină uşoară pentru el. Vedeam bine că nu se simte în largul lui.

— Nu o făcea din proprie iniţiativă, nu era un om liber, zise Ernest. Lanţurile de la picioare * nu pot fi totdeauna purtate cu graţie.

— Da. Asta am reuşit totuşi s-o aflu de la el. A spus că universitatea are anul acesta nevoie de şi mai mulţi bani în plus peste fondurile acordate de stat, iar aceşti bani nu pot veni decît de la oamenii bogaţi, pe care n-ar putea decît să-i supere abaterea universităţii de la drumul ei firesc, drumul înaltului ideal al cercetărilor obiective şi al ştiinţei pure. Cînd am încercat să-l aduc la fapte şi l-am întrebat ce legătură are viaţa mea particulară cu abaterea uni-

* Lanţurile de la picioare — *sclavii africani şi criminalii erau pe atunci ferecaţi în astfel de lanţuri. Sistemul nu a ieşit din uz decît de-abia după instaurarea erei Frăţiei între oameni.*

versităţii de la drumul înaltelor ei idealuri, mi-a oferit un concediu de doi ani cu plata tuturor drepturilor, ca să plec în Europa pentru odihnă şi cercetări. Bineînţeles că în condiţiile actuale nu am putut accepta.

— Aţi fi procedat mult mai bine dacă aţi fi acceptat, zise Ernest foarte serios.

— Dar nu era decît o momeală ! protestă tata.

Ernest încuviinţă din cap.

— De asemenea, ramolitul mi-a spus că se vorbea foarte mult, pe la ceaiuri şi prin saloane, pe seama fetei mele, care ar fi deseori văzută în public în tovărăşia unui tip cu o reputaţie ca a dumitale, ceea ce nu s-ar împăca nici cu buna-cuviinţă, nici cu prestigiul universităţii. Nu că el personal ar avea ceva împotrivă ! Nu, nici gînd ! Dar lumea vorbeşte, şi ar fi de datoria mea să înţeleg cum stau lucrurile.

Ernest a rămas o vreme pe gînduri, şi trăsăturile lui au căpătat o expresie foarte gravă, dar totodată amestecată cu o umbră de mînie întunecată. Apoi a spus :

— În spatele acestei poveşti se ascunde mai mult decît un simplu ideal universitar. Cineva a făcut presiuni asupra preşedintelui Wilcox.

— Crezi într-adevăr ? întrebă tata, iar pe chipul lui se vedea că este mai mult interesat decît speriat.

— Aş vrea să vă pot împărtăşi o idee care mi se încheagă treptat în minte, zise Ernest. Niciodată în istorie societatea nu a trecut prin frămîntări mai violente decît astăzi. Prefacerile rapide petrecute în

sistemul nostru economic au ca urmare schimbări tot atît de repezi în concepţiile noastre religioase, politice şi sociale. O revoluţie nevăzută şi teribilă se petrece în esenţa şi structura societăţii. Toate aceste lucruri nu pot fi decît vag intuite. Dar plutesc totuşi în aer astăzi, acum. Le poţi simţi prezenţa — este ceva uriaş, confuz şi îngrozitor. Mintea mea refuză să se gîndească la forma în care s-ar putea cristaliza. L-aţi auzit pe Wickson vorbind în seara aceea. În spatele cuvintelor lui se afla acelaşi lucru fără nume şi formă pe care îl simt eu. Teama inconştientă de acest lucru l-a făcut să vorbească aşa cum a vorbit.

— Vrei să spui că... începu tata, dar se opri.

— Vreau să spun că este vorba de o umbră uriaşă şi ameninţătoare, care încă de pe acum începe să se întindă pe pămînt. Spuneţi-i umbra unei oligarhii, dacă vreţi ; este cea mai strînsă aproximare pe care îndrăznesc s-o fac. De ce natură poate fi această ameninţare refuz să-mi imaginez. * Dar ceea

* *Au existat totuşi oameni care chiar mai înainte de asta începuseră să simtă ameninţarea acelei umbre, deşi — asemenea lui Everhard — nu bănuiau de ce natură este. John C. Calhoun* [1] *spusese : „În stat a apărut o forţă mai mare decît poporul însuşi, iar această forţă este alcătuită din multe, felurite şi*

[1] *John Caldwell Calhoun* (1782—1850), om de stat reacţionar american, unul dintre fruntaşii politici ai statelor din sud, dominate de stăpînii de sclavi. Afirmaţia citată de Jack London se explică prin faptul că J. C. Calhoun era adversar al burgheziei industriale şi bancare dominante în statele din nord.

ce voiam să spun este următorul lucru: Vă aflaţi într-o situaţie periculoasă, vă pîndeşte o primejdie pe care poate teama mea o exagerează fiindcă nu sînt în stare nici măcar s-o măsor. Vă rog să-mi ascultaţi sfatul şi să acceptaţi concediul.

— Dar ar fi o laşitate! protestă din nou tata.

— De loc. Sînteţi om bătrîn. V-aţi făcut datoria pe lume, şi încă din plin. Lăsaţi bătălia de acum pe seama celor tineri şi puternici. Nouă, celor tineri, datoria ce-o avem de împlinit ne stă încă în faţă. Avis va rămîne alături de mine, să înfrunte tot ce

puternice interese, adunate într-un singur mănunchi şi strînse laolaltă prin forţa de coeziune a imenselor depozite aflate în bănci". Însuşi marele umanist care a fost Abraham Lincoln[1] a spus, cu puţin înainte de a fi asasinat: „Văd apropiindu-se, şi chiar într-un răstimp foarte scurt, o criză care mă scoate din fire şi mă face să tremur pentru viitorul ţării mele... Marile companii s-au înscăunat la putere, va urma o eră de corupţie în rîndurile funcţionarilor care deţin posturile cele mai înalte, iar cei a căror putere se bazează pe ban vor specula prejudecăţile oamenilor de rînd pentru a-şi prelungi stăpînirea, pînă ce toate bogăţiile ţării vor încăpea în mîinile cîtorva oameni şi republica va fi lichidată."

[1] *Abraham Lincoln* (1809—1865), remarcabil om de stat burghez, preşedinte al Statelor Unite între 1861 şi 1865. Sub guvernarea sa a fost înfrîntă în cursul Războiului civil dominaţia plantatorilor sclavagişti din sud şi a fost abolită sclavia.

va să vie. Ea o să fie reprezentanta dumneavoastră pe frontul de luptă.

— Dar nu-mi pot face nici un rău, obiectă atunci tata. Mulţumesc lui Dumnezeu, sînt un om independent ! O, vă asigur că-mi dau seama la ce persecuţii îngrozitoare pot supune un profesor dependent materialiceşte de universitatea lor. Eu însă sînt independent. N-am rămas la catedră fiindcă aveam nevoie de salariu. Mă pot foarte bine descurca numai cu celelalte venituri, iar tot ce mi-ar putea ei lua ar fi salariul.

— Nu vă daţi seama de situaţie, răspunse Ernest. Dacă ceea ce mă sperie pe mine este adevărat, veniturile dumneavoastră particulare, capitalul însuşi, vă pot fi răpite cu tot atîta uşurinţă ca şi salariul.

Tata a rămas o vreme tăcut. Se gîndea cu încordare şi am citit pe faţa lui că luase o hotărîre. În cele din urmă zise :

— N-am să primesc concediul. Apoi tăcu din nou. Am să lucrez mai departe la cartea mea. * Poate

* *Cartea despre care este vorba, intitulată* Economie politică şi educaţie, *a apărut chiar în acel an. Se mai păstrează din ea trei exemplare : două la Ardis şi unul la Asgard. Lucrarea se ocupa în amănunţime cu unul dintre factorii care contribuiau la menţinerea ordinii sociale stabilite, cea capitalistă, şi anume cu modul de organizare a învăţămîntului. Cartea în întregul ei era o bine construită şi strivitoare acuzaţie împotriva sistemului general de edu-*

că te înşeli, dar, indiferent dacă te înşeli ori nu, voi rămîne la datorie.

— Bine, zise Ernest. Apucaţi pe aceeaşi cale ca şi episcopul Morehouse şi mergeţi către acelaşi dezastru. Amîndoi veţi fi proletari mai înainte de a străbate calea asta pînă la capăt.

Discuţia s-a îndreptat apoi către episcop şi l-am convins pe Ernest să ne spună cum anume procedase cu el.

— E bolnav sufleteşte de pe urma călătoriei prin infern pe care i-am dat prilejul s-o facă. L-am dus să vadă locuinţele cîtorva oameni care muncesc în fabrică. I-am arătat epavele umane aruncate la gunoi de mecanismul industrial şi a ascultat povestea vieţii acestor oameni. L-am condus prin cartierele mizere din San Francisco, iar acolo a descoperit că alcoolismul, prostituţia şi criminalitatea au o cauză mai adîncă decît înclinarea înnăscută către rău. Acum este de-a dreptul bolnav şi, ceea ce e mult mai rău, nu mai poate fi ţinut în frîu. Are un prea puternic simţămînt moral. A fost mult prea adînc impresionat. Şi, ca de obicei, este lipsit de simţ practic. S-a înflăcărat cu tot felul de iluzii morale şi proiecte de misionarism printre păturile culte ale societăţii.

caţie, care dezvolta în minţile elevilor şi studenţilor numai ideile favorabile ordinii capitaliste, excluzînd cu străşnicie orice idei potrivnice, declarate subversive. La vremea ei cartea a stîrnit senzaţie şi a fost imediat interzisă şi distrusă de oligarhie.

Crede că datoria lui cea mai imperioasă este să reînvie străvechiul spirit al bisericii creştine şi să poarte chemarea ei către stăpînii societăţii. Este complet surmenat. Mai curînd ori mai tîrziu, însă, va trece la acţiune, şi atunci va veni dezastrul. Ce anume formă va îmbrăca acest dezastru nu pot nici măcar bănui. E un suflet ales şi entuziast, dar aproape cu totul lipsit de spirit practic. Eu nu mai pot avea nici o putere asupra lui. Nu-l mai pot readuce la realitate. Şi aşa, cu capul în nori, se grăbeşte acum către propriile-i suferinţe din Ghetsemane [1]. După asta va urma răstignirea. În lumea noastră asemenea suflete alese sînt de la bun început sortite răstignirii.

— Dar tu ? am întrebat atunci, ascunzînd sub un zîmbet silit îngrijorarea izvorîtă din dragoste.

— Cu mine este altceva, îmi răspunse el rîzînd. Eu pot fi executat ori asasinat, dar nu voi fi niciodată răstignit. Stau cu picioarele prea adînc şi prea temeinic înfipte în pămînt.

— Atunci pentru ce-l împingi pe episcop la răstignire ? am întrebat. Doar n-ai să spui că nu tu eşti pricina stării lui de astăzi !...

— De ce aş lăsa un suflet senin să trăiască în pace cînd există milioane de oameni care trudesc şi se zbat în mizerie ? mi-a răspuns Ernest printr-o întrebare.

— În cazul ăsta de ce l-ai sfătuit pe tata să accepte concediul ?

[1] Legendele evanghelice povestesc că în locul numit Ghetsemane ar fi început pătimirile lui Cristos.

— Fiindcă nu sînt doar un duh curat şi senin, fu răspunsul. Pentru că sînt întreg, şi viguros, şi egoist. Pentru că te iubesc şi, la fel cum s-a întîmplat cu Ruth [1] cea din vechime, neamurile tale sînt şi neamurile mele. Episcopul nu are nici o fiică. Iar pe lîngă toate cele spuse, pentru că, oricît de neînsemnat ar fi acest folos, scîncetele slabe şi discordante ale episcopului vor aduce un oarecare folos revoluţiei, iar în privinţa asta chiar şi cea mai modestă contribuţie îşi are însemnătatea ei.

Nu puteam fi de acord cu Ernest. Cunoşteam foarte bine sufletul nobil al episcopului Morehouse şi nu puteam concepe ca glasul lui ridicat în sprijinul dreptăţii să fie socotit doar un scîncet slab şi ineficace. Dar pe atunci încă nu aveam la îndemînă fapte de viaţă aspre şi neînduplecate, aşa cum avea Ernest. El putea să vadă limpede zădărnicia faptelor pornite din sufletul nobil al episcopului, zădărnicie pe care cu atîta brutalitate aveau să mi-o dovedească foarte curînd faptele.

La puţină vreme după asta mi-a povestit Ernest, ca pe o chestiune de mare haz, despre oferta primită din partea guvernului, şi anume aceea de a fi numit comisar al Statelor Unite pentru problemele muncii. M-am bucurat nespus. Salariul ar fi fost relativ mare şi ne-ar fi dat posibilitatea să ne căsătorim de îndată. În afară de asta, ar fi fost o funcţie

---

[1] După legenda biblică, rămînînd văduvă, Ruth a refuzat să mai locuiască în ţara Moabului, la neamurile sale, şi şi-a urmat soacra în ţara Iudeii, la neamurile bărbatului răposat.

cum nu se putea mai potrivită pentru Ernest, ba, mai mult decît atît, încrederea plină de mîndrie pe care o aveam în el mă făcea să consider situaţia ce i se oferea ca pe un fel de recunoaştere a meritelor sale.

Apoi i-am observat lucirea din priviri. Rîdea pe socoteala mea.

— Doar nu t-ei fi gîndind să... să refuzi? l-am întrebat cu voce tremurătoare.

— Nu-i decît o momeală, mi-a spus el. În dosul ei se ascunde mîna vicleană a lui Wickson, iar în dosul mîinii lui, mîinile altora şi mai mari decît el. E un şiretlic vechi, tot atît de vechi ca şi lupta de clasă: să răpeşti armatei muncitorilor tocmai comandanţii. Bieţii muncitori veşnic trădaţi! Dacă ai şti de cîte ori în trecut conducătorii lor au fost cumpăraţi prin acelaşi procedeu pe care-l încearcă astăzi cu mine! Costă mai ieftin, cu mult mai ieftin, să cumperi un general decît să lupţi împotriva lui şi a întregii sale armate. Aşa s-a întîmplat cu... dar n-am să rostesc nici un nume. Mi-am ieşit destul din sărite şi aşa. Draga mea, şi eu sînt un conducător al armatelor proletariatului. Dar eu nu mă pot vinde. Dacă nu din altă pricină, atunci fiindcă memoria sărmanului meu tată şi amintirea felului cum a fost muncit pînă la ultima lui picătură de vlagă mă împiedică s-o fac.

Am zărit atunci lacrimi în ochii lui, în ochii marelui şi puternicului meu erou. Nu putea să ierte cu nici un chip felul cum fusese chinuit tatăl lui, minciunile dezgustătoare şi găinăriile meschine la

care fusese obligat să se preteze pentru a putea sătura gurile flămînde ale copiilor săi.

— Tata fusese un om de ispravă, mi-a spus Ernest o dată. Avea un suflet curat şi nobil, dar sufletul i-a fost pervertit, mutilat şi istovit de sălbăticia vieţii pe care a trăit-o. A fost transformat într-un soi de fiară hăituită de înşişi stăpînii săi, cele mai sîngeroase fiare ce au vieţuit vreodată pe pămînt. Ar fi trebuit să trăiască astăzi, ca şi tatăl tău. Avea o constituţie de fier. Dar a fost prins în angrenajele mecanismului şi muncit, pînă la ultima suflare, pentru profiturile patronilor. Gîndeşte-te la asta. Pentru profituri, pentru ca alţii să poată transforma sîngele lui în mese îmbelşugate, în bijuterii ridicole, ori alte articole asemănătoare, menite să desfete simţurile pervertite ale trîntorilor bogaţi, ale paraziţilor, ale stăpînilor lui, cele mai sîngeroase fiare care au vieţuit vreodată pe pămînt!

Capitolul VII

VEDENIA EPISCOPULUI

„Episcopul nu mai poate fi ţinut în frîu, îmi scrise Ernest. E cu totul în nori. A hotărît ca în seara asta să înceapă îndreptarea relelor din păcătoasa noastră lume. Va rosti chemarea. M-a anunţat, şi mi-e cu neputinţă să-l mai opresc. Astă-seară prezidează la I.P.H. * şi îşi va rosti chemarea în cadrul cuvîntului său de deschidere.

Aş putea veni să te iau şi te-aş conduce acolo, să-l asculţi şi tu. Fără îndoială că este dinainte condamnat la insucces. Ţi se va rupe inima, aşa cum i se va întîmpla şi lui ; dar pentru tine va fi o foarte importantă lecţie practică. Ştii, draga mea, cît sînt de mîndru că mă iubeşti ? Din pricina asta însă vreau să mă cunoşti cît mai bine, să-mi cunoşti toate meritele, pentru ca astfel să pot acoperi, într-o cît de mică măsură, defectele cu care m-am înfăţişat înaintea ta. Iată deci din ce pricină mîndria mea îmi cere să-ţi arăt că judec corect şi am dreptate.

* *Nu există nici un indiciu cu privire la numele întreg al organizaţiei desemnate prin aceste iniţiale.*

Părerile mele sînt aspre ; cînd vei vedea însă cît de zadarnică se va dovedi marea nobleţe sufletească a episcopului, vei înţelege că asprimea mea e impusă de fapte. Deci vino acolo. Triste vor fi întîmplările din seara asta, dar simt că ele te vor aduce şi mai aproape de mine."

I. P. H.-ul ţinea în seara aceea şedinţă la San Francisco *, iar scopul reuniunii era să discute despre imoralitatea publică şi remediile cele mai indicate. Prezida episcopul Morehouse. L-am văzut la masa prezidiului şi mi-am dat seama că este foarte nervos şi într-o stare de mare agitaţie. Alături de el se mai aflau episcopul Dickinson, H. H. Jones, şeful secţiei de ştiinţe morale de la Universitatea din California, doamna W. W. Hurd, binecunoscuta organizatoare de acţiuni filantropice, tot atît de cunoscutul filantrop Philip Ward şi alte personalităţi mai puţin vestite în domeniul moralei şi filantropiei. Episcopul Morehouse s-a ridicat în picioare şi a început de-a dreptul :

— Mă aflam în cupeul meu şi străbăteam oraşul. Era noapte. Din cînd în cînd mă uitam pe fereastra cupeului şi deodată mi se păru că deschid ochii şi văd lumea aşa cum este ea într-adevăr. La început mi-am acoperit ochii cu mîinile, încercînd să alung

* *Cu feribotul se putea ajunge în cîteva minute de la Berkeley la San Francisco. Aceste două oraşe, ca şi celelalte aşezări de pe ţărmul golfului, alcătuiau, de fapt, o singură comunitate.*

priveliştea aceea înfiorătoare, şi atunci, în întuneric, s-a născut în mintea mea întrebarea : „Ce-i de făcut ? Oare ce e de făcut ?“ Peste cîteva minute întrebarea a revenit sub altă formă : „Ce ar face atotputernicul ?“ Şi dintr-o dată o lumină din cer m-a învăluit ca într-un fulger, iar eu am văzut, limpede ca lumina soarelui, care îmi este datoria, aşa cum pe drumul Damascului şi Saul o văzuse pe a sa [1].

Am spus vizitiului să oprească, am coborît şi, după o discuţie de cîteva minute, am convins două dintre femeile acelea pierdute să urce în cupeu, alături de mine. Dacă Isus nu s-a înşelat, atunci aceste două nefericite erau surorile mele, iar singura lor nădejde de izbăvire sălăşluia în dragostea şi duioşia mea.

Locuiesc în unul dintre cele mai frumoase cartiere ale oraşului San Francisco. Casa în care stau costă o sută de mii de dolari, iar mobila, cărţile şi operele de artă încă o dată pe atît. Casa mea e o reşedinţă somptuoasă. Nu, mai bine zis un palat, şi în el se află multă servitorime. Pînă atunci n-am ştiut niciodată la ce puteau sluji palatele. Crezusem că pentru a locui în ele. Dar abia acuma ştiu. Le-am dus pe cele două femei de stradă în palatul meu, şi acolo vor rămîne, împreună cu mine, de acum încolo. Nădăjduiesc să umplu toate încăperile palatului meu cu femei ca acestea, cu alte surori ale mele.

---

[1] Conform legendelor evanghelice, înainte de a se converti la creştinism, apostolul Pavel se numea Saul şi era un prigonitor al creştinilor. Mergînd însă odată spre Damasc, i s-a arătat Isus şi l-a făcut apostol al său.

Auditoriul se arătase din ce în ce mai neliniştit şi mai contrariat, iar chipurile celor de la masa prezidiului trădau o nelinişte şi o nedumerire din clipă în clipă mai profunde. În acel moment episcopul Dickinson a sărit în picioare şi, cu o expresie de adîncă scîrbă întipărită pe faţă, a coborît de la masa prezidiului şi a părăsit sala. Episcopul Morehouse însă, neluînd seama la nimic din cele ce se petreceau în jur, stăpînit de vedenia lui, a continuat :

— O ! fraţi şi surori ale mele, în această faptă am aflat dezlegarea tuturor nedumeririlor. Nu ştiam pentru ce fuseseră făcute cupeurile, dar acuma ştiu. Au fost făcute pentru a-i purta pe cei bolnavi, pe slăbănogi şi pe bătrîni ; au fost făcute pentru ca noi să putem arăta cinstire acelora ce şi-au pierdut pînă şi simţămîntul ruşinii.

Nu ştiam pentru ce fuseseră zidite palatele, dar acum le-am găsit o întrebuinţare. Palatele slujitorilor bisericii trebuie prefăcute în spitale şi cămine pentru copii, puse la îndemîna acelora care au căzut pe marginea drumului şi-şi aşteaptă pieirea.

Făcu o pauză lungă, şi se vedea bine că e copleşit de gînduri şi chinuit de dorinţa de a le găsi cea mai fericită exprimare.

— Nu eu sînt chemat, fraţi ai mei, să vă vorbesc despre moralitate. Am trăit prea îndelungă vreme în ruşine şi făţărnicie pentru a mai putea veni în sprijinul altora ; dar ceea ce am făcut faţă de aceste două femei surori ale mele mi-a arătat că nu este greu de găsit calea cea dreaptă. Pentru cei ce cred

în Cristos şi în învăţătura lui nu poate exista altă legătură între oameni decît dragostea. Numai dragostea este mai puternică decît păcatul, mai puternică decît moartea. De aceea spun celor bogaţi ce se află printre voi că este de datoria lor să facă ceea ce am făcut şi fac eu. Fiecare dintre voi cei înstăriţi luaţi sub acoperămîntul vostru un hoţ şi purtaţi-vă cu el aşa cum vă purtaţi cu un frate, luaţi o femeie pierdută şi socotiţi-o soră a voastră, iar atunci în San Francisco nu va mai fi nevoie de poliţie şi de judecători ; închisorile vor fi transformate în spitale, iar nelegiuiţii vor dispărea, dimpreună cu nelegiuirea.

Trebuie să ne dăruim pe noi înşine, şi nu numai banii noştri. Trebuie să facem aşa cum a făcut Cristos. Acesta este astăzi cuvîntul bisericii. Am rătăcit departe de căile domnului. Ne-am cufundat în îmbuibare şi ne-am lăsat pradă lăcomiei. Ne-am întors faţa de la mîntuitorul nostru şi ne-am închinat viţelului de aur. Am la mine o poezie care ne arată întreg adevărul. Aş vrea să v-o citesc. A fost scrisă de un suflet pierdut, dar care totuşi a văzut limpede. * Poezia aceasta nu trebuie înţeleasă greşit, nu trebuie

* *Este vorba de Oscar Wilde* [1], *unul dintre marii maeştri ai cuvîntului din secolul al XIX-lea al erei creştine.*

---

[1] Fără a nega existenţa unor valori artistice şi a unor elemente realist-critice în opera scriitorului englez *Oscar Wilde* (1856—1900), trebuie totuşi arătat că el a fost la vremea sa unul dintre reprezentanţii decadentismului.

socotită un atac împotriva bisericii catolice. Este un atac împotriva tuturor bisericilor, împotriva fastului şi risipei prin care păcătuiesc toate bisericile ce s-au abătut de la cărările domnului şi s-au depărtat de oile sale. Ascultaţi :

Şi trîmbiţe de-argint au răsunat,
Căzu-n genunchi norodul, la pămînt :
Şi l-am văzut pe-al Romei domn preasfînt
Pe umeri de cucernici robi purtat.

Strai preoţesc, ca spuma de subţire
Şi un veşmînt de purpură, regesc,
Pe creştet, trei coroane-i strălucesc...
În slavă trece papa şi-n mărire.

Spre vremea de demult se-ntoarnă gîndul
La Cel ce prin pustiu umbla stingher,
Alin cătînd zadarnic şi hodină :

„Ereţii-au cuib şi vulpea vizuină,
Eu rătăcesc sub nesfîrşitul cer,
Cu lacrimi grele vinu-amestecîndu-l." [1]

Ascultătorii erau foarte tulburaţi, dar nicidecum pătrunşi de adevărul cuprins în vorbele episcopului. El însă nu-şi dădu seama şi continuă cu înfocare, în acelaşi chip :

— Iată, acum vin şi zic celor bogaţi dintre voi şi tuturor bogaţilor : Prea tare asupriţi oile domnului.

[1] Sonetul citat este intitulat *Eastern Day* (Zi de Paşti).

V-aţi împietrit inimile. V-aţi astupat urechile ca să nu auziţi glasurile ce se tînguie ; nu vreţi să auziţi glasul durerii şi al suferinţei, dar într-o zi el se va face auzit. De aceea zic vouă...

Dar cînd ajunse aici, domnii H. H. Jones şi Philip Ward, care se şi ridicaseră în picioare, îl luară binişor pe episcop şi îl îndepărtară de la tribună, în vreme ce ascultătorii rămaseră încremeniţi şi fără suflare.

Cînd am ajuns în stradă, Ernest a izbucnit într-un hohot de rîs aspru şi sălbatic. Rîsul lui m-a călcat pe nervi şi parcă din sufletul meu păreau gata să ţîşnească lacrimile multă vreme reţinute.

— Acum a rostit chemarea ! strigă Ernest. Omenia şi bunătatea sufletească a episcopului lor, atîta vreme ascunse în adîncurile inimii lui, au ţîşnit dintr-o dată, dar preacredincioşii ascultători, care totuşi îl iubeau, au ajuns la concluzia că a înnebunit ! Ai văzut cu cîtă deferenţă l-au luat de la masa prezidiului ? La vederea unui asemenea spectacol probabil că dracii au rîs de s-au zguduit temeliile iadului.

— În orice caz, faptele episcopului, ca şi vorbele rostite de el în seara asta, vor avea un mare răsunet, am spus.

— Aşa crezi ? mă întrebă Ernest ironic.

— Va fi ceva senzaţional, am întărit eu. N-ai văzut că reporterii luau note, ca nişte apucaţi, în vreme ce vorbea episcopul ?

— Jurnalele de mîine nici nu vor pomeni de întîmplarea asta.

— Aşa ceva nu mai pot să cred ! am exclamat eu.

— Aşteaptă şi ai să vezi. Nu vor scrie nici măcar un rînd, nu vor pomeni nici o singură idee dintre cele emise în seara asta. Nu cunoşti presa noastră ? Nu e altceva decît un mijloc de a ascunde şi de a denatura adevărul.

— Dar îi uiţi pe reporteri. I-am văzut cu ochii mei.

— Nici o singură vorbă din cele rostite de episcop nu va vedea lumina tiparului. Ce crezi că păzesc directorii ziarelor ? Primesc salarii numai pentru politica pe care o promovează, iar această politică înseamnă tocmai a nu tipări nimic din ce poate constitui o ameninţare vitală la adresa ordinii stabilite. Cuvîntarea episcopului a fost tocmai un violent atac împotriva moralei stabilite. A fost o erezie. L-au îndepărtat de la masa prezidiului numai pentru ca să nu poată rosti şi mai multe erezii. Ziarele nu vor face decît să-l purifice de această erezie, cufundînd-o în tăcere şi uitare. Presa din Statele Unite ? Nu-i decît o excrescenţă parazitară, care se îngraşă pe trupul clasei capitaliste. Rolul ei este să slujească ordinea stabilită şi să plămădească ceea ce se numeşte de obicei opinia publică, iar rolul acesta şi-l împlineşte de minune.

Dă-mi voie să fac o prorocire. Ziarele de mîine se vor mulţumi să anunţe că episcopul nu se bucură de o sănătate prea înfloritoare, că în ultima vreme

a muncit peste măsură de mult, iar în seara asta i s-a făcut rău. După cîteva zile, vor arăta într-o notiță scurtă că episcopul suferă de surmenaj nervos, iar enoriașii lui, plini de recunoștință, au cerut insistent să i se acorde un concediu. Pe urmă se va întîmpla unul dintre următoarele două lucruri: ori episcopul își va da seama de greșeala în care a căzut și se va întoarce din concediu un om sănătos și lecuit de vedenii, ori va persevera în rătăcirea sa, și atunci te poți aștepta să citești în ziare o notiță patetică și înduioșătoare prin care se va anunța că episcopul și-a pierdut definitiv mințile. După aceea va fi lăsat să bîiguie cît vrea și să peroreze între pereți capitonați despre vedeniile lui.

— De data asta prea exagerezi! am strigat eu atunci.

— Din punctul de vedere al societății noastre este vorba de o nebunie veritabilă, răspunse Ernest. Care om întreg la minte ar aduna în casă la el femeile de stradă și pungașii, ca să-i trateze ca pe frații și surorile lui? E-adevărat, Cristos a murit între doi tîlhari, dar asta este altă poveste. Nebunie? Judecata unui om cu ale cărui idei nu ești de acord ți se pare totdeauna bolnavă. Prin urmare este limpede că omul s-a scrîntit la minte. Care-i hotarul dintre nebunie și înțelepciune? Este de neconceput ca un om sănătos să fie în total dezacord cu ideile pe care ceilalți le socotesc a fi cele mai așezate.

În privința asta poți găsi un exemplu edificator în ziarele de astă-seară. Mary M'Kenna, o femeie

săracă, dar cinstită, locuieşte la sud de Market Street [1]. Are puternice simţăminte patriotice. Dar în acelaşi timp dă dovadă de idei eronate cu privire la drapelul american şi ocrotirea pe care el s-ar părea că o simbolizează. Acum iată ce i s-a întîmplat : Bărbatul ei a suferit un accident şi a rămas ţintuit pe un pat de spital vreme de trei luni. Cu toate că femeia a încercat să cîştige cîte un ban cu spălatul rufelor, a rămas totuşi în urmă cu chiria. Ieri au aruncat-o în stradă. Mai înainte de asta, însă, femeia a înălţat în faţa uşii un drapel american, şi de sub faldurile drapelului a declarat că, în virtutea ocrotirii lui, portăreii nu au voie s-o scoată din casă şi s-o arunce în stradă. Ce s-a întîmplat pe urmă ? A fost arestată şi trimisă la balamuc. Astăzi a fost chiar cercetată de experţi psihiatri şi declarată nebună. E internată la azilul de nebuni Napa.

— Exemplul e cam forţat, am obiectat atunci. Dacă eu aş fi de altă părere decît tot restul lumii cu privire la meritele literare ale unei cărţi, nimeni nu s-ar gîndi să mă bage la balamuc pentru atîta lucru.

— Foarte adevărat ! Numai că asemenea păreri divergente nu constituie o ameninţare la adresa societăţii. Aici e diferenţa. Părerile divergente manifestate de Mary M'Kenna şi episcopul Morehouse ameninţă însă societatea. Ce s-ar întîmpla dacă toţi oamenii sărmani ar refuza să plătească chiria şi s-ar adăposti sub faldurile drapelului american ? Proprie-

[1] Arteră principală a oraşului San Francisco, la sudul căreia se află cartierele sărăcimii.

tarii s-ar duce de rîpă. Părerile episcopului sînt tot atît de periculoase pentru societate. Prin urmare — la balamuc cu el!

Tot nu puteam să-l cred.

— Ai răbdare şi ai să te convingi, mi-a spus Ernest.

Iar eu am avut răbdare şi am aşteptat.

A doua zi dimineaţă am trimis să-mi aducă toate ziarele. Pînă acum Ernest avea dreptate. Nici o singură vorbă din cele rostite de episcop nu apăruse în ziare. În unul sau două dintre ele se pomenea în treacăt că episcopul nu-şi putuse stăpîni emoţia. Dar, cu toate astea, platitudinile debitate de cei care-i urmaseră la cuvînt erau prezentate cu lux de amănunte.

Peste cîteva zile ziarele au anunţat că episcopul plecase în concediu, ca să-şi refacă forţele epuizate de munca prea încordată din ultima vreme. Asta o prevăzusem, dar nu se pomenea totuşi nimic de nebunie şi nici măcar de o criză nervoasă. Pe atunci nici nu visam cît de cumplită era calea pe care episcopul avea s-o străbată, uitasem cu desăvîrşire aluzia la suferinţele din grădina Ghetsemane şi la răstignire făcută de Ernest odinioară.

Capitolul VIII

SFĂRÎMĂTORII DE MAŞINI

Cu puţin înainte ca Ernest să candideze pentru Congres pe listele partidului socialist, tata a oferit la noi acasă un dineu, căruia între patru ochi îi spunea dineul „profit şi pierdere“ [1]. Ernest însă îi spunea altfel : „dineul sfărîmătorilor de maşini“. De fapt nu era decît o masă oferită cîtorva oameni de afaceri, bineînţeles unor oameni de afaceri mărunţi. Cred că nici unul din ei nu era proprietarul sau coproprietarul vreunei întreprinderi al cărei capital social să depăşească două sute de mii de dolari. Aceşti oameni de afaceri erau cu adevărat reprezentanţi ai păturilor mijlocii.

Printre oaspeţi se afla, de pildă, Owen, de la firma *Silverberg, Owen & Company* — o mare firmă de articole de băcănie, care poseda mai multe sucursale. Noi eram clienţi foarte statornici ai firmei. Mai erau de asemenea invitaţi cei doi patroni ai cunoscutei firme de produse farmaceutice *Kowalt & Washburn*, precum şi domnul Asmunsen, proprietarul unei

[1] La care invitaţii, oameni preocupaţi numai de măruntele lor interese de afaceri, aveau să discute situaţia societăţii americane din zilele lor făcînd bilanţul avantajelor şi dezavantajelor personale.

mari cariere de granit din comitatul Contra Costa [1]. Mai erau de faţă la dineu multe alte persoane din aceeaşi categorie, proprietari sau coproprietari de mici manufacturi, întreprinderi şi industrii de mîna a doua... într-un cuvînt, mici capitalişti.

Erau oameni interesanţi, cu figuri inteligente, care discutau în mod inteligent şi fără să-şi dea aere. Cu toţii aveau o durere comună : se plîngeau împotriva trusturilor şi a marilor companii. Deviza lor unanimă era : „Jos cu trusturile!" După opinia lor, trusturile erau răspunzătoare de toate nedreptăţile şi într-un singur glas le declarau război. Susţineau trecerea în proprietatea statului a marilor trusturi, cum ar fi cel al căilor ferate sau cel al telegrafului, ca şi stabilirea de impozite enorme, progresive, care să ducă la distrugerea marilor acumulări de capital. De asemenea erau partizanii trecerii în proprietatea administraţiei municipale a anumitor întreprinderi de gospodărie comunală, cum ar fi alimentarea cu apă, gaz aerian, telefoanele şi tramvaiele.

Deosebit de interesante erau relatările domnului Asmunsen cu privire la necazurile lui de proprietar de carieră. Ne-a mărturisit că niciodată nu putuse realiza profituri de la cariera lui de granit, şi asta în ciuda enormei creşteri a volumului afacerilor sale, ca urmare a distrugerii oraşului San Francisco de către cutremurul cel mare. În şase ani, cît durase reconstruirea oraşului, volumul afacerilor sale cres-

---

[1] Comitat în California.

cuse de patru sau chiar de opt ori şi, cu toate astea, treburile nu-i mergeau de loc mai bine.

— Căile ferate cunosc situaţia afacerilor mele puţin mai bine decît o cunosc eu însumi, spunea el. Cunosc cheltuielile mele de regie pînă la centimă, tot aşa după cum cunosc în amănunt clauzele contractelor pe care le închei. În ce fel află toate lucrurile astea nu ştiu, dar nu e greu de bănuit. Probabil că au spioni chiar în birourile mele şi îmi cunosc situaţia contabilă pînă la cel din urmă amănunt. Judecaţi şi dumneavoastră: cum închei un contract mai mare, în baza căruia aş putea realiza nişte beneficii mai însemnate, imediat se scumpeşte şi tariful de transport pentru materialele mele, fără să mi se dea nici o explicaţie. În felul acesta profiturile mele trec în beneficiul Căilor Ferate. Cu toate sforţările pe care le-am depus, niciodată n-am reuşit să înduplec Căile Ferate să revină asupra majorării tarifului de transport. Dar, pe de altă parte, de cîte ori mi se întîmpla vreun accident, o creştere a cheltuielilor de regie sau încheiam vreun contract mai puţin avantajos, izbuteam foarte uşor să capăt reducerea tarifului stabilit. Care este rezultatul ? Fie că sînt mici, fie că sînt mari, profiturile mele trec totdeauna în buzunarul Căilor Ferate.

— Luate în mare, profiturile pe care totuşi le realizaţi sînt sensibil egale cu salariul pe care l-aţi primi ca director al carierei, în cazul cînd Căile Ferate ar fi proprietare ? întrebă Ernest întrerupîndu-l.

— Chiar aşa, răspunse domnul Asmunsen. De

curînd mi-am verificat conturile pe ultimii zece ani, şi cu ocazia asta am constatat că tot ce am cîştigat nu depăşeşte salariul unui director. Căile Ferate ar fi putut foarte bine să fie proprietare ale carierei mele şi pe mine să mă angajeze director.

— Cu singura deosebire, rîse Ernest, că în cazul acesta Căile Ferate ar fi trebuit să-şi asume şi riscurile pe care cu atîta gentileţe vi le-aţi asumat dumneavoastră, spre folosul lor.

— E foarte adevărat, răspunse acru domnul Asmunsen.

După ce îi lăsă o vreme să discute în voie, Ernest porni să le pună, cînd unuia, cînd altuia, cîte o întrebare. Începu cu domnul Owen :

— Acum vreo jumătate de an aţi deschis aici, în Berkeley, un magazin nou, nu-i aşa ?

— Da, răspunse domnul Owen.

— Am băgat însă de seamă că de atunci încoace vreo trei băcănii mici au fost nevoite să lichideze. A avut magazinul dumneavoastră vreun amestec în treaba asta ?

Domnul Owen afirmă, cu un zîmbet foarte senin :

— N-aveau nici o şansă să reziste în faţa noastră.

— De ce ?

— Noi avem capital mult mai mare. O întreprindere mare are totdeauna cheltuieli mai mici şi beneficii mai mari.

— Da, înţeleg. Va să zică magazinul dumneavoastră a absorbit beneficiile celor trei băcănii mici.

Dar spuneţi-mi, vă rog: ce s-a ales de cei trei proprietari ai micilor băcănii?

— Unul dintre ei lucrează pe un camion de-al nostru, care duce marfa la domiciliul clienţilor. Ceilalţi doi nu ştiu ce-or fi făcut.

Ernest se întoarse brusc spre domnul Kowalt.

— Dumneavoastră vindeţi mult la preţuri de sacrificiu. * Ce s-a întîmplat cu proprietarii farmaciilor mai mici pe care i-aţi silit să lichideze?

— Unul dintre ei, domnul Haasfurther, conduce actualmente serviciul nostru de receptură.

— Iar dumneavoastră aţi înghiţit şi profiturile pe care le realizau ei?

— Bineînţeles. Doar pentru asta ne ocupăm de afaceri.

— Şi dumneavoastră? se adresă Ernest domnului Asmunsen. Sînteţi revoltat pentru că trustul căilor ferate v-a acaparat beneficiile?

Domnul Asmunsen încuviinţă din cap.

— Ceea ce doriţi dumneavoastră ar fi să realizaţi singur aceste profituri?

Din nou încuviinţare.

— În detrimentul altora?

* *Preţuri de desfacere reduse la nivelul celui de cost, sau chiar sub nivelul acestuia. Procedînd astfel, o companie mai puternică putea vinde în pierdere mai multă vreme decît una mai slabă, reuşind astfel s-o înlăture de pe piaţă. Acest procedeu devenise uz comun în cadrul concurenţei.*

Nici un răspuns.

— În detrimentul altora ? insistă Ernest.

— Numai în felul acesta se realizează profiturile, răspunse tăios domnul Asmunsen.

— În acest caz tot secretul afacerilor este să realizezi profituri pe socoteala altora şi să-i împiedici pe ceilalţi să realizeze profituri pe socoteala ta. E-aşa, ori nu ?

Ernest fu nevoit să repete întrebarea, pentru ca domnul Asmunsen să-i răspundă. Iar el recunoscu :

— Da, aşa este, cu singura deosebire că noi nu sîntem împotrivă să cîştige şi alţii, atîta vreme cît profiturile pe care le realizează nu sînt exorbitante.

— Prin profituri exorbitante înţelegeţi profituri foarte mari ; cu toate astea, n-aveţi nimic împotrivă ca dumneavoastră înşivă să realizaţi profituri foarte mari. Nu-i aşa ?

Domnul Asmunsen recunoscu fără supărare acest păcat.

În momentul acesta Ernest îl luă la rost pe un alt musafir, un anume domn Calvin, care fusese odinioară proprietarul unei mari ferme producătoare de lapte.

— Acum cîtăva vreme tunaţi şi fulgeraţi împotriva trustului laptelui, îi spuse Ernest. Acum faceţi parte din Liga fermierilor. * Cum aţi trecut de la una la alta ?

* *În perioada respectivă s-au făcut multe încercări de a organiza într-un partid politic pe fermierii ame-*

— O! încă n-am părăsit lupta împotriva trustului, răspunse domnul Calvin, arătîndu-se mai departe la fel de bătăios. Dar acum lupt împotriva trustului pe singura linie pe care lupta este posibilă, adică numai pe tărîm politic. Daţi-mi voie să vă explic. Nu cu mulţi ani în urmă, noi, porprietarii de ferme producătoare de lapte, eram liberi să procedăm aşa cum socoteam noi de cuviinţă...

— Şi totuşi vă concuraţi între dumneavoastră, îl întrerupse Ernest.

— Da, şi din pricina asta profiturile noastre erau foarte modeste. De multă vreme am încercat să ne organizăm, dar fermierii care nu intrau în organizaţie ne încurcau într-una socotelile. Pe urmă a luat fiinţă trustul laptelui.

ninţaţi cu pieirea. [1] *Ţelul acestui partid era să distrugă trusturile şi marile companii printr-un sistem legislativ foarte drastic. Dar toate încercările de acest fel au eşuat.*

---

[1] Şi de astă dată London se întemeiază pe fapte reale. Ca urmare a marii crize economice din 1873, fermierii americani şi mai ales cei din statele vestice s-au străduit să se organizeze într-un partid politic. Astfel au luat naştere în ultimele decenii ale veacului trecut aşa numitele *Farmers'Grange* (denumire folosită de London şi tradusă prin „Liga fermierilor"), *Farmers'Alliance*, partidul *Greenback* şi partidul popular. Cele două din urmă au reuşit să obţină şi unele succese electorale.

— Finanțat din capitalurile disponibile ale lui *Standard Oil* *, spuse Ernest.

— Da, încuviință domnul Calvin. Dar pe vremea aceea habar nu aveam. Agenții lui *Standard Oil* [1] veneau la noi și ne spuneau niște vorbe care ne loveau în creștetul capului ca o măciucă. „Intrați la noi și vă îngrășați, ne ziceau, sau rămîneți pe din afară și crăpați de foame." Cei mai mulți am acceptat. Cei care n-au intrat au dat faliment. Ehei ! a mers strașnic... la început. Prețul laptelui s-a urcat cu un cent la măsură, și din centul ăsta un sfert ne revenea nouă. Trei sferturi de cent le lua trustul. Pe urmă prețul laptelui s-a urcat cu încă un cent, numai că din centul acesta noi n-am primit nimic. Degeaba ne-am plîns, degeaba am protestat. Trustul era acum mare și tare. Abia mai tîrziu ne-am dat seama că devenisem simple unelte ale sale. Pînă la urmă ni s-a tăiat și sfertul de cent pe care-l luasem la început. După aceea trustul a început să ne zvîrle afară, unul cîte unul. Ce puteam face ? Ne-a dat afară. Nu mai exista nici un fermier, ci numai trustul laptelui.

— Dar laptele costa cu doi cenți mai mult, așa încît cred că i-ați fi putut face concurență, spuse Ernest cu o umbră de ironie în glas.

* *Primul mare trust care a repurtat însemnate succese, deși a luat ființă cu aproape o generație înaintea celorlalte.*

---

[1] Cel mai mare concern petrolifer din lumea capitalistă, înființat în 1870 și aparținînd familiei Rockefeller.

— La fel am crezut şi noi. Şi chiar am încercat. Domnul Calvin făcu o pauză. Dar ne-a strivit. Trustul putea vinde laptele mai ieftin decît noi. Ba chiar realiza un mic cîştig la preţul la care noi vindeam în pierdere. Am pierdut cincizeci de mii de dolari. Cei mai mulţi dintre noi au dat faliment.* Dar cu asta fermierii au fost eliminaţi definitiv din comerţul cu produse lactate.

— Prin urmare trustul v-a înghiţit profiturile, spuse Ernest, iar dumneavoastră aţi năvălit în politică, sperînd să faceţi o lege care să desfiinţeze trusturile, şi în felul acesta să recîştigaţi ce pierduserăţi ?

Chipul domnului Calvin s-a luminat dintr-o dată.

— Exact aşa am spus şi eu în cuvîntările pe care le-am ţinut în faţa fermierilor. Ăsta-i programul nostru, rezumat în două cuvinte.

— Şi totuşi trustul produce lapte la un preţ mai redus decît l-ar putea produce un fermier izolat ? întrebă Ernest.

— Cum să nu producă, de vreme ce datorită capitalurilor imense de care dispune poate pune la punct

* *Faliment — o ciudată instituţie juridică, potrivit căreia un întreprinzător ruinat în cadrul concurenţei putea să scape de datorii. Rostul acestui sistem era să atenueze brutalitatea luptei pentru existenţă în care pe atunci oamenii se sfîşiau unii pe alţii, literalmente cu ghearele şi cu dinţii.*

o organizare minuţioasă şi poate folosi maşinile cele mai moderne ?

— Fără îndoială, răspunse Ernest. Bineînţeles că poate, ba, mai mult, chiar o şi face.

Din acest moment domnul Calvin s-a lansat într-un discurs politic, în cadrul căruia şi-a expus punctul lui de vedere. A fost călduros susţinut de cîţiva dintre comeseni, şi toţi într-un glas au cerut desfiinţarea trusturilor.

— Bieţii oameni, tare-s nepricepuţi, mi-a spus Ernest în şoaptă. Văd destul de limpede pînă la un punct, însă privirile lor nu răzbat mai departe de lungul nasului.

Peste puţin timp a luat din nou conducerea discuţiei şi în stilul lui personal a continuat s-o conducă în tot restul serii.

— V-am ascultat cu atenţie pe toţi, a început Ernest, şi mi-am dat seama că trataţi problemele legate de afaceri în chip foarte ortodox. Pentru dumneavoastră totul se reduce la profit. Credeţi cu tărie că întreg rostul dumneavoastră pe lume este să realizaţi profituri. Numai că vi s-a ivit în cale o piedică. În socotelile dumneavoastră menite să ducă la profituri s-au amestecat şi trusturile, care vă iau de sub nas tot ce urmăreaţi să realizaţi. S-a ivit astfel o dilemă, care împiedică desfăşurarea firească a lucrurilor, iar după cît se pare nu vedeţi decît o singură ieşire, şi anume : distrugerea celui ce vă înghite profiturile.

V-am ascultat atent şi nu găsesc decît o singură denumire care v-ar putea într-adevăr caracteriza. Am să vă spun această denumire : Sînteţi sfărîmători de maşini. Ştiţi ce este acela un sfărîmător de maşini ? Daţi-mi voie să vă explic. În veacul al XVIII-lea, în Anglia, bărbaţii şi femeile ţeseau stofa acasă la ei, la războaie manuale. Sistemul acesta de muncă la domiciliu era un sistem lent, stîngaci şi costisitor. Au apărut însă maşina cu aburi şi alte maşinării, care făceau mare economie de muncă. O mie de războaie de ţesut adunate într-o mare fabrică şi puse în funcţiune de un motor central puteau să producă stofe la un preţ mult mai redus decît o puteau face ţesătorii acasă la războaiele lor manuale. Aici, la fabrică, apărea munca în colectiv, şi în faţa ei nu a putut rezista nici un fel de concurenţă. Bărbaţii şi femeile care lucraseră pe socoteala lor la războaiele manuale proprii se duceau acum în fabrici şi munceau la războaiele mecanice, dar nu pentru ei înşişi, ci pentru capitalistul proprietar al fabricii. Mai mult încă, chiar copiii nevîrstnici au început să muncească la războaiele mecanice, pentru salarii mai mici, şi au luat astfel locul oamenilor în toată firea. Au venit atunci timpuri foarte grele pentru muncitori. Nivelul lor de viaţă a scăzut. Au ajuns muritori de foame. Văzîndu-se în situaţia asta, şi-au spus că numai maşinile

sînt de vină, şi de aceea s-au apucat să le sfărîme.[1] N-au izbutit, şi de fapt erau nişte nătărăi.

Cu toate acestea, n-aţi învăţat nimic de la ei. Şi iată că astăzi, după un secol şi jumătate, încercaţi şi dumneavoastră să sfărîmaţi maşinile. După cum singuri recunoaşteţi, maşinile trusturilor fac aceeaşi treabă mult mai repede şi mult mai ieftin decît aţi putea-o face dumneavoastră. Iată pricina pentru care nu le puteţi face concurenţă. Şi totuşi vreţi să sfărîmaţi maşinile. Sînteţi încă mai naivi decît muncitorii cei nătărăi din Anglia, iar, în vreme ce dumneavoastră bombăniţi cerînd restabilirea liberei concurenţe, trusturile îşi văd de treabă şi vă desfiinţează.

Toţi într-un glas repetaţi aceeaşi poveste : dispariţia liberei concurenţe şi apariţia trusturilor. Dumneavoastră, domnule Owen, aţi sugrumat concurenţa atunci cînd, aici în Berkeley, noul dumneavoastră magazin a eliminat de pe piaţă cele trei băcănii. Firma dumneavoastră era mult mai puternică. Acum simţiţi presiunea unor alte firme şi mai puternice decît a dumneavoastră, presiunea trusturilor, şi vă plîngeţi. Vă plîngeţi, pentru că nu sînteţi un trust. Dacă aţi reprezenta un trust de băcănie întins pe toată suprafaţa Statelor Unite, atunci aţi vorbi altă limbă.

---

[1] Jack London se referă la aşa-numita mişcare a „ludditilor", una dintre primele forme de luptă ale proletariatului industrial, care în veacul al XVIII-lea s-a răspîndit în principalele centre textile din Anglia. Neînţelegînd că şomajul de masă şi pauperizarea muncitorilor sînt o consecinţă a sistemului capitalist de folosire a maşinilor şi nu a maşinilor în sine, muncitorii textilişti au început să distrugă maşinile. Împotriva lor capitaliştii au luat măsuri dintre cele mai nemiloase, inclusiv pedeapsa cu moartea.

Iar pe limba aceea aţi spune : „Trăiască trusturile !" Dar, încă o dată, nu numai că mica dumneavoastră întreprindere nu este un trust, ci, mai mult, chiar dumneavoastră vă daţi seama de lipsa ei de forţă. Începeţi să vă întrevedeţi sfîrşitul. Simţiţi că dumneavoastră cu toate sucursalele nu sînteţi decît un simplu pion în jocul altora. Vedeţi cum anumite forţe cresc şi devin pe zi ce trece tot mai puternice ; vedeţi cum mîna lor îmbrăcată în zale de fier se întinde către profiturile ce vi s-ar cuveni şi ciupeşte ba de ici, ba de colo : trustul căilor ferate, trustul petrolului, trustul oţelului sau trustul cărbunelui ; şi ştiţi bine că pînă la urmă vă va distruge, vă va smulge şi ultimul procent al modestelor profituri de astăzi.

Sînteţi, domnule, un jucător nepriceput. Cînd aţi reuşit să alungaţi de pe piaţă cele trei băcănii mărunte de-aici din Berkeley, datorită faptului că firma dumneavoastră era mai puternică, v-aţi umflat în pene, aţi vorbit despre iniţiativă şi eficienţă şi v-aţi trimis soţia în Europa, folosind profiturile obţinute prin înghiţirea celor trei băcănii mici. Peştele cel mare îl înghite pe cel mic, şi dumneavoastră aţi înghiţit cele trei băcănii. Dar, pe de altă parte, veţi fi înghiţiţi la rîndul dumneavoastră de un alt peşte şi mai mare, oricît de tare v-aţi văita. Şi ceea ce vă spun dumneavoastră este adevărat pentru toţi cei ce vă aflaţi la această masă. Toţi vă văitaţi. Toţi aţi mizat însă pe o carte proastă şi toţi vă văitaţi din pricina asta.

Dar, văitîndu-vă, nu vreţi să recunoaşteţi deschis care este situaţia, aşa cum am recunoscut eu. Nu recunoaşteţi că vă place să puneţi mîna pe profiturile altora şi vă văitaţi atît de rău numai fiindcă vin alţii şi vă smulg profiturile dumneavoastră. Nu, sînteţi prea abili ca să procedaţi aşa. Spuneţi altceva. Ţineţi discursuri politice tipic mic-burgheze, aşa cum a făcut domnul Calvin. Ce-a spus dînsul? Iată cîteva fraze pe care mi le mai aduc aminte: „Principiile noastre iniţiale sînt juste". „Lucrul de care are astăzi nevoie America este întoarcerea la principiul ei fundamental — posibilităţi egale pentru toţi." „Spiritul de libertate sub semnul căruia s-a născut această naţiune." „Să ne întoarcem deci la principiile strămoşeşti"...

Cînd domnul Calvin spune „posibilităţi egale pentru toţi" înţelege prin asta libertatea de a stoarce profituri, libertate care astăzi îi este răpită de marile trusturi. Aspectul cel mai absurd este însă că aţi repetat atît de des aceste fraze, încît aţi ajuns să le credeţi. Cereţi doar posibilitatea de a vă jefui semenii în stilul dumneavoastră mărunt, dar ajungeţi să vă hipnotizaţi singuri şi să vă socotiţi apărători ai libertăţii. Sînteţi meschini şi hrăpăreţi, dar vraja frazelor pe care le folosiţi vă face să consideraţi că sufletul vă e plin de nobile simţăminte patriotice. Dorinţa dumneavoastră de profit, care-i egoism curat, o transformaţi în atenţie deosebită şi total dezinteresată faţă de biata omenire în suferinţă. Haideţi, măcar acum, aici, numai între noi, fiţi pen-

tru o singură clipă cinstiţi ! Priviţi lucrurile în faţă şi mărturisiţi deschis.

De jur împrejurul mesei se aflau acum chipuri în obrajii cărora năvălise sîngele, chipuri mînioase, dar la toţi puteai observa şi o umbră de îngrijorare. Îi cam speriase acest tînăr cu înfăţişare senină, cuvintele lui cumpănite, dar strivitoare, ca şi cumplitul său obicei de a spune lucrurilor pe nume. Domnul Calvin răspunse imediat :

— Şi pentru ce nu ? întrebă el. Pentru ce nu ne-am întoarce la obiceiurile străbunilor noştri din timpul cînd a fost întemeiată această republică ? Aţi spus aici foarte multe adevăruri, domnule Everhard, oricît de supărătoare ar fi ele. Dar aici, numai între noi, să vorbim deschis. Să lepădăm măştile şi să recunoaştem adevărul aşa cum a fost el rostit adineauri de domnul Everhard. Este adevărat că noi, capitaliştii mărunţi, alergăm după profituri, iar trusturile ni le iau de sub nas. Este adevărat că vrem să distrugem trusturile numai pentru a ne putea păstra profiturile. Şi de ce n-am putea-o face ? De ce nu ? Vă întreb : de ce nu ?

— Ah, da, acum am ajuns chiar la fondul problemei, spuse Ernest încîntat. Voi încerca să vă spun de ce nu, deşi nu va fi o treabă uşoară. Vedeţi, dumneavoastră aţi studiat problemele legate de afacerile pe scară mică, dar nu v-aţi apropiat niciodată de problemele dezvoltării societăţii. În momentul de faţă vă aflaţi în centrul unui proces de transformare în cadrul evoluţiei economice, dar nu înţelegeţi

acest proces, şi de aici decurge toată confuzia. De ce nu vă puteţi întoarce la ce a fost ? Pentru că nu este cu putinţă. Nu puteţi sili cursul evoluţiei economice s-o ia înapoi pe drumul pe unde a venit, tot aşa după cum nu puteţi face rîurile să curgă la deal. Josua [1] a oprit soarele deasupra Ghibeonului, dar dumneavoastră vreţi să-l întreceţi pe Josua. Dumneavoastră vreţi să faceţi soarele să meargă îndărăt către răsărit, aţi vrea ca timpul să facă cale-ntoarsă şi să meargă de la amiază înspre dimineaţă.

Aflîndu-vă în faţa unor maşini care economisesc forţă de muncă, în faţa producţiei superior organizate, în faţa unei productivităţi sporite şi a unui sistem mai avansat, aţi vrea totuşi să întoarceţi soarele economic înspre răsărit cu o generaţie sau două, către vremea cînd nu existau mari capitalişti, nu existau maşini uriaşe, nu existau drumuri de fier, la vremea cînd o armată de mici capitalişti se războiau între ei în cadrul anarhiei economice, atunci cînd producţia era primitivă, neeconomică, neorganizată şi costisitoare. Vă rog să mă credeţi că isprava lui Josua a fost mult mai uşor de îndeplinit, iar Josua a avut şi ajutorul lui Iehova. Dar pe voi, micii capitalişti, Dumnezeu v-a dat uitării. Soarele micilor capitalişti apune şi nu va mai răsări niciodată, iar voi n-aveţi posibilitatea nici măcar de a-l opri în loc.

[1] Legenda biblică spune că luptînd împotriva amoriţilor la cetatea Ghibeon, Josua, rege al Iudeei l-ar fi rugat pe dumnezeul iudeilor (Iehova) să oprească în loc soarele şi luna pentru a-i măcelări pe duşmani, şi că Iehova ar fi oprit în loc soarele aproape o zi întreagă.

Sînteţi pe cale de dispariţie şi sînteţi sortiţi să dispăreţi cu totul din societate.

Aceasta este porunca evoluţiei. Este cuvîntul Domnului. Trusturile sînt mai puternice decît concurenţa. Omul primitiv a fost o fiinţă neputincioasă care se ascundea prin crăpăturile stîncilor. S-au unit însă mai mulţi laolaltă şi au pornit război împotriva vrăjmaşilor, împotriva fiarelor carnivore. Vrăjmaşii aceştia se sfîşiau unii pe alţii, se bazau pe concurenţă, dar omul primitiv era un animal sociabil şi de aceea s-a ridicat şi a cucerit supremaţia asupra tuturor celorlalte animale. De atunci încoace omul a iscodit forme de întovărăşire din ce în ce mai perfecţionate. Lupta asta — concurenţă contra asociaţie — e veche de mii de veacuri, şi concurenţa totdeauna a fost înfrîntă. Iată din ce pricină acela care trece de partea concurenţei este sortit pieirii.

— Dar trusturile, ele însele, s-au născut din concurenţă, îl întrerupse domnul Calvin.

— Foarte adevărat, răspunse Ernest. Iar trusturile au distrus ele însele concurenţa. După cum ai spus chiar dumneata, asta-i pricina pentru care acum nu mai lucrezi în branşa laptelui.

Pentru prima oară în seara aceea toată lumea a izbucnit în rîs, şi domnul Calvin însuşi a făcut haz pe socoteala sa.

— Dar, fiindcă tocmai am pomenit de trusturi, continuă Ernest, este bine să lămurim cîteva lucruri. Am să formulez unele idei, iar dacă nu veţi fi de acord cu vreuna din ele, vă rog să-mi atrageţi aten-

ția. Dacă veți tăcea, înseamnă că sînteți de aceeași părere. Este sau nu adevărat că un război de țesut mecanic va țese stofă mai multă și mai ieftină decît un război manual ? Ernest tăcu o clipă, dar nimeni nu rosti vreo vorbă. În acest caz nu este oare cu totul irațional să sfărîmi războiul mecanic și să te întorci la metoda mai stîngace și mai costisitoare a războiului de țesut manual ? Cîteva capete s-au aplecat în semn de încuviințare. Este sau nu adevărat că acea asociație a capitaliștilor cunoscută sub numele de trust produce mai lesne și mai ieftin decît ar putea produce o mie de mici întreprinderi care se concurează între ele ? Nici de data asta nu se auzi vreo obiecție. Atunci nu este lipsit de rațiune să distrugi această asociație care poate produce mai bine și mai ieftin ?

A trecut multă vreme și nimeni n-a răspuns. In cele din urmă a luat totuși cuvîntul domnul Kowalt :

— În cazul acesta ce ne rămîne de făcut ? a întrebat el. În afară de desființarea trusturilor, nu vedem altă cale pe care am putea ajunge să scăpăm de dominația lor.

În aceeași clipă Ernest a izbucnit cu înflăcărare :

— Vă arăt eu o altă cale ! strigă el. Să nu distrugem aceste minunate mașini care produc repede și ieftin. Să le luăm în stăpînire. Să tragem foloase de pe urma productivității și ieftinătății lor. Să le punem să muncească pentru noi. Să-i alungăm pe stăpînii de astăzi ai acelor mașini minunate și să fim noi stăpînii minunatelor mașini. Asta, domnilor, în-

seamnă socialismul : o societate şi mai mare decît trusturile, o organizaţie economică şi socială mai măreaţă decît tot ce a existat pînă astăzi pe planeta noastră. Şi este în spiritul şi pe linia evoluţiei : răspundem unei asociaţii printr-o altă asociaţie, de tip superior. Numai aşa putem cîştiga. Veniţi lîngă noi, socialiştii, şi prin asta veţi trece de partea învingătorului.

De data asta s-a iscat împotrivire. Comesenii au început să clatine din cap şi s-au auzit murmure dezaprobatoare.

— Bine, în cazul acesta înseamnă că preferaţi să fiţi în urma vremurilor, spuse Ernest. Preferaţi să jucaţi nişte roluri cărora de mult le-a apus vremea, iar asta înseamnă că veţi fi condamnaţi la pieire, aşa cum condamnate la pieire sînt toate lucrurile care şi-au trăit traiul. V-aţi întrebat vreodată ce se va întîmpla cu dumneavoastră cînd vor apărea alte asociaţii şi mai puternice decît trusturile de astăzi ? V-aţi gîndit vreodată în ce situaţie vă veţi afla atunci cînd chiar şi marile trusturi se vor uni într-un trust al trusturilor. într-un trust social, economic şi politic ? Se întoarse brusc, şi cînd nimeni nu se aştepta, către domnul Calvin : Fiţi, vă rog, bun şi spuneţi-mi dacă am sau nu dreptate, ceru Ernest. În momentul de faţă vă vedeţi siliţi să înfiinţaţi un nou partid politic, fiindcă vechile partide sînt cu totul în stăpînirea trusturilor. Cea mai mare piedică în calea propagandei pe care aţi vrea s-o faceţi pentru noul partid, Liga fermierilor, sînt trusturile. În spatele fie-

cărui obstacol ce vi se ridică în cale, în spatele fiecărei lovituri care vă năucește se ascund trusturile. Nu este așa? Spuneți-mi, vă rog!

Domnul Calvin tăcu, stînjenit.

— Aveți curaj, îl îndemnă Ernest.

— Așa este, mărturisi domnul Calvin. Am reușit să cîștigăm majoritatea în corpurile legiuitoare ale statului Oregon și am votat niște legi excelente pentru a apăra interesele micilor producători, dar guvernatorul, om al trusturilor, le-a desființat dintr-o dată, opunîndu-le dreptul său de veto. Am ales un guvernator al statului Colorado, dar corpurile legiuitoare nu i-au îngăduit să-și exercite funcția. De două ori am reușit să trecem prin Congres [1] o lege federală asupra impozitului pe venit, dar de fiecare dată Curtea Supremă a anulat-o ca neconstituțională. Justiția este în întregime la cheremul trusturilor. Noi, oamenii din popor, nu-i putem plăti destul de bine pe judecători. Dar va veni o vreme cînd...

— Cînd asociația trusturilor va controla toate corpurile legiuitoare, cînd asociația trusturilor va fi ea însăși guvernul, îl întrerupse Ernest.

— Asta niciodată, niciodată! izbucniră strigăte din toate părțile.

Toți musafirii noștri erau acum enervați și bătăioși.

— Spuneți-mi, vă rog: ce-o să faceți cînd o veni și vremea asta? întrebă Ernest.

---

[1] Sistemul parlamentar din S.U.A. este bicameral, alcătuit din Camera reprezentanților și Senat. Cînd acestea două lucrează în ședințe comune capătă denumirea de Congres.

— Ne vom împotrivi din toate puterile! strigă domnul Asmunsen, şi îndată răsunară multe glasuri aprobatoare.

— Asta va însemna război civil, îi preveni Ernest.

— Fie şi război civil! răspunse domnul Asmunsen, susţinut de strigătele tuturor celor din jurul mesei. N-am uitat încă isprăvile străbunicilor. Pentru drepturile noastre sîntem gata să luptăm şi să ne dăm chiar viaţa.

Ernest zîmbi.

— Nu uitaţi însă un lucru, domnilor, zise el. În mod tacit am convenit cu toţii că în concepţia dumneavoastră libertatea înseamnă posibilitatea de a stoarce profituri în dauna altora.

Cu toţii săriră ca arşi, cuprinşi de furie. Dar Ernest stăpîni tumultul şi reuşi să se facă auzit:

— Încă o întrebare, vă rog. Atunci cînd vă veţi ridica la luptă, nu uitaţi, o veţi face pentru că guvernul se va afla în mîinile trusturilor. Este deci limpede că guvernul va trimite împotriva dumneavoastră armata regulată, marina, garda civilă, poliţia, într-un cuvînt, întreaga maşină de război organizată a Statelor Unite. În ce va sta atunci puterea dumneavoastră?

Descurajarea li se zugrăvi pe faţă, dar, fără a le lăsa timp să se dezmeticească, Ernest lovi din nou:

— Vă aduceţi aminte că acum cîtăva vreme, nu-i prea mult de-atunci, întreaga noastră armată permanentă număra doar cincizeci de mii de oameni? De

atunci a crescut an de an, pînă ce a ajuns astăzi la trei sute de mii !

Încă o lovitură :

— Dar nu numai atît. În vreme ce dumneavoastră umblaţi după fantoma pe care o îndrăgiţi cel mai mult, profiturile, şi vă pierdeaţi vremea cu istorioare moralizatoare despre cel mai scump fetiş, libera concurenţă, trusturile au realizat lucruri chiar şi mai mari şi mai înfiorătoare. Garda civilă, de pildă.

— Garda civilă este puterea noastră ! strigă domnul Kowalt. Cu ajutorul ei vom respinge atacurile armatei permanente.

— Numai că şi dumneavoastră veţi face parte din garda civilă, replică Ernest, şi veţi fi trimis în Maine, în Florida, în Filipine sau cine mai ştie în ce altă parte, ca să înecaţi în sînge pe propriii dumneavoastră confraţi, care vor lupta în războiul civil pentru libertatea lor. În acelaşi timp, din Kansas, Wisconsin sau din oricare alt stat, confraţii dumneavoastră vor fi aduşi aici, în California, ca să-i înece în sînge pe răsculaţii de aici.

De astă dată au rămas cu totul uluiţi şi nimeni n-a mai scos nici o vorbă, pînă cînd, în sfîrşit, domnul Owen a spus cu glas slab :

— N-o să ne înrolăm în garda civilă. Asta ar mai lipsi ! Doar n-o să fim chiar atît de proşti !

Ernest rîse din toată inima.

— Încă nu înţelegeţi cum au fost rînduite lucrurile. Nu veţi avea încotro. Veţi fi luaţi cu arcanul în garda civilă.

— Există totuşi şi ceva care se cheamă drepturi cetăţeneşti, insistă domnul Owen.

— Există atîta timp cît guvernul nu găseşte necesar să le suspende. În ziua cînd, după cum spuneţi dumneavoastră, vă veţi ridica la luptă, să ştiţi că toate forţele de care dispuneţi se vor întoarce împotriva dumneavoastră înşivă. În garda civilă vă veţi înrola vrînd-nevrînd. Am auzit pe cineva pomenind despre *habeas corpus*[1]. În loc de *habeas corpus* veţi primi dreptul de a vi se cînta „veşnica pomenire". Dacă veţi refuza să vă înrolaţi în rîndurile gărzii civile, ori dacă veţi comite acte de nesupunere la încorporare, veţi fi trimişi în faţa curţilor marţiale şi împuşcaţi ca nişte cîini. Aşa spune legea.

— Nu aşa spune legea! declară categoric domnul Calvin. Nu există o astfel de lege. Tinere, dumneata ai visat toate fantasmagoriile astea. Ai spus că garda civilă va fi trimisă în Filipine. Asta ar fi anticonstituţional. Constituţia stabileşte răspicat că garda civilă nu poate fi trimisă în afara graniţelor ţării.

— Dar ce amestec are aici constituţia? întrebă Ernest. Judecătorii interpretează constituţia, iar, aşa cum a recunoscut şi domnul Asmunsen, justiţia este întru totul la discreţia trusturilor. În afară de asta, după cum am mai spus, aşa hotărăşte legea. Legea

[1] Aceste două cuvinte latine — cu care începe legea privitoare la inviolabilitatea persoanei adoptată de parlamentul englez în 1679 — desemnează astăzi în ţările anglo-saxone principiul conform căruia nimeni nu poate fi arestat fără un ordin scris emis de instanţele judecătoreşti. Bineînţeles că spiritul şi litera acestui principiu au fost şi sînt sistematic încălcate de cîte ori este vorba de apărarea intereselor clasei dominante.

despre care vă spun există de ani de zile, de nouă ani, domnilor.

— O lege care spune că putem fi înrolaţi cu sila în garda civilă ? întrebă domnul Calvin neîncrezător. Că ne pot duce în faţa unor curţi marţiale şi ne pot împuşca dacă refuzăm să ne înrolăm în garda civilă ?

— Da, răspunse Ernest. Întocmai aşa.

— Bine, dar cum se poate ca noi să nu fi auzit niciodată de legea asta ? întrebă tata, şi mi-am dat seama că şi pentru el lucrurile spuse de Ernest erau cu totul noi.

— Există două explicaţii, spuse Ernest. Mai întîi, pînă în momentul de faţă n-a fost nevoie să fie aplicată. Dacă s-ar fi ivit ocazia, aţi fi auzit de ea repede şi degrabă. Al doilea, a fost trecută prin Camera Reprezentanţilor şi prin Senat în mare taină, fără să fie practic pusă în discuţie. Bineînţeles că nici ziarele n-au suflat o vorbă. Dar noi, socialiştii, am aflat de ea. Am publicat-o chiar în ziarele noastre. Numai că dumneavoastră nu citiţi ziarele noastre.

— Eu încă afirm că visaţi, spuse domnul Calvin cu încăpăţînare. Ţara n-ar fi îngăduit niciodată una ca asta.

— Şi totuşi ţara a îngăduit-o, replică Ernest. Iar cît priveşte referirea la visele mele — băgă mîna în buzunar şi scoase o broşurică — spuneţi-mi dacă şi asta vi se pare un vis.

Deschise broşurica şi începu să citească :

— „*Articolul 1* : Se decretează... şi aşa mai departe... din garda civilă vor face parte toţi cetăţenii valizi de sex bărbătesc, în vîrstă de cel puţin optsprezece şi cel mult patruzeci şi cinci de ani, din respectivele state şi teritorii, precum şi din districtul Columbia.

Articolul 7 : Orice ofiţer sau cetăţean care face parte din garda civilă" — şi nu uitaţi articolul unu, domnilor, toţi faceţi parte din garda civilă — „orice cetăţean care face parte din garda civilă şi va refuza ori va neglija să se înfăţişeze în faţa organelor de recrutare atunci cînd va fi chemat, în conformitate cu cele stabilite mai sus, va fi înaintat spre judecată curţii marţiale şi va fi pedepsit aşa cum va hotărî curtea marţială.

Articolul 8 : Curţile marţiale, în a căror competenţă cade judecarea ofiţerilor sau trupei, vor fi alcătuite exclusiv din ofiţeri ai gărzii civile.

Articolul 9 : Garda civilă, atunci cînd este chemată în serviciul activ de către organele competente din Statele Unite, va fi supusă aceloraşi dispoziţiuni şi reguli de război ca şi armata regulată a Statelor Unite."

Iată, deci, care este situaţia, domnilor cetăţeni americani şi tovarăşi de arme din garda civilă ! Acum nouă ani, noi, socialiştii, am socotit că legea aceasta

este îndreptată împotriva muncitorilor. Senatorul Wiley[1], în cadrul scurtei discuţii care a putut avea loc, a spus atunci că legea de faţă tinde către „înfiinţarea unei forţe de rezervă, capabilă să înfigă mîna în pieptul gloatei — dumneavoastră sînteţi gloata, domnilor — şi să apere în orice împrejurare viaţa, libertatea şi avutul cetăţenilor". Vedeţi deci că în viitor, atunci cînd vă veţi ridica la luptă, nu trebuie să uitaţi că vă veţi ridica împotriva proprietăţii trusturilor şi a libertăţii trusturilor, a libertăţii lor de a vă jefui, aşa cum este ea consfinţită prin legi. Dinţii v-au fost smulşi, şi ghearele v-au fost retezate, domnilor. Atunci cînd vă veţi ridica la luptă, fără colţi şi fără gheare, veţi fi la fel de inofensivi ca o armată de mucoşi.

— Nu cred! strigă domnul Kowalt. Nu există o asemenea lege. E o minciună scornită de voi, socialiştii!

— Legea aceasta, i-a răspuns Ernest, a fost depusă pe biroul Camerei Reprezentanţilor la 30 iulie 1902. Depusă de către deputatul Dick din statul Ohio, ea a fost votată la repezeală. De asemenea, a fost votată în unanimitate şi de către Senat la 4 ianuarie 1903.

---

[1] Şi de data aceasta Jack London înfăţişează un fapt real. Garda civilă americană *(The National Guard)* a fost organizată pe plan federal şi după reguli militare printr-o lege din 1903, al cărei raportor a fost senatorul Wiley.

Numai la şapte zile după aceea a fost sancţionată şi de preşedintele Statelor Unite *.

* *În esenţă, afirmaţiile lui Everhard sînt întemeiate, cu toate că data depunerii proiectului acestei legi pe biroul Camerei Reprezentanţilor este greşită. Proiectul a fost depus nu la 30 iulie, ci la 30 iunie. Buletinul Oficial al dezbaterilor parlamentare se păstrează la Ardis şi, consultîndu-l, găsim referiri la legea respectivă pentru următoarele date : 30 iunie, 9, 15, 16 şi 17 decembrie 1902 şi 7 şi 14 ianuarie 1903. Ignoranţa dovedită de oamenii de afaceri care au luat parte la dineu nu este de fel neobişnuită. Foarte puţini erau cei care aveau cunoştinţă de legea menţionată. Un revoluţionar cu numele de E. Untermann*[1] *a publicat la Girard, statul Kansas, în iulie 1903, o broşură referitoare la legea gărzii civile. Broşura a avut o circulaţie restrînsă printre oamenii muncii ; în vremea aceea, însă, separaţia dintre clase se adîncise într-o asemenea măsură, încît cititorii aparţinînd clasei de mijloc nici n-au auzit pomenindu-se de broşura lui Untermann şi n-au aflat de existenţa acestei legi.*

---

[1] E. Untermann — unul dintre fruntaşii Federaţiei americane a muncii care s-au străduit să treacă drept socialişti, dar în realitate au dus o politică de trădare a intereselor clasei muncitoare şi de slujire a intereselor capitaliştilor.

Capitolul IX

TEMEIURILE MATEMATICE ALE UNUI VIS

În mijlocul consternării generale pricinuite de cuvintele lui, Ernest începu din nou să vorbească :

— Mulţi dintre dumneavoastră aţi afirmat în seara asta că socialismul este un lucru cu neputinţă de realizat. Aţi spus deci că este imposibil ; acum, vă rog, daţi-mi voie să vă dovedesc că socialismul este inevitabil. Nu numai că dumneavoastră, micii capitalişti, va trebui în chip inevitabil să dispăreţi, dar tot atît de inevitabilă este dispariţia marilor capitalişti şi chiar a trusturilor. Nu uitaţi că torentul năvalnic al procesului de dezvoltare socială e ireversibil, nu merge niciodată îndărăt. Torentul evoluţiei merge mereu înainte şi trece de la concurenţă la asociaţie, de la micile asociaţii la asociaţiile mari, de la asociaţiile mari la cele într-adevăr uriaşe, iar de aici mai departe, la socialism, care este cea mai gigantică dintre toate formele de asociaţie.

Îmi spuneţi că visez. Foarte bine. Vă voi arăta acum temeiurile certitudinii matematice ale împlinirii visului meu ; mai înainte de asta, însă, vă desfid să dovediţi că temeiurile certitudinii mele sînt greşite. Voi dezvolta în faţa dumneavoastră ideea inevitabili-

tății prăbușirii sistemului capitalist și voi demonstra matematic de ce el trebuie într-adevăr să se prăbușească. Prin urmare, să începem și vă rog să fiți îngăduitori și să aveți suficientă răbdare, chiar dacă la început vi se va părea că mă îndepărtez de subiect.

Să începem așadar prin a cerceta un exemplu concret din domeniul industriei, și, ori de cîte ori voi face o afirmație cu care nu veți fi de acord, vă rog să mă întrerupeți. Să luăm o fabrică de încălțăminte. Această fabrică achiziționează piei, pe care le transformă în încălțăminte. Să presupunem că valoarea pieilor este o sută de dolari. Aceste piei intră în fabrică și ies de acolo sub formă de încălțăminte, în valoare, să zicem, de două sute de dolari. Ce s-a întîmplat ? Valoarea pieilor a sporit cu o sută de dolari. De unde provine acest spor ? Să vedem.

Capitalul și munca au creat această valoare suplimentară de o sută de dolari. Capitalul a pus la dispoziție fabrica și mașinile și a suportat toate cheltuielile. Muncitorii au furnizat munca. Prin eforturile unite ale capitalului și ale muncii s-a creat un spor de valoare de o sută de dolari. Pînă aici sînteți de acord ?

În jurul mesei invitații au clătinat din cap în semn de încuviințare.

— După ce au creat această sută de dolari, această valoare nouă, capitalul și munca trec la împărțirea ei. Proporțiile exacte în care se face această împărțeală nu au mare importanță ; să stabilim, prin urmare, pentru înlesnirea discuției, această împăr-

țeală în mod foarte aproximativ. Capitalul primește deci, să zicem, ca parte a sa cincizeci de dolari, iar muncitorii primesc sub formă de salarii, ca parte a lor, ceilalți cincizeci. Nu ne vom pierde vremea relatînd toate controversele care izbucnesc în legătură cu această împărțeală. * Oricît de acerbe ar fi ele, pe baza unui procentaj sau altul împărțeala are loc. Luați numai seama că ceea ce este valabil pentru acest proces industrial izolat este la fel de valabil pentru toate celelalte ramuri industriale. Sînteți de acord ?

Din nou toată lumea încuviințează.

— Acum să presupunem că muncitorii, după ce și-au încasat cei cincizeci de dolari, vor să cumpere cu acești bani încălțăminte. Nu vor putea cumpăra

* *Aici Everhard înfățișează limpede pricina tuturor mișcărilor muncitorești din vremea de atunci. În cadrul repartiției între muncă și capital a valorilor nou create, atît muncitorii, cît și capitaliștii doreau să-și însușească o parte cît mai mare cu putință. Această contradicție era de neîmpăcat. Atîta vreme cît a dăinuit sistemul capitalist de producție, conflictele dintre muncitori și capitaliști în legătură cu împărțirea noilor valori create s-au ținut lanț. Nouă spectacolul acesta ni se pare plin de ridicol, dar nu trebuie să uităm că avem avantajul de a trăi cu șapte secole mai tîrziu decît oamenii din vremea de atunci.*

decît încălţăminte în valoare de cincizeci de dolari. E limpede, nu ?

Trecem mai departe, de la acest exemplu concret la întreaga industrie din Statele Unite, care prelucrează nu numai pieile, ci şi toate celelalte materii prime, şi include, de asemenea, transporturile, comerţul, totul. Vom presupune, pentru a lucra cu cifre rotunde, că întreaga producţie de mărfuri din Statele Unite se ridică într-un an la valoarea de patru miliarde de dolari. Aşadar, muncitorii vor primi într-un an, sub formă de salarii, două miliarde de dolari. Valoarea mărfurilor produse în aceeaşi perioadă se ridică, însă, la patru miliarde de dolari. Ce cantitate din aceste mărfuri pot cumpăra muncitorii ? Mărfuri în valoare de două miliarde de dolari. În privinţa asta sînt sigur că nu mai încape nici o îndoială. Dar, în afară de cele spuse pînă acum, trebuie să mai ţinem seama de faptul că procentele stabilite de mine drept bază a împărţirii sînt foarte generoase, căci în realitate, din pricina unui număr nesfîrşit de tertipuri ale capitaliştilor, muncitorii nu pot cumpăra nici măcar jumătate din totalul mărfurilor produse.

Dar să revenim. Admitem că muncitorii vor cumpăra şi consuma mărfuri în valoare de două miliarde de dolari. Este deci limpede că ei nu pot consuma decît aceste mărfuri, a căror valoare se ridică la două miliarde de dolari. Rămîn însă celelalte mărfuri, în valoare tot de două miliarde de dolari, pe care

muncitorii nu le pot cumpăra şi deci nu le pot consuma.

— Muncitorii nu consumă nici măcar aceste două miliarde, spuse atunci domnul Kowalt. Dacă le-ar consuma, n-ar mai putea depune nimic la casele de economii.

— Depunerile muncitorilor la casele de economii sînt doar un fel de fonduri de rezervă, care se cheltuiesc la fel de repede cum sînt depuse. Sînt bani albi pentru zile negre, bani pentru bătrîneţe, pentru cazuri de boală şi accidente, bani pentru cheltuielile de înmormîntare. Economiile muncitorilor nu-s altceva decît o bucată de pîine pusă la loc în dulap, ca să fie mîncată a doua zi. Nu, muncitorii consumă din producţia generală întreaga parte pe care banii primiţi sub formă de salarii le îngăduie s-o cumpere.

Celelalte două miliarde rămîn pe seama capitalului. După ce capitaliştii şi-au acoperit cheltuielile, consumă ei oare tot ce le rămîne ? Consumă oare capitaliştii în întregime cele două miliarde ale lor ?

Ernest se opri aici şi-i întrebă direct pe cîţiva dintre cei aşezaţi în jurul mesei, iar aceştia clătinară din cap.

— Nu ştiu, mărturisi sincer unul dintre ei.

— Ba fără îndoială că ştiţi, urmă Ernest. Gîndiţi-vă o clipă. În cazul în care capitaliştii ar consuma întregul lor profit, suma totală a capitalului n-ar mai creşte. Ar rămîne constantă. Dar dacă cercetaţi istoria economică a Statelor Unite, veţi

vedea că suma totală a capitalurilor a crescut fără încetare. Prin urmare, capitaliştii nu consumă partea lor. Vă aduceţi aminte de vremea cînd Anglia deţinea cea mai mare parte din acţiunile societăţilor noastre de cale ferată? Dar cu vremea capitaliştii noştri au răscumpărat aceste acţiuni. Ce reiese de aici? Este limpede că o parte din profiturile capitaliştilor au fost întrebuinţate pentru răscumpărarea acţiunilor respective. Cum se explică faptul că în momentul de faţă capitaliştii din Statele Unite posedă sute de milioane de dolari investiţi în acţiuni ale întreprinderilor din Mexic, Rusia, Italia ori Grecia? Există o singură explicaţie, şi anume că aceste sute şi sute de milioane de dolari provin tocmai din partea lor, din profiturile pe care capitaliştii nu le-au consumat. Mai mult decît atît, apare limpede că, chiar de la începuturile sistemului capitalist, capitaliştii nu şi-au consumat niciodată în întregime profiturile.

Cu aceasta ajungem la punctul central al problemei. În fiecare an Statele Unite produc avuţii în valoare de patru miliarde de dolari. Din acestea muncitorii cumpără cu banii primiţi şi consumă mărfuri în valoare de două miliarde. Capitaliştii însă nu consumă restul de două miliarde. O mare parte din mărfurile produse rămîn neconsumate. Ce se face cu acest surplus? Ce se poate face cu el? Muncitorii nu mai pot consuma nimic fiindcă şi-au cheltuit în întregime salariile. Capitaliştii, de asemenea, nu pot consuma nimic din prisosul arătat,

fiindcă, în limita în care structura intimă a sistemului capitalist le-o îngăduie, au consumat tot ceea ce erau în stare să consume. Cu toate acestea, prisosul despre care am vorbit rămîne. Ce se poate face cu el ? Ce se face în realitate cu bunurile neconsumate ?

— Sînt vîndute în țările străine, spuse domnul Kowalt.

— Exact, conveni Ernest. Din pricina acestui prisos se ivește nevoia noastră de piețe externe. Surplusul este vîndut peste hotare. El trebuie vîndut acolo fiindcă o altă cale nu există. Iar prisosul de mărfuri vîndut peste hotare dă naștere la ceea ce numim balanța noastră comercială activă. Pînă aici sîntem cu toții de acord ?

— Considerăm chiar că este o pierdere de vreme să stăruiți asupra acestor noțiuni elementare, aș zice de abecedar comercial, interveni acru domnul Calvin. Sînt lucruri cunoscute de toată lumea.

— Dar tocmai cu aceste noțiuni elementare, de abecedar, pe care vi le-am expus atît de minuțios, vă voi pune în încurcătură, replică Ernest. Aici e toată frumusețea. Cu aceste noțiuni de abecedar vă voi pune în încurcătură imediat. Să vedem.

Statele Unite sînt o țară capitalistă care și-a dezvoltat puternic resursele economice. Datorită sistemului capitalist, pe baza căruia este organizată economia sa, apare un prisos de mărfuri ce nu poate fi consumat și de care trebuie să scape, dar nu poate

scăpa altfel decît vînzîndu-l peste hotare. * Ceea ce este valabil pentru Statele Unite este însă la fel de valabil pentru toate statele capitaliste cu resurse economice puternic dezvoltate. În fiecare dintre aceste ţări există un surplus de mărfuri neconsumate. Nu trebuie de asemenea uitat că e multă vreme de cînd ţările respective fac schimburi între ele şi totuşi

* *Cu puţină vreme înainte de anii cînd au avut loc aceste evenimente, un preşedinte al Statelor Unite, anume Theodore Roosevelt, a făcut următoarea declaraţie publică : „Este nevoie de un sistem de reciprocitate mult mai elastic şi mai liberal în privinţa vînzării şi cumpărării mărfurilor, pentru ca astfel să creăm posibilitatea de a plasa avantajos în străinătate întreaga supraproducţie a Statelor Unite". Nu încape îndoială că supraproducţia pomenită aici nu reprezenta decît mărfurile rămase la dispoziţia capitaliştilor după satisfacerea tuturor nevoilor şi cerinţelor lor. Tot în aceeaşi perioadă, senatorul Mark Hanna [1] a spus : „Producţia anuală de mărfuri a Statelor Unite depăşeşte cu o treime puterea lor de consum !" Un alt senator, pe nume Chauncey Depew [2], arăta : „Poporul american produce în fiecare an mărfuri în valoare de două miliarde de dolari, pe care nu le poate consuma".*

---

[1] *Marcus Alonzo* (1837—1904), cunoscut mai ales sub numele de Mark Hanna, om de afaceri şi fruntaş al partidului republican.

[2] *Chauncey Mitchell Depew* (1834—1928), avocat şi om de afaceri, membru marcant al partidului republican, slujitor al intereselor marilor companii de căi ferate.

surplusurile continuă să existe. Muncitorii din toate statele despre care vorbim şi-au şi cheltuit salariile şi nu pot cumpăra nimic din surplus. La fel, capitaliştii au consumat tot ce puteau să consume, în limitele îngăduite de însuşi sistemul capitalist. Dar surplusurile continuă să existe. Diferitele ţări capitaliste nu-şi pot consuma una alteia surplusurile. Atunci cum au să scape de ele ?

— Vînzîndu-le ţărilor cu resurse economice slab dezvoltate, sugeră domnul Kowalt.

— Întocmai. După cum vedeţi, argumentele mele sînt atît de simple şi de clare, încît iau naştere aproape de la sine în minţile dumneavoastră. Acum să facem un pas mai departe. Să presupunem că Statele Unite îşi plasează surplusurile într-o ţară slab dezvoltată, cum ar fi, să zicem, Brazilia. Nu uitaţi însă că acest lucru nu se întîmplă decît atunci cînd piaţa internă este saturată pînă la refuz şi nu mai poate absorbi nici un surplus. Prin urmare, ce vor primi Statele Unite în schimb din Brazilia ?

— Aur, răspunse domnul Kowalt.

— Dar pe lume există o cantitate determinată de aur, şi o cantitate nu prea mare, observă Ernest.

— Aur sub formă de acţiuni, obligaţiuni şi aşa mai departe, completă domnul Kowalt.

— De data asta aţi nimerit-o, zise Ernest. În schimbul surplusului plasat în Brazilia, Statele Unite primesc acţiuni şi obligaţiuni. Ce înseamnă asta ? Înseamnă că Statele Unite ajung să stăpînească în

Brazilia căi ferate, fabrici, mine şi latifundii. Dar, la rîndul său, ce înseamnă oare acest lucru ?

Domnul Kowalt se gîndi cîteva clipe, apoi clătină din cap nedumerit.

— Vă voi spune eu, continuă Ernest. Înseamnă că resursele economice ale Braziliei vor fi valorificate tot mai intensiv. Dar atunci cînd Brazilia, în cadrul sistemului capitalist, îşi va fi dezvoltat suficient resursele economice, va ajunge ea însăşi să aibă un prisos de mărfuri neconsumate. Îşi va putea ea oare plasa acest prisos pe piaţa Statelor Unite ? Bineînţeles că nu, deoarece Statele Unite au de rezolvat problema propriului lor prisos de mărfuri. La rîndul lor, Statele Unite îşi vor mai putea oare plasa surplusurile pe piaţa braziliană, aşa cum făcuseră mai înainte ? Din nou nu, fiindcă de data asta şi în Brazilia există un surplus de mărfuri.

Ce se întîmplă atunci ? Statele Unite şi Brazilia vor trebui să caute amîndouă alte state slab dezvoltate, asupra cărora să reverse surplusurile lor de mărfuri. Numai că prin însuşi acest proces de plasare a surplusurilor, resursele economice ale statelor respective se dezvoltă. Nu trece mult, şi ele însele au de făcut faţă surplusurilor proprii şi trebuie să caute alte state unde să le plaseze. Acum, domnilor, vă rog să mă urmăriţi cu atenţie. Pămîntul are o întindere determinată. Pe lume există numai un anumit număr de state. Ce se va întîmpla în clipa cînd toate statele din lume, de la cel mai mare pînă la cel mai

mărunt, vor sta faţă în faţă, fiecare căutînd să-şi plaseze propriul său surplus de bunuri?

Ernest se opri şi îşi cercetă cu privirea ascultătorii. Tulburarea zugrăvită pe chipurile lor era încîntătoare. Dar pe aceleaşi chipuri apăruse şi teama. Din simple abstracţiuni, Ernest reuşise să evoce imaginea teribilă a crizei şi le-o înfăţişase dinaintea ochilor. Acum stăteau cu toţii în jurul mesei, priveau acea imagine şi simţeau cum îi cuprinde spaima.

— Am pornit de la primele trei litere ale alfabetului, domnule Calvin, spuse Ernest ironic. Acum am ajuns să vă prezint toate literele alfabetului. E cum nu se poate mai simplu, şi în asta constă farmecul lui. Nu mă îndoiesc de loc că aveţi răspunsul la îndemînă. Aşadar, ce se va întîmpla cînd toate ţările vor fi silite să facă faţă unui surplus de mărfuri neconsumate? Ce are să se aleagă atunci de sistemul dumneavoastră capitalist?

Foarte încurcat, domnul Calvin clătină din cap. Se vedea bine că cercetează din nou, în gînd, întreg raţionamentul lui Ernest, pentru a găsi o eroare.

— Să cercetăm din nou împreună lucrurile, cît mai pe scurt cu putinţă, zise Ernest. Am început deci cu un exemplu concret, cu o fabrică de încălţăminte. Am constatat că modul de împărţire a valorii nou create între muncitorii şi patronii acestei fabrici este similar cu acela aplicat în întregul domeniu al producţiei industriale. Am constatat de asemenea că, datorită salariilor pe care le primesc, muncitorii nu

pot consuma decît o parte din producţie şi că, pe de altă parte, capitaliştii nu pot consuma partea lor. Am constatat totodată că după ce muncitorii au cumpărat toate mărfurile pe care le pot cumpăra cu salariile primite şi după ce capitaliştii au consumat toate bunurile de care au trebuinţă, rămîne încă un prisos de mărfuri neconsumate. Am ajuns cu toţii la concluzia că acest prisos nu poate fi plasat decît în străinătate. De asemenea am fost în unanimitate de acord că transferarea surplusului pe pieţele străine are drept urmare dezvoltarea resurselor economice ale ţărilor respective şi în scurt timp se ajunge la situaţia că şi aceste ţări dispun de un prisos de produse. Extinzînd apoi acest proces la toate ţările pămîntului, am ajuns în cele din urmă la concluzia că toate ţările vor produce în fiecare an şi în fiecare zi o anumită cantitate de mărfuri de prisos, pe care nu vor putea să le plaseze în nici o ţară. Acum vă întreb din nou : Ce putem oare face cu toate aceste prisosuri ?

Nici de data aceasta nu răspunse nimeni.

— Dumneavoastră ce credeţi, domnule Calvin ? întrebă Ernest.

— Mărturisesc că nu ştiu ce să spun, recunoscu domnul Calvin.

— Niciodată nu m-am gîndit la una ca asta, spuse domnul Asmunsen. Şi totuşi pare limpede ca lumina zilei.

Atunci am auzit pentru prima oară în viaţa mea

expunerea teoriei lui Karl Marx * asupra plusvalorii, iar Ernest a făcut această expunere cu atîta claritate, încît şi eu am rămas uluită şi nu-mi mai dădeam seama ce-aş fi putut spune.

— O să vă indic eu o cale pentru a scăpa de surplusuri, zise Ernest. Aruncaţi-le în mare. Aruncaţi în fiecare an sute de milioane de dolari sub formă de încălţăminte, cereale, îmbrăcăminte şi alte mărfuri. Nu vor dispărea atunci surplusurile ?

— De dispărut fără îndoială că vor dispărea, răspunse domnul Calvin. Numai că e cu totul absurd să vorbiţi de o asemenea soluţie.

Răspunsul lui Ernest veni cu iuţeala fulgerului :

* *Karl Marx, marele teoretician al socialismului. German de origine, a trăit în secolul al XIX-lea, fiind contemporan cu John Stuart Mill. Pentru noi este de necrezut că valoarea descoperirilor sale în domeniul economiei politice nu a fost recunoscută vreme îndelungată şi că generaţii întregi de savanţi şi gînditori de seamă le-au luat în derîdere*[1]*. Din pricina învăţăturii sale a fost exilat din Germania şi a murit ca exilat în Anglia.*

[1] Jack London comite aici o gravă greşeală. Nu numai că îl pune pe Marx alături de un filozof pozitivist, cum a fost J. S. Mill, dar nici nu înţelege că marxismul a însemnat o revoluţie în gîndire şi că devenise, încă de pe vremea lui, ideologia clasei muncitoare. De aceea presupunerile lui privitoare la „nerecunoaşterea" descoperirilor lui Marx au fost total infirmate de istorie. La mai puţin de zece ani după apariţia cărţii lui London, ideile lui Marx au dus la cea mai radicală cotitură în istoria omenirii : Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie, iar la mai puţin de o jumătate de veac, peste un miliard de oameni îşi construiesc o viaţă nouă, luminaţi de învăţătura lui Marx.

— E oare cu ceva mai absurdă decît soluţia propusă de dumneavoastră, distrugătorii de maşini, soluţia care preconizează întoarcerea la metodele antediluviene ale strămoşilor ? Ce propuneţi dumneavoastră pentru a scăpa de surplusurile de mărfuri ? Vreţi să scăpaţi de problema surplusurilor nemaiproducînd nici un fel de surplus. Şi prin ce anume metode propuneţi să se evite crearea surplusurilor ? Prin revenirea la o metodă primitivă de producţie, la o metodă atît de încurcată, dezordonată şi iraţională, atît de scumpă şi neeconomică, încît datorită ei va fi cu neputinţă să se creeze vreun surplus.

Domnul Calvin înghiţi în sec. Ernest izbutise să-l convingă. Domnul Calvin înghiţi din nou şi tuşi uşurel, dregîndu-şi glasul.

— Aveţi dreptate, spuse el. Mă declar învins. Soluţia noastră e absurdă. Dar trebuie totuşi să facem ceva, căci este o problemă de viaţă şi de moarte pentru noi, reprezentanţii clasei de mijloc. Nu vrem să pierim. Preferăm să fim absurzi şi să ne întoarcem la metodele într-adevăr primitive şi neeconomicoase de pe vremea străbunilor noştri. Vom readuce industria la stadiul ei de dinaintea formării trusturilor. Vom sfărîma maşinile. Şi ce veţi putea face dumneavoastră ?

— Atîta doar, că nu veţi putea distruge maşinile, răspunse Ernest. Nu veţi putea împinge îndărăt torentul evoluţiei. Vă stau împotrivă două mari forţe, şi fiecare în parte este mai puternică decît sînteţi dumneavoastră, clasa de mijloc. Marii capitalişti — într-un cuvînt trusturile — nu vă vor îngădui să vă în-

toarceţi înapoi, înspre trecut. Ei nu doresc distrugerea maşinilor. Dar mai puternică decît trusturile şi mai hotărîtă decît ele este clasa muncitoare. Muncitorii nu vă vor lăsa să distrugeţi maşinile. Dominaţia asupra lumii şi, prin urmare, şi asupra maşinilor nu poate aparţine decît trusturilor sau clasei muncitoare. Acestea sînt cele două forţe care stau faţă în faţă. Nici una dintre ele nu doreşte distrugerea maşinilor, dar amîndouă luptă să pună stăpînire pe ele. În această uriaşă încleştare clasa de mijloc nu are cum se amesteca, fiindcă nu este decît un pitic între doi uriaşi. Nu vă daţi oare seama voi, sărmani membri ai clasei de mijloc, ajunsă cu un picior în groapă, că vă aflaţi între cele două pietre ale unei mori care a şi început să vă macine ?

V-am demonstrat cu certitudine matematică inevitabilitatea prăbuşirii sistemului capitalist. În ziua cînd toate ţările lumii vor fi sufocate de surplusurile de mărfuri pe care nu le vor putea nici vinde, nici consuma, orînduirea capitalistă se va prăbuşi, doborîtă de sistemul goanei turbate după profituri, pe care el însuşi l-a generat [1]. În ziua aceea însă nici vorbă nu va fi de distrugerea maşinilor. Lupta se va da pentru stăpînirea acestor maşini. Dacă învingători vor fi

[1] Din raţionamentele lui Everhard atrage atenţia în mod deosebit ideea că sistemul capitalist se va prăbuşi simultan în toate ţările, ceea ce reprezintă teza lui Marx şi Engels elaborată pe baza analizei capitalismului preimperialist. După cum se ştie însă, analizînd capitalismul în stadiul imperialist, Lenin a demonstrat că victoria simultană a socialismului în toate ţările este imposibilă, posibilă fiind victoria socialismului la început într-o singură ţară sau un grup de ţări, teză confirmată de istorie şi de fapt susţinută chiar de London în capitolele finale ale romanului.

muncitorii, în fața dumneavoastră se va deschide un drum neted. Statele Unite, și la fel cu ele întreaga lume, vor păși într-o eră nouă și minunată. În loc să strivească viața omului, mașinile o vor face mai frumoasă, mai fericită și mai luminoasă. În acel moment și dumneavoastră, rămășițele clasei de mijloc, care între timp va fi fost complet lichidată, dimpreună cu muncitorii — căci atunci nu vor mai exista decît muncitori — veți participa la împărțirea dreaptă a tuturor bunurilor realizate de acele minunate născociri care sînt mașinile. Iar noi, toți laolaltă, vom crea mașini noi și cu mult mai minunate. Atunci nu va mai exista nici un prisos de mărfuri, fiindcă nu vor mai exista profituri.

— Dar dacă se va întîmpla ca trusturile să învingă în lupta pentru stăpînirea mașinilor și a lumii ? întrebă domnul Kowalt.

— În acest caz, răspunse Ernest, dumneavoastră ca și muncitorii și noi toți dimpreună vom fi striviți sub călcîiul de fier al unei tiranii mai crude și mai neîndurătoare decît toate tiraniile care au întunecat vreodată paginile istoriei omenirii. Da, Călcîiul de fier * ar fi un nume foarte potrivit pentru acea tiranie.

A urmat o liniște apăsătoare, și fiecare dintre cei așezați în jurul mesei s-a cufundat în gînduri tulburătoare și niciodată pînă atunci cunoscute.

— Dar socialismul acesta al dumitale nu e decît un

* *Este cea mai veche mențiune a acestei expresii folosită pentru a desemna oligarhia.*

vis, zise în cele din urmă domnul Calvin. Şi repetă : Un vis !

— Atunci am să vă prezint ceva care nu este de loc vis, îi răspunse Ernest. Acestui ceva eu am să-i spun oligarhie ; dumneavoastră îi spuneţi plutocraţie. Dar desemnăm prin aceste cuvinte unul şi acelaşi lucru : marii capitalişti sau trusturile. Să vedem în mîinile cui se află astăzi puterea, iar pentru a putea face asta, să vedem care sînt clasele în care este împărţită societatea.

În societatea noastră există trei mari clase. Mai întîi plutocraţia, compusă din bancherii bogaţi, magnaţii căilor ferate, membrii consiliilor de administraţie ale marilor companii şi magnaţii trusturilor. Vine pe urmă clasa de mijloc — clasa dumneavoastră, domnilor — compusă din fermieri, comercianţi, mici industriaşi şi liber-profesionişti. În fine, în al treilea rînd vine clasa mea, proletariatul, compusă din muncitorii salariaţi. *

Nu se poate să nu fiţi de acord că în Statele Unite

* *Această împărţire în clase a societăţii americane prezentată de Everhard coincide întru totul cu cea alcătuită de Lucien Sanial, unul dintre statisticienii cei mai cunoscuţi ai timpului aceluia. Pe baza recensămîntului efectuat în Statele Unite în anul 1900, el stabileşte că, ţinînd seama de ocupaţiile lor, numărul locuitorilor aparţinînd fiecărei categorii în parte este următorul : clasa plutocratică — 250.251 ; clasa de mijloc — 8.429.845 ; clasa proletarilor — 20.393.137.*

din zilele noastre puterea principală o constituie stăpînirea de bogății. Dar cum este împărțită bogăția între aceste trei clase? Vă voi da cifre. Plutocrația dispune de bogății în valoare de șaizeci și șapte de miliarde de dolari. Din totalul locuitorilor din Statele Unite care au o ocupație, numai nouă zecimi din unu la sută fac parte din plutocrație, și cu toate astea plutocrația stăpînește șaptezeci la sută din avuția națională. Clasa de mijloc deține bogății în valoare de douăzeci și patru de miliarde. Din clasa de mijloc fac parte douăzeci și nouă la sută din numărul locuitorilor care au o ocupație, iar toți aceștia stăpînesc douăzeci și cinci la sută din întreaga bogăție națională. Mai rămîne proletariatul. Partea din avuția națională pe care o stăpînește proletariatul se cifrează la patru miliarde de dolari. Din totalul persoanelor din Statele Unite care au o ocupație, șaptezeci la sută sînt proletari ; dar proletariatul nu stăpînește decît patru la sută din avuția națională. Cui aparține puterea, domnilor ?

— Din chiar cifrele furnizate de dumneata rezultă că noi, clasa de mijloc, sîntem mai puternici decît muncitorii, observă domnul Asmunsen.

— Afirmația că noi sîntem slabi nu vă întărește nicidecum poziția în raport cu puterea plutocrației, replică Ernest. Dar nu numai atît : mai aveți puțină răbdare, încă nu am terminat cu dumneavoastră. Există și o forță mai mare decît bogăția, și este mai mare pentru că nu poate fi smulsă celor care dispun de ea. Puterea noastră, puterea proletariatului, stă în

mușchii noștri, în mîinile cu care aruncăm voturile în urnă și în degetul cu care putem apăsa pe trăgaci. Puterea aceasta nu ne-o poate răpi nimeni, de ea nu putem fi jefuiți. Este o forță elementară, forța cea mai indisolubil legată cu viața însăși, este o forță superioară bogăției și pe care bogătașii nu ne-o pot smulge.

Dar forța de care dispuneți poate fi lesne ruptă de dumneavoastră. Ea vă poate fi răpită. Chiar și în momentul de față plutocrația vă răpește o parte din această forță, iar în cele din urmă v-o va răpi cu totul. Atunci veți înceta să mai fiți clasa de mijloc. Veți coborî pînă la noi și veți deveni proletari, iar lucrul cel mai interesant este că în acel moment veți veni să măriți puterea noastră. Vă vom întîmpina ca pe niște frați și vom lupta umăr la umăr pentru cauza cea mai nobilă a umanității.

Vedeți dumneavoastră, muncitorii nu posedă nici un fel de bunuri materiale concrete care să le poată fi smulse din mîini. Acea parte din avuția națională pe care o deține clasa muncitoare este alcătuită din îmbrăcăminte și bunuri de utilitate casnică, și doar ici-colo, în cazuri foarte rare, dintr-o căsuță care să nu fie împovărată de ipoteci. Dumneavoastră însă stăpîniți o bogăție materială bine determinată — douăzeci și patru de miliarde de dolari — iar plutocrația vă va deposeda de aceste bunuri. Bineînțeles, există totodată și o foarte mare probabilitate că proletariatul o va lua înaintea plutocrației și vă va smulge el cel dintîi bogățiile. Vă dați seama în ce situație vă aflați,

domnilor ? Clasa de mijloc e un biet mieluţ slăbănog, aşezat între un leu şi un tigru. Dacă nu vă înghite unul, o va face cu siguranţă celălalt. Iar dacă plutocraţia va fi cea care vă va veni de hac, vă rog să fiţi convinşi că nimicirea plutocraţiei de către proletariat nu este decît o chestiune de timp.

Nici măcar avuţia pe care o stăpîniţi astăzi nu este un indiciu sigur al forţei dumneavoastră. Puterea pe care o deţineţi în acest moment e doar o aparenţă înşelătoare. Tocmai din pricina aceasta vă ridicaţi totuşi şi rostiţi cu glas stins chemarea la luptă : „Înapoi la felul de viaţă al străbunilor noştri !" Sînteţi conştienţi de propria dumneavoastră neputinţă. Ştiţi că puterea pe care o deţineţi nu-i decît o aparenţă înşelătoare. Şi vă voi dovedi acest lucru.

Ce putere au astăzi fermierii ? Peste cincizeci la sută dintre ei au ajuns nişte bieţi sclavi, datorită faptului că ori sînt doar arendaşi, ori sînt gîtuiţi de ipoteci. Afară de aceasta, au fost reduşi cu toţii la condiţia de sclavi prin aceea că chiar de pe acum trusturile sînt proprietare sau controlează (ceea ce este acelaşi lucru, doar cu avantaje în plus pentru ele), sînt proprietare sau controlează întregul sistem de desfacere a grînelor pe piaţă, adică magaziile, căile ferate, silozurile, cargoboturile. Mai mult decît atît, trusturile controlează piaţa. În tot acest angrenaj fermierii nu au nici un cuvînt de spus. În ceea ce priveşte puterea lor pe tărîm politic şi influenţa în diriguirea treburilor statului, despre asta voi vorbi

mai tîrziu, atunci cînd mă voi ocupa de puterea politică a întregii clase de mijloc.

Zi de zi trusturile îi împing pe fermieri la ruină, aşa cum l-au ruinat pe domnul Calvin şi pe toţi proprietarii fermelor de produse lactate. Zi de zi şi în acelaşi fel sînt ruinaţi comercianţii. Vă aduceţi aminte în ce chip trustul tutunului a reuşit ca, în numai şase luni de zile, să silească peste patru sute de debitanţi de tutun să tragă obloanele, şi asta numai la New York ? Unde-s oare aceia care au fost odinioară proprietarii terenurilor carbonifere ? Ştiţi şi fără să vă spun eu că astăzi trustul căilor ferate stăpîneşte întreaga industrie carboniferă. Nu posedă astăzi trustul *Standard Oil* * zeci de societăţi de navigaţie ? Nu controlează el oare întreaga industrie a cuprului, ca să nu mai pomenim de faptul că administrează şi un trust metalurgic, care-i pare o mică întreprindere secundară ? În noaptea asta zece mii de oraşe din Statele Unite sînt luminate de întreprinderi care aparţin ori sînt controlate de *Standard Oil*, şi în tot atîtea oraşe întregul sistem de transporturi electrificate — urbane, suburbane şi interurbane — se află în mîinile lui *Standard Oil*. Micii capitalişti care stăpîneau odinioară aceste zeci de mii de întreprinderi mărunte au dispărut. O ştiţi cu toţii. Şi asta este calea pe care mergeţi.

* *Despre trustul Standard Oil şi despre Rockefeller, care este stăpînul lui, vezi nota *** de la pagina 205.*

Micii industriaşi se găsesc într-o situaţie identică pe deplin cu aceea a fermierilor : atît unii, cît şi ceilalţi sînt împinşi cu bună-ştiinţă şi după un plan bine stabilit către o stare foarte apropiată de iobăgia feudală. Din aceeaşi pricină liberii profesionişti şi artiştii sînt astăzi şerbi întru totul — cu excepţia numelui pe care-l poartă — iar oamenii politici nu sînt altceva decît nişte simpli scutieri. Pentru ce vă trudiţi dumneavoastră zi şi noapte să-i organizaţi pe fermieri, domnule Calvin ? Pentru ce vreţi să alcătuiţi cu ei şi cu ceilalţi membri ai clasei de mijloc un nou partid politic ? Fiindcă oamenii politici din vechile partide nici nu vor să audă de ideile dumneavoastră mai mult decît învechite. Şi nu vor să aibă cu ele nici în clin, nici în mînecă, fiindcă sînt, aşa cum v-am spus, doar nişte scutieri, simpli lachei ai plutocraţiei.

Am mai spus că liberii profesionişti şi artiştii sînt şerbi. Oare ce altceva sînt ? De la mic pînă la mare, profesorii, preoţii, directorii de ziare îşi păstrează slujbele numai dacă servesc interesele plutocraţiei, iar slujba lor constă în a propovădui doar acele idei care proslăvesc plutocraţia sau, în cel mai rău caz, nu-i pot pricinui nici cel mai mic neajuns. Ori de cîte ori propagă vreo idee dăunătoare plutocraţiei, îşi pierd slujbele, iar în acest caz, dacă nu au avut cumva grijă să strîngă bani albi pentru zile negre, ajung în rîndurile proletariatului, unde ori dispar, ori devin agitatori în sînul clasei muncitoare. Şi nu trebuie să uitaţi că presa, amvonul şi universităţile sînt acelea care modelează opinia publică şi îndru-

mează gîndirea naţiunii. Cît despre artişti, sînt nevoiţi să se supună gusturilor mai mult decît josnice ale plutocraţiei.

Dar, la urma urmei, bogăţia nu constituie prin ea însăşi o forţă reală. Reprezintă doar calea către putere, iar puterea se află în mîinile guvernului. Dar cine controlează astăzi guvernul? Proletariatul, cu cei douăzeci de milioane de oameni ai săi angajaţi în muncile productive? Chiar şi dumneavoastră izbucniţi în rîs auzind o asemenea idee! Clasa de mijloc, cu cei opt milioane de membri care au o ocupaţie? Nu în mai mare măsură decît proletariatul. Atunci cine controlează guvernul? Plutocraţia, cu cei abia un sfert de milion de membri care se ocupă cu ceva. Dar nici acest sfert de milion nu controlează guvernul, deşi îl slujesc. Guvernul este controlat de vîrfurile plutocraţiei, iar aceste vîrfuri sînt alcătuite din şapte grupuri *, puţin numeroase, dar puternice. Nu uitaţi însă că astăzi aceste grupuri lucrează de fapt ca unul singur.

* *Relativ destul de devreme, adică chiar de prin 1907, se ştia că Statele Unite sînt cîrmuite de unsprezece grupuri monopoliste, dar ulterior numărul acestora a fost redus, prin contopirea a cinci grupuri de magnaţi ai căilor ferate, care au fuzionat, formînd o corporaţie unică a tuturor căilor ferate. Cele cinci grupuri contopite, dimpreună cu aliaţii lor politici şi financiari, au fost : 1) grupul James J. Hill, care controla întreaga reţea din nord-vest ; 2) grupul*

Îngăduiţi-mi să vă arăt ce putere are numai unul dintre ele, grupul căilor ferate. Are în slujba lui nu mai puţin de patruzeci de mii de avocaţi, a căror misiune este să-i împiedice pe oamenii simpli să poată afla dreptate în faţa judecăţii. Eliberează mii şi mii de permise gratuite de călătorie judecătorilor, bancherilor, directorilor de ziare, clericilor, profesorilor universitari, deputaţilor şi senatorilor din corpurile legiuitoare ale statelor şi membrilor Congresului

căilor ferate din Pennsylvania, condus din punct de vedere financiar de către Schiff şi susţinut de cîteva mari bănci din Philadelphia şi New York ; 3) grupul Harriman, care-l folosea pe Frick drept avocat şi pe Odell ca mînă dreaptă în politică şi care controla reţeaua de căi ferate din partea centrală a continentului şi reţelele de pe coasta de sud-vest şi de sud a Pacificului ; 4) familia Gould, deţinătoare a unui imens pachet de acţiuni ale companiilor de cale ferată şi 5) familiile Moore, Reid şi Leeds, cunoscute sub numele de „Clica din Rock Island". Aceşti puternici oligarhi au apărut în cadrul luptei de concurenţă, dar au trebuit în mod fatal să păşească pe făgaşul concentrării producţiei şi centralizării capitalului [1]

[1] Jack London foloseşte numele şi situaţiile reale ale unor mari capitalişti americani. Fuziunea despre care se vorbeşte în text nu a avut însă loc nici în modul şi nici la vremea arătată de scriitor.

Statelor Unite. Tot el întreţine cîte un *lobby* * la Washington şi în capitala fiecărui stat în parte ; în toate oraşele mai mari sau mai mărunte ale ţării are la dispoziţie o armată uriaşă de trepăduşi şi politicieni de mîna a şaptea, a căror misiune este să participe la întrunirile electorale şi la adunările pentru desemnarea de candidaţi, să-i influenţeze pe juraţi, să-i corupă pe judecători şi să slujească interesele grupului în toate chipurile imaginabile. **

Domnilor, m-am mărginit să schiţez forţa unuia dintre cele şapte grupuri care alcătuiesc azi vîrfurile plutocraţiei. *** Cele douăzeci şi patru de miliarde care reprezintă averea dumneavoastră nu vă aduc

* *Lobby — instituţie specific americană, al cărei rost era să mituiască, să corupă şi să intimideze pe membrii corpurilor legiuitoare, adică chiar pe oamenii presupuşi a reprezenta interesele poporului.*

* *Cu zece ani înainte de data la care Everhard a rostit aceste cuvinte,* New York Board of Trade, *organul Camerei de comerţ din New York, a publicat un raport din care cităm : „Societăţile de căi ferate controlează în chip absolut corpurile legiuitoare în majoritatea statelor federale ; ele sînt acelea care îi aleg ori îi trîntesc pe senatori, deputaţi şi guvernatori în Statele Unite, dictînd în fapt politica guvernului american“.*

*** *Rockefeller a pornit-o foarte de jos, dar a reuşit ca prin maşinaţiile cele mai viclene să pună pe picioare primul trust desăvîrşit organizat, şi anume pe*

nici de doi bani putere politică. Nu sînt, aşa cum v-am spus, decît o aparenţă înşelătoare, şi chiar această aparenţă vă va fi în curînd smulsă din mîini. Plutocraţia deţine în momentul de faţă întreaga putere. Astăzi ea este cea care dictează legile, fiindcă stăpîneşte Senatul, Camera Reprezentanţilor, tribunalele şi organele legislative ale tuturor statelor. Şi nu numai atît. În spatele legilor trebuie să existe o forţă în stare să le pună în aplicare. În zilele noastre

cel cunoscut sub numele de Standard Oil. *Nu ne putem opri să cităm cîteva pagini remarcabile din istoria acelor timpuri, pentru a arăta în ce fel nevoia de a investi capitalurile libere acumulate din profiturile trustului* Standard Oil *a dus la distrugerea unui număr uriaş de mici capitalişti şi a grăbit prăbuşirea sistemului capitalist. David Graham Phillips* [1] *a fost un scriitor radical din acea vreme, iar citatul de mai jos, care îi aparţine, e luat dintr-un număr al săptămînalului* Saturday Evening Post [2], *cu data de 4 octombrie, anul 1902 al erei creştine. Acesta este singurul exemplar din revista respectivă care s-a păstrat pînă în zilele noastre, dar după înfăţişarea şi conţinutul său se poate trage o singură concluzie, şi anume aceea că era una dintre publicaţiile periodice de mare tiraj ale vremii. Iată citatul :*

---

[1] Ziarist şi scriitor american (1867—1911) care a demascat cu vigoare moravurile putrede şi corupţia clasei dominante americane, arătînd totodată viaţa de chin a muncitorilor din S.U.A.

[2] Săptămînal american de mare tiraj, cu caracter literar şi politic, înfiinţat în 1821.

plutocraţia dictează legile, iar pentru a asigura punerea lor în aplicare, are la dispoziţie forţele poliţieneşti, armata, flota şi — în ultimă instanţă — garda civilă, care de fapt este alcătuită din mine, din dumneavoastră şi din noi toţi.

După asta nu s-a mai discutat aproape nimic, şi masa a luat repede sfîrşit. Toţi erau tăcuţi şi parcă

„Acum aproximativ zece ani cineva foarte competent şi cu multă autoritate în materie a stabilit că veniturile lui Rockefeller se cifrează la treizeci de milioane de dolari. Industria petroliferă nu-i mai oferea însă nici o posibilitate de investire remuneratorie a profiturilor sale. Şi numai în contul lui John Davison Rockefeller se vărsa lunar uriaşa sumă de două milioane de dolari. Din acest moment problema investirii profiturilor a devenit tot mai serioasă ajungînd un adevărat coşmar. Profiturile din industria petroliferă creşteau, creşteau din ce în ce mai mult, în vreme ce posibilităţile de investire remuneratorie erau limitate, chiar mai limitate decît sînt astăzi. Nu datorită unui spirit de iniţiativă foarte ascuţit şi nici din dorinţa de a obţine noi cîştiguri au început Rockefellerii să se angajeze şi în alte ramuri de afaceri în afară de petrol. S-au văzut siliţi să procedeze aşa împinşi de valul mereu mai puternic al bogăţiilor irezistibil atrase de magnetul monopolului lor. Şi-au recrutat atunci un corp permanent de funcţionari specializaţi în descoperirea şi studierea posibilităţilor de noi investiţii. Se spune că şeful acestui serviciu

descurajaţi, iar cuvintele de rămas-bun au fost rostite numai în şoaptă. S-ar fi putut spune că erau încă înspăimîntaţi de spectrul vremurilor viitoare, pe care îl avuseseră sub ochi.

— Situaţia este într-adevăr serioasă, îi spuse domnul Calvin lui Ernest. Sînt aproape întru totul de acord cu modul cum ai înfăţişat-o dumneata. Într-o

primea un salariu anual de 125.000 de dolari.

Prima incursiune a Rockefellerilor a fost făcută în domeniul căilor ferate. În 1895 au ajuns să stăpînească o cincime din reţeaua de căi ferate din întreaga ţară. Ce companii stăpînesc astăzi şi, de asemenea, ce companii au ajuns să controleze prin deţinerea majorităţii acţiunilor? Sînt stăpînii atotputernici ai tuturor liniilor de cale ferată care radiază din New York, spre nord, spre răsărit şi spre apus, cu excepţia uneia singure, în care deţin acţiuni în valoare doar de cîteva milioane. Au participaţii la principalele linii care pornesc din Chicago şi domină mai multe linii care străbat pînă la Pacific. Tocmai voturile lor îi conferă atîta putere domnului Morgan, deşi nu trebuie trecut cu vederea faptul că, în momentul de faţă, au mai multă nevoie ei de priceperea domnului Morgan decît are el de voturile Rockefellerilor, şi îmbinarea acestor două elemente constituie baza unei adevărate comunităţi de interese.

Dar numai căile ferate nu puteau absorbi îndeajuns de repede irezistibilul şuvoi de aur. În scurt timp, venitul lunar realizat de John. D. Rockefeller a crescut de la două milioane şi jumătate de dolari la patru,

singură privință am însă o altă părere, şi anume în ceea ce priveşte destinul clasei de mijloc. Vom supraviețui şi vom da peste cap trusturile.

— Şi vă veți întoarce la vechile metode ale străbunilor, îl completă Ernest.

— Fără îndoială, răspunse domnul Calvin solemn. Ştiu că asta aminteşte de sfărîmătorii de maşini şi

la cinci, la şase milioane pe lună, la şaptezeci şi cinci de milioane de dolari anual. Petrolul lampant aducea profituri fabuloase, care nu cereau nici o investiție. În afară de asta, profiturile o dată investite produceau şi ele multe milioane pe an.

Rockefellerii au început apoi să plaseze capitaluri în industria de gaz şi electricitate, de îndată ce acestea au ajuns la stadiul în care puteau oferi siguranța investițiilor. Şi iată că astăzi o mare parte dintre americani sînt siliți a-i îmbogăți pe Rockefelleri de îndată ce apune soarele, indiferent de sistemul de iluminație pe care-l folosesc. După aceea au pornit să acorde credite garantate cu ipotecă fermierilor. Se spune că acum cîțiva ani, cînd un moment de prosperitate le-a îngăduit fermierilor să scape de ipoteci, John D. Rockefeller a fost atît de mîhnit, încît a ajuns să verse lacrimi amare : opt milioane de dolari, pe care îi socotise bine plasați şi în stare să-i aducă dobînzi însemnate ani şi ani la şir, i-au bătut deodată la uşă, cerşind cu jale un nou adăpost. Această neaşteptată sporire a necazurilor, izvorîte din nevoia de a găsi sporire pentru dividendele aduse de petrolul său, ca şi

este ceva absurd. Dar în ziua de astăzi totul pare absurd din pricina uneltirilor plutocraţiei. În orice caz, însă, planurile noastre de sfărîmători de maşini sînt cel puţin practice şi realizabile, ceea ce nu se poate spune despre visul dumitale. Visul dumitale despre socialism este... cum să-ţi spun... un vis. Noi nu te putem urma.

pentru odraslele acestor dividende şi odraslele odraslelor lor, era prea mult pentru liniştea sufletească a unui om şi aşa destul de chinuit... Rockefellerii şi-au plasat atunci capitalurile în mine — de fier, de cărbuni, de cupru şi de plumb ; în alte întreprinderi industriale ; în societăţile de tramvaie ; în împrumuturi federale, de stat şi municipale ; în societăţi de navigaţie — pentru călători şi pentru mărfuri — şi în linii telegrafice ; în proprietăţi imobiliare, zgîrie-nori, locuinţe, hoteluri şi blocuri pentru birouri ; în societăţi de asigurări şi în bănci. În scurtă vreme n-a rămas literalmente nici un domeniu de activitate productivă în care să nu fi pătruns milioanele Rockefellerilor...

Banca Rockefellerilor — cunoscuta National City Bank *— este de departe cea mai mare bancă din Statele Unite. În lumea întreagă nu-i întrecută decît de Banca Angliei şi Banca Franţei. Depunerile la această bancă depăşesc în medie suma de o sută de milioane de dolari pe zi, şi ea domină piaţa creditelor la vedere, ca şi bursa din Wall Street. Dar* National City Bank *nu e singura lor bancă ; ea nu este decît banca cea mai importantă din reţeaua de bănci ale Rocke-*

— Tare bine ar fi dacă dumneavoastră, cei care aţi fost aici de faţă, aţi cunoaşte cîteva lucruri despre evoluţie şi despre legile dezvoltării societăţii, i-a spus Ernest la despărţire. Am fi atunci scutiţi de-atîtea necazuri!

fellerilor, care numără paisprezece bănci şi mari societăţi de administrare a hîrtiilor de valoare din New York, precum şi alte bănci puternice şi influente în fiece mare centru financiar al ţării.

John D. Rockefeller deţine acţiuni Standard Oil *evaluate la cursul zilei la o sumă între patru şi cinci sute de milioane de dolari. Are investite o sută de milioane de dolari în trustul oţelului*[1]*, cam tot pe atît într-o singură societate de căi ferate din vest, jumătate din suma asta într-o a doua, şi aşa mereu, şi mereu, şi mereu mai departe, pînă ce mintea refuză să mai reţină lista atîtor bogăţii. Venitul lui pe anul trecut s-a ridicat la circa o sută de milioane de dolari şi este îndoielnic dacă veniturile tuturor Rothschildzilor*[2] *adunate laolaltă ar da o sumă mai mare. Şi acest venit creşte necontenit şi în salturi."*

---

[1] Trustul oţelului a fost creat în 1901 de grupul Morgan.

[2] Dinastie de magnaţi ai finanţelor întemeiată de Meyer Amschel Rotschild (1743—1812) din Frankfurt-pe-Main. La începutul secolului trecut, fiii lui M. A. Rothschild au întemeiat case de bancă la Viena, Londra şi Paris, realizînd profituri fabuloase de pe urma împrumuturilor acordate statelor din Europa în timpul războaielor napoleoniene şi în perioada care a urmat. Ramura de la Londra a dobîndit un rol precumpănitor în lumea financiară internaţională în perioada imperialistă, iar cea franceză şi-a făurit o considerabilă putere în industrie, ambele avînd astăzi legături strînse cu cele mai de seamă grupuri monopoliste din S.U.A.

Capitolul X

VIRTEIUL

Îndată după dineul oamenilor de afaceri, cîteva evenimente de covîrşitoare importanţă se succedară rapid unul după altul, ca nişte lovituri de trăsnet. Şi astfel eu — fiinţa aceea atît de neînsemnată, care nu cunoscusem decît zilele anodine trăite într-un paşnic oraş universitar — m-am trezit deodată cuprinsă, dimpreună cu toate problemele mele personale, în marele vîrtej al unor frămîntări istorice. N-aş putea spune dacă dragostea mea pentru Ernest sau înţelegerea profundă a societăţii în care trăiam, înţelegere de el înlesnită, a făcut din mine o revoluţionară ; dar devenisem revoluţionară şi am fost cuprinsă în vîrtejul unor întîmplări pe care nici măcar nu mi le-aş fi putut închipui cu două sau trei luni mai înainte.

Criza din propria-mi existenţă a izbucnit o dată cu o serie de adînci frămîntări sociale. În primul rînd tata a fost scos de la universitate. O ! să nu credeţi că a fost pur şi simplu dat afară. I s-a cerut numai demisia, atît. Faptul în sine nu avea prea multă importanţă, şi adevărul este că tata a fost de-a dreptul mulţumit. Mulţumirea lui era cu atît mai mare, cu cît îndepărtarea de la catedră fusese grăbită de publicarea lucrării sale *Economie politică şi educaţie*, ceea

ce — după cum afirma el — nu făcea decît să probeze o dată mai mult temeinicia tezei fundamentale a lucrării. Ce altă dovadă mai grăitoare s-ar fi putut aduce pentru a demonstra că sistemul de educaţie se afla în stăpînirea clasei capitaliste ?

Numai că această dovadă n-a ajuns niciodată la cunoştinţa publicului. Nimeni n-a aflat că tata fusese silit să-şi dea demisia de la catedră. Faima lui de savant era atît de răspîndită, încît o asemenea veste, însoţită şi de temeiurile îndepărtării lui din universitate, ar fi stîrnit în toată lumea un adevărat uragan de proteste. Ziarele însă, anunţîndu-i demisia, au revărsat asupra lui o ploaie de tămîieri şi laude, felicitîndu-l pentru minunata idee de a părăsi corvoada prelegerilor spre a-şi consacra tot timpul cercetărilor ştiinţifice.

La început tata a rîs. Pe urmă l-a cuprins mînia, o mînie care parcă îi dădea vigoare. Apoi a venit suprimarea cărţii lui. Întreaga operaţie a fost pusă la cale în taină, o taină atît de bine păstrată, încît la început nici nu ne-am dat seama. Apariţia cărţii stîrnise imediat vîlvă în toată ţara. Tata a fost în chip politicos scuturat de presa capitalistă, care lăsa să se înţeleagă că e cît se poate de regretabil că un mare om de ştiinţă şi-a părăsit specialitatea pentru a se aventura în probleme de sociologie, unde nu se pricepea şi unde prin urmare se împotmolise de la bun început. Comentariile de acest fel au durat cam o săptămînă, vreme în care tata făcea haz afirmînd că lucrarea lui pusese degetul pe o foarte dureroasă rană

a sistemului capitalist. Apoi, dintr-o dată, ziarele şi revistele n-au mai scris nici măcar un singur cuvînt despre carte. În acelaşi timp şi cu aceeaşi rapiditate, cartea a dispărut din librării şi din biblioteci. Era cu neputinţă să mai găseşti undeva vreun exemplar. Tata a scris editorilor, dar a fost informat că în urma unui accident zaţul fusese în întregime distrus. A urmat apoi o corespondenţă foarte jenantă, pînă cînd, văzîndu-se în cele din urmă strînşi cu uşa, editorii i-au declarat că nu pot întrevedea nici un fel de posibilitate pentru tipărirea unei noi ediţii, dar că sînt oricînd dispuşi să renunţe la drepturile lor asupra lucrării.

— Numai că în toată ţara n-o să mai găsiţi nici o editură dispusă să vă accepte lucrarea, i-a spus Ernest. Iar dacă aş fi în locul dumneavoastră, mi-aş căuta în cea mai mare grabă un refugiu. Cele întîmplate nu reprezintă decît un modest eşantion din ceea ce înseamnă Călcîiul de fier.

Dar tata era om de ştiinţă din creştet şi pînă-n tălpi. Se ferea cu cea mai mare grijă de concluziile pripite. Pentru el o experienţă nu merita acest nume dacă nu era dusă pînă la capăt în cele mai mici amănunte. Asta este pricina pentru care a pornit să bată la uşile tuturor editurilor. Toţi s-au scuzat îndelung, dar nimeni n-a vrut să-i mai tipărească lucrarea.

După ce tata s-a convins că marea lui carte fusese într-adevăr suprimată, a încercat să scrie despre asta în ziare ; nimeni însă nu i-a luat în consideraţie notele ori articolele. În cadrul unui miting socialist, la care asistau şi numeroşi ziarişti, tata a mai făcut o încer-

care. A luat cuvîntul şi a arătat pe larg în ce fel îi fusese suprimată cartea. A doua zi, cînd a cercetat ziarele, a izbucnit în rîs, dar îndată după asta l-a cuprins mînia, o mînie atît de cumplită, încît, departe de a-i da vigoare, îi sleia puterile. Ziarele nu pomeneau nici un cuvînt despre carte, în schimb însă îi răstălmăceau fără ruşine spusele. Scoteau din context cuvinte şi fraze întregi, transformînd afirmaţiile lui moderate şi bine chibzuite într-un discurs de anarhism incendiar. Şi treaba era făcută cu multă pricepere. Ţin minte un exemplu. Tata vorbise despre „revoluţie socială". Reporterul însă nu făcuse decît să omită cuvîntul „social", iar fraza, astfel ciuntită, fu trîmbiţată în toată ţara de o telegramă a agenţiei *Associated Press* [1], şi de pretutindeni se înălţă un strigăt de alarmă. Tata fu stigmatizat drept anarhist şi nihilist, iar într-o caricatură larg răspîndită, ca la comandă, îl înfăţişară fluturînd un drapel roşu şi mergînd în fruntea unei cohorte de arătări cu părul vîlvoi şi priviri sălbatice, fiecare din aceste spectre purtînd în mînă torţe aprinse, pumnale şi bombe.

Porniră apoi împotriva lui o acerbă campanie de presă, iar în articole de fond lungi şi pline de insulte vorbiră despre el ca despre un anarhist periculos, făcînd aluzie la un deranjament mintal căruia i-ar fi căzut victimă. Atitudinea aceasta a presei capitaliste, spunea Ernest, nu avea în sine nimic nou. În mod obişnuit, ne arăta el, capitaliştii trimiteau la mitingurile socialiste reporteri, al căror unic rol era acela

[1] Agenţie de presă din S.U.A., înfiinţată în 1848.

de a răstălmăci şi falsifica tot ce se discuta acolo, cu scopul de a înspăimînta clasa de mijloc şi a o îndepărta astfel de ideea unei alianţe cu proletariatul. Din ce în ce mai insistent, Ernest îl sfătuia pe tata să se retragă din luptă şi să se pună la adăpost.

Presa socialistă din toată ţara se angajă totuşi în luptă, şi toţi membrii clasei muncitoare care obişnuiau să citească aflaseră despre suprimarea cărţii. Dar vestea nu depăşise rîndurile clasei muncitoare. Nu după multă vreme, *Appeal to Reason*, o mare editură socialistă, a luat legătura cu tata şi a hotărît publicarea unei noi ediţii a lucrării. Tata era într-al nouălea cer, dar Ernest fu cuprins de îngrijorare.

— Vă atrag atenţia că mai avem un pas şi trecem în plin necunoscut, obişnuia el să spună adesea. O mulţime de lucruri importante, dar ascunse, se petrec în jurul nostru. Le putem doar intui. N-avem cum ne da seama ce anume sînt, dar înţelegem că ele există. Întregul eşafodaj al societăţii se cutremură din pricina lor. Nu-mi cereţi să vă spun despre ce este vorba. Nici eu nu ştiu. Dar din toate aceste frămîntări petrecute în sînul societăţii va naşte ceva, un anumit lucru este pe cale de a se cristaliza. Suprimarea cărţii este un semn care indică precipitarea evenimentelor. Cîte cărţi au fost pînă acum scoase din circulaţie ? Habar nu avem. Neştiinţa noastră este completă şi nu avem cum ne informa. De data asta pregătiţi-vă să asistaţi la suprimarea presei socialiste şi a caselor de editură socialiste. Mi-e teamă că se apropie cu paşi repezi. Au să ne bage căluşul în gură.

Ernest urmărea pulsul evenimentelor mai îndeaproape decît ceilalţi socialişti. Peste două zile a avut loc prima lovitură. *Appeal to Reason* era o publicaţie săptămînală larg răspîndită în rîndurile proletariatului, al cărei tiraj obişnuit se ridica la şapte sute cincizeci de mii de exemplare[1]. De asemenea, scotea deseori ediţii speciale, care atingeau tiraje variind între două şi cinci milioane de exemplare, aceste uriaşe tiraje fiind finanţate şi difuzate în întregime de mica armată voluntară a muncitorilor strînşi în jurul revistei. Prima lovitură a fost îndreptată împotriva ediţiilor speciale, şi a fost o lovitură nimicitoare. Printr-o hotărîre arbitrară a Ministerului Poştelor s-a stabilit că respectivele ediţii speciale nu se încadrau în tirajul normal al revistei şi ca atare li s-a refuzat dreptul de a folosi serviciile poştei.

La o săptămînă după asta, Ministerul Poştelor a hotărît că, întrucît *Appeal to Reason* era o publicaţie subversivă, serviciile poştale nu vor mai distribui nici un singur exemplar al revistei. Acest lucru însemna o cumplită lovitură dată propagandei socialiste. Revista se afla într-o situaţie deznădăjduită, şi atunci a încercat să trimită abonaţilor exemplarele respective prin intermediul societăţilor de cale ferată, dar şi acestea au refuzat. În felul acesta *Appeal to Reason* a fost scoasă din luptă. Dar nu cu totul. Conducătorii

---

[1] *Apel la raţiune*, una dintre cele mai de seamă publicaţii muncitoreşti americane de la începutul secolului nostru. În septembrie 1912, cînd acest săptămînal a anunţat că a ajuns la un tiraj de aproape un milion de exemplare, Lenin a scris în Pravda un articol special, intitulat *Succesele muncitorilor americani*.

ei au încercat să continue activitatea măcar pe tărîm editorial. În acel moment aveau la legătorie douăzeci de mii de exemplare din lucrarea tatei, iar sub tipar şi mai multe. Dar iată că deodată, fără nici un fel de semn prevestitor, într-o noapte apare o liotă de necunoscuţi, care, fluturînd în vînt un drapel american şi cîntînd cîntece patriotarde, dau foc marii tipografii a revistei şi o distrug pînă în temelii.

Oraşul Girard din statul Kansas, unde s-au petrecut aceste evenimente, era un colţ de lume foarte paşnic şi liniştit, în care nu avuseseră niciodată loc conflicte de muncă. *Appeal to Reason* plătea muncitorilor salariile stabilite de sindicate şi de fapt devenise întreprinderea cea mai de seamă din localitate, unde găseau de lucru sute de femei şi bărbaţi. Prin urmare nu din locuitori ai oraşului Girard fusese alcătuită liota de vandali incendiatori. Hoarda aceea ieşise parcă din pămînt, iar după cîte se vedea, de îndată ce-şi împlinise misiunea, intrase din nou în pămînt. Ernest atribuia acestui eveniment semnificaţii dintre cele mai sumbre.

— Înseamnă că în Statele Unite se organizează acum sutele negre *, ne spunea el. Şi acesta e doar

* *Sutele negre erau bande reacţionare organizate de putredul regim autocrat în timpul revoluţiei ruse. Acestea atacau grupurile de revoluţionari şi, de asemenea, atunci cînd socoteau momentul potrivit, devastau şi incendiau, cu scopul de a furniza autocraţiei ţariste un pretext pentru folosirea trupelor de cazaci.*

începutul. De-abia de-acum încolo va veni greul. Acţiunile Călcîiului de fier vor deveni mereu mai brutale.

Aşa a fost desfiinţată cartea tatei. Şi de-atunci, zi de zi, am avut tot mai mult de-a face cu sutele negre. În fiecare săptămînă alte şi alte publicaţii socialiste erau refuzate de poştă, şi nu în puţine rînduri sutele negre au distrus tipografiile socialiste. Bineînţeles că ziarele din toată ţara au sărit în sprijinul cercurilor care diriguiau politica reacţionară a clasei stăpînitoare, şi astfel presa socialistă a fost defăimată şi împroşcată cu noroi, în vreme ce sutele negre erau înfăţişate ca purtătoare ale adevăratului patriotism şi singurele în stare să salveze societatea. Acestor falsificări grosolane li se dădea totuşi un aspect atît de convingător, încît chiar slujitori ai altarului care-şi păstrau întreaga bună-credinţă înălţau rugăciuni în sprijinul sutelor negre, deplîngînd în acelaşi timp faptul că folosirea violenţei devenise indispensabilă.

Istoria înainta cu paşi gigantici. Alegerile din toamnă se apropiau, şi Ernest fu ales candidat al partidului socialist pentru Camera Reprezentanţilor. Şansele sale de a fi ales erau dintre cele mai favorabile. Greva muncitorilor de la tramvaie din San Francisco fusese zdrobită, iar la puţină vreme după aceea şi greva cărăuşilor avusese aceeaşi soartă. Aceste două înfrîngeri avură urmări dintre cele mai grave pentru organizaţiile muncitoreşti. Federaţia muncitorilor portuari, dimpreună cu aliaţii ei din ramura construcţiilor, îi

susţinuse pe cărăuşi, dar întreaga acţiune muncitorească se prăbuşise, cunoscînd un sfîrşit lipsit de glorie. Fusese o luptă sîngeroasă. Cu bastoanele lor de cauciuc, poliţiştii spărseseră sute şi sute de capete, iar lista morţilor crescuse simţitor datorită unei mitraliere, care deschisese foc asupra muncitorilor de pe acoperişul grajdurilor societăţii de expediţii Marsden.

Este deci uşor de înţeles din ce pricină oamenii erau mînioşi şi dornici de răzbunare. Se arătau setoşi de sînge şi luptau să-şi ia revanşa. Învinşi pe propriul lor teren de luptă, erau gata acum să se răfuiască pe tărîmul acţiunii politice. Sindicatele lor rămăseseră încă în fiinţă, şi asta le mărea forţa cu care aveau să se angajeze în lupta politică ce se pregătea. Şansele de succes ale lui Ernest deveneau din ce în ce mai mari. În fiece zi alte şi alte sindicate se angajau să-i sprijine pe socialişti în alegeri, pînă cînd într-o bună zi Ernest chiar făcu haz aflînd că şi sindicatul lucrătorilor de la pompele funebre se angajase în luptă. Voinţa de luptă a muncitorilor se oţelise. În vreme ce luau parte cu entuziasm indescriptibil la întrunirile socialiste, arătau limpede că nu se mai lasă păcăliţi de şiretlicurile ieftine ale politicienilor partidelor burgheze. Purtătorii de cuvînt ai vechilor partide erau de obicei siliţi să vorbească în faţa unor săli pe jumătate goale, cu toate că din cînd în cînd se mai trezeau şi cu săli pline, care însă îi tratau cu atîta ostilitate, încît nu o singură dată fuseseră nevoiţi să ceară ajutorul poliţiei.

Istoria înainta cu paşi gigantici. Aerul parcă vibra din pricina evenimentelor care izbucneau în ritm năvalnic, ori erau gata să izbucnească. Ţara se afla în preajma unor vremuri de grea cumpănă *, urmare a anilor de belşug, în cursul cărora dificultăţile întîmpinate în desfacerea prisosurilor de mărfuri pe pieţele străine deveniseră uriaşe. Fabricile reduseseră orele de lucru ; numeroase mari întreprinderi încetaseră producţia, în aşteptarea vremii cînd surplusurile aflate în depozite aveau să fie plasate ; salariile erau mereu reduse.

Încă o mare grevă fusese zdrobită : aceea a mecanicilor. Două sute de mii de mecanici, dimpreună cu cei cinci sute de mii de tovarăşi ai lor din întreprinderile metalurgice, care li se alăturaseră, fuseseră înfrînţi în cursul celei mai sîngeroase greve care zguduise vreodată Statele Unite. Adevărate bătălii avuseseră loc între grevişti şi micile detaşamente de spărgători de grevă ** înarmaţi, organizate de aso-

* *Sub regimul capitalist asemenea perioade de criză erau pe atît de inevitabile, pe cît de absurde. Belşugul aducea totdeauna după sine nenorociri. Acest lucru se datora bineînţeles profiturilor uriaşe acumulate de capitalişti şi care nu puteau fi consumate, creînd astfel o supraproducţie de mărfuri.*

** Spărgătorii de grevă — *aceştia erau în ceea ce priveşte menirea şi rolul pur practic, ca şi în toate privinţele, cu excepţia numelui pe care-l purtau, ar-*

ciaţiile patronale ; sutele negre au apărut în acest timp într-un mare număr de localităţi foarte depărtate între ele şi au distrus cantităţi uriaşe de bunuri materiale ; în cele din urmă, o sută de mii de soldaţi din armata permanentă a Statelor Unite au fost aruncaţi în luptă pentru a duce la un sinistru sfîrşit întreaga poveste. Un număr însemnat dintre conducătorii muncitorilor au fost executaţi ; mulţi alţii condamnaţi la închisoare, în vreme ce mii şi mii dintre greviştii de rînd au fost

mata particulară a capitaliştilor. Organizaţi cu grijă şi bine înarmaţi, erau ţinuţi totdeauna în stare de alarmă, pentru a putea fi transportaţi cu trenuri speciale în orice punct al ţării unde muncitorii declarau grevă sau erau aruncaţi pe drumuri de către capitalişti, cînd aceştia închideau porţile fabricilor. Numai asemenea vremuri stranii au putut da naştere unor figuri cum a fost aceea a lui Farley, un vestit comandant de spărgători de grevă, care, în 1906, a străbătut cu trenuri speciale Statele Unite de la un ocean la celălalt, pornind din New York şi ajungînd la San Francisco, dimpreună cu o armată de două mii cinci sute de oameni complet înarmaţi şi echipaţi, cu unicul scop de a sparge greva muncitorilor de la tramvaie din San Francisco. Un astfel de act reprezenta o violare flagrantă a legilor ţării. Faptul că o asemenea crimă, ca şi mii de alte crime similare, rămînea nepedepsită dovedeşte în ce măsură justiţia devenise o simplă unealtă servilă, la dispoziţia plutocraţiei.

mînaţi cu turma în aşa-numitele „ţarcuri de vite“ * şi lăsaţi la bunul-plac al brutelor în uniformă.

Venise acum vremea ca oamenii de rînd să plătească pentru anii de belşug. Piaţa era supraîncărcată de mărfuri ; preţurile scădeau vertiginos ; dar bineînţeles că în crahul general preţul muncii se prăbuşise primul. Ţara era zguduită de conflictele din industrie. Peste tot muncitorii declarau grevă, iar acolo unde nu recurgeau ei la greve, capitaliştii îi concediau pe capete. Ziarele erau pline de relatările unor ciocniri din ce în ce mai violente şi mai sîngeroase. Peste tot intervenea mîna criminală a sutelor negre. Vandalismul, incendierile şi distrugerile sălbatice de bunuri erau opera lor neîntreruptă şi pe care se pricepeau de minune s-o ducă la îndeplinire. Întreaga armată permanentă intrase în acţiune, ca urmare a crimelor făptuite de sutele negre **. Toate oraşele ţării fuseseră

* Ţarcuri de vite — *cu prilejul unei greve a minerilor din Idaho, care a avut loc către sfîrşitul secolului al XIX-lea, s-a întîmplat ca mare parte dintre grevişti să fie închişi de armată într-un ţarc de vite. Atît metoda, cît şi expresia au rămas în uz şi în secolul al XX-lea.*

** *Numai numele lor a fost importat din Rusia, nu şi ideea. Sutele negre reprezentau o formă de organizare superioară a agenţilor secreţi ai capitaliştilor, iar necesitatea lor s-a ivit în cursul luptelor de clasă din veacul al XIX-lea. În această privinţă nu încape nici o îndoială. Acest adevăr este confirmat de o autoritate*

transformate în tabere militare, iar muncitorii erau împuşcaţi în plină stradă, ca nişte cîini. Din uriaşa armată a şomerilor se recrutau detaşamentele de spărgători de grevă, iar atunci cînd aceste detaşamente erau zdrobite de sindicate, armata intervenea fără greş împotriva muncitorilor organizaţi, pe care-i nimicea. Apoi interveni şi garda civilă. Pînă în acel moment nu fusese nevoie să se recurgă la legea secretă a gărzilor civile. Erau folosite doar formaţiunile regulate ale gărzii civile, dar folosite pe scara cea mai largă, şi chiar în aceste momente de cumplită teroare guvernul mări efectivele armatei cu încă o sută de mii de oameni.

Niciodată pînă atunci muncitorii nu avuseseră de făcut faţă unui astfel de asalt general. Marii capita-

nu mai puţin calificată decît aceea a lui Carrol D. Wright, fost cîndva ministrul muncii al Statelor Unite. În cartea sa, intitulată Luptele muncitoreşti, *se pot citi următoarele : „În cursul unora dintre marile greve de importanţă istorică, patronii înşişi au pus la cale acte de violenţă". Tot din cartea sa mai reiese că uneori fabricanţii s-au străduit să provoace greve numai şi numai pentru a putea scăpa de prisosul de mărfuri ; că patronii au incendiat de multe ori vagoanele de marfă, în cursul grevelor de la căile ferate, cu scopul de a mări haosul. Sutele negre s-au format prin organizarea acestor agenţi secreţi ai capitaliştilor ; tot ei s-au transformat mai tîrziu în acea teribilă armă a oligarhiei — agenţii provocatori.*

lişti stăpînitori în industrie, adică oligarhia, îşi aruncau pentru prima oară întreaga lor forţă în breşa deschisă de asociaţiile patronale angajate în luptă. Aceste asociaţii erau de fapt în mîinile clasei de mijloc, şi în momentul respectiv, silite de criză şi ajutate de regii neîncoronaţi ai industriei, dăduseră organizaţiilor muncitoreşti o lovitură grea, supunîndu-le unei înfrîngeri decisive. Alianţa victorioasă era o alianţă atotputernică, dar o alianţă încheiată între lup şi miel, aşa cum foarte curînd aveau s-o afle şi clasele de mijloc.

Clasa muncitoare rămînea încordată şi dornică de luptă, dar fusese zdrobită. Înfrîngerea ei însă nu pusese capăt crizei. Băncile, care constituiau ele însele unul din elementele cele mai puternice ale oligarhiei, începuseră să-şi retragă creditele, iar Wall Street-ul * transformase bursa de valori într-un fel de prăpastie fără fund în care dispăreau toate valorile din ţară, fiind reduse aproape la zero. Iar peste acest cumplit dezastru, deasupra acestui nesfîrşit cîmp de ruine, se înălţa silueta oligarhiei în curs de formare, netulburată, nepăsătoare şi sigură de sine. Calmul şi siguranţa ei erau înspăimîntătoare. Pentru a-şi îndeplini planu-

* Wall Street — *numele vine de la o stradă din vechiul New York pe care se afla sediul bursei şi unde, datorită haosului economic ce domnea pe atunci, era cu putinţă ca toate avuţiile ţării să fie traficate pe sub mînă.*

rile nu folosea doar covîrşitoarea ei putere, ci şi întreaga forţă a tezaurului Statelor Unite.

Regii neîncoronaţi ai industriei se întoarseră acum împotriva claselor de mijloc. Asociaţiile patronale, care-i ajutaseră pe regii industriei să sfîşie şi să sfărîme clasa muncitoare, se vedeau acum sfîşiate şi strivite de înşişi aliaţii lor de odinioară. În mijlocul acestei prăbuşiri generale a claselor de mijloc, a micilor comercianţi şi fabricanţi, trusturile singure rămîneau ferme pe poziţie. Dar de fapt nu acesta este adevărul : trusturile nu se mulţumeau să rămînă ferm pe vechile poziţii. Acţionau. Semănau vînt, mereu vînt şi numai vînt, căci doar ele ştiau cum se culege furtuna şi cum se pot scoate chiar şi de aici profituri. Şi încă ce profituri ! Profituri uriaşe ! Îndeajuns de puternici pentru a ţine piept furtunii, pe care în cea mai mare măsură ei înşişi o dezlănţuiseră, se întorceau acum şi jefuiau epavele care pluteau de jur împrejurul lor. Acţiunile scăzuseră la preţuri de nimic, inimaginabil de reduse, iar trusturile îşi umflară nemăsurat portofoliile şi chiar îşi extinseră întreprinderile în multe domenii noi, şi toate acestea pe socoteala clasei de mijloc.

Şi astfel, în vara anului 1912, clasa de mijloc fu virtualmente lichidată. Chiar şi Ernest fu surprins de repeziciunea cu care se încheiase acest proces. Clătină din cap cu îngrijorare, şi din acel moment părăsi orice iluzie în legătură cu alegerile din toamnă.

— Nu mai are nici un rost, ne spuse el. Sîntem înfrînţi. Călcîiul de fier e atotstăpînitor. Nădăjduisem într-o victorie paşnică, repurtată în faţa urnelor. M-am înşelat, iar Wickson a avut dreptate. Ni se va smulge şi bruma de libertăţi ce ne-au mai rămas ; Călcîiul de fier va călca peste grumajii noştri ; nu mai există nici o altă ieşire în afara unei revoluţii sîngeroase a clasei muncitoare. Fără îndoială că vom învinge, dar mă cutremur cînd mă gîndesc la preţul victoriei.

Din acel moment Ernest a crezut numai în revoluţie, iar în această privinţă mergea cu mult înaintea propriului său partid. Tovarăşii din partidul socialist nu puteau fi de acord cu el. Continuau încă să susţină că victoria putea fi cîştigată în cadrul alegerilor. Nu din pricină că ar fi fost descurajaţi şi încă nu şi-ar fi revenit de pe urma înfrîngerii, căci erau oameni prea hotărîţi şi prea îndrăzneţi pentru un asemenea lucru. Erau pur şi simplu neîncrezători. Ernest nu izbutise încă să le arate limpede primejdia pe care o reprezenta oligarhia. Reuşea să-i pună cîte puţin pe gînduri, dar oamenii aceştia erau prea siguri de puterea lor. În felul cum înţelegeau ei teoretic evoluţia societăţii nu exista loc pentru oligarhie şi deci nu credeau că poate exista un asemenea lucru.

— O să te alegem în Camera Reprezentanţilor, şi atunci totul se va îndrepta, îi spuseră ei lui Ernest la una dintre şedinţele noastre secrete.

— Dar cînd mă vor azvîrli afară din Cameră — răspunse Ernest foarte calm — cînd mă vor pune la zid şi-mi vor zbura creierii, atunci ce-o să mai faceţi ?

— Ne vom ridica la luptă cu întreaga noastră putere, răspunseră cu toţii în cor.

— Atunci vă veţi bălăci în propriul vostru sînge, răspunse el. Cunosc cîntecul ; l-am mai auzit cîndva cîntat de clasa de mijloc, şi oare unde-i acum şi ce s-a ales din puterea ei ?

Capitolul XI

MAREA AVENTURĂ

Domnul Wickson nici nu l-a invitat pe tata, nici n-a trimis după el. S-au întîlnit întîmplător pe bordul feribotului, în drum spre San Francisco, aşa încît avertismentul pe care i l-a dat nu era premeditat, iar dacă nu s-ar fi întîlnit întîmplător, domnul Wickson nu l-ar fi avertizat pe tata niciodată. În orice caz, rezultatul ar fi fost acelaşi. Tata se trăgea din vechea spiţă viguroasă a celor de pe *Mayflower* *, iar sîngele apă nu se face.

— Ernest a avut dreptate, îmi spuse el de îndată ce se întoarse acasă. Băiatul ăsta este extraordinar, şi prefer să fii soţia lui mai curînd decît a lui Rockefeller însuşi, ori a regelui Angliei.

* *Unul din primele vase care, după descoperirea lumii noi, au adus colonişti în America* [1]. *Vreme îndelungată descendenţii acestor străvechi colonişti s-au fălit cu spiţa neamului lor. Cu timpul, însă, încrucişîndu-se cu alte familii din Statele Unite ale Americii, sîngele coloniştilor de pe* Mayflower *a ajuns să curgă în vinele tuturor locuitorilor ţării.*

[1] Coloniştii veniţi cu vasul *Mayflower* au întemeiat în decembrie 1620 cea dintîi aşezare din Noua Anglie, oraşul New Plymouth.

— Ce s-a întîmplat ? întrebai eu speriată.

— Oligarhia se pregăteşte să ne calce peste grumaz, şi peste grumazul meu şi peste al tău. Wickson aproape că mi-a spus-o deschis. De altminteri, dacă ţii seama că face parte din oligarhie, trebuie să recunoşti că s-a purtat foarte omeneşte. Mi-a propus să mă reintegreze la universitate. Ei, de asta ce mai spui ? Unul ca el, un ticălos care adună gologani, are puterea să hotărască dacă eu merit sau nu să ocup o catedră universitară ! Dar mi-a făcut oferte şi mai ispititoare : mi-a oferit postul de preşedinte al unui mare institut de ştiinţe fizico-matematice pe care au de gînd să-l înfiinţeze. După cît se vede, oligarhia e silită să-şi folosească în vreun fel prisosul de capital. Mi-a vorbit direct : „Vă mai aduceţi aminte ce i-am spus socialistului aceluia, logodnicului fiicei dumneavoastră ? I-am spus că vom călca peste grumajii clasei muncitoare. Şi chiar aşa o să facem. În ceea ce vă priveşte, trebuie să ştiţi că am pentru dumneavoastră, ca om de ştiinţă, o consideraţie deosebită ; dar dacă înţelegeţi să vă legaţi soarta de cea a clasei muncitoare, atunci aveţi grijă şi păziţi-vă grumazul, atîta vreau să vă spun !" După care mi-a întors spatele şi şi-a văzut de treabă.

— Înseamnă că va trebui să ne căsătorim mult mai repede decît aţi socotit dumneavoastră, ne-a spus Ernest cînd i-am povestit ce i se întîmplase tatei.

Atunci n-am înţeles ce vrea să spună, dar foarte curînd aveam să înţeleg totul. Era cam în vremea cînd se distribuiau dividendele trimestriale la Ţesă-

toriile Sierra, sau, mai bine zis, ar fi trebuit să se distribuie, fiindcă tata nu şi-a primit drepturile. După ce a aşteptat cîteva zile, a înaintat o notă secretarului. Fără nici o întîrziere i s-a răspuns că în registrele întreprinderii tata nu figurează ca deţinător de acţiuni şi că administraţia ar dori lămuriri suplimentare în această privinţă.

— Lasă, că-i dau toate explicaţiile şi-l pun eu la punct pe domnişorul ăsta ! zise tata şi plecă imediat la bancă, să ridice din seful său pachetele de acţiuni.

— Ernest este un om cu totul excepţional, îmi spuse el la întoarcere, în vreme ce îl ajutam să-şi scoată pardesiul. Îţi spun încă o dată, draga mea, că Ernest ăsta al tău e un om într-adevăr excepţional ! Mă învăţasem ca, de cîte ori îl auzeam vorbind în felul acesta despre Ernest, să mă aştept la o mare nenorocire.

— Mi-au şi călcat pe grumaz, explică tata mai departe. N-am mai găsit nici o acţiune. Seful era gol. Va trebui să vă căsătoriţi cît mai repede cu putinţă.

Bătrînul rămînea totuşi credincios metodelor lui de cercetare ştiinţifică. A dat în judecată Ţesătoriile Sierra, dar n-a putut convinge curtea să-l oblige pe pîrît să înfăţişeze registrele. Nu el, ci Ţesătoriile Sierra dădeau ordine judecătorilor, şi în aceasta stătea cheia întregii probleme. Legea însăşi îi călca în picioare drepturile şi apăra tîlhăria cea mai neruşinată.

Acum, cînd privesc în urmă, amintirea felului în care tata a fost redus la tăcere aproape mă face să rîd. Din întîmplare s-a întîlnit cu Wickson pe stradă,

la San Francisco, şi i-a spus de la obraz că nu-i decît un pungaş ordinar. Imediat a fost arestat pentru tentativă de lovire şi înaintat tribunalului de urgenţă, care l-a condamnat la amendă, iar în faţa instanţei bietul tata a trebuit să-şi ia angajamentul că pe viitor va fi un om paşnic. Toată istoria era atît de ridicolă, încît, de îndată ce s-a întors acasă, nu s-a putut opri să nu facă haz. Dar ce furtună s-a stîrnit în presa locală ! Pe tonul cel mai serios cu putinţă se vorbea despre morbul violenţei şi de felul cum sînt infectaţi cu acest morb toţi cei ce se apropie de socialism ; iar pornind de aici, iată-l pe tata, în ciuda lungii lui vieţi paşnice, promovat la gradul de exemplu strălucit al felului cum se manifestă morbul violenţei. De asemenea, s-au găsit cîteva ziare care să afirme că facultăţile mintale ale tatei ar fi slăbit în urma prea îndelungatelor eforturi pe tărîmul cercetărilor ştiinţifice şi deci să sugereze, pline de solicitudine, internarea bolnavului într-un sanatoriu de boli mintale. Şi toate acestea nu erau doar vorbărie goală, ci reprezentau o primejdie iminentă. Numai că tata era suficient de înţelept ca s-o presimtă. Avusese sub ochi şi pilda episcopului, din care ar fi putut învăţa multe, şi într-adevăr învăţase. N-a mai protestat în nici un fel împotriva noianului de nedreptăţi şi jigniri la care a fost supus, şi prin asta sînt sigură că a încurcat în bună măsură planurile duşmanilor.

După aceea a urmat povestea cu casa — casa noastră. A fost scoasă în vînzare pe baza unui act de ipotecă, şi prin urmare a trebuit să ne părăsim lo-

cuința. Bineînțeles că în realitate nu exista nici o ipotecă și că niciodată nu ipotecasem casa. Terenul fusese cumpărat liber de orice sarcini și casa o plătisem imediat ce se terminase construcția, iar asupra lor nu constituisem nici o ipotecă. Și, cu toate astea, exista un act de ipotecă, semnat și autentificat, dimpreună cu un codicil, în care erau înregistrate și plătite dobînzile anuale aferente pe cîțiva ani la rînd. Tata s-a abținut de la orice protest. Așa cum fusese jefuit de bani, se vedea acum jefuit și de casă. De plîns n-avea cui se plînge. Întregul mecanism al societății se afla în mîinile celor care hotărîseră să-l distrugă pe tata. Era un temperament de filozof, așa încît nici măcar nu s-a supărat.

— După cît se vede, mi-e scris să fiu zdrobit, îmi zise el, dar asta nu înseamnă că nu mă voi strădui să ies din încercarea asta cît mai puțin vătămat. Sărmanele mele oase bătrîne sînt destul de firave, și acum am învățat lecția. Martor mi-e Dumnezeu că nu doresc de fel să-mi închei zilele într-un ospiciu de nebuni.

Asta îmi aduce aminte de episcopul Morehouse, despre care n-am mai pomenit de multă vreme. Dar mai întîi îngăduiți-mi să vă vorbesc despre căsătoria mea. În noianul evenimentelor, căsătoria mea își pierde cu totul importanța, așa încît doar vă voi pomeni despre ea.

— Prin urmare o să devenim adevărați proletari, îmi spuse tata în clipa cînd ne văzurăm alungați din casă. Deseori l-am invidiat pe tînărul tău prieten pentru faptul că el cunoaște atît de bine proletariatul. De-

acum încolo va trebui să iau aminte şi să învăţ şi eu să-l cunosc.

Probabil că dragostea de aventură era încă puternică în sufletul tatei, căci privea catastrofa noastră ca pe o simplă aventură, fără să se înfurie şi fără să se amărască. Avea un suflet prea curat şi o minte prea înţeleaptă ca să nutrească gînduri de răzbunare, iar, pe de altă parte, trăia prea mult în lumea ideilor ca să regrete cu adevărat confortul material pe care eram siliţi să-l părăsim. Şi astfel, cînd ne-am mutat la San Francisco, ocupînd patru camere sărăcăcioase situate în cartierele mizere de la sud de Market Street, tata a primit această aventură cu entuziasmul şi bucuria unui copil, combinate cu limpezimea de gîndire şi puterea de generalizare ale unei minţi excepţionale. Într-adevăr, gîndirea lui nu se oprea niciodată în forme închistate şi niciodată nu-şi însuşise un fals sens al valorilor. Valorile convenţionale şi dinainte stabilite n-aveau pentru el nici o însemnătate, singurele pe care le recunoştea fiind datele ştiinţelor matematice şi fizice. Pe scurt, tata era un om mare şi avea mintea şi sufletul pe care numai oamenii mari le pot avea. În anumite privinţe îl depăşea chiar pe Ernest, cel mai mare om întîlnit de mine vreodată.

Chiar şi eu găseam o anumită uşurare în schimbarea felului nostru de trai. Cel puţin scăpam de ostracizarea din ce în ce mai aspră, organizată împotriva noastră în oraşul universitar încă de cînd ne atrăsesem duşmănia oligarhiei în curs de formare. Şi pentru mine schimbarea aceasta însemna aventură, ba

chiar cea mai mare dintre toate — aventura dragostei. Cotitura produsă în soarta noastră grăbise căsătoria mea cu Ernest, şi ca soţie a lui m-am mutat în cele patru camere de pe Pell Street, în cartierele mizere ale oraşului San Francisco.

Din toate astea un singur lucru rămîne : l-am făcut fericit pe Ernest. Am intervenit în zbuciumata lui viaţă nu ca o nouă stihie venită să-l tulbure şi mai adînc, ci ca o fiinţă menită să-i aducă odihna şi pacea. Eu eram limanul unde-şi găsea liniştea, şi asta a fost răsplata dragostei mele, ca şi semnul neîndoielnic că mi-am împlinit menirea. Să aduc uitarea sau lumina bucuriei în sărmanii săi ochi obosiţi, cu ce altă fericire mai caldă m-ar fi putut oare binecuvînta Firea ?

Dragii lui ochi obosiţi ! Muncea aşa cum puţini oameni au muncit vreodată, şi toată viaţa lui s-a străduit pentru binele celorlalţi. Acest singur fapt îi dovedeşte măreţia. Iubea oamenii şi ştia să-şi îndrăgească iubita. Omul acesta, întruchipare a spiritului de luptă, cu trup de gladiator şi îndrăzneală de vultur, omul acesta ştia să fie cu mine duios şi tandru ca un poet. Era într-adevăr poet. Cîntările lui erau alcătuite din fapte, nu din cuvinte, şi în tot cursul vieţii a cîntat un imn închinat omului. A făcut totul numai din dragoste pentru oameni, şi oamenilor le-a închinat întreaga viaţă, pentru oameni a fost răstignit.

Niciodată nu s-a gîndit la vreo răsplată viitoare. Conform concepţiei lui despre lume, nu există viaţă viitoare. Un bărbat ca el, în care parcă strălucea nemurirea, lepăda de la sine această însuşire — iată

paradoxul fiinţei sale. Un bărbat ca el, cu un suflet atît de cald, rămînea devotat acelei concepţii filozofice reci şi lucide — monismul materialist. Uneori îl contraziceam, spunîndu-i că-i pot măsura nemurirea după aripile sufletului său şi că mi-ar trebui milenii fără număr pentru a ajunge să i le măsor în întregime. Atunci rîdea, întindea braţele către mine şi-mi spunea că sînt „micuţa lui metafiziciană" ; iar în clipele acelea oboseala se ştergea din ochii lui, în care îşi făcea apariţia cea mai divină lumină a dragostei, prin ea însăşi nou şi îndestulător semn al nemuririi.

Alteori obişnuia să-mi spună „dualista lui", şi atunci îmi explica în ce fel Kant, folosindu-se numai de raţiunea pură, ajunsese totuşi să nege raţiunea, pentru a admite existenţa lui Dumnezeu. Apoi revenea la mine şi-mi arăta că şi eu raţionam cam în acelaşi fel. Iar dacă recunoşteam că paralela este întemeiată, dar încercam să susţin totuşi valabilitatea unui asemenea raţionament, se mulţumea să mă strîngă şi mai tare în braţe şi să rîdă aşa cum pot rîde numai cei pe care natura i-a binecuvîntat cu darul iubirii. Obişnuiam să-i spun adesea că este cu neputinţă ca doar prin ereditate şi mediu înconjurător să fie explicate geniul şi personalitatea sa, tot aşa după cum bietele bîjbîieli ale ştiinţei nu vor putea niciodată identifica, analiza şi clasifica acea subtilă esenţă care se ascunde în alcătuirea intimă a vieţii înseşi.

Susţineam că spaţiul nu este decît o întruchipare a lui Dumnezeu, şi sufletul o proiectare a însuşirilor dumnezeirii, iar cînd din nou mă numea „scumpa lui

metafiziciană“, eu îi spuneam „nemuritorul meu materialist“. Şi astfel ne iubeam şi eram fericiţi ; iar eu îi treceam cu vederea filozofia materialistă, căci îmi dădeam seama de uriaşa muncă pe care o desfăşura aici pe pămînt, fără nici un gînd de răsplată, precum îmi dădeam seama şi de nemărginita modestie a spiritului, care-l ferea de înfumurare şi de conştiinţa plină de mîndrie a măreţiei sale şi a sufletului său.

Dar era mîndru. Cum ar fi putut fi vultur, dacă n-ar fi fost mîndru ? Argumentul pe care îi plăcea să-l folosească cel mai adesea era că fără îndoială este cu mult mai măreţ faptul că o efemeră fărîmă de viaţă se poate socoti dumnezeu decît acela că un dumnezeu îşi arogă atributele divinităţii. Tocmai din această pricină slăvea în asemenea măsură calitatea lui de muritor. Cu multă bucurie recita un fragment dintr-un anumit poem, pe care nu-l avusese niciodată la îndemînă în întregime şi nici nu-i putuse afla autorul. Reproduc aici acel fragment nu numai fiindcă îi plăcea lui Ernest, ci mai ales pentru că este un fel de icoană a paradoxului cuprins în făptura vulturului meu şi în concepţia sa despre spirit. Cum poate oare un om care se zbuciumă, se frămîntă şi se înflăcărează să recite asemenea versuri şi să se considere totuşi o mînă de ţărînă pieritoare, un strop de energie vremelnică şi un abur care se destramă ? Iată versurile :

De surîs şi de îmbelşugare
Din întîia zi avut-am parte ;
Plutesc pe-aripa vîntului, la marginea pămîntului,

Proslăvindu-mi anii fără moarte.
Moartea-ntregii lumi mi-e dată mie,
Chinul tuturor mi-e hărăzit ;
Dar buza mea,-nsetată, licoare fermecată
Din cupa fericirii a sorbit.
Şi cu evlavie gustat-am tihna,
Spuma-nmiresmată a mîndriei,
Aroma aspră a puterii şi dulceaţa mîngîierii
Din izvorul sfînt al bucuriei.
Pentru viaţă-am închinat şi pentru moarte
Şi cu cîntec m-am cuminecat ;
În cea din urmă clipă, atins de-a morţii-aripă,
Altuia pocalu-i va fi dat.

O, doamne, mie mi-ai închis strălucitorul paradis,
Departe tu m-ai alungat, stăpîne.
Vei rupe iar pămîntul de ocean, şi cerul de văzduhul diafan ;
Pe-acest tărîm eu însă voi rămîne.
Această necuprinsă lume, cu frumuseţea-i fără nume,
mi-a dăruit un chin, pe cel mai drag,
De cînd în lume m-am ivit, pînă cînd sufletu-mi zdrobit
Fu schingiuit pe al iubirii prag.

Creşte-n mine-o stirpe neştiută,
Mistuită de-un năprasnic dor ;
A judecăţii vîlvătaie o s-o stingă-n aprige şuvoaie
Sîngele-mi clocotitor.
Om sînt ! De la-ntîiul gungurit,

Pîn' la cel din urmă pas către ţărînă,
Din al mamei rodnic pîntec, pîn' la moarte,-acelaşi
cîntec
Sufletu-mi pustiu şi luminos îngînă.
Rupt din trupul lumii, trupul meu
Şi-ascultă, preasupus, cuvîntul ;
Şi dorul neastîmpărat de paradisul blestemat
O să sfîrtece,-ntr-o zi, pămîntul.
Cînd potirul vieţii-l sorb, stăpîne,
Curcubee prind să se aprindă...
A nefericirii noapte lungă pînă-n veci de veci n-o să
ajungă
Visu-mi arzător să îl cuprindă.

O, doamne, mie mi-ai închis strălucitorul paradis,
Departe tu m-ai alungat, stăpîne,
Vei rupe iar pămîntul de ocean, şi cerul de văzduhul
diafan ;
Pe-acest tărîm eu însă voi rămîne.
Această necuprinsă lume, cu frumuseţea-i fără nume,
Mi-a dat în dar fiorul fericirii
Din scăpărarea triumfală de auroră boreală
Şi pînă-n bezna nepătrunsă a iubirii. *

Ernest era totdeauna surmenat. Constituţia lui minunată îl ajuta să reziste, dar nici chiar ea nu-l putea apăra de oboseala care i se zugrăvea în priviri. Dragii

* *Autorul acestui poem va rămîne în veci necunoscut. Versurile de mai sus reprezintă tot ce a putut ajunge pînă la noi.*

lui ochi obosiţi ! Nu dormea niciodată mai mult de patru ceasuri şi jumătate pe zi, şi, cu toate astea, nu avea timpul necesar să facă toate treburile pe care ar fi vrut să le ducă la bun sfîrşit. În fiece clipă era ocupat cu munca lui de propagandist, conferinţele pe care urma să le rostească în faţa muncitorilor fiind programate cu săptămîni înainte. La toate astea se mai adăuga campania electorală, şi numai pentru ea ar fi fost nevoie de întreaga energie a unui om. Ca urmare a suprimării editurilor socialiste, modestele lui drepturi de autor dispăruseră, şi acum se vedea silit să se zbată din răsputeri pentru a-şi asigura mijloacele de existenţă, căci, în afară de toate celelalte griji, mai avea şi pe aceea a asigurării traiului nostru. Traducea enorm de multe materiale filozofice şi ştiinţifice pentru revistele de specialitate, aşa încît, după ce se întorcea acasă seara tîrziu, istovit de eforturile consacrate campaniei electorale, se aşeza la masa de lucru şi muncea la traduceri pînă după revărsatul zorilor. În plus, mai avea nevoie şi de studiu. S-a ocupat de studiu pînă în ultima zi a vieţii, şi a învăţat enorm de mult.

Şi totuşi găsea timp să mă iubească şi să mă facă fericită. Dar asta a fost cu putinţă numai fiindcă eu mi-am contopit întru totul viaţa cu viaţa lui. Am învăţat stenografia şi dactilografia şi i-am devenit secretară. De multe ori susţinea că am reuşit să iau asupră-mi jumătate din munca ce i-ar fi revenit lui ; aşa am învăţat să-i înţeleg strădaniile. Preocupările noastre

ajungînd să se identifice, am muncit cot la cot şi ne-am bucurat împreună.

Trăiam însă şi rarele noastre clipe de desfătare, pe care le furam muncii — un cuvînt, o mîngîiere, sau o scurtă privire încărcată de dragoste — iar clipele fiind furate, desfătarea noastră era şi mai adîncă. Întreaga noastră existenţă se desfăşura doar pe piscuri, acolo unde aerul este limpede şi sclipitor, unde toate strădaniile sînt închinate umanităţii şi unde josnicia şi egoismul nu-şi pot afla loc. Eram îndrăgostiţi de dragoste, iar dragostea noastră nu se împodobea niciodată decît cu tot ce poate fi mai curat şi mai frumos. Din tot ce-a fost, atît îmi mai rămîne : nu mi-am înşelat menirea. Am fost limanul unde şi-a găsit liniştea el, cel care a trudit atîta pentru binele celorlalţi, el, scumpa mea fiinţă muritoare, cu ochi obosiţi.

Capitolul XII

EPISCOPUL

Abia după căsătorie m-am întîlnit din întîmplare cu episcopul Morehouse. Dar e bine să înfăţişez lucrurile în ordinea în care s-au petrecut. După izbucnirea de la reuniunea I.P.H., fiind om foarte blînd şi împăciuitor din fire, episcopul s-a supus insistenţelor prieteneşti, ce-l asaltau din toate părţile, şi a plecat o vreme în concediu. S-a întors însă şi mai hotărît să propovăduiască de acum încolo credinţa cea adevărată. Spre marea mîhnire a celor din jurul său, prima predică ţinută după întoarcere era întru totul asemănătoare cu aceea rostită la reuniunea rămasă de pomină. Din nou a susţinut, pe larg şi cu bogăţie de amănunte, că biserica s-a abătut de la calea propovăduită de ziditorul ei şi că viţelul de aur fusese înălţat în locul lui Cristos.

Rezultatul a fost că, vrînd-nevrînd, s-a văzut internat într-un sanatoriu particular de boli mintale, în vreme ce toate ziarele publicau articole patetice despre grava boală nervoasă căreia îi căzuse victimă, lăudînd totodată virtuţile cu adevărat demne de un sfînt ale sărmanului prelat. În sanatoriu a fost ţinut ca într-o adevărată temniţă. De mai multe ori m-am dus să-l vizitez, dar niciodată nu mi s-a îngăduit să-l

văd. Am fost adînc zguduită de tragedia acestui om întreg, sănătos şi plin de generozitate, nimicit dintr-o dată de voinţa brutală a societăţii capitaliste. Fiindcă episcopul era sănătos, iar sufletul îi rămăsese la fel de curat şi de nobil. După cum spunea Ernest, nu i s-ar fi putut reproşa decît faptul că avea noţiuni greşite în domeniile biologiei şi sociologiei, iar din pricina asta nu ştiuse să aleagă singura cale ce ar fi putut duce la îndreptarea lucrurilor.

Situaţia deznădăjduită a episcopului mă îngrozea. Dacă ar fi continuat să afirme adevărul aşa cum îl înţelegea el, ar fi fost sortit să rămînă pe vecie în casa de nebuni. Şi n-avea scăpare : nici banii, nici situaţia socială, nici cultura lui nu-l puteau salva. Opiniile lui erau primejdioase pentru societate, iar societatea nu putea concepe că astfel de păreri primejdioase pot fi produsul unei minţi întregi. Sau cel puţin asta mi se pare că era atitudinea societăţii.

În ciuda sufletului său bun şi curat, episcopul era un om înzestrat şi cu oarecare viclenie. A înţeles primejdia. Şi-a dat seama că e prins ca musca într-o plasă de păianjen şi a căutat să se salveze. Lipsit fiind de sprijinul pe care unii prieteni, cum ar fi fost tata, Ernest sau eu însămi, i l-ar fi putut oferi, episcopul se văzu silit să dea singur bătălia. Acolo, în singurătatea forţată a sanatoriului, s-a trezit la realitate. A devenit din nou un om în toate minţile. N-a mai avut nici un fel de vedenii, iar din minte i s-a risipit închipuirea că ar fi de datoria societăţii să hrănească oiţele domnului.

După cum vă spun, deci, episcopul se însănătoşi, se însănătoşi complet, iar ziarele şi enoriaşii îi întîmpinară cu bucurie întoarcerea. Am fost o dată la biserica unde slujea el. De data asta predica fu aidoma celor pe care le ţinuse cu multă vreme în urmă, mai înainte de a fi avut vedenii. Am fost profund dezamăgită şi nu mai ştiam ce să cred. Izbutise deci societatea să-l silească la supunere ? Era episcopul un laş ? Fusese oare constrîns prin violenţă să se lepede de crezul lui ? Sau încercarea prin care trecuse îi depăşise puterile, iar el se prosternase pur şi simplu înaintea tiraniei adevărurilor dinainte stabilite ?

Într-o zi l-am vizitat în frumoasa lui locuinţă. Mi s-a părut cumplit de schimbat. Slăbise mult, şi chipul îi era brăzdat de cute adînci, pe care nu le mai văzusem pînă atunci ; era limpede că vizita mea îl supără. Cîtă vreme am stat de vorbă îşi smucea mereu, cu un gest nervos, mînecile, iar ochii îi jucau în cap, căutînd necontenit în toate părţile şi ocolindu-mi cu stăruinţă privirile. Părea în permanenţă preocupat de ceva, făcea pauze stranii în discuţie şi sărea de la un subiect la altul cu o inconsecvenţă de-a dreptul neliniştitoare. Oare omul pe care-l aveam în faţă putea fi acel prelat sigur pe sine, cu înfăţişare de Crist, cu ochi limpezi şi luminoşi şi cu privirea tot atît de deschisă ca şi sufletul, putea fi acelaşi prelat pe care-l cunoscusem cîndva ? Omul acesta fusese brutalizat, fusese îngenuncheat prin violenţă. Fusese slab de înger. Nu avusese destulă putere ca să se împotrivească haitei de lupi care era societatea capitalistă

M-a cuprins tristeţea, o tristeţe cum nu se poate mai apăsătoare. Episcopul vorbea doar în doi peri şi urmărea cu atîta suspiciune tot ce-i spuneam, încît mi-a fost cu neputinţă să-l întreb prea multe lucruri. Despre boala lui vorbea ca despre ceva ce l-ar fi privit foarte puţin, şi în afară de asta am discutat, trecînd fără nici o legătură de la una la alta, despre chestiuni bisericeşti, despre unele modificări ce ar fi trebuit aduse orgei şi despre cîteva mărunte acţiuni filantropice. Uşurarea pe care a simţit-o cînd a văzut că plec era atît de evidentă, încît fără îndoială aş fi rîs cu poftă dacă inima nu mi-ar fi fost înecată în lacrimi.

Sărman erou neştiut ! O, dacă mi-aş fi dat seama ! Se lupta ca un gigant, iar eu n-am bănuit nimic. Singur, cu totul singur în mijlocul a milioane de semeni, continua lupta. Sfîşiat ca de două stihii vrăjmaşe de spaima de ospiciu şi de credinţa lui în dreptate şi adevăr, lupta cu dîrzenie de partea dreptăţii şi a adevărului, dar era atît de singur, încît n-a îndrăznit să mi se destăinuiască nici măcar mie. Trăsese învăţăminte din toate cîte le îndurase, învăţase temeinic.

Dar aveam s-o aflu curînd. Într-o bună zi episcopul dispăru. Nu spusese nimănui că ar avea de gînd să plece undeva, iar după ce trecu un timp fără ca episcopul să se arate, începu să se răspîndească zvonul că s-ar fi sinucis într-un moment de vremelnică rătăcire. Dar zvonul fu spulberat cînd se află că îşi vînduse întreg avutul : reşedinţa din oraş, vila de la Menlo Park, tablourile şi colecţiile de obiecte preţioase, ba chiar şi

multiubita-i bibliotecă. Era prin urmare limpede că, înainte de a dispărea, episcopul se debarasase complet şi în taină de toate bunurile.

Acestea se petreceau în vremea cînd un şir întreg de nenorociri se înverşunaseră împotriva noastră, aşa încît abia după ce ne-am aşezat cum trebuie în noua locuinţă am găsit răgaz să ne minunăm într-adevăr şi să facem tot felul de presupuneri cu privire la gestul episcopului. Apoi, dintr-o dată, totul s-a limpezit... Într-o seară, cînd amurgul mai stăruia încă asupra oraşului, am trecut grăbită strada şi am intrat la măcelărie, ca să cumpăr ceva carne pentru supeul lui Ernest. În noua noastră situaţie, numeam ultima masă a zilei „supeul".

Chiar cînd ieşeam din măcelărie, am zărit un om care ieşea şi el de la băcănia din colţ, aflată chiar alături. Impresia stranie că silueta aceea îmi este cunoscută m-a făcut să mă uit mai bine, dar omul s-a întors către partea opusă a străzii şi a pornit cu paşi repezi. Umerii căzuţi şi smocul de păr argintiu, care se zărea între gulerul hainei şi borurile lăsate ale pălăriei, mi-au trezit unele amintiri nedeslușite. În loc să trec strada, am pornit repede după omul acela. Am iuţit pasul, încercînd să nu iau seama la gîndurile care, fără voia mea, mi se trezeau în minte. Nu, era cu neputinţă. Nu putea fi el îmbrăcat în salopeta aceea decolorată, cu pantaloni prea lungi şi roşi la manşete.

M-am oprit o clipă în loc, făcînd haz de propria-mi năzdrăvănie, şi aproape am renunţat la urmărire. Dar

impresia că umerii aceia îmi erau cunoscuţi la fel de bine ca şi părul argintiu nu-mi dădea pace. Am pornit din nou, şi mai repede. Cînd am trecut pe lîngă el, am întors capul şi i-am cercetat iute, dar cu luare-aminte, chipul ; apoi m-am răsucit brusc în loc şi m-am trezit faţă în faţă cu... episcopul.

S-a oprit şi el tot atît de brusc şi a rămas ca trăsnit. Punga mare de hîrtie pe care o purta în mînă i-a căzut pe trotuar, s-a spart, şi din ea s-a revărsat în jurul picioarelor noastre un val de cartofi. Episcopul m-a privit cu surprindere şi cu teamă, apoi mi s-a părut că are să se prăbuşească : umerii i-au căzut şi mai mult, iar un oftat dureros i-a izbucnit din piept.

I-am întins mîna. Mi-a strîns-o, dar fără nici o putere. Foarte încurcat, a tuşit uşor, ca pentru a-şi drege glasul, şi am băgat de seamă că fruntea i se acoperise cu broboane de sudoare. Se vedea limpede că e înspăimîntat.

— Cartofii, murmură el stins. Sînt foarte preţioşi.

Îi adunarăm amîndoi de pe jos, punîndu-i în punga ruptă, pe care episcopul o strînse grijuliu la piept. Am încercat să-i spun cît de mult mă bucuram de întîlnire şi că trebuie neapărat să ne întoarcem împreună la noi acasă.

— Tata are să se bucure grozav cînd o să vă vadă, i-am zis eu. Casa noastră e la o azvîrlitură de băţ de aici.

— Nu pot, îmi răspunse el. Trebuie să plec. La revedere.

A privit plin de teamă în jur, ca şi cum i-ar fi fost frică să nu-l vadă cineva, şi a dat să plece.

— Spune-mi unde staţi şi am să vă fac o vizită mai tîrziu, îmi spuse episcopul cînd văzu că merg mai departe alături de el şi am de gînd să nu-l mai slăbesc acum după ce îl regăsisem.

— Nu, spusei eu cu hotărîre. Trebuie să veniţi acum.

Atunci aruncă o privire către punga de cartofi pe care o ţinea cu un braţ şi la pacheţelele din mîna cealaltă.

— Te rog să crezi că mi-e într-adevăr cu neputinţă, zise episcopul. Iartă-mă că sînt atît de brutal. Dacă ai şti !

Părea că de-abia se mai ţine pe picioare, dar în clipa următoare îşi reveni.

— Pe urmă... e vorba şi de alimentele astea, urmă el. E un caz foarte trist. O femeie bătrînă. Trebuie să i le duc neîntîrziat. Suferă din pricina lipsei lor. Trebuie să i le duc chiar acum. Înţelegi ? Pe urmă am să mă întorc. Îţi făgăduiesc.

— Lăsaţi-mă să merg şi eu cu dumneavoastră, mă oferii eu. E departe ?

Oftă din nou şi se dădu bătut.

— Două rînduri de case mai încolo. Hai să mergem repede.

Condusă de episcop, am ajuns să aflu ceva nou chiar despre cartierul în care locuiam. Pînă atunci nu ştiusem că în el există atîta suferinţă şi atîta mizerie. Bineînţeles că nu ştiam fiindcă nu mă ocupam

cu operele filantropice ; în ultima vreme mă convinsesem că Ernest avea dreptate să-şi bată joc de acţiunile filantropice şi să le socotească un fel de pudră presărată pe o rană purulentă. Leacul preconizat de el era lecuirea rănii : să se dea muncitorului produsul muncii lui şi să se acorde pensii, ca unor bravi ostaşi, acelora care au îmbătrînit cu cinste aplecaţi asupra uneltelor de muncă, iar atunci nu va mai fi nevoie de filantropie. Convinsă că avea dreptate, alături de el închinam revoluţiei toate forţele mele şi nu înţelegeam să-mi risipesc energia încercînd să uşurez racilele sociale care izvorau continuu din însăşi nedreapta orînduire a societăţii.

Urmîndu-l pe episcop, am pătruns într-o cămăruţă strîmtă din fundul unei curţi. Acolo am dat peste o bătrînă nemţoaică tare puţintică la trup şi în vîrstă de şaizeci şi patru de ani, mi-a spus episcopul. S-a mirat văzîndu-mă, dar m-a salutat cu plăcere şi şi-a văzut mai departe de treabă, cosînd la o pereche de pantaloni bărbăteşti pe care îi ţinea în poală. Alături, pe podea, se afla un morman de pantaloni de acelaşi fel. Episcopul a băgat de seamă că bătrîna nu mai avea nici cărbuni şi nici surcele şi a plecat să cumpere.

Am ridicat de jos o pereche de pantaloni şi am cercetat treaba pe care o făcea bătrîna.

— Şase cenţi, doamnă, a spus ea dînd blînd din cap, în vreme ce îşi vedea mai departe de lucru.

Cosea încetişor, dar nu se oprea nici o clipă din cusut. Părea copleşită de o singură poruncă : să coase.

— Pentru toată munca asta? am întrebat-o eu. Asta e tot ce ţi se plăteşte? Şi cîtă vreme îţi ia o pereche de pantaloni?

— Da, ăsta e preţul, răspunse bătrîna. Şase cenţi de pereche. Cos cîte două ceasuri la fiecare.

— Dar patronul nu ştie, adăugă ea repede, cu un glas din care se vedea că-i e teamă să nu dea de vreun bucluc. Lucrez încet. Am mîinile înţepenite de reumatism. Fetele lucrează mult mai repede şi termină într-un singur ceas. Dar patronul e om bun şi îmi îngăduie să iau de lucru acasă, fiindcă acuma sînt bătrînă şi zgomotul maşinii mă zăpăceşte de cap. Dacă n-ar fi el aşa de bun, aş crăpa de foame...

— Da, urmă bătrîna, cele care lucrează la atelier primesc cîte opt cenţi. Dar, ce să-i faci?! Nu se găseşte destul de lucru nici pentru cele tinere, aşa că cine-i bătrîn nu mai are nici o nădejde. Uneori nu mi se dă mai mult de o pereche. Alteori, cum a fost astăzi, mi se dau cîte opt perechi ca să le termin pînă-n seară.

Am întrebat-o cam între ce ore lucrează şi mi-a răspuns că asta e după anotimp.

— Vara, cînd e mult de lucru, lucrez de la cinci dimineaţa şi pînă la nouă seara. Dar iarna e prea frig, şi mîinile mi se dezmorţesc mult mai anevoie. Atuncea trebuie să lucrez mai tîrziu, pînă după miezul nopţii uneori...

— Da, continuă bătrîna, vara asta am dus-o foarte rău. Sînt vremuri grele, criză. S-a mîniat Dumnezeu pe noi. Asta-i prima dată cînd îmi dă patronul de

lucru de-o săptămînă încoace. Ce-i drept, omul nu poate mînca pe săturate cînd nu se găseşte de lucru. Acuma sînt învăţată. Toată viaţa mea am cusut, şi în ţara mea de baştină, şi după ce am venit aici, la San Francisco... treizeci şi trei de ani...

Cînd ai cu ce plăti chiria e bine. Proprietarul e om de treabă, dar chiria trebuie să i-o plăteşti. Aşa se cade. Nu-mi ia decît trei dolari pentru odaia asta. E ieftin. Dar nu-i uşor să faci rost de cîte trei dolari în cap pe fiecare lună.

Bătrîna tăcu şi, clătinînd din cap, îşi văzu mai departe de cusut.

— Trebuie să fii foarte chibzuită la cheltuieli, zisei eu.

Dădu din cap cu tărie.

— Dacă apuci să plăteşti chiria, nu mai e aşa de greu. Bineînţeles că n-o să-ţi vină în minte să cumperi carne şi mai bei cafeaua şi fără lapte. Dar de mîncat tot mănînci o dată pe zi, ba, din cînd în cînd, chiar şi de două ori.

Fraza de la urmă a rostit-o cu evidentă mîndrie, ca şi cum ar fi vorbit despre o mare izbîndă. Dar în vreme ce cosea, fără să scoată o vorbă, am observat tristeţea din ochii ei blînzi şi cutele dureroase din jurul gurii. Privirile îi rătăceau pierdute. Îşi frecă în grabă ochii, ca să alunge ceaţa care o împiedica să coasă.

— Nu, nu de la foame vine durerea mea cea mare, mă lămuri bătrîna. Cu foamea te înveţi. Pentru copilul meu plîng şi mă tînguiesc. Mi-a ucis-o maşina.

E-adevărat că muncea tare mult, dar tot nu pot să înțeleg. Era voinică... și era tînără, avea doar patruzeci de ani, și nu muncea decît de vreo treizeci. E adevărat că a început cam de tînără, dar murise bărbatu-meu. A explodat cazanul la fabrică. Ce era să facem? Avea zece ani, dar era tare voinică. Și mașina mi-a ucis-o. Da, mi-a ucis-o. A ucis-o... și era muncitoarea cea mai iute de mînă din atelier. De multe ori m-am gîndit la asta, și acuma am înțeles. De-aceea nu pot eu munci la atelier. Îmi ia mașina mințile. Parcă mereu o aud cum îmi spune: „Eu am omorît-o, eu am omorît-o!" Și așa îi tot trage toată ziua. Iar eu mă gîndesc atuncea la fata mea și nu mai pot munci.

Ceața umedă se lăsase din nou asupra privirilor ei obosite și fu silită să-și frece iarăși ochii înainte de a porni să coasă.

L-am auzit pe episcop urcînd cu greu scările, parcă împleticindu-se, și i-am deschis ușa. Vai, cum arăta! Căra în spinare o jumătate de sac de cărbuni, peste care așezase o legătură de surcele. Un strat de pulbere neagră îi acoperise fața și, din pricina eforturilor, sudoarea îi curgea în rîuri pe obraz. Lăsă sacul să cadă în colțul de lîngă vatră și-și șterse fața cu o batistă de pînză aspră. Nu-mi venea să-mi cred ochilor. Episcopul negru ca un cărbunar, cu o cămașă de pînză ieftină, ca a celui din urmă muncitor (îi lipsea un nasture de la gît), și îmbrăcat în salopetă! Ăsta era lucrul cel mai de necrezut: salopeta cu pantalonii roși la manșete și atît de lungi încît se frecau de

pămînt, legaţi la brîu cu o curea îngustă, aşa cum umblă numai salahorii.

Deşi episcopului îi era cald, bietele mîini umflate ale bătrînei începuseră să înţepenească de frig. N-am plecat de acolo pînă ce episcopul n-a aprins un foc zdravăn, iar eu am curăţat cartofii şi am pus oala la fiert. Cu vremea, am avut prilejul să aflu că nenumărate fiinţe se aflau într-o stare asemănătoare cu a bătrînei, ba că unii o duceau chiar şi mai greu, ascunşi în cotloanele infernale ale aşa-ziselor locuinţe din cartierul meu.

Ne-am întors acasă la noi, unde l-am găsit pe Ernest îngrijorat de absenţa mea. După ce am trecut de surpriza revederii, episcopul s-a lăsat pe speteaza scaunului, şi-a întins picioarele lungi îmbrăcate în salopetă şi a scos un suspin de adevărată uşurare. Ne-a spus că noi eram primii prieteni cu care se întîlnea după ce dispăruse ; de bună seamă că în toate aceste săptămîni suferise cumplit din pricina singurătăţii. Ne-a spus multe lucruri, cu toate că a vorbit aproape numai despre bucuria pe care a trăit-o urmînd poruncile Domnului.

— Căci, într-adevăr, zicea el, acum hrănesc oile sale. Şi am învăţat un lucru de mare însemnătate : omul nu se poate îngriji de suflet atîta vreme cît stomacul nu-şi găseşte alinare. Oile Domnului trebuie hrănite cu pîine şi unt, cu cartofi şi cu carne ; abia după aceea, şi numai după aceea, sufletul este şi el gata să primească hrană, o hrană mai aleasă decît cea a stomacului.

A mîncat cu poftă la cina pregătită de mine atunci. Niciodată nu mîncase cu atîta plăcere la mesele noastre din vremea dinainte. I-am spus-o, şi el ne-a declarat că nicicînd nu se bucurase de-o sănătate atît de deplină.

— Acuma merg numai pe jos, a zis el, şi obrajii i s-au împurpurat, ca şi cînd ar fi fost vorba de un greu păcat, la amintirea vremii cînd nu se dădea jos din caleaşca lui luxoasă.

Din pricina asta sănătatea mea n-a avut decît de cîştigat, a adăugat el cu grabă. Şi sînt foarte fericit, într-adevăr sînt cum nu se poate mai fericit. Am ajuns în sfîrşit să împlinesc poruncile Domnului.

Şi totuşi pe chipul său rămînea zugrăvită o durere neştearsă — durerea lumii cu care acum încerca să se identifice. Vedea viaţa în întregul ei adevăr, iar ea i se arăta sub o cu totul altă înfăţişare decît aceea pe care o cunoscuse din cărţile adunate în biblioteca lui.

— Dumneata eşti pricina tuturor acestor lucruri, tinere, îi spuse el deschis lui Ernest.

Ernest păru stînjenit şi încurcat.

— Eu... eu v-am prevenit, îngăimă el.

— Nu, m-ai înţeles greşit, replică episcopul. Nu ţi-o spun ca un reproş, ci în semn de recunoştinţă. Dumitale trebuie să-ţi mulţumesc pentru că mi-ai arătat calea. M-ai ajutat să-mi întorc faţa de la teoriile despre viaţă şi să văd viaţa însăşi, ai ridicat vălul şi mi-ai îngăduit să văd şarlataniile din socie-

tatea zilelor noastre. Ai pătruns ca o lumină în întunericul ce mă înconjura, dar acuma sînt şi eu în stare să văd lumina cea adevărată. Şi sînt cum nu se poate mai mulţumit, atîta doar, că... Ajungînd aici, episcopul făcu o pauză dureroasă, iar în ochi i se oglindi spaima cea mai năprasnică. Apoi urmă : Atîta doar, că mi-e teamă de persecuţie. Nu fac rău nimănui. De ce nu vor să mă lase în pace ? Şi nu atît de persecuţie e vorba, cît de natura ei. Nu m-aş teme nici o clipă dacă s-ar gîndi să-mi sfîrtece carnea cu biciul, să mă ardă pe rug sau să mă răstignească pe cruce, cu capul în jos. Dar ospiciul de nebuni mă înfricoşează cumplit. Ia gîndiţi-vă ! Imaginaţi-vă... întemniţat într-un azil de nebuni. E revoltător. Am văzut acolo cîteva cazuri de nebuni furioşi. Îmi îngheaţă sîngele în vine cînd îmi aduc aminte. Şi să stau întemniţat, pentru tot restul zilelor mele, acolo... în mijlocul dezlănţuirilor de nebunie furioasă. Nu ! Nu ! Numai asta nu ! Numai asta nu !

Ţi se rupea inima de milă. Mîinile îi tremurau, trupul întreg îi era zgîlţîit ca de friguri şi parcă îşi încorda toate forţele ca să scape de fantoma celor evocate în faţa noastră. Dar peste o clipă îşi recăpătă liniştea.

— Iertaţi-mă, spuse el cu simplitate. Nervii mei epuizaţi sînt de vină. Dacă împlinirea poruncilor Domnului mă va duce acolo, facă-se voia lui. Ce drept am să mă plîng ?

L-am privit şi parcă îmi venea să strig în gura

mare : „Tu, om nepreţuit ! Eroule ! Erou fără prihană !“

În seara aceea am mai aflat şi alte amănunte despre faptele episcopului.

— Mi-am vîndut casa, sau, mai bine zis, casele, ne spuse el, şi toate bunurile pe care le aveam. Ştiam că trebuie să lucrez în taină, fiindcă altminteri mi-ar fi luat ei cu sila tot avutul, iar asta ar fi fost îngrozitor. Acum tare mă minunez de cîte ori mă gîndesc la uriaşele cantităţi de cartofi, de pîine, carne, cărbuni sau surcele care se pot cumpăra cu două ori trei sute de mii de dolari. Apoi, întorcîndu-se către Ernest, urmă : Ai dreptate, tinere. Munca este înfiorător de prost plătită. Eu n-am muncit în viaţa mea, ci doar am încercat să încînt auzul fariseilor — iar bietul de mine socoteam că le înfăţişez cuvîntul Domnului ! — şi, cu toate astea, aveam o avere de cinci sute de mii de dolari. Nu mi-am dat seama ce înseamnă o jumătate de milion de dolari pînă ce n-am văzut cîţi cartofi, şi pîine, şi unt, şi carne se pot cumpăra cu suma asta. Şi am mai văzut încă ceva : am văzut că toţi cartofii, pîinea, untul şi carnea aceea erau ale mele şi totuşi eu nu muncisem ca să le produc. Atunci mi-am dat seama că alţii munciseră, le creaseră, dar pe urmă fuseseră jefuiţi de ele. Iar cînd am ajuns în mijlocul săracilor, i-am aflat acolo pe cei ce fuseseră jefuiţi şi i-am văzut îndurînd foamea şi mizeria tocmai fiindcă alţii îi jefuiseră.

L-am rugat să ne vorbească iar despre cele ce făcuse el însuşi.

— Banii ? I-am depus la mai multe bănci diferite, în fiecare loc sub alt nume. N-or să mi-i poată niciodată lua, fiindcă nu vor avea cum să dea de ei. Şi-s atît de preţioşi banii ! Poţi cumpăra cu ei atît de multă mîncare ! Pînă acum nu mi-am dat niciodată seama la ce pot sluji banii.

— Aş fi tare bucuros dacă am putea căpăta o parte din ei pentru propaganda noastră, observă Ernest cu interes. Ar aduce mult bine pe lume.

— Crezi ? întrebă episcopul. Eu n-am prea multă încredere în politică. De altminteri, tare mi-e teamă că nu prea înţeleg treburile politice.

În chestiuni de felul ăsta Ernest se arăta deosebit de delicat. N-a mai pomenit nimic despre sugestia făcută episcopului, cu toate că ştia foarte bine greutăţile dureroase în care se zbătea partidul socialist din pricina lipsei de fonduri.

— De dormit dorm pe la hoteluri ieftine, continuă episcopul. Dar mi-e teamă, şi nu rămîn niciodată multă vreme în acelaşi loc. Am închiriat şi două camere, una într-un cartier şi a doua la celălalt capăt al oraşului, amîndouă în case de muncitori. E o treabă cam extravagantă, recunosc, dar e necesară. Răscumpăr în parte cheltuielile gătindu-mi singur, deşi uneori mai mănînc cîte ceva şi prin birturi ief-

tine. Am făcut şi o descoperire. *Tamale* * e o mîncare excelentă, mai ales seara tîrziu, cînd începe să se facă răcoare. Atîta doar că e cam scumpă, dar am găsit un loc unde capăt trei porţii pentru zece cenţi. Nu-i tot atît de gustoasă ca în alte părţi, dar te încălzeşte de minune.

Şi aşa, datorită dumitale, mi-am găsit eu rostul pe lume, tinere. E rostul pe care mi l-a menit Dumnezeu. Atunci se uită către mine şi privirile îi scăpărară. M-ai găsit hrănind oile Domnului, nu-i aşa ? Nu mă îndoiesc că toţi veţi şti să-mi păstraţi taina.

Vorbea cu destulă nepăsare, dar în spatele cuvintelor se ghicea o teamă fără margini. A făgăduit să ne mai viziteze. Dar o săptămînă mai tîrziu am citit în ziare despre cazul nenorocit al episcopului Morehouse, care fusese internat în ospiciul Napa şi pentru a cărui însănătoşire mai existau încă speranţe. Zadarnic am încercat să-l vedem şi degeaba ne-am străduit să provocăm o anchetă în cazul episcopului ori cel puţin să obţinem ca el să fie din nou examinat de medici. Nici măcar n-am putut afla despre

* *Mîncare mexicană, la care se face uneori aluzie în literatura vremii. Se bănuieşte că era puternic condimentată. Nu ni s-a păstrat nici o reţetă* [1].

---

[1] Mîncarea mexicană denumită *tamale* este un amestec de porumb măcinat gros, ardei şi tocătură de carne, preparată cu ulei şi încălzită la aburi.

el altceva în afara mereu repetatelor asigurări că nu s-a pierdut încă orice speranţă de însănătoşire.

— Cristos l-a îndemnat pe tînărul bogat să vîndă tot ce are, observă Ernest cu amărăciune. Episcopul i-a ascultat îndemnul şi a ajuns în casa de nebuni. De la Cristos şi pînă astăzi vremurile s-au schimbat. Astăzi un bogat care-şi împarte averea săracilor e nebun. În privinţa asta nu încape nici o îndoială. Aşa a hotărît societatea, şi gata !

Capitolul XIII

GREVA GENERALĂ

Bineînţeles că Ernest a fost ales în Camera Reprezentanţilor datorită marelui avînt către socialism arătat de mase în toamna lui 1912. Unul dintre principalii factori care au contribuit la succesul electoral al socialiştilor a fost distrugerea lui Hearst *. Pen-

* William Randolph Hearst — *tînăr milionar din California, care ajunsese într-o vreme cel mai puternic proprietar de ziare din ţară* [1]*. Ziarele lui apăreau în toate oraşele mari şi se adresau claselor mijlocii pe cale de dispariţie şi proletariatului. Reuşise să-şi creeze atît de mulţi simpatizanţi, încît la un moment dat a pus stăpînire pe bătrînul partid democrat, care de multă vreme nu mai era democrat decît cu numele. Programul lui politic îmbina în mod dema-*

[1] Familia Hearst controlează şi astăzi unul dintre cele mai puternice monopoluri din S.U.A., care editează 18 ziare şi 13 reviste dintre cele mai răspîndite în Statele Unite. În afară de acestea, concernul stăpînit de familia Hearst posedă o reţea de posturi de radio şi televiziune, una dintre principalele agenţii de presă *(International News Service)* şi controlează o companie financiară cu întinse legături internaţionale *(American Trust Company)*. Toate publicaţiile şi organele de presă ori radio ale concernului fac o propagandă susţinută în favoarea politicii imperialiste a cercurilor agresive americane.

tru plutocraţie a fost o treabă uşoară. Ca să asigure apariţia diverselor sale publicaţii, Hearst cheltuia optsprezece milioane de dolari pe an, bani pe care îi primea îndărăt, sporiţi, de la clasele de mijloc, drept plată pentru reclamele publicate în ziare. Întreaga lui forţă financiară se baza pe clasa de mijloc, căci trusturile nu se foloseau de reclamă. * Pentru a-l distruge pe Hearst nu era deci nevoie decît să-l lipseşti de reclame.

Clasa de mijloc nu fusese distrusă în întregime. Scheletul, ceea ce avusese ea mai viguros, rămăsese, dar era lipsit de orice putere. Micii industriaşi şi negustorii care totuşi supravieţuiseră se aflau în întregime la discreţia plutocraţiei, fiind lipsiţi cu totul de

gogic un socialism de paradă, golit de conţinut, cu un soi hibrid de capitalism mic-burghez. Alcătuit din alăturarea unor elemente fundamental contradictorii, curentul politic iniţiat de Hearst a fost de la început lipsit de orice perspectivă, cu toate că pentru o scurtă perioadă a constituit o sursă de serioasă îngrijorare pentru plutocraţie.

* *În acele vremuri de cumplit haos economic, cheltuielile pentru reclamă se ridicau la sume fantastice. Întrucît concurenţa nu avea loc decît între micii capitalişti, numai ei foloseau reclama. În sectoarele în care activau trusturile neexistînd nici un fel de concurenţă, acestea nu aveau nevoie de reclamă.*

independenţă politică ori economică. Nu e deci de mirare că, la cea dintîi poruncă a plutocraţiei, toţi au încetat să mai publice reclame în ziarele lui Hearst.

Hearst a luptat cu bravură. A continuat să scoată ziarele, suportînd o pierdere de un milion şi jumătate de dolari pe lună şi publicînd mai departe reclamele pentru care nimeni nu-i mai plătea. Din nou plutocraţia a dat o poruncă, iar micii industriaşi şi negustori l-au bombardat pe Hearst cu o ploaie de notificări, prin care îi cereau să nu mai publice vechile reclame pentru întreprinderile lor. Hearst nu i-a luat în seamă. S-au emis ordonanţe judecătoreşti pentru a-l opri să mai publice reclamele. Tot nu s-a supus. Atunci a fost condamnat la şase luni de închisoare pentru dispreţ arătat tribunalului prin nesupunere la ordonanţele sale, iar financiarmente a fost dus la faliment prin nenumărate condamnări la daune. Nu-i mai rămînea nici o speranţă. Plutocraţia îl condamnase şi avea la dispoziţie întreg aparatul judecătoresc ca să-şi aducă la îndeplinire sentinţa. O dată cu Hearst a fost distrus şi partidul democrat, pe care nu de multă vreme ajunsese să-l domine.

După distrugerea lui Hearst şi a partidului democrat, nu le mai rămîneau partizanilor săi decît două soluţii : sau să adere la partidul socialist, sau să se alăture partidului republican. Aşa s-a făcut că noi, socialiştii, am cules roadele propagandei pseudo-socialiste a lui Hearst, fiindcă cei mai mulţi dintre partizanii săi au trecut de partea noastră.

Ruinarea fermierilor, organizată cam tot în vremea aceea, ar fi avut drept urmare sporirea şi mai considerabilă a voturilor noastre dacă n-ar fi existat apariţia vremelnică şi total inutilă a Ligii fermierilor. Ernest şi ceilalţi conducători socialişti au luptat din răsputeri pentru a-i atrage pe fermieri, dar desfiinţarea presei şi editurilor socialiste constituia o piedică mult prea mare, iar propaganda de la om la om nu fusese încă pusă la punct. Din aceste pricini, politicieni de soiul domnului Calvin, ei înşişi foşti fermieri, dar de multă vreme ruinaţi, au reuşit să-i atragă pe fermieri şi să abată forţa lor politică pe un făgaş care nu ducea nicăieri.

— Bieţii fermieri, a spus într-un rînd Ernest, rîzînd şi totuşi plin de furie. De-acum or să joace exact aşa cum le vor cînta trusturile.

Şi iată că astăzi chiar asta este situaţia. Cele şapte trusturi uriaşe, lucrînd în bună înţelegere, au pus în comun enormele lor profituri şi au creat un gigantic trust agricol. Companiile de cale ferată, care dictau tarifele de transport, dimpreună cu bancherii şi agenţii de bursă, care dictau preţurile, avuseseră de multă vreme grija să-i înglodeze pe fermieri în datorii. Bancherii şi toate trusturile financiare împrumutaseră încă de mai înainte uriaşe sume de bani fermierilor. Îi aveau deci prinşi cu totul în năvod şi nu le mai rămînea decît să-i tragă pe uscat. Ceea ce a şi făcut trustul agricol.

Criza din 1912 pricinuise încă de mai înainte scăderi de preţuri dezastruoase pe piaţa agricolă. Trus-

tul avu deci grijă să coboare preţurile la un nivel ruinător pentru fermieri, în vreme ce Căile Ferate, fixînd tarife exorbitante, îi lichidă economiceşte. În felul acesta fermierii au fost siliţi să contracteze mereu alte împrumuturi, fără a fi în stare să plătească ceva din cele vechi. A urmat după aceea o mare campanie de executări silite, mobiliare şi imobiliare. Fermierii şi-au abandonat pur şi simplu pămînturile în mîna trustului. Nici n-ar fi avut altceva de făcut. Iar după ce au predat pămîntul, s-au angajat în slujba trustului agricol ca vechili, supraveghetori sau chiar simpli muncitori. Pentru munca lor primeau salariu. Din mici proprietari deveniseră deci în fapt şerbi, robi legaţi de pămînt prin salariul care reprezenta unica lor sursă de existenţă. Nu puteau să-şi părăsească stăpînii, fiindcă stăpînii lor alcătuiau plutocraţia ; nu puteau să plece la oraş, deoarece şi acolo tot plutocraţii erau stăpîni. Nu aveau decît o unică ieşire : să se desprindă de pămînt şi să devină vagabonzi, adică, într-un cuvînt, să moară de foame. Dar nici în privinţa asta nu fură lăsaţi de capul lor : se promulgară legi aspre împotriva vagabondajului, iar legile fură puse în aplicare cu toată stricteţea.

Bineînţeles că ici şi colo cîte un fermier, sau chiar grupuri de fermieri reuşiseră să scape de expropriere datorită unor împrejurări excepţionale. Aceştia reprezentau însă cazuri cu totul izolate şi lipsite de însem-

nătate, iar de altminteri au fost şi ei prinşi în năvod anul următor. *

Şi astfel ajunsesem, către toamna anului 1912, în situaţia ca toţi fruntaşii socialişti, cu excepţia lui Ernest, să considere că venise sfîrşitul regimului capitalist. Ţinînd seama de adîncimea crizei şi de uriaşul număr al şomerilor, de ruinarea fermierilor şi a claselor de mijloc, de înfrîngerea hotărîtoare şi generală

* *Distrugerea micilor proprietari de pămînt din Roma antică s-a desfăşurat într-un ritm cu mult mai lent decît ruinarea fermierilor şi micilor capitalişti americani. Şi nici nu este de mirare, fiindcă în societatea romană nu acţionau forţe motrice comparabile cu cele existente în secolul al XX-lea.*

Mulţi fermieri, mînaţi de o dementă lăcomie de pămînt, s-au arătat gata să se întoarcă la viaţa primitivă şi au încercat să scape de ruină abţinîndu-se de la orice relaţii cu piaţa. Nu vindeau nimic, nu cumpărau nimic. Între ei a început să se înfiripeze un sistem primitiv de troc. Au avut de îndurat multe lipsuri şi greutăţi, dar au persistat totuşi în această atitudine. Exemplul lor a determinat în fapt crearea unui curent. Felul în care au fost înfrînţi a fost unic în felul său, dar simplu şi logic. Plutocraţii, datorită faptului că aveau în mînă guvernul, le-au mărit impozitele. Aici se afla punctul vulnerabil din armura fermierilor. Necumpărînd şi nevînzînd nimic, n-aveau cum îşi procura bani, şi, în cele din urmă, pămîntul le-a fost vîndut pentru acoperirea impozitelor.

a sindicatelor muncitoreşti, socialiştii erau realmente îndreptăţiţi să creadă că ceasul de pe urmă al capitalismului sunase şi că sosise momentul să arunce mănuşa în obrazul plutocraţiei.

Vai, cît de grav subapreciam forţele duşmanului! Socialiştii proclamau pretutindeni certitudinea victoriei lor electorale, invocînd faptele incontestabile ce caracterizau situaţia. Plutocraţia a acceptat provocarea. Şi tot ea, plutocraţia, cumpănind lucrurile aşa cum trebuie, ne-a învins, spărgîndu-ne unitatea şi dezbinîndu-ne forţele. Plutocraţia, prin agenţii ei secreţi, a început să strige în gura mare că socialiştii ar fi atei şi că nu ar avea nimic sfînt; plutocraţia a fost aceea care a avut putinţa să cheme într-ajutor clerul diferitelor confesiuni, şi în special pe cel catolic, răpindu-ne astfel votul unui număr de muncitori. De asemenea, tot plutocraţia a fost aceea care, prin agenţii ei secreţi, bineînţeles, a încurajat Liga fermierilor şi a ajutat-o să capete oarecare influenţă chiar la oraşe, printre membrii muribundei clase de mijloc.

Cu toate astea, socialiştii au repurtat mari succese. Dar în locul unei victorii electorale hotărîtoare, care ne-ar fi asigurat cele mai înalte posturi de comandă şi majoritatea în toate adunările legislative, ne-am trezit în minoritate. Este adevărat că am cîştigat cincizeci de locuri în Congres, dar în primăvara lui 1913, cînd cei cincizeci de congressmeni s-au prezentat în incintă, şi-au dat seama că practic nu aveau nici o putere. Au fost totuşi privilegiaţi faţă de aleşii

Ligii fermierilor, care cîştigaseră puterea în douăsprezece state, dar cărora în primăvară nu li s-a îngăduit să-şi ia în primire posturile respective. Cei care deţineau puterea au refuzat să cedeze locul, iar tribunalele erau în mîna oligarhiei. Numai că am luat-o înaintea întîmplărilor. Trebuie deci să mă întorc puţin îndărăt şi să vorbesc despre tulburările din iarna lui 1912.

Criza avusese drept urmare o uriaşă scădere a consumului de mărfuri din ţară. Muncitorii, rămaşi fără lucru, nu mai primeau salariu şi deci nu aveau cu ce să cumpere. Rezultatul a fost că plutocraţia s-a trezit cu surplusuri de mărfuri mai mari ca niciodată şi pe care era silită să le plaseze în străinătate, iar pentru ducerea la bun sfîrşit a giganticelor sale planuri avea nevoie de foarte mulţi bani. Datorită disperatelor eforturi depuse pentru a-şi desface mărfurile pe piaţa mondială, plutocraţia a ajuns la o puternică ciocnire de interese cu Germania. Ciocnirile de interese economice duc de obicei la războaie, iar cazul acesta n-a făcut excepţie de la regulă. Stăpînii Germaniei s-au pregătit deci de război, acelaşi lucru făcîndu-l şi Statele Unite.

Norii negri şi ameninţători ai războiului acopereau cerul. Situaţia purta în ea germenii unei catastrofe mondiale, căci în toată lumea era criză şi peste tot aveau loc mişcări muncitoreşti, iar clasa de mijloc era pe cale de dispariţie, existau armate uriaşe de şomeri, pe piaţa economică mondială se cioc-

neau interese felurite şi pretutindeni se făceau auzite zgomotele surde ale revoluţiei sociale. *

Oligarhia dorea război cu Germania dintr-o serie întreagă de motive. Ea n-ar fi avut decît de cîştigat cu ocazia tuturor schimbărilor, a reîmpărţirii rolurilor pe arena internaţională şi a încheierii de noi tratate şi alianţe determinate de un război. Dar, înainte de orice, se gîndea desigur la faptul că un război ar fi consumat bună parte din prisosul de mărfuri existente în numeroase ţări, ar fi decimat armatele de şomeri şi ar fi dat oligarhiei răgaz să

* *Aceste zgomote surde s-au făcut auzite mult timp. Chiar într-o vreme foarte îndepărtată, încă în anul 1906 al erei creştine, un englez, şi anume lordul Avebury* [1], *a rostit în Camera Lorzilor următoarele: „Neliniştea din Europa, răspîndirea socialismului şi răuprevestitoarea creştere a anarhismului sînt avertismente date guvernului şi claselor stăpînitoare pentru a le atrage atenţia asupra faptului că situaţia claselor muncitoare din Europa a devenit insuportabilă, şi, dacă se doreşte evitarea revoluţiei, trebuie luate măsuri serioase în vederea măririi salariilor, a reducerii orelor de muncă şi a micşorării preţurilor la articolele de primă necesitate".* Wall Street Journal [2], *organ de presă al agenţiilor de*

[1] *John Lubbock, lord Avebury* (1834—1913), arheolog, naturalist şi politician liberal englez, iniţiator al mai multor măsuri reformiste burgheze adoptate de parlamentul englez.

[2] Organ al marilor trusturi financiare din S.U.A.

răsufle şi să poată întocmi şi pune în practică noi planuri. Un astfel de război i-ar fi putut aduce stăpînirea întregii pieţe mondiale. De asemenea, un astfel de război ar fi justificat şi crearea unei mari armate permanente, care n-ar mai fi trebuit niciodată demobilizată, şi ar fi permis poate ca în minţile oamenilor lozinca : „America împotriva Germaniei“ să înlocuiască lozinca : „Socialismul împotriva oligarhiei“.

Şi, într-adevăr, războiul ar fi împlinit toate aştep-

bursă, a comentat astfel discursul lordului Avebury : „Cuvintele acestea au fost rostite de un aristocrat şi un membru al celui mai conservator corp legislativ din întreaga Europă. Ele devin deci cu atît mai semnificative şi cuprind idei de economie politică mai valoroase decît cele care pot fi găsite în majoritatea cărţilor. Sună ca un semnal de alarmă : Luaţi seama, domnilor de la Ministerul de Război şi de la Ministerul Marinei !“

Iată ce scria, în aceeaşi vreme, Sydney Brooks, un american, în revista Harper's Weekly[1] : *„La Washington n-ai să auzi niciodată pomenindu-se de socialişti. Şi de ce ai auzi ? În ţara asta, politicienii sînt totdeauna ultimii care observă ce se petrece sub nasul lor. Desigur că au să facă haz pe socoteala mea dacă le voi prezice, şi le-o prezic cu toată hotărîrea, că la viitoarele alegeri prezidenţiale socialiştii vor întruni peste un milion de voturi.“*

---

[1] Revistă politică şi literară ilustrată burgheză ; a apărut între 1857 şi 1916.

țările oligarhiei, dacă pe lume n-ar fi existat socialiștii. În cele patru cămăruțe ale noastre din Pell Street a avut loc o ședință secretă a conducătorilor socialiști din statele apusene ale țării, în cadrul ei luîndu-se în primul rînd în discuție problema atitudinii pe care urmau s-o adopte socialiștii. Nu era prima dată cînd noi, socialiștii, ne opuneam categoric războiului *, dar pentru prima oară am făcut acest lucru în Statele Unite. În urma ședinței noastre secrete am luat legătura cu conducerea centrală, și nu mult după asta telegramele cifrate treceau Atlan-

* *La începutul secolului al XX-lea al erei creștine, organizația internațională a socialiștilor și-a formulat în sfîrșit politica în legătură cu războaiele* [1]*. În rezumat această politică era : Pentru ce oare muncitorii dintr-o țară s-ar război cu muncitorii din altă țară spre unicul folos al stăpînilor capitaliști ?*

În anul 1905 al erei creștine, la 21 mai, cînd era gata să izbucnească un război între Austria și Italia, [2]

[1] Este desigur vorba de Congresul socialist internațional de la Stuttgart (august 1907) care, datorită luptei purtate de Lenin și Rosa Luxemburg, a adoptat o rezoluție în problema războiului. Această rezoluție prevedea că în caz de război agitația trebuie îndreptată nu numai spre încetarea războiului, ci și spre folosirea războiului, devenit inevitabil, pentru a grăbi răsturnarea dominației de clasă a burgheziei.

[2] La sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului nostru, mișcarea iredentistă italiană, mișcare naționalistă care sub lozinca alipirii la Italia a tuturor teritoriilor locuite de italieni urmărea scopuri imperialiste, a dat naștere la numeroase incidente diplomatice, creînd nu o dată primejdia izbucnirii unui război între Italia și imperiul austro-ungar, care stăpînea orașul Trieste. Conferința socialiștilor din cele două țări, întrunită la Trieste în 1905, a condamnat iredentismul și a amenințat cu greva generală în cazul cînd guvernele respective ar declara război.

ticul de la noi către Biroul Internaţionalei [1], şi de acolo îndărăt către noi.

Socialiştii germani se declarau gata să acţioneze împreună cu cei din America. Partidul Socialist din Germania număra peste cinci milioane de membri, din care mulţi erau încadraţi în armata permanentă şi, în plus, întreţinea relaţii strînse cu sindicatele muncitoreşti. În amîndouă ţările socialiştii se declarară răspicat împotriva războiului şi ameninţară cu greva generală. Între timp începură să se pregătească serios pentru această acţiune. Ba, mai mult decît atît, partidele revoluţionare din toate ţările au proclamat în mod deschis lozinca socialistă potrivit căreia pacea între popoare trebuia apărată prin orice

socialiştii din Italia şi Austro-Ungaria au organizat o conferinţă la Trieste şi au ameninţat cu greva generală a muncitorilor din amîndouă ţările în cazul cînd s-ar declara război. Aceeaşi situaţie s-a repetat în anul următor, cînd, din pricina aşa-numitei „afaceri marocane“, [2] *Franţa, Germania şi Anglia au fost pe punctul de a porni război.*

---

[1] In vremea cînd a fost scris *Călcîiul de fier* exista un „Birou socialist internaţional“ cu sediul la Bruxelles, înfiinţat prin hotărîrea Congresului din 1900 al Internaţionalei a II-a Jack London nu a prevăzut trădarea ruşinoasă a liderilor social-şovinişti ai Internaţionalei a II-a care i-au ajutat pe capitalişti să pornească măcelul din 1914.

[2] În anul 1905 a izbucnit un conflict între Franţa şi Germania, care amîndouă voiau să acapareze Marocul şi să-l transforme în colonie. Acest conflict a fost provizoriu aplanat prin conferinţa de la Algeciras (1906), la care au participat Franţa, Germania, Anglia şi Spania.

mijloace, mergînd pînă la răscoală şi răsturnarea propriului guvern.

Greva generală care a urmat a fost cea mai mare victorie cîştigată de noi, socialiştii americani.

La 4 decembrie ambasadorul american de la Berlin a fost rechemat. În aceeaşi noapte o flotă germană a atacat prin surprindere Honolulu, scufundînd trei crucişătoare şi un vas de coastă şi bombardînd totodată oraşul. A doua zi Statele Unite şi Germania şi-au declarat război una alteia, iar peste o singură oră socialiştii au declarat greva generală în ambele state.

Pentru prima oară kaizerul Germaniei a avut de înfruntat oamenii simpli din împărăţia lui, oamenii aceia care făceau ca treburile să meargă, şi fără de care el nu ar mai fi avut ce stăpîni. Elementul nou al situaţiei stătea în faptul că revolta acelor oameni era pasivă. Nu porniseră la asalt. Nu făceau nimic. Dar, nefăcînd nimic, îl legau de mîini pe stăpînitorul lor. Ce n-ar fi dat el să aibă prilejul de a-şi asmuţi sîngeroşii cîini de pază împotriva proletariatului răsculat ! Dar un astfel de prilej nu i se oferea. N-avea cum să-şi asmută dulăii ; nici cum să-şi mobilizeze armata şi s-o trimită la război ; nici cum să-şi pedepsească supuşii îndărătnici. În toată împărăţia lui nu se mişca nici măcar o rotiţă. Nici un tren nu luneca pe şine, nici un fel de mesaj nu mai alerga pe sîrme, fiindcă telegrafiştii şi muncitorii de la căile ferate părăsiseră munca o dată cu tot restul populaţiei.

În Statele Unite lucrurile se petreceau la fel ca în Germania. Proletariatul american organizat învăţase în sfîrşit lecţia. Înfrînte în mod decisiv pe propriul lor teren de luptă, sindicatele părăsiseră acest teren şi trecuseră pe tărîmul luptei politice, alături de socialişti, căci greva generală era o grevă politică. De altminteri, sindicatele fuseseră în asemenea grad zdrobite, încît nici nu aveau de ce sta în cumpănă şi răspunseseră chemării la grevă generală în disperare de cauză. Milioane de muncitori aruncau uneltele şi părăseau lucrul. În fruntea tuturor se aflau muncitorii mecanici. Încă nu li se închiseseră rănile, sindicatul lor păruse distrus o dată pentru totdeauna, dar iată-i acum pornind din nou la luptă, alături de tovarăşii lor din industria de prelucrare a metalelor.

Pînă şi muncitorii necalificaţi şi neorganizaţi părăsiseră lucrul. Greva imobilizase ţara întreagă. Pe lîngă asta, femeile se dovediră cele mai înfocate sprijinitoare ale grevei generale şi făcură front comun împotriva războiului, căci nu voiau să-şi trimită bărbaţii la moarte. De asemenea, ideea grevei generale a cuprins masele, căci era o idee contagioasă. Copiii nu s-au mai prezentat la şcoală, iar profesorii, care totuşi ar fi vrut să-şi continue activitatea, se văzură nevoiţi să părăsească sălile de clasă cu totul pustii. Greva generală îmbrăcă aspectul unei mari serbări naţionale. În acelaşi timp, ideea solidarităţii muncitoreşti, concretizată în acest chip, aţîţa imaginaţia tuturor. În definitiv, nimeni nu înfrunta nici o primejdie angajîndu-se în acest joc gigantic şi poznaş. Cînd toţi

aveau aceeaşi vină, cum ar fi putut fi pedepsit careva ?

Statele Unite erau paralizate. Nimeni nu ştia ce se întîmplă pe lume. Ziare nu mai apăreau, scrisorile şi telegramele nu se mai expediau. Fiece sat, fiece oraş se afla într-o stare de completă izolare, care te-ar fi făcut să crezi că între el şi restul lumii se întinde o pădure virgină de zeci de mii de mile pătrate. Din această pricină restul lumii parcă încetase să mai existe. Starea asta de lucruri se prelungi o săptămînă încheiată.

La San Francisco nu ştiam nici măcar ce se petrece pe celălalt mal al golfului, la Oakland sau Berkeley. Efectul produs asupra nervilor era straniu şi deprimant. S-ar fi părut că un important element cosmic încetase să mai funcţioneze. Pulsul întregii ţări se oprise, iar naţia întreagă parcă îşi dăduse ultima suflare. Nu se mai auzea uruit de camioane şi nici şuierat de sirenă, nici zumzet electric, nici tramvaie străbătînd în goană străzile şi nici strigătele vînzătorilor de ziare ; nu mai existau decît făpturi care, la mari intervale, se furişau ca nişte fantome, ele însele speriate şi parcă smulse din realitate de tăcerea încremenită ce stăruia pretutindeni.

În acea săptămînă a tăcerii oligarhia a primit o lecţie din care a tras multe învăţăminte. Greva generală fusese un avertisment. Aşa ceva nu trebuia să se mai repete niciodată. Iar oligarhia avea să aibă grijă ca într-adevăr să nu se repete

La sfîrşitul săptămînii, după cum se stabilise de mai înainte, telegrafiştii din Germania şi Statele Unite au reluat lucrul. Cu ajutorul lor, conducătorii socialişti din amîndouă ţările au prezentat un ultimatum guvernelor. Războiul trebuia oprit, sau, dacă nu, greva generală avea să continue .N-a fost nevoie de multă vreme pentru a se ajunge la o înţelegere. Starea de război a încetat, şi populaţia ambelor ţări s-a întors la lucru.

O dată cu reluarea relaţiilor paşnice s-a încheiat o alianţă între Germania şi Statele Unite. În realitate, era o alianţă între împărat şi oligarhie, în scopul luptei unite împotriva duşmanului comun — proletariatul revoluţionar din ambele state. Mai tîrziu, tot oligarhia a rupt în mod perfid această alianţă, atunci cînd socialiştii germani s-au sculat şi au alungat de pe tron pe stăpînitorul setos de sînge. De altminteri, tocmai acesta era şi scopul urmărit de oligarhia americană — distrugerea principalului concurent de pe piaţa mondială. O dată ce-l zvîrliseră de pe tron pe împărat, germanii nu mai aveau nevoie să-şi desfacă prisosul de mărfuri în străinătate. Prin însăşi esenţa regimului socialist, poporul german avea să consume tot ce producea. Bineînţeles că urma să facă totuşi comerţ cu mărfurile pe care le producea, schimbîndu-le pe altele pe care nu le putea produce, ceea ce însemna cu totul altceva decît desfacerea unor prisosuri pe care nu le-ar fi putut consuma.

— Pun rămăşag că oligarhia îşi va găsi justificare, spuse Ernest în clipa cînd aflarăm că oligarhia nu îşi

respectase obligaţia de a veni în ajutorul împăratului german. Ca de obicei, va socoti că a procedat bine.

Şi bineînţeles că oligarhia şi-a justificat în mod public trădarea, afirmînd că făcuse acest act pentru binele poporului american, de a cărui interese se îngrijea cu atîta osîrdie. În acest fel alungase de pe piaţa mondială detestatul rival şi ne crease posibilitatea de a desface surplusul nostru de mărfuri.

— Culmea batjocurii — a subliniat Ernest — este tocmai aceea că sîntem atît de neajutoraţi, încît asemenea imbecili au cu adevărat putinţa să conducă treburile noastre! Ne-au dat posibilitatea să vindem mai mult în străinătate, ceea ce înseamnă că vom fi siliţi să consumăm şi mai puţin în ţară.

Capitolul XIV

ÎNCEPUTUL SFÎRŞITULUI

Încă din ianuarie 1913, Ernest şi-a dat limpede seama de adevărata tendinţă a evenimentelor, dar n-a reuşit să-i facă şi pe tovarăşii lui să întrevadă primejdia Călcîiului de fier, pe care el o vedea desemnîndu-se tot mai ameninţătoare. Tovarăşii săi erau prea siguri de ei, iar evenimentele se succedau cu prea mare rapiditate către punctul culminant. În treburile mondiale interveniseră schimbări importante. Oligarhia americană ajunsese practic stăpînă pe piaţa mondială, şi zeci de ţări se vedeau alungate de pe piaţă, rămînînd cu enorme surplusuri de mărfuri, pe care nu le puteau consuma şi nici n-aveau cui le vinde. Tuturor acestor ţări nu le mai rămînea altă soluţie în afară de o reorganizare social-economică, căci le era cu neputinţă să rămînă mai departe la sistemul datorită căruia surplusurile de mărfuri se îngrămădeau neîncetat. În ceea ce le privea, sistemul capitalist se dovedise complet falimentar.

Pentru ţările acestea, reorganizarea a îmbrăcat forma revoluţiei. Pretutindeni domnea confuzia şi violenţa, se prăbuşeau guverne şi instituţii. Pretutindeni, cu excepţia a două sau trei ţări, stăpînii

capitalişti de odinioară luptau cu disperare pentru a-şi apăra avutul, dar puterea le era smulsă din mîini de către proletariatul revoluţionar. Se împlinise celebra previziune a lui Karl Marx: „Ceasul din urmă al proprietăţii private capitaliste a sunat. Expropriatorii sînt expropriaţi." [1] Şi de îndată ce guvernele capitaliste se prăbuşeau, se ridicau în locul lor state populare cooperatiste [2], comunităţi bazate pe cooperarea întregului popor.

Din partea tovarăşilor noştri victorioşi din celelalte ţări primeam nenumărate mesaje: „De ce rămîn în urmă Statele Unite?", „La luptă, revoluţionari americani!", „Ce se întîmplă cu America?" Dar noi nu puteam ţine pasul cu ei. Oligarhia ne stătea în drum. Trupul ei diform, ca al unui monstru apocaliptic, ne închidea calea.

— Aşteptaţi pînă la primăvară, cînd ne vom lua în primire funcţiile, răspundeam noi. Atunci o să aveţi ce vedea.

Aici se ascundea secretul nostru. În cele din urmă izbutisem să-i cîştigăm de partea noastră pe

---

[1] Citat din *Capitalul* (Vezi Karl Marx — *Capitalul*, vol. I, ESPLP 1957, pag. 757).

[2] Jack London foloseşte aici termenul de *Co-operative Commonwealth*, ceea ce dovedeşte încă o dată strînsa legătură pe care a păstrat-o permanent cu evenimentele şi faptele contemporane lui, căci prin 1906 a existat în America o grupare de socialişti care alcătuiseră un proiect utopic de colonizare a anumitor state din vest unde să creeze o societate numită *Brotherhood of the Co-operative Commonwealth* (Frăţia statelor populare cooperatiste).

cei din Liga fermierilor, şi în primăvară, [1] pe baza rezultatelor obţinute la alegerile din toamna precedentă, douăsprezece state aveau să treacă în puterea lor. Asta însemna că în cele douăsprezece state aveau să fie instituite imediat state populare cooperatiste. După aceea, restul avea să fie simplu.

— Şi ce se întîmplă dacă cei din Liga fermierilor nu reuşesc să-şi ocupe posturile ? întreba Ernest.

Tovarăşii lui îi răspundeau că e o cobe aducătoare de nenorociri.

Dar neputinţa de a prelua puterea nu era cea mai mare primejdie la care se gîndea Ernest. Ceea ce prevedea el era dezertarea de la datorie a marilor sindicate şi formarea unor caste închise în rîndurile muncitorilor.

— Ghent i-a învăţat pe oligarhi cum trebuie să procedeze, spunea Ernest. Pot pune rămăşag că şi-au făcut carte de căpătîi din lucrarea lui, *Feudalismul mărinimos* *.

* *Este vorba despre cartea lui W. J. Ghent,* Feudalismul mărinimos, *publicată în anul 1902 al erei creştine. S-a afirmat totdeauna că Ghent ar fi fost acela care ar fi dat marilor capitalişti ideea organizării oligarhiei.* [2] *Această părere a persistat în*

[1] În sistemul constituţional din S.U.A. alegerile au loc în luna noiembrie, iar cei aleşi îşi ocupă posturile respective în luna ianuarie a anului următor.

[2] La începutul secolului, în cartea pomenită de London, W. J. Ghent s-a ridicat împotriva socialiştilor care socoteau că victoria socialismului este inevitabilă, afirmînd că în loc de socialism se va instaura un soi de nou feudalism, dominat tot de capitalişti, şi în care muncitorii vor fi legaţi de maşini aşa cum iobagii fuseseră cîndva legaţi de pămînt.

Niciodată n-am să uit noaptea în care, după o discuţie aprinsă cu o seamă de conducători ai sindicatelor, Ernest s-a întors către mine şi mi-a spus cu tot calmul :

— Cu asta ni s-a hotărît soarta. Călcîiul de fier a învins. Sfîrşitul e aproape.

Mica şedinţă din locuinţa noastră nu avea caracter oficial. Ernest însă, ca şi ceilalţi tovarăşi ai săi, se străduiau să capete din partea conducătorilor sindicali asigurarea că vor chema pe membrii organizaţiilor la grevă generală. Dintre conducătorii de faţă, O'Connor, preşedintele sindicatului mecanicilor, a fost cel dintîi care a refuzat să dea asemenea asigurări.

— Aţi văzut doar că, folosind vechile voastre metode de grevă economică şi boicot, n-aţi ajuns decît la o înfrîngere nimicitoare, insistă Ernest.

O'Connor şi ceilalţi încuviinţară din cap.

— Aţi văzut de asemenea la ce rezultate putem ajunge recurgînd la greva generală. Am împiedicat războiul cu Germania. Niciodată nu s-a văzut o mai strălucită manifestare a solidarităţii şi forţei muncitoreşti. Muncitorii pot să ajungă şi vor ajunge stă-

literatură de-a lungul celor trei secole cît a ţinut era Călcîiului de fier, şi chiar în primul veac al erei Frăţiei între oameni. Astăzi, deşi s-a dovedit netemeinicia acestei opinii, nu putem decît să constatăm şi să regretăm faptul că Ghent rămîne nevinovatul cel mai hulit din întreaga istorie.

pînii lumii. Dacă veţi continua să luptaţi alături de noi, vom pune capăt domniei capitalismului. E singura voastră nădejde, iar ce vă rămîne în afară de asta ştiţi prea bine. Altă ieşire nu există. Orice aţi face, folosind vechile metode, nu vă aşteaptă decît înfrîngerea, dacă nu din altă pricină, cel puţin din aceea că stăpînii au la dispoziţie justiţia. *

— O iei prea repede, răspunse O'Connor. Dumneata nu cunoşti toate soluţiile. Mai există şi altele. Ştim noi ce facem. Sîntem sătui de greve, fiindcă numai din pricina lor am fost aproape nimiciţi. Dar nu cred că va mai fi vreodată nevoie să chemăm oamenii la grevă.

— Şi care e soluţia voastră? întrebă Ernest fără înconjur.

O'Connor rîse şi clătină din cap, apoi zise:

— Deocamdată îţi pot spune doar atît: pînă acum noi n-am dormit, iar în clipa de faţă nu visăm.

* *Iată cîteva exemple din care se poate vedea limpede atitudinea potrivnică muncitorilor adoptată constant de tribunale:*

În regiunile cu mari exploatări carbonifere, copiii erau folosiţi pe scară largă la muncile din mină. Muncitorii au reuşit ca în anul 1905 al erei creştine să impună corpurilor legiuitoare ale statului Pennsylvania o lege prin care se hotăra că, pentru stabilirea vîrstei copiilor, în afară de jurămîntul părinţilor, mai era nevoie şi de unele acte, printre care şi certificate şcolare. Legea aceasta a fost însă imediat declarată

— Nădăjduiesc că nu e o soluţie despre care să vă fie teamă sau ruşine să vorbiţi, insistă Ernest, cu o notă de sfidare în glas.

— Cred că ştim noi mai bine ce-avem de făcut, fu răspunsul.

— După chipul în care înţelegi să te ascunzi, s-ar părea că nu e vorba de o treabă prea frumoasă, îi spuse Ernest, din ce în ce mai indignat.

— Am răspuns pentru faptele noastre cu sînge şi cu sudoare, şi la fel vom răspunde pentru tot ce va veni, replică O'Connor. Totdeauna e mai bine să-ţi vezi întîi de treburile tale, şi pe urmă să te îngrijeşti de ceilalţi.

neconstituţională de către tribunalul comitatului Luzerne, pe temei că ar viola cel de al paisprezecelea amendament,[1] *întrucît ar face discriminări între persoane aparţinînd uneia şi aceleiaşi categorii, adică între copiii mai mici şi mai mari de paisprezece ani. Tribunalul Suprem al statului a confirmat această sentinţă.*

În anul 1905 al erei creştine, tribunalul statului New York, în sesiune specială, a declarat neconstituţională legea prin care se interzicea ca minorii şi femeile să muncească în fabrici după ceasurile nouă

---

[1] Cel de al paisprezecelea amendament adus Constituţiei S.U.A. prevede că statele federale nu pot adopta măsuri care să reducă drepturile legale ale cetăţenilor şi că toţi cetăţenii, fără nici o deosebire, sînt egali în faţa legii. Această normă constituţională a fost şi este călcată în picioare ori de cîte ori se află în joc interesele capitaliştilor.

— Dacă ţi-e teamă să arăţi soluţia la care v-aţi gîndit, atunci dă-mi voie să ţi-o spun eu, izbucni Ernest, nemaiputîndu-se stăpîni. Vreţi să împărţiţi prada. Aţi pactizat cu duşmanul, asta aţi făcut! Aţi scos la mezat interesele muncitorilor, ale tuturor muncitorilor. Părăsiţi lupta ca nişte laşi ce sînteţi!

— Eu nu mai am nimic de spus, răspunse O'Connor încruntat. Continuu totuşi să cred că ne cunoaştem interesele mai bine decît le cunosc alţii.

— Şi nici nu vă pasă de soarta celorlalţi muncitori. Îi aruncaţi pur şi simplu în prăpastie.

— Eu nu mai am nimic de spus, repetă O'Connor, în afară de aceea că sînt preşedintele sindicatului mecanicilor şi că e de datoria mea să apăr interesele celor pe care-i reprezint. Am terminat.

Pe urmă, după ce conducătorii sindicatelor s-au

seara; temeiul invocat a fost acela că o astfel de lege ar fi „legislaţie cu caracter de clasă".

Brutarii din vremea aceea erau siliţi să muncească pînă la epuizare. Organul legislativ al statului New York a adoptat o lege prin care munca în brutării era limitată la zece ore pe zi. În anul 1906 din era creştină, Tribunalul Suprem al Statelor Unite a hotărît însă că această lege este neconstituţională. În motivare se spunea, printre altele: Nu există nici un motiv temeinic pentru a justifica o ştirbire a libertăţii personale sau a libertăţii convenţiunilor dintre părţi prin limitarea orelor de muncă în profesiunea de brutar.

retras, Ernest mi-a arătat cum aveau să se petreacă lucrurile. Vorbea cu liniştea şi reculegerea care urmează după înfrîngere.

— Socialiştii obişnuiau să prevestească plini de entuziasm că va veni ziua în care proletariatul organizat, înfrînt pe tărîmul luptei economice, va trece la lupta politică. Şi, într-adevăr, Călcîiul de fier a zdrobit sindicatele în lupta economică, împingîndu-le astfel către lupta politică ; dar iată că această întorsătură, în loc să fie îmbucurătoare pentru noi, pare să prevestească noi necazuri. Călcîiul de fier a ştiut să tragă toate învăţămintele. Ne-am arătat puterea prin greva generală, iar ei au avut grijă să ia măsuri ca greva generală să nu se mai repete.

— Dar cum au făcut asta ? am întrebat eu.

— Pur şi simplu acordînd subvenţii marilor sindicate. De aceea marile sindicate nu vor mai lua parte la greva generală. Prin urmare, nu vom mai avea o grevă generală.

— Însă nici Călcîiul de fier nu va putea susţine la nesfîrşit o acţiune atît de costisitoare.

— O ! nu-ţi fie teamă. N-au acordat subvenţii tuturor sindicatelor. Nici nu era nevoie de-atîta cheltuială. Iată ce se va întîmpla : se vor mări salariile şi se vor reduce orele de muncă pentru feroviari, mecanici, strungari, turnători, precum şi pentru alte categorii de muncitori calificaţi din industria metalurgică. În toate sindicatele despre care vorbesc se vor crea muncitorilor condiţii pri-

vilegiate. Un loc în aceste sindicate va ajunge să însemne un fel de loc în rai.

— Tot nu înţeleg, am obiectat eu. Dar cu muncitorii din celelalte sindicate ce-o să se întîmple ? Din ce mi-ai spus, văd că majoritatea sindicatelor rămîn pe din afară, căci nu fac parte din acest grup.

— Toate celelalte sindicate vor fi desfiinţate. Nu-ţi dai seama că muncitorii de la căile ferate, mecanicii, strungarii şi celelalte categorii de muncitori calificaţi din industria metalurgică îndeplinesc toate muncile esenţiale pentru civilizaţia noastră industrială ? Sigur fiind de supunerea acestora, Călcîiul de fier îşi poate permite să le rîdă în nas tuturor celorlalţi muncitori. Fierul, oţelul, cărbunele, maşinile şi transporturile formează coloana vertebrală a întregii industrii.

— Dar minerii ? am întrebat eu. În minele de cărbuni lucrează aproape un milion de mineri.

— Minerii sînt muncitori aproape fără calificare. Ei nu contează. Salariile lor vor scădea, iar orele lor de muncă vor spori. Vor ajunge şi ei sclavi, ca noi toţi ceilalţi, şi vor fi tîrîţi în noroi. Vor fi siliţi să muncească, întocmai aşa cum sînt siliţi astăzi fermierii să muncească pentru stăpînii care le-au răpit pămînturile. La fel se vor petrece lucrurile cu toate celelalte sindicate care nu vor fi incluse în grupul restrîns alcătuit de oligarhie. Vei avea ocazia să le vezi clătinîndu-se şi căzînd în ţăndări, iar membrii lor vor ajunge robi, mînaţi la muncă de stomacurile goale şi de legile stăpînilor.

Ştii ce-o să se întîmple cu Farley * şi spărgătorii lui de grevă? Să-ţi spun eu. Profesia de spărgător de grevă va dispărea, fiindcă nu vor mai fi greve. În loc de greve, vom vedea răscoale ale sclavilor. Farley şi banda lui vor fi înălţaţi la rangul de vătafi de sclavi. O! bineînţeles că nu aşa or să-i spună; va fi numit păzitor al legilor, adică va supraveghea aplicarea legii care va institui munca forţată. Trădarea asta a marilor sindicate nu face decît să lungească lupta. De-acum nimeni nu mai poate spune unde şi cînd va triumfa revoluţia.

— Dar, în faţa unei cîrdăşii atît de puternice cum este cea dintre oligarhie şi marile sindicate, mai are cumva vreun rost să crezi că revoluţia va triumfa totuşi vreodată? întrebai eu. Cîrdăşia asta n-o să dureze în veci?

Ernest clătină din cap.

— Una dintre tezele noastre fundamentale este aceea că orice sistem bazat pe clase ori caste conţine în sine germenele viitoarei lui descompuneri. Dar cum ar fi posibil ca un sistem bazat pe clase

* James Farley — *cunoscut spărgător de grevă din epoca respectivă, aventurier fără scrupule, dar de o incontestabilă destoinicie. A urcat foarte sus pe scara socială, în era Călcîiului de fier, promovînd în cele din urmă în rîndurile oligarhiei. A fost asasinat în 1932 de Sarah Jenkins, al cărei soţ fusese ucis mişeleşte cu treizeci de ani mai înainte de către spărgătorii de grevă din banda lui Farley.*

să nu genereze caste? Călcîiul de fier nu va putea împiedica acest proces, iar pînă la urmă castele vor distruge Călcîiul de fier. În sînul oligarhiei au şi apărut castele ; mai rămîne doar ca ele să ia naştere şi în sînul sindicatelor privilegiate. Călcîiul de fier va face uz de întreaga-i putere pentru a împiedica acest proces, dar îi va fi peste putinţă.

Printre membrii sindicatelor privilegiate se află floarea muncitorimii americane. Sînt oameni tari, pricepuţi. Au ajuns membri în aceste sindicate luptînd pentru locuri, în concurenţă cu ceilalţi. Orice muncitor de nădejde din Statele Unite va fi stăpînit de ambiţia de a ajunge membru într-un sindicat privilegiat. Oligarhia va încuraja asemenea ambiţii şi concurenţa ce va rezulta de aici. Iată deci în ce fel oameni de mîna întîi, care altminteri ar fi putut deveni revoluţionari, vor fi abătuţi de pe calea revoluţiei, iar forţa lor folosită pentru sprijinirea oligarhiei.

Pe de altă parte, castele muncitoreşti, adică membrii sindicatelor privilegiate, se vor strădui să transforme organizaţiile lor în clanuri închise. Şi vor izbuti. Calitatea de membru al castelor muncitoreşti va deveni ereditară. Feciorii vor urma taţilor, şi în felul acesta va fi oprit orice aport de forţă proaspătă din acel etern rezervor de forţă care este poporul. Asta va însemna decăderea castelor muncitoreşti, care, pînă în cele din urmă, vor deveni mereu mai slabe. În acelaşi timp, ca instituţie, castele vor deveni vremelnic atotputernice, ajungînd să joace un

rol asemănător cu cel al pretorienilor care păzeau palatul imperial din vechea Romă. Vor avea loc însă revoluţii de palat, în urma cărora castele muncitoreşti vor lua în mînă frînele puterii. După aceea se vor produce contrarevoluţii de palat ale oligarhiei, frînele statului trecînd în mîinile acesteia, pentru ca, după puţin, să fie reluate de castele muncitoreşti. Dar, în vremea asta, procesul de decădere a castelor îşi va urma cursul, aşa fel încît pînă la urmă poporul va ajunge să-şi cucerească drepturile.

Ernest a schiţat această prefigurare a unei lente evoluţii sociale în momentele celei mai adînci depresiuni, pe care i-o pricinuise marea trădare a sindicatelor. În privinţa asta niciodată n-am fost de acord cu el, iar astăzi, cînd stau şi scriu aceste rînduri, cred cu şi mai multă convingere că nu avea dreptate. Căci iată, astăzi chiar, cu toate că Ernest nu mai este, ne aflăm în pragul revoluţiei, care va mătura de pe pămînt toate oligarhiile. Totuşi, am înfăţişat aici prorocirea lui Ernest, pentru că îi aparţine lui. Deşi a crezut în ea, a luptat ca un gigant împotrivă-i, el fiind acela care, mai mult decît orice alt muritor, a făcut posibilă revoluţia, ce nu mai aşteaptă acum decît un semn pentru a izbucni. *

* *Everhard dovedeşte o remarcabilă putere de previziune a dezvoltării sociale. Ca şi cum ar fi fost vorba despre evenimente trecute, el vorbeşte cu toată siguranţa despre trădarea sindicatelor privilegiate, despre apariţia şi decăderea lentă a castelor*

— Dar dacă oligarhia va dăinui, l-am întrebat eu în seara aceea, ce se va întîmpla cu uriaşele profituri pe care le vor realiza an de an?

— Vor trebui cheltuite într-un fel, răspunse el. Poţi avea toată încrederea că oligarhia va găsi ea o cale. Vor fi construite şosele minunate. Se va ajunge la realizări mărețe în ştiinţă şi mai ales în artă. După ce oligarhii vor fi izbutit să subjuge complet poporul, vor avea destul timp şi pentru alte lucruri. Vor deveni adoratori ai frumuseţii, vor începe să îndrăgească artele. Sub conducerea lor şi fiind foarte bine răsplătiţi, vor trudi artiştii. De aici va rezulta o artă cu adevărat mare, fiindcă artiştii nu vor mai fi siliţi, ca pînă mai ieri, să se conformeze preferinţelor burgheze ale clasei de mijloc [1]. Va fi o artă cu adevărat măreaţă, te rog să mă crezi, şi ca din pămînt vor apărea oraşe-minune, pe lîngă care oraşele din vremile vechi vor părea mizere şi de prost-gust. În asemenea oraşe vor sălăşlui oligarhii, şi aici se vor închina ei frumosului. *

muncitoreşti, ca şi despre lupta dintre oligarhia în declin şi castele muncitoreşti pentru cucerirea uriaşului aparat de stat de pe vremea lor.

** Puterea de previziune a lui Everhard este de-a dreptul uimitoare. Mai înainte ca gîndul construirii*

[1] Este just că dezvoltarea deplină a artei este condiţionată de eliberarea ei de sub povara „preferinţelor burgheze". Este greşită însă presupunerea că sub oblăduirea oligarhiei arta ar putea să prospere, deoarece sub regim oligarhic artiştii rămîn mai departe dependenţi de sacul cu bani al clasei posedante

În felul acesta profiturile vor fi consumate, în vreme ce muncitorii vor duce tot greul muncii. Înălţarea unor măreţe edificii şi ridicarea de oraşe gigantice va da muncitorilor de rînd posibilitatea să cîştige doar nişte biete salarii de foamete, căci profiturile uriaşe vor duce la uriaşe cheltuieli, iar oligarhia va construi pentru mii de ani, da, pentru zece mii de ani. Vor construi aşa cum nici n-au visat vreodată să construiască egiptenii sau babilonienii ; iar după ce oligarhia va dispărea de pe faţa pămîntului, şoselele şi oraşele lor minune vor rămîne pentru vremea frăţiei muncitorilor, pentru ca muncitorii să circule pe şosele, şi să locuiască în oraşele-minune. *

Toate acestea oligarhia le va face pentru că nu va avea altă ieşire. Folosirea profiturilor va îmbrăca forma acestor mari lucrări, tot aşa după cum vechile clase stăpînitoare din Egiptul de odinioară au folosit surplusurile jefuite din munca poporului înălţînd temple şi piramide. Sub domnia oligarhiei va prospera nu tagma preoţească, ci tagma artiştilor, iar în locul clasei negustorilor burghezi ruinaţi se vor închega castele muncitoreşti. Şi la picioarele lor

oraşelor-minune Ardis şi Asgard să fi mijit măcar în mintea oligarhilor, el şi le-a imaginat şi a înţeles necesitatea inexorabilă a construirii lor.

* *Trebuie subliniat că din ziua în care a făcut această profeţie s-au scurs cele trei secole ale domniei Călcîiului de fier şi apoi primele patru veacuri*

se va căsca abisul, în care va flămînzi şi va putrezi, ros de boli, continuînd totuşi să se prăsească fără încetare, poporul de rînd, adică imensa majoritate a oamenilor. Dar pînă la sfîrşit, nimeni nu poate spune în ce zi anume, poporul se va ridica din acest abis ; castele muncitoreşti şi oligarhia se vor prăbuşi ; iar pe urmă, în fine, după strădanii de veacuri, va veni şi vremea omului simplu. Am crezut că voi apuca ziua aceea ; acum însă ştiu că n-o voi vedea niciodată !

A tăcut o clipă, m-a privit, şi pe urmă a adăugat :

— Dezvoltarea socială e exasperant de lentă, nu-i aşa, iubito ?

Braţele mele îl înlănţuiră, şi capul lui se odihni la pieptul meu.

— Cîntă-mi un cîntec de leagăn, murmură Ernest alintîndu-se. Am avut un coşmar pe care vreau să-l uit.

ale Frăţiei între oameni, dar profeţia lui Everhard s-a împlinit : astăzi călătorim pe şoselele şi locuim în oraşele construite de oligarhie. Ce-i drept, noi construim oraşe cu mult mai minunate, dar oraşele-minune ale oligarhilor dăinuiesc încă, şi chiar nota de faţă este scrisă la Ardis, unul dintre cele mai impunătoare oraşe clădite pe atunci

Capitolul XV

ULTIMELE ZILE

Schimbarea atitudinii oligarhiei față de sindicatele privilegiate a devenit de domeniul public către sfîrşitul lui ianuarie 1913. Ziarele au publicat ştiri cu privire la o nemaicunoscută pînă atunci mărire a salariilor şi la reducerea orelor de muncă pentru anumite categorii de salariaţi ai căilor ferate şi din industria metalurgică, pentru mecanici, strungari şi alţii. Dar prin asta nu se dădea în vileag adevărul întreg. Oligarhia nu îndrăznea să îngăduie dezvăluirea întregului adevăr. În realitate salariile crescuseră într-o măsură mult mai mare, iar privilegiile erau şi ele cu mult mai importante. Toate acestea rămîneau secrete, dar secretele sfîrşesc totdeauna prin a fi cunoscute de toată lumea. Membrii sindicatelor privilegiate împărtăşeau soţiilor taina, iar ele bineînţeles că flecăreau, aşa încît foarte curînd toţi muncitorii au aflat ce se întîmplase.

De altminteri, situaţia de acum nu era decît o dezvoltare logică a politicii de „împărţire a prăzii", cunoscută încă din veacul al XIX-lea. În cadrul ascuţitelor lupte dintre patroni şi muncitori, se încercase şi metoda aşa-zisei „participări la beneficii".

Metoda aceasta însemna de fapt că domnii capitaliști se străduiau să-i domolească pe muncitori acordîndu-le o oarecare participare la beneficii. Dar privită ca sistem, „participarea la beneficii" era ceva absurd și cu neputință de realizat. În condițiile înverșunatei lupte economice, ea nu putea da rezultate decît în cazuri izolate, căci dacă participarea la beneficii ar fi fost extinsă la toată muncitorimea și la întreg patronatul, situația ar fi rămas neschimbată și capitaliștii n-ar mai fi tras nici un folos.

Și astfel din ideea utopică a participării la beneficii s-a născut aceea foarte practică a împărțirii prăzii. Lozinca sub care acționau sindicatele cele mai puternice era: „Dați-ne salarii mai mari și aruncați diferența în spinarea consumatorilor". În cazuri izolate, această politică egoistă a avut succes. Sporul lor de cîștig trecut în spinarea consumatorilor însemna de fapt împovărarea marii mase a muncitorilor neorganizați și a membrilor din sindicatele mai slabe. Și, într-adevăr, muncitorii din această categorie au ajuns să plătească de fapt salariile mărite încasate de frații lor mai puternici, membri în sindicatele care dobîndiseră o situație privilegiată, de monopol. În felul acesta formula a fost aplicată pe scară foarte largă, prin cîrdășia dintre oligarhie și sindicatele privilegiate. *

** La acest tîrg rușinos cu oligarhia au participat toate sindicatele muncitorilor feroviari, și nu este lipsit de interes să arătăm că prima aplicație prac-*

De îndată ce trădarea pînă atunci necunoscută a sindicatelor privilegiate a ajuns de domeniul public, masa muncitorilor a început să murmure şi să protesteze. Imediat după asta, sindicatele privilegiate s-au retras din organizaţiile internaţionale şi au rupt toate legăturile cu celelalte organizaţii muncitoreşti. Apoi s-au iscat tulburări şi acte de violenţă. Membrii sindicatelor privilegiate au fost înfieraţi ca trădători, iar în cîrciumi sau în localurile de noapte, pe stradă ori la locul de muncă, de fapt pretutindeni, erau atacaţi şi bătuţi de tovarăşii pe care îi trădaseră în chip atît de josnic.

Au fost multe capete sparte şi multe pierderi de vieţi omeneşti. Nici un membru al sindicatelor privilegiate nu se putea socoti în siguranţă, şi de aceea se văzură nevoiţi să se adune în grupuri şi numai astfel să se ducă la lucru sau să se întoarcă de acolo

tică a politicii „împărţirii prăzii" a fost realizată, încă în secolul al XIX-lea al erei creştine, de un sindicat al muncitorilor feroviari, şi anume de Frăţia mecanicilor de locomotive. Vreme de douăzeci de ani, P. M. Arthur [1] *a fost „marele şef" al acestei frăţii. După greva muncitorilor de la căile ferate din Pennsylvania, în anul 1877* [2], *el a fost cel care a*

---

[1] P. M. Arthur este un personaj real. Izbutind să se caţere în fruntea sindicatului mecanicilor de locomotive, a trădat interesele muncitorilor, executînd servil poruncile patronilor, spre a obţine avantaje băneşti pentru el şi clica lui.

[2] În iulie 1877 a avut loc la Pittsburgh (statul Pennsylvania) o mare grevă a muncitorilor de la căile ferate. Patronii au reprimat-o cu mare cruzime, ucigînd 26 de muncitori.

acasă. Mergeau totdeauna numai prin mijlocul străzilor, fiindcă pe trotuare riscau oricînd să fie uciși cu pietre sau cărămizi, aruncate de la ferestre ori de pe acoperișuri. Li s-a îngăduit să poarte arme, și autoritățile i-au apărat pe toate căile. Cei vinovați de a se fi atins de ei erau condamnați la ani grei de închisoare, în închisori fiind supuși unui tratament neînchipuit de barbar. Nimeni, în afara celor ce făceau parte din sindicatele privilegiate, n-avea voie să poarte arme, abaterea de la această dispoziție legală fiind proclamată crimă gravă și pedepsită ca atare.

Muncitorii astfel loviți au continuat să se răzbune împotriva trădătorilor. Între cele două tabere s-au ridicat spontan ziduri de netrecut, ca între caste. Copiii trădătorilor erau persecutați de copiii munci-

ticluit planul unei înțelegeri separate între Frăția mecanicilor de locomotive și patroni, înțelegere încheiată „pe cont propriu" și fără să țină în vreun fel seama de părerea celorlalte organizații muncitorești. Planul lui Arthur a avut mare succes, un succes întrecut doar de egoismul pe care-l dovedea. De aici a luat naștere și cuvîntul „arthurizare", care înseamnă tocmai încheierea unor tîrguri hrăpărețe cu privire la „împărțirea prăzii" între patroni și anumite sindicate. Cuvîntul „arthurizare" a pus multă vreme în încurcătură pe etimologiști, dar acum problema originii lui este, nădăjduim, pe deplin elucidată.

torilor trădaţi, iar acest lucru a ajuns atît de departe, încît primii nu au mai avut posibilitatea să se joace pe străzi sau să frecventeze şcolile publice. De asemenea, soţiile şi familiile trădătorilor au fost ostracizate, iar băcanul din colţ, dacă le vindea ceva, se trezea că nimeni nu-i mai calcă în prăvălie.

Ca urmare, cînd şi-au dat seama că sînt respinşi din toate părţile, trădătorii şi familiile lor au alcătuit un fel de clan. Văzînd că le este cu neputinţă să trăiască în siguranţă printre proletarii trădaţi, s-au mutat în oraşe noi, construite şi locuite numai de ei. Bineînţeles că au fost sprijiniţi şi de oligarhie. Li s-au construit locuinţe încăpătoare, moderne şi igienice, înconjurate de curţi spaţioase şi despărţite ici-colo între ele de parcuri şi stadioane. Copiii lor învăţau la şcoli special construite pentru ei şi în care li se predau mai ales cursuri de lucru manual şi ştiinţă aplicată. Rezultatul inevitabil al acestei segregaţii a fost apariţia castelor, a două grupuri sociale închise. Membrii sindicatelor privilegiate au constituit o aristocraţie muncitorească, fiind despărţiţi definitiv de restul muncitorimii. Aveau locuinţe mai bune, se îmbrăcau mai bine, se hrăneau mai bine şi erau în general mai bine trataţi. Se înfruptau cu cea mai mare lăcomie din partea lor de pradă.

Între timp, condiţiile de viaţă ale restului clasei muncitoare deveneau din ce în ce mai grele. O mulţime de avantaje mărunte le-au fost retrase, iar salariile şi nivelul lor de viaţă coborau permanent.

Ca urmare, şcolile lor au decăzut mereu, iar treptat învăţămîntul a încetat de a mai fi obligatoriu. Creşterea numărului tinerilor din noua generaţie care nu ştiau nici să scrie şi nici să citească devenea ameninţătoare.

Acapararea pieţei mondiale de către Statele Unite zdruncinase din temelii tot restul lumii. Pretutindeni, instituţii şi guverne se prăbuşeau, ori erau transformate. În Germania, Italia, Franţa, Australia şi Noua Zeelandă s-au constituit state populare cooperatiste. Imperiul Britanic trosnea din încheieturi. Guvernul englez dădea din colţ în colţ. În India revolta generală era în toi. Un singur strigăt se ridica. Deasupra întregii Asii răsuna un singur strigăt : „Asia a asiaticilor !" Îndărătul acestei uriaşe mişcări se ascundea Japonia, aţîţîndu-i şi sprijinindu-i mereu pe galbeni şi cafenii în lupta lor împotriva albilor. Dar, în timp ce visa un imperiu continental şi se străduia să-şi realizeze visul, Japonia a reprimat barbar revoluţia propriului său proletariat. A fost un adevărat război între caste — culiii [1] împotriva samurailor [2] — iar culiii socialişti au fost executaţi cu zecile de mii. Numai în luptele de stradă de la Tokio şi cu prilejul zadarnicului atac împotriva palatului imperial au fost ucişi patruzeci de mii. Oraşul Kobe a fost transformat într-un adevărat abator ; măcelărirea muncitorilor din industria bumbacului, în care s-a tras cu mitralierele, a devenit exemplul clasic al celei

[1] Muncitori cu braţele (cuvînt din limba hindi).

[2] Membrii castei militare privilegiate din Japonia feudală.

mai sălbatice execuţii în masă cu ajutorul maşinilor de război moderne. Oligarhia japoneză care a ajuns la putere s-a dovedit a fi cea mai sîngeroasă dintre toate. Japonia a reuşit să domine Orientul şi a pus stăpînire pe întreaga zonă răsăriteană a pieţei mondiale, cu excepţia Indiei.

Anglia a izbutit să înnăbuşe în sînge propria-i revoluţie proletară şi să ţină India mai departe sub jug. Fiind însă în pragul epuizării, a fost silită să renunţe la marile ei colonii, în felul acesta creîndu-se pentru socialişti posibilitatea de a instaura în Australia şi Noua Zeelandă state populare cooperatiste. Din aceeaşi pricină Canada a fost pierdută pentru metropolă. Canada însă a sugrumat revoluţia socialistă, folosindu-se şi de ajutorul Călcîiului de fier, care, în acelaşi timp, a ajutat şi Mexicului şi Cubei să înnăbuşe revoluţiile pornite de popoarele lor. Rezultatul a fost că, în felul acesta, Călcîiul de fier a izbutit să se înscăuneze trainic în întreaga Lume Nouă, reunind într-un singur organism politic centralizat întreaga Americă de Nord, de la Canalul Panama şi pînă la Oceanul Îngheţat.

După cum am spus, cu preţul tuturor celorlalte mari colonii, Anglia izbutise să păstreze doar India. Dar asta nu putea fi decît o situaţie vremelnică. Lupta cu Japonia şi restul Asiei pentru stăpînirea Indiei fusese doar amînată. Anglia era sortită să piardă curînd India, în vreme ce dincolo de acest eveniment se profila perspectiva unui război între Asia unită şi restul lumii.

Dar în vreme ce lumea întreagă era sfîşiată de asemenea conflicte, nici noi, cei din Statele Unite, nu trăiam în linişte şi armonie. Trădarea marilor sindicate împiedicase revoluţia noastră proletară, dar dezordini şi tulburări izbucneau pretutindeni. Pe lîngă mişcările muncitoreşti, pe lîngă frămîntările fermierilor şi ale rămăşiţelor clasei de mijloc, apăru în scenă şi o nouă mişcare, cu caracter religios. O sectă a adventiştilor de ziua a şaptea, care propovăduia că sfîrşitul lumii era aproape, luă dintr-o dată mare avînt.

— Blestemată harababură! strigă Ernest. Cum vom mai putea cimenta unitatea noastră împotriva atîtor tendinţe şi curente?

Şi, într-adevăr, noul curent religios căpătă proporţii uriaşe. Din pricina mizeriei cumplite şi a dezamăgirii care-i dusese la neîncredere faţă de toate lucrurile lumeşti, oamenii de jos ajunseseră să dorească plini de aprindere un rai, în care tiranii capitalişti să nu intre mai lesne decît ar trece cămila prin urechile acului. Predicatori pribegi, cu priviri înflăcărate, mişunau prin toată ţara şi, în ciuda opreliştilor impuse de autorităţi, a asprelor pedepse aplicate în caz de nesupunere, aţîţau flăcările pasiunii mistice vorbind, în aer liber, în faţa mulţimilor.

„Iată că au venit zilele de pe urmă, iată că începe sfîrşitul lumii! strigau predicatorii. Cele patru vînturi s-au dezlănţuit. Dumnezeu a ridicat neamurile unele împotriva altora“. Era o vreme a vedeniilor şi a minunilor, iar prorocii şi vizionarii se numărau

cu miile. Sute de mii de oameni părăseau lucrul şi plecau în munţi, să aştepte acolo apropiata venire a lui Dumnezeu şi înălţarea la cer a celor o sută şi patruzeci şi patru de mii care fuseseră răscumpăraţi pe pămînt [1]. Dar între timp Dumnezeu întîrzia să sosească, iar ei mureau de foame cu miile. Ajungînd la disperare, au început să devasteze fermele căutîndu-şi hrana, iar tulburările şi anarhia din regiunile respective n-au făcut decît să mărească şi mai cumplit suferinţele bieţilor fermieri expropriaţi.

Dar fermele aparţineau acum Călcîiului de fier. Armate întregi au fost puse în acţiune, şi fanaticii, împinşi cu vîrfurile baionetelor, au fost mînaţi, în turme, înapoi, la munca lor în oraşe. Dar în oraşe nu s-au astîmpărat, ci s-au ridicat şi s-au răzvrătit, aşa încît conducătorii lor au fost pînă la urmă executaţi pentru rebeliune sau închişi în casele de nebuni. Cei osîndiţi au mers la moarte cu bucuria pe care numai martirii o pot trăi. Bătea într-adevăr un vînt de nebunie. Neliniştea se răspîndea din ce în ce. Prin locuri mlăştinoase, prin pustiuri şi pe meleaguri neumblate, din Florida şi pînă în Alaska, micile grupuri de indieni care supravieţuiseră dansau dansuri ale strigoilor şi aşteptau să coboare Mesia al lor.

Deasupra tuturor, însă, cu o linişte şi o siguranţă de sine într-adevăr înmărmuritoare, continua să planeze silueta celui mai groaznic balaur al tuturor

[1] Aluzie ironică la un verset din Apocalips.

veacurilor — oligarhia. Cu mînă şi călcîi de fier, stăpînea valurile milioanelor de oameni care se răsculau, din neorînduială făcea ordine, iar din haosul însuşi îşi zidea propriile-i temelii şi propriu-i edificiu.

— Aşteptaţi numai pînă om prelua puterea ! spuneau mereu cei din Liga fermierilor, adică, mai exact, Calvin o spunea, în locuinţa noastră de pe Pell Street. Să vedeţi ce-o să se întîmple în statele unde ne-am ales ! Cu sprijinul vostru, al socialiştilor, o să-i facem să joace cum le-om cînta noi, de-ndată ce ne luăm posturile în primire.

— Milioanele de oameni nemulţumiţi şi aruncaţi în ghearele sărăciei sînt alături de noi, spuneau socialiştii. Alături de noi au venit Liga fermierilor, toţi ceilalţi fermieri, a venit clasa de mijloc şi au venit muncitorii. Sistemul capitalist se va prăbuşi în ţăndări. Peste o lună vom avea cincizeci şi doi de oameni în Congres. Pînă în doi ani toate posturile administrative vor fi în mîna noastră, de la preşedinte şi pînă la ultimul slujbaş.

La toate astea Ernest clătina din cap şi spunea :

— De cîte puşti dispuneţi ? Ştiţi de unde puteţi lua atîtea gloanţe cîte vă trebuie ? Cînd miroase a praf de puşcă, să ştiţi că o combinaţie chimică este totdeauna mai stabilă decît orice grupare mecanică, vă rog să mă credeţi.

Capitolul XVI

SFÎRŞITUL

Cînd a venit vremea ca eu şi Ernest să plecăm la Washington [1], tata n-a mers cu noi. Se îndrăgostise de viaţa de proletar. Considera cartierul mizer din jurul locuinţei noastre un fel de imens laborator sociologic şi fusese cuprins de o adevărată frenezie a cercetării. Trăia la fel cu muncitorii şi ajunsese să fie privit ca prieten intim în zeci de case. Nu rareori se apuca să îndeplinească cine ştie ce munci, care deveneau imediat pentru el nu atît distracţie, cît obiect de cercetări savante, prilejuindu-i bucurii sincere ; se întorcea acasă nu numai vesel, dar şi cu notiţe bogate şi totdeauna nerăbdător să ne povestească vreo nouă aventură. Ajunsese tipul savantului ideal.

N-ar fi fost necesar ca tata să muncească, fiindcă Ernest reuşea să cîştige cu traducerile suficient pentru a ne putea întreţine pe toţi trei. Tata însă insista să-şi continue proiectele lui favorite, şi este de presupus că aceste proiecte erau foarte variate, dacă ţinem seama de muncile pe care le împlinea. N-am

[1] Adică la sesiunea Camerei Reprezentanţilor, în care Ernest Everhard fusese ales.

să uit niciodată seara cînd s-a întors acasă cu tablaua lui de vînzător ambulant de şireturi şi bretele, nici clipa în care, intrînd la băcănia din colţ să cumpăr nu mai ştiu ce, m-am trezit servită chiar de el. După aceea bineînţeles că n-am mai avut de ce mă mira cînd am aflat că vreme de o săptămînă încheiată fusese canagiu la cîrciuma de peste drum. Se angaja paznic de noapte, vindea cartofi pe stradă, lipea etichetele pe cutii într-o fabrică de conserve, a fost om de serviciu într-o fabrică de cartonaje, cărător de apă al unei echipe de muncitori care aşezau linia de tramvai pe o stradă şi s-a înscris chiar în sindicatul spălătorilor de vase, cu puţin înainte de sfărîmarea lui.

Cred că exemplul episcopului îl fascinase oarecum în ce priveşte îmbrăcămintea, fiindcă purta şi el cămăşi de pînză ieftină ca muncitorii de rînd, umbla tot în salopetă şi-şi lega pantalonii la brîu cu o curea subţire. Totuşi mai păstra încă un obicei din viaţa de odinioară: se îmbrăca totdeauna special pentru masă, adică, aşa cum îi spuneam acum, pentru „supeu".

Cu Ernest aş fi fost fericită oriunde; dar mulţumirea pe care o trăia tata în noile noastre condiţii de viaţă venea să-mi sporească şi mai mult fericirea.

— Pe vremea cînd eram copil, spunea tata, mă arătam nespus de curios. Ardeam de nerăbdare să aflu cît mai curînd de ce lucrurile sînt aşa cum sînt şi de ce pe urmă nu mai erau aşa cum fuseseră. De asta m-am făcut fizician. Astăzi s-ar zice că viaţa

care a mai rămas în mine este încă tot atît de curioasă ca şi pe vremea cînd eram copil, şi numai curiozitatea poate face ca viaţa să merite a fi trăită.

Uneori tata se aventura şi la nord de Market Street, în cartierul teatrelor şi în cartierul comercial, unde vindea ziare, făcea diverse comisioane şi deschidea portierele caleştilor. Acolo, într-o zi, pe cînd închidea portiera unei caleşti, se trezi faţă în faţă cu domnul Wickson. În aceeaşi seară, stăpînit de o veselie fără margini, tata ne-a povestit întîmplarea :

— Wickson m-a săgetat cu privirea cînd am închis portiera în urma lui şi a mormăit : „Ei, fir-aş al dracului !" Chiar aşa a spus : „Ei, fir-aş al dracului !" S-a făcut roşu ca racul la faţă şi a fost atît de zăpăcit, încît a uitat să-mi dea bacşiş. Pesemne însă că şi-a venit repede în fire, fiindcă trăsura n-a apucat să facă nici cincizeci de metri şi s-a întors. Wickson a scos capul pe fereastră. „Ascultă, profesore, mi-a spus, asta întrece măsura ! Spune-mi, te rog, ce pot face pentru dumneata ?" „V-am închis portiera, am răspuns eu. După cum e obiceiul, aţi fi putut să-mi daţi un gologan." „Lasă dracului asta, a mîrîit el. Mă gîndesc la un lucru de seamă." Fără îndoială că avea intenţii serioase, probabil o umbră de conştiinţă închircită undeva şi trezită la viaţă, sau un alt simţămînt de felul ăsta. Am stat o clipă şi m-am prefăcut că mă gîndesc adînc. Cînd am început să vorbesc, m-a privit cu interes viu, dar păcat că n-aţi putut vedea ce mutră a făcut cînd am

sfîrşit! „Aţi putea să-mi daţi îndărăt casa, am spus eu, şi acţiunile de la Ţesătoriile Sierra."

Tata a tăcut.

— Ce-a răspuns? am întrebat eu nerăbdătoare.

— Ce-ar fi putut să răspundă? N-a răspuns nimic. Eu i-am spus: „Nădăjduiesc că eşti fericit". M-a privit plin de curiozitate. „Spune-mi, te rog, eşti fericit?" l-am întrebat. A poruncit birjarului să mîie şi a plecat, înjurînd cumplit. Nu mi-a dat nici măcar un gologan, darmite casa şi acţiunile! După cum vezi, fata mea, cariera de vagabond a tatălui tău e plină de dezamăgiri.

Aşa s-a întîmplat că tata a rămas în locuinţa noastră din Pell Street, în vreme ce Ernest şi cu mine am plecat la Washington. În afară de ultimul act menit să-i pună definitiv capăt, vechea ordine socială apusese, iar acel ultim act era menit să fie jucat mult mai repede decît aş fi putut visa eu. Contrar aşteptărilor noastre, nu s-a încercat să se ia nici o măsură pentru a-i împiedica pe aleşii socialişti să-şi ocupe fotoliile în Congres. Toate lucrurile au decurs în linişte şi am făcut haz pe socoteala lui Ernest cînd am văzut că tocmai această linişte era pentru el rău prevestitoare.

I-am găsit pe tovarăşii noştri socialişti plini de încredere în forţele lor şi în treburile pe care aveau să le împlinească. Vreo cîţiva membri ai Ligii fermierilor aleşi în Congres au venit să înţărească rîndurile noastre, şi împreună am alcătuit un vast program de activitate. La toată această muncă

Ernest a participat cu devotament şi cu entuziasm, deşi nu se putea opri să nu spună din cînd în cînd, fără nici o legătură cu cele ce se discutau : „Cînd miroase a praf de puşcă, să ştiţi că o combinaţie chimică este totdeauna mai stabilă decît orice grupare mecanică, ascultaţi-mă pe mine !“

Încurcăturile au început mai întîi cu membrii Ligii fermierilor în diferitele state unde obţinuseră majoritatea. Aceste state erau în număr de douăsprezece, dar nici unuia dintre aleşi nu i s-a îngăduit să-şi ia în primire postul. S-a procedat în chipul cel mai simplu cu putinţă. N-au avut decît să declare alegerile ilegale şi să încurce întreaga situaţie în plasa inextricabilă a chiţibuşurilor avocăţeşti. Membrii Ligii fermierilor nu aveau nici o putere. Ultimul cuvînt aparţinea tribunalelor, iar tribunalele se aflau cu totul la dispoziţia duşmanului.

Venise momentul cel mai primejdios. Dacă aleşii păcăliţi recurgeau la acte violente, totul era pierdut. Ce eforturi disperate am depus noi, socialiştii, pentru a-i ţine în frîu ! Zile şi nopţi la rînd Ernest n-a închis ochii. Fruntaşii cei mai de seamă ai Ligii fermierilor au înţeles pericolul şi ne-au sprijinit cu toţii. Dar totul a fost zadarnic. Oligarhia dorea să se ajungă la violenţă şi şi-a asmuţit agenţii provocatori. Este în afară de orice îndoială că agenţii provocatori au stîrnit răscoala fermierilor.

Răscoala a izbucnit în douăsprezece state deodată. Fermierii expropriaţi au luat cu forţa puterea în statele respective. Bineînţeles că un asemenea act era

potrivnic constituţiei şi bineînţeles că autorităţile federale au ordonat armatei să intre în acţiune. Pretutindeni agenţii provocatori aţîţau şi mai mult spiritele. Emisarii Călcîiului de fier s-au deghizat în meseriaşi, fermieri şi muncitori agricoli. La Sacramento, capitala Californiei, Liga fermierilor a reuşit să păstreze ordinea, şi atunci mii de agenţi provocatori au fost mînaţi către acel oraş devotat cauzei noastre. Bande numeroase, alcătuite numai din agenţi ai Călcîiului de fier, au început să incendieze şi să devasteze clădirile şi fabricile, aţîţînd în asemenea măsură oamenii simpli, încît şi aceştia au participat la jafuri alături de ei. Mari cantităţi de alcool au fost distribuite în cartierele periferice pentru a-i scoate şi mai tare din minţi pe bieţii sărmani înnebuniţi de mizerie. Apoi, cînd toate pregătirile au fost încheiate, au intrat în acţiune soldaţii Statelor Unite, adică în realitate soldaţii Călcîiului de fier. Unsprezece mii de bărbaţi, femei şi copii au fost împuşcaţi pe străzile oraşului Sacramento sau ucişi mişeleşte în propriile lor locuinţe. Guvernul federal şi-a asumat nemijlocit conducerea statului, şi astfel situaţia Californiei a fost pecetluită.

În celelalte state lucrurile s-au petrecut la fel ca în California. Toate statele în care Liga fermierilor cîştigase alegerile au fost răvăşite de violenţă şi scăldate în sînge. Mai întîi agenţii provocatori şi sutele negre au aţîţat dezordinile, iar pe urmă au intervenit trupele. Anarhia şi violenţa domneau în toate districtele rurale. Zile şi nopţi întregi fumul ce se înălţa din fermele, magaziile şi satele incendiate a acoperit cerul.

A început să fie folosită şi dinamita. Poduri şi tuneluri au fost aruncate în aer, iar trenurile au fost distruse. Sărmanii fermieri erau împuşcaţi şi spînzuraţi cu miile. Represaliile au fost crîncene, mulţi plutocraţi şi ofiţeri fiind ucişi. Pretutindeni stăpînea nebunia violenţei şi a setei de sînge. Armata lupta împotriva fermierilor cu aceeaşi sălbăticie cu care luptase odinioară împotriva indienilor, şi nu întîmplător făcea asta, căci două mii opt sute de soldaţi fuseseră nimiciţi în statul Oregon printr-o înfricoşătoare serie de dinamitări, tot aşa după cum, în diferite alte locuri şi prilejuri, fuseseră aruncate în aer mai multe trenuri militare. Prin urmare, armata lupta ca să-şi apere viaţa, tot aşa cum făceau şi fermierii.

În ceea ce priveşte gărzile civile, legea secretă din 1903 fusese pusă în aplicare, iar muncitorii dintr-un stat se văzură siliţi, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, să-şi împuşte propriii lor tovarăşi, muncitori din alte state. Bineînţeles că la început aplicarea legii gărzilor civile nu s-a făcut cu uşurinţă. Mulţi ofiţeri din garda civilă au fost ucişi şi mulţi ostaşi de rînd executaţi pe baza sentinţelor date de curţile marţiale. Profeţiile lui Ernest s-au împlinit întocmai în cazul domnilor Kowalt şi Asmunsen. Amîndoi erau apţi pentru a fi înrolaţi în garda civilă şi amîndoi au fost mobilizaţi în detaşamentele de pedepsire trimise din California împotriva fermierilor din Missouri. Domnii Kowalt şi Asmunsen au refuzat să se supună ordinului de chemare. Răfuiala n-a durat mult. Au avut parte de judecata curţii marţiale şi şi-au aflat

sfîrşitul în fața plutonului de execuție. Au fost legați la stîlp, cu spatele spre plutonul de execuție.

Mulți tineri au fugit în munți, ca să nu fie înrolați în garda civilă. Aici au devenit un fel de proscriși și nu și-au primit pedeapsa decît după ce vremurile s-au potolit. Atunci guvernul a publicat o proclamație prin care cerea tuturor cetățenilor pașnici ca, în răstimp de trei luni, să-și părăsească așezările lor din munți. După aceste trei luni, o jumătate de milion de soldați au împînzit regiunile muntoase. Nu s-a mai făcut nici o cercetare și nici un fel de judecată. Orice om întîlnit în cale a fost împușcat pe loc. Cuvîntul de ordine dat armatei a fost ca nici un om, nici unul dintre proscrișii aflați în munți să nu mai rămînă în viață. Cîteva cete, instalate în poziții întărite, au luptat cu vitejie, dar pînă la urmă toți cei care dezertaseră din garda civilă și-au găsit moartea.

Totuși, o lecție mult mai aspră, întipărită adînc în cugetele oamenilor, a fost dată prin pedepsele la care au fost supuse gărzile civile din statul Kansas. Marea răscoală a gărzilor civile din Kansas a avut loc chiar la începutul operațiilor militare pornite împotriva Ligii fermierilor. Au participat la răscoală șase mii de membri ai gărzilor. Vreme de cîteva săptămîni se arătaseră foarte îndărătnici și turbulenți, iar acest pretext a fost folosit pentru a-i consemna în cazărmi. În orice caz, trecerea la răscoală deschisă a fost fără nici o îndoială grăbită de agenții provocatori.

În noaptea de 22 spre 23 aprilie, ostașii s-au răsculat și și-au ucis ofițerii, dintre care numai foarte puțini

s-au putut salva. Detaliul acesta nu fusese prevăzut de Călcîiul de fier, fiind rezultatul excesului de zel al provocatorilor. Dar şi asta a fost spre folosul oligarhiei. Răscoala nu a constituit o surpriză, iar uciderea unui atît de mare număr de ofiţeri i-a oferit un pretext pentru ceea ce avea să urmeze. Ca prin minune, patruzeci de mii de soldaţi din armata regulată au înconjurat dintr-o dată cazărmile răsculaţilor. Fuseseră prinşi în cursă. Nefericiţii răsculaţi s-au trezit că mitralierele fuseseră toate deteriorate, iar apoi şi-au dat seama că şi cartuşele luate din depozitele capturate nu se potriveau la puştile lor. Au înălţat steagul alb, ca să se predea, dar nimeni nu l-a luat în seamă. N-a existat nici un supravieţuitor, toţi cei şase mii de oameni fiind masacraţi pînă la unul. De la depărtare s-a abătut asupra lor o ploaie de obuze şi şrapnele, iar cînd, ajunşi la disperare, au pornit la asalt ca să iasă din încercuire, au fost tocaţi cu mitralierele. Am avut prilejul să vorbesc cu un martor ocular, iar acesta mi-a spus că cea mai mică distanţă la care atacanţii s-au putut apropia de mitraliere a fost de o sută cincizeci de metri. Cîmpul era literalmente acoperit de trupurile celor măcelăriţi, iar totul s-a încheiat cu o şarjă de cavalerie, aşa fel încît copitele cailor, revolverele şi săbiile i-au făcut şi pe răniţi una cu pămîntul.

Simultan cu lichidarea Ligii fermierilor a avut loc şi revolta minerilor din minele de cărbuni. A fost ultima zvîrcolire a proletariatului organizat. Şapte sute cincizeci de mii de mineri au declarat grevă. Dar erau mult prea risipiţi pe tot întinsul ţării ca să poată cu-

lege roadele uriaşei lor forţe. Aşa încît au fost izolaţi în fiece regiune şi siliţi să se supună. Asta a fost cea dintîi masivă recrutare de sclavi. Pocock * şi-a căpătat galoanele de vătaf de sclavi şi şi-a cîştigat ura nepieritoare a proletariatului. Asasinarea lui a fost încercată de nenumărate ori, dar parcă ar fi fost ocrotit de o vrajă. El este acela care a avut ideea de a se introduce paşaportul pentru mineri, după modelul paşaportului existent în Rusia ţaristă, şi de a se interzice deplasarea minerilor dintr-un loc într-altul.

În vremea asta, socialiştii rămîneau pe poziţie. Liga fermierilor îşi dădea sfîrşitul în sînge şi pîrjol, sindicatele erau sfărîmate unul după altul, dar socialiştii îşi păstrau firea şi-şi desăvîrşeau organizarea secretă. Zadarnic s-au străduit partizanii Ligii fermierilor să ne convingă. Noi am susţinut mereu, şi pe bună dreptate, că orice angajare a noastră în revolte ar fi însemnat de fapt un act de sinucidere din partea întregii

* Albert Pocock — *vestit spărgător de grevă de pe acea vreme, care, pînă în ultima zi a vieţii, a reuşit să-i ţină la respect pe toţi muncitorii din bazinele carbonifere ale ţării. Funcţiile lui au fost preluate de fiul său, Lewis Pocock, şi apoi vreme de încă cinci generaţii acest remarcabil neam de vătafi de sclavi a domnit asupra muncitorilor din minele de cărbuni. Pocock cel bătrîn, cunoscut şi sub numele de Pocock I, a fost descris în chipul următor : „Un cap îngust şi prelung, pe jumătate încercuit de ciucuri de păr castaniu-cărunt, cu bărbie brutală şi umerii obrajilor mult ieşiţi*

revoluţii. Călcîiul de fier, la început încă nehotărît să angajeze lupta împotriva întregului proletariat, îşi realizase planurile cu mult mai multă uşurinţă decît se aşteptase, iar acum nu avea dorinţă mai fierbinte decît să ne vadă şi pe noi răsculîndu-ne. Am ştiut însă cum să ne ferim a-i face pe plac, şi asta în ciuda activităţii agenţilor provocatori care mişunau printre noi. În zilele acelea de la început agenţii Călcîiului de fier foloseau încă metode destul de stîngace. Mai aveau încă multe de învăţat, iar între timp grupele noastre de luptă ne pliveau rîndurile de bălăria provocatorilor. Era o muncă grea, sîngeroasă, dar luptam pentru viaţă şi pentru revoluţie şi ne vedeam obligaţi să folosim împotriva duşmanului propriile lui arme. Rămîneam însă corecţi. Nici un agent al Călcîiului de fier nu era executat fără judecată. Poate am comis şi greşeli, dar chiar dacă am făcut-o, asta s-a întîmplat foarte rar. Cei mai neînfricaţi, mai dîrji şi mai devo-

în afară... palid la faţă, cu ochi spălăciţi, glas spart şi mişcări furişe". Născut din părinţi de condiţie modestă, a fost mai întîi canagiu, apoi s-a angajat ca detectiv particular la o societate de tramvaie, mai pe urmă evoluînd treptat, pînă ce a ajuns ca singura-i meserie să fie aceea de spărgător de grevă. Pocock al V-lea, ultimul din neam, a sfîrşit într-o hală de pompe, aruncat în aer de o bombă cu prilejul unei revolte mărunte a minerilor din teritoriile indiene. Această întîmplare s-a petrecut în anul 2073 al erei creştine.

taţi dintre tovarăşii noştri s-au înrolat în grupele de luptă. O dată, după vreo zece ani de luptă necontenită, Ernest a făcut o socoteală pornind de la cifrele furnizate de şefii grupelor de luptă şi a ajuns la concluzia că în medie membrii grupelor de luptă mai trăiau cinci ani după ce intrau în acţiune. Toţi tovarăşii noştri din grupele de luptă erau adevăraţi eroi, iar lucrul cel mai semnificativ este că fiecare dintre ei se arăta potrivnic pedepsei cu moartea. În lupta lor, ei treceau însă peste propriile simţăminte, căci iubeau libertatea şi considerau că pentru cauză nici un sacrificiu nu poate fi prea mare *.

Aveam de făcut faţă unei sarcini triple. Mai întîi trebuia să ne curăţim propriile noastre rînduri de agenţii secreţi ai oligarhiei. În al doilea rînd venea organizarea grupelor de luptă, dimpreună cu pregă-

* *Aceste grupe de luptă, organizate în mare măsură după pilda unităţilor de luptă create în timpul revoluţiei ruse* [1], *au existat în ciuda eforturilor continue ale Călcîiului de fier, de-a lungul tuturor celor trei secole de dominaţie a oligarhiei. Alcătuite din bărbaţi şi femei însufleţiţi de cele mai înalte idealuri şi netemători de moarte, grupele de luptă au avut o influenţă uriaşă, domolind cruzimea sălbatică a stăpînitorilor.*

---

[1] Afirmaţia constituie încă o mărturie a admiraţiei lui Jack London pentru lupta proletariatului rus şi a convingerii sale că oamenii muncii din toate ţările lumii au de tras preţioase învăţăminte de pe urma primei revoluţii ruse. Este însă bine ştiut că partidul bolşevic, conducătorul luptei proletariatului din Rusia, nu a organizat niciodată astfel de „grupe de luptă“ care să desfăşoare o activitate cu caracter terorist.

tirea în secret a revoluţiei. În sfîrşit, în al treilea rînd, trebuia să ne strecurăm propriii noştri agenţi secreţi în toate organizaţiile oligarhiei — în armată, în castele muncitoreşti şi mai cu seamă printre telegrafişti, secretari şi funcţionari, printre agenţii provocatori şi printre vătafii de sclavi. Era o muncă migăloasă, legată de mari primejdii, adeseori toate strădaniile noastre fiind răsplătite doar cu eşecuri dureroase.

Călcîiul de fier ieşise victorios în războiul deschis, dar am continuat lupta în forma aceea subterană, stranie şi crîncenă, pe care noi am ales-o. Toate operaţiile erau nevăzute şi multe nu puteau fi măcar bănuite ; duceam un fel de luptă între orbi ; dar, cu toate astea, existau o ordine, un ţel şi o linie stra-

Activitatea lor nu se limita la lupta ascunsă împotriva agenţilor secreţi ai oligarhiei. Oligarhii înşişi erau uneori siliţi să asculte de poruncile acestor grupe şi adesea, în caz de nesupunere, erau pedepsiţi cu moartea, acelaşi lucru petrecîndu-se şi cu subordonaţii oligarhiei, atît ofiţerii din armată, cît şi conducătorii castelor muncitoreşti.

Sentinţele rostite de aceşti răzbunători organizaţi erau aspre, dar totdeauna drepte şi nepărtinitoare. Nu pronunţau niciodată hotărîri pripite. Orice vinovat încăput pe mîna lor era judecat cu atenţie, acordîndu-i-se posibilitatea de a se apăra. Neexistînd altă soluţie, mulţi oameni au fost judecaţi şi condamnaţi în lipsă, aşa cum s-a întîmplat cu generalul Lampton

tegică. Am împînzit cu agenţii noştri întreaga organizaţie a Călcîiului de fier, în vreme ce şi în organizaţiile noastre mişunau agenţii lor. Duceam un război sumbru şi întortocheat, plin de intrigi şi de comploturi, de conspiraţii şi contraconspiraţii. Iar peste toate acestea plana veşnic ameninţătoare moartea, violentă şi înfricoşătoare. Bărbaţi şi femei dispăreau într-una, dispăreau tovarăşii noştri cei mai apropiaţi şi mai iubiţi. Astăzi îi vedeam şi mîine nu mai existau nicăieri ; nu-i mai revedeam niciodată şi ştiam că au căzut.

Nicăieri nu mai exista încredere şi siguranţă. În ciuda a tot ce ştiam despre el, omul care complota alături de noi putea fi un agent al Călcîiului de fier. Subminam organizaţiile Călcîiului de fier strecurînd

în anul 2138 al erei creştine. Generalul Lampton, probabil cel mai crud şi mai setos de sînge dintre toţi mercenarii Călcîiului de fier, a fost informat că grupele de luptă l-au judecat, l-au găsit vinovat şi l-au condamnat la moarte, dar asta numai după ce fusese mai înainte în trei rînduri avertizat să înceteze barbariile şi cruzimile de tot felul folosite împotriva proletariatului. Aflînd de această condamnare, generalul Lampton şi-a luat cele mai straşnice măsuri de apărare care se puteau închipui. Anii treceau, iar grupele de luptă nu izbuteau să-şi ducă la îndeplinire sentinţa. Un tovarăş după altul, atît bărbaţi cît şi femei, dădeau greş în încercările lor, fiind executaţi prin metodele cele mai barbare de către oligarhie. Tocmai în

în ele agenţii noştri, iar Călcîiul de fier, pentru a ne contracara acţiunile, crea în propriile sale rînduri un serviciu special, cu sarcina de a lupta împotriva agenţilor strecuraţi de noi. La fel se petreceau lucrurile şi în organizaţiile noastre. Dar în ciuda faptului că nicăieri nu mai exista încredere, eram siliţi să ne bazăm fiece efort doar pe încredere. Adesea eram trădaţi. Oamenii sînt slabi. Călcîiul de fier putea oferi bani şi viaţă uşoară, bucuriile şi desfătările din tihna de vrajă a oraşelor-minune. Noi nu puteam oferi nimic în afara mulţumirii de a rămîne credincios unui ideal înălţător. Pe lîngă asta, răsplata celor care rămîneau credincioşi era doar primejdia de fiece clipă, primejdia de a cunoaşte tortura şi moartea.

După cum am mai spus, oamenii sînt slabi, şi din

cazul generalului Lampton răstignirea a fost din nou proclamată metodă legală de execuţie. În cele din urmă, totuşi, condamnatul a fost răpus, de mîna Madelinei Provence, o fată firavă de şaptesprezece ani, care, pentru a-şi putea împlini misiunea, a slujit vreme de doi ani în palatul generalului drept croitoreasă în casă. Această eroină a fost supusă la regim celular şi a murit în puşcărie după nenumărate torturi înspăimîntătoare, dar astăzi, turnată în bronz nepieritor, domină Panteonul Frăţiei din oraşul-minune Serles.

Noi, cei de astăzi, care n-am avut cum vedea cu ochii vărsări de sînge, nu trebuie să-i judecăm cu asprime pe eroii grupelor de luptă. Ei şi-au jertfit

pricina slăbiciunii lor am fost siliţi să folosim şi cealaltă unică răsplată care mai stătea în puterea noastră. Răsplata asta era moartea. Era imperios necesar să-i pedepsim pe trădători. Pe urmele fiecărui trădător trimiteam de la unul pînă la doisprezece răzbunători, dintre oamenii cei mai de credinţă. Uneori se putea întîmpla să nu putem duce la îndeplinire sentinţele pronunţate împotriva duşmanilor, aşa cum s-a întîmplat, de pildă, în cazul lui Pocock ; dar singurul lucru pe care nu ni-l puteam cu nici un chip îngădui era să dăm greş în pedepsirea trădătorilor din propriile noastre rînduri. Unii tovarăşi deveneau trădători cu îngăduinţa noastră, numai pentru a putea astfel pătrunde în oraşele-minune, să-i pedep-

viaţa pentru binele omenirii, au fost totdeauna gata de orice sacrificiu, dar necesităţi imperioase i-au silit să verse sînge în nişte vremuri crîncene ca acelea. Grupele de luptă au fost singurul ghimpe din coasta Călcîiului de fier, de care acesta niciodată nu s-a putut scăpa. Everhard a fost părintele acestei ciudate armate, iar marile ei succese, dimpreună cu existenţa-i prelungită vreme de trei veacuri, dovedesc înţelepciunea organizatorului, ca şi soliditatea temeliilor aşezate de el şi pe care au continuat să clădească generaţiile următoare. Fără a căuta nicidecum să micşorăm importanţa aportului pe care l-a adus ca teoretician şi conducător al revoluţiei, socotim că organizarea grupelor de luptă trebuie considerată cea mai de seamă realizare a lui Everhard.

sească acolo pe adevărații trădători. De fapt ne-am purtat cu atîta străşnicie în privința asta, încît ajunsese mult mai primejdios să trădezi decît să rămîi credincios.

Revoluția devenise un lucru sfînt. Ne închinam la altarul ei, care era altarul Libertății, libertatea fiind harul divin ce ne însuflețea. Bărbați și femei își dedicau viața numai cauzei, și prunci nou născuți erau meniți ei, așa cum în vremuri străvechi fuseseră meniți lui Dumnezeu. Cu toții eram slujitori ai Umanității.

Capitolul XVII

LIVREAUA ROŞIE

Înnăbuşirea răscoalei fermierilor din statele unde liga cîştigase alegerile din toamnă a dus la dispariţia deputaţilor acesteia din Camera Reprezentanţilor. Au fost cu toţii judecaţi pentru înaltă trădare, locurile lor fiind repartizate unor oameni de încredere ai Călcîiului de fier. Socialiştii reprezentau doar o minoritate neînsemnată şi îşi dădeau seama că li se apropie sfîrşitul. Congresul şi Senatul ajunseseră doar o vorbă goală şi o farsă sinistră. Problemele de însemnătate obştească erau dezbătute cu gravitate şi puse la vot după regulile vechi, dar în realitate nu se făcea nimic altceva decît să se dea o aparenţă de legalitate poruncilor oligarhiei.

Cînd a venit sfîrşitul, Ernest se afla în centrul luptei. Tocmai se discuta legea pentru ajutorarea şomerilor. Criza din anul precedent aruncase mase largi proletare în ghearele foamei, iar tulburările care au urmat şi s-au extins tot mai mult n-au făcut decît să-i afunde într-o mizerie şi mai neagră. În vreme ce

oligarhia şi lacheii ei se ghiftuiau din surplusuri, milioane de oameni mureau literalmente de foame. *

Pe atunci acestor sărmani nenorociţi li se spunea „oamenii abisului" **, şi tocmai pentru a alina groaznicele lor suferinţe depuseseră socialiştii proiectul de lege pentru ajutorarea şomerilor. Dar aşa ceva nu putea fi pe placul Călcîiului de fier. Conform intereselor sale, Călcîiul de fier alcătuise un plan menit să pună la muncă acele milioane de oameni, dar în alt fel decît aşa cum am fi vrut noi s-o facem, şi de aceea a poruncit ca proiectul nostru să fie respins.

* *Condiţii asemănătoare au existat în India subjugată de britanici de-a lungul celui de al XIX-lea secol al erei creştine. Băştinaşii piereau de foame cu milioanele, în vreme ce stăpînii le jefuiau rodul muncii, risipindu-l în serbări grandioase şi maimuţăreli stupide. În epoca noastră luminată avem deci toate motivele să ne ruşinăm de faptele strămoşilor. Singura mîngîiere posibilă constă în a privi lucrurile de la o înălţime filozofică. Trebuie să considerăm etapa capitalistă din procesul dezvoltării sociale ca pe una similară celei în care omul se afla încă la stadiul de maimuţă. Pornind de la murdăria şi ticăloşia caracteristică formelor nediferenţiate ale vieţii organice, omenirea nu putea să nu treacă şi prin aceste etape. Era inevitabil ca anumite rămăşiţe ale acestei murdării şi ticăloşii să însoţească încă multă vreme fiinţa umană şi să nu poată fi scuturate cu uşurinţă.*

** *Oamenii abisului — expresie făurită de scriito-*

Ernest şi tovarăşii săi ştiau prea bine că orice eforturi sînt inutile, dar nu mai puteau suporta inactivitatea. Voiau ca în sfîrşit să se întîmple ceva. De fapt nu reuşeau să facă nimic pozitiv acolo în Cameră, iar cea mai aprinsă dorinţă a lor era să pună capăt odată sinistrei farse legislative la care participau fără voie. Nu ştiau cum or să se sfîrşească lucrurile, dar niciodată nu-şi putuseră închipui un sfîrşit mai catastrofal decît cel ce avea să urmeze.

În ziua aceea mă aflam în loja rezervată publicului. Cu toţii simţeam că avea să se întîmple un lucru cumplit. Parcă plutea ceva în aer, iar iminenţa primejdiei se concretiza în soldaţii înarmaţi aşezaţi în rînduri dese pe culoare şi în ofiţerii strînşi grămadă chiar la intrările Capitoliului. Oligarhia se pregătea să lovească. Ernest se afla la tribună. Zugrăvea suferin-

rul H. G. Wells[1], *către sfîrşitul veacului al XIX-lea al erei creştine. H. G. Wells, om înzestrat şi cu darul previziunii în problemele sociale, era pe atît de sănătos şi echilibrat la minte, pe cît de uman şi cald la suflet. Ni s-au păstrat numeroase fragmente din scrierile lui, dar două dintre creaţiile sale cele mai desăvîrşite, şi anume :* Anticipări *şi* Apariţia omenirii, *au ajuns pînă la noi în întregime. Înaintea oligarhiei şi înaintea lui Everhard, Wells a fost preocupat de ideea construirii unor oraşe-minune, pe care el însă le numeşte „oraşe ale desfătării".*

---

[1] Scriitor şi publicist englez (1866—1946), cunoscut mai ales ca autor de romane ştiinţifico-fantastice.

ţele şomerilor cu atîta patetism, încît ai fi putut crede că în minte i s-a trezit gîndul poznaş de a căuta o cale către inimile şi conştiinţele împietrite ale ghiftuiţilor ; dar congressmenii republicani şi democraţi făceau doar haz şi-l luau peste picior, înteţind mereu zarva şi rumoarea din incintă. Dintr-o dată, Ernest îşi schimbă atitudinea.

— Ştiu că nimic din tot ce aş fi în stare să spun nu vă poate înduioşa ! strigă el. Ca să vă înduioşaţi ar trebui să aveţi suflete. Dar sînteţi fiinţe gelatinoase, lipsite de coloană vertebrală. Vă place să vă daţi singuri numele pompoase de democraţi şi republicani, dar nu există nici un partid democrat ; nu există partid republican. În această adunare nu se află nici republicani şi nici democraţi. Nu sînteţi decît lingăii şi codoşii plutocraţiei. Trăncăniţi fără sfîrşit în formule răsuflate despre marea dragoste ce-o purtaţi libertăţii, dar în tot acest timp nu lepădaţi nici pentru o clipă livreaua roşie de lachei ai Călcîiului de fier !

În clipa aceea glasul lui Ernest a fost acoperit de strigătele : „Jos ! La ordine !", dar el a continuat să-i privească sfidător pînă ce s-a mai potolit vacarmul. Atunci a făcut un gest ca pentru a-i cuprinde pe toţi laolaltă, s-a întors către tovarăşii săi şi a strigat :

— Ascultaţi mugetele vitelor ghiftuite !

Din nou s-a dezlănţuit tămbălăul. Preşedintele a bătut cu ciocanul în pupitru, cerînd să se facă linişte, şi s-a uitat semnificativ către ofiţerii adunaţi în pragul sălii. Se auzeau strigăte : „Răzvrătire ! Asta-i răzvră-

tire!", iar un congressman mare şi burduhos, din partea statului New York, îi strigă lui Ernest: „Eşti un anarhist!" În clipele acelea Ernest nu era plăcut la vedere. Fiecare fibră a fiinţei lui de luptător se încordase şi sta gata să plesnească, iar pe chip, cu toate că îşi păstra liniştea şi stăpînirea de sine, i se zugrăvise expresia animalului încleştat în luptă.

— Să nu uitaţi — strigă el cu un glas care acoperi tot vacarmul acela infernal — că aceeaşi îndurare pe care o arătaţi voi astăzi proletariatului v-o va arăta proletariatul vouă într-o bună zi!

Strigătele: „Asta-i răzvrătire!" şi: „Anarhistule!" izbucniră de două ori mai puternice.

— Ştiu că nu veţi vota proiectul nostru, continuă Ernest. Aţi primit poruncă din partea stăpînilor voştri să-l respingeţi, şi, cu toate astea, mie îmi strigaţi că sînt anarhist. Voi, cei care aţi distrus guvernarea poporului prin sine însuşi, voi, cei care vă împăunaţi în văzul tuturor cu ruşinoasa livrea a lacheilor, îndrăzniţi să mă numiţi pe mine anarhist?! Nu cred nici în draci, nici în focurile de pucioasă ale gheenei, dar în momente cum e cel de faţă regret lipsa mea de credinţă. Ba, mai mult chiar, în momente cum e cel de faţă aproape încep să cred. Fără îndoială că trebuie să existe iad, fiindcă altminteri nu putem imagina un loc unde să puteţi fi pedepsiţi după crimele voastre. Atîta vreme cît voi mai existaţi sub soare, este neapărat nevoie ca undeva în cosmos să mai ardă încă focurile iadului.

Deodată s-a iscat agitaţie la uşile de intrare. Ernest, preşedintele şi toţi congressmenii s-au întors într-acolo, să vadă ce se întîmplă.

— De ce nu vă chemaţi soldaţii şi nu le daţi ordin să-şi îndeplinească misiunea, domnule preşedinte ? a întrebat Ernest. V-ar duce numaidecît la îndeplinire planurile tainice.

— Există alte planuri tainice aici, a răspuns preşedintele. Pentru asta se află de faţă soldaţii.

— Faceţi probabil aluzie la planurile noastre, ale „anarhiştilor" ? ! remarcă Ernest ironic. Vreun asasinat sau ceva asemănător.

La cuvîntul „asasinat" vacarmul se dezlănţui din nou. Ernest nu s-a mai putut face auzit, dar a rămas mai departe la tribună, aşteptînd un moment de acalmie. Atunci s-a întîmplat. De la locul unde mă aflam eu, în lojile publicului, n-am văzut decît scăpărarea exploziei. Detunătura mi-a înfundat urechile şi l-am zărit pe Ernest clătinîndu-se şi căzînd într-un vîrtej de fum, iar soldaţii năvălind în incintă. Toţi tovarăşii lui Ernest au sărit în picioare, mînioşi peste măsură şi gata de orice violenţă. Dar cu o sforţare, Ernest s-a ridicat iar în picioare şi, făcînd semn cu braţele ca să fie ascultat, le-a strigat tovarăşilor :

— E un complot mîrşav ! Nu opuneţi nici un fel de rezistenţă, fiindcă altminteri veţi fi nimiciţi.

Apoi s-a lăsat iar să cadă încetişor la pămînt, şi soldaţii l-au luat în primire. În clipa următoare, ostaşii au năvălit şi în lojile noastre, să ne evacueze, aşa că n-am mai putut vedea nimic.

Deşi era soţul meu, nu mi s-a îngăduit să-l văd. Cînd le-am spus cine sînt, m-au arestat pe loc. În acelaşi timp au fost arestaţi toţi congressmenii socialişti care se aflau la Washington, inclusiv bietul Simpson, care zăcea la hotel grav bolnav de febră tifoidă.

Procesul s-a judecat repede şi a durat foarte puţin. Soarta lor era pecetluită. Numai printr-o minune Ernest a scăpat de execuţie. A fost o greşeală a oligarhiei, şi o greşeală pe care avea s-o plătească scump. Dar pe vremea aceea oligarhia era mult prea sigură pe forţele ei. Se îmbătase de succes şi nici măcar nu visa că mîna aceea de eroi ar ascunde în fiinţele lor puterea de a o zgîlţîi din temelii. Mîine, cînd marea revoluţie va izbucni şi lumea întreagă va răsuna de pasul hotărît al mulţimilor, al mulţimilor de milioane, oligarhia îşi va da seama — dar va fi prea tîrziu — de măsura uriaşă în care a crescut puterea acelui pumn de eroi. *

* *Avis Everhard era fără îndoială încredinţată că cele aşternute de ea pe hîrtie aveau să fie citite de contemporani, aşa încît omite să menţioneze în ce fel s-a încheiat procesul de înaltă trădare înscenat socialiştilor. De altminteri, în manuscris se mai constată şi alte multe asemenea omisiuni supărătoare pentru cititorul din vremea noastră. Numărul congressmenilor socialişti trimişi în judecată a fost de cincizeci şi doi, toţi fiind găsiţi vinovaţi. Fapt curios însă : nici unul dintre ei nu a fost condamnat la*

Fiind eu însămi revoluționară, aflîndu-mă totdeauna în centrul mișcării, cunoscînd toate speranțele și toate temerile, ca și toate planurile tainice ale revoluționarilor, sînt îndrituită — așa cum numai un foarte mic număr de oameni sînt — să răspund la acuzația că ei ar fi fost aceia care au aruncat bomba în incinta Camerei Reprezentanților. Și sînt în măsură să declar răspicat, fără nici cea mai mică teamă de a mă înșela, că socialiștii, atît cei din Cameră, cît și ceilalți, nu au avut nici un amestec în toată povestea asta. Nu știm cine anume a aruncat bomba, dar un lucru știm cu toată certitudinea, și anume: că nu noi am aruncat-o.

Pe de altă parte, există elemente care arată că tocmai Călcîiul de fier este răspunzător de acest act. Bineînțeles că n-o putem dovedi, concluziile noastre bazîndu-se în primul rînd pe prezumții. Există însă unele fapte cunoscute și nouă. Agenții secreți ai gu-

moarte. Everhard și alți unsprezece, printre care se numărau Theodore Donnelson și Matthew Kent, au fost condamnați la închisoare pe viață. Ceilalți patruzeci au primit pedepse variind între treizeci și patruzeci și cinci de ani închisoare, în vreme ce Arthur Simpson, despre care manuscrisul arată că era bolnav de febră tifoidă la vremea cînd a avut loc explozia, a fost condamnat la numai cincisprezece ani. Tradiția spune că acesta din urmă ar fi fost deținut la secret și că ar fi murit de inaniție. Se pare că a fost supus unui tratament sălbatic datorită ati-

vernului îl informaseră pe preşedintele Camerei Reprezentanţilor că congressmenii socialişti hotărîseră să recurgă la metodele teroriste folosite de anarhişti şi chiar stabiliseră ziua cînd urma să se treacă la fapte. Ziua aceea era chiar ziua în care a avut loc explozia, şi aşa se explică faptul că palatul Capitoliului fusese de mai înainte înţesat cu trupe. Dar, de vreme ce noi n-am ştiut nimic despre bombă, iar explozia a avut într-adevăr loc, autorităţile avînd de mai înainte ştire despre ea, este firesc să bănuim că însuşi Călcîiul de fier ştia ce se pregăteşte. Mai mult decît atît, acuzăm Călcîiul de fier că este vinovat de această ticăloşie, că el a plănuit-o şi a dus-o la îndeplinire cu scopul de a arunca vina asupra noastră şi a-şi oferi un pretext pentru a ne distruge.

De la preşedinte aflaseră apoi toţi membrii Camerei Reprezentanţilor care purtau livreaua roşie. Cînd vorbea Ernest, ştiau toţi că avea să se petreacă un act

tudinii lui deosebit de dîrze şi modului brutal în care îşi arăta ura împotriva tuturor slugilor despotismului. A murit în închisoarea din Cabanas, Cuba, unde fusese închis împreună cu alţi trei tovarăşi ai săi. Toţi cei cincizeci şi doi de congressmeni socialişti au fost întemniţaţi în fortăreţe militare răspîndite pe întreg întinsul Statelor Unite. Astfel Du Bois şi Woods au fost întemniţaţi în insula Puerto Rico, iar Everhard şi Merryweather au fost aruncaţi la Alcatraz, o insulă din Golful San Francisco, de multă vreme vestită ca închisoare militară.

de violență. Ca să fim drepți, trebuie să recunoaștem că, după opinia unanimă și sinceră a celorlalți congressmeni, socialiștii aveau să fie autorii atentatului. La proces, și fiind tot de bună-credință, mulți dintre ei au declarat că l-au văzut pe Ernest pregătindu-se să arunce bomba, dar că ea ar fi explodat prea devreme. Bineînțeles că de fapt nu văzuseră nimic, dar în frigurile spaimei li se păruse că într-adevăr văd, asta este explicația.

La proces Ernest a declarat :

— Este oare de conceput ca, dacă mă hotărîsem să arunc o bombă, să folosesc totuși o simplă pocnitoare ca aceea ? Bomba n-a avut în ea decît o mînă de pulbere. A scos doar puțin fum și n-a făcut nimănui — în afară de mine — nici cel mai mic rău. A explodat chiar la picioarele mele, și totuși nu m-a ucis. Vă rog să mă credeți că dacă voi arunca vreodată bombe, atunci ele au să aibă urmări grave. Petardele mele n-or să scoată numai fum !

În schimb, acuzarea a susținut că lipsa de eficacitate a bombei s-ar fi datorat numai unei greșeli a socialiștilor, tot așa după cum explozia ei prematură s-ar fi datorat unei greșeli a lui Ernest, care, din pricina nervozității, ar fi aruncat-o înainte de vreme. Pentru a întări aceste argumente a fost folosită mărturia mai multor congressmeni, care au declarat că l-au văzut pe Ernest ținînd în mînă și apoi aruncînd bomba.

În ceea ce ne privea pe noi, nici unul nu putea spune cum și de către cine fusese aruncată bomba.

Ernest mi-a mărturisit că doar cu o fracţiune de secundă înainte de explozie o auzise şi o văzuse căzîndu-i la picioare. Acelaşi lucru l-a declarat şi la proces, dar nimeni nu i-a dat crezare. De altminteri, totul fusese de mai înainte aranjat. Călcîiul de fier îşi pusese în gînd să ne distrugă, şi nimic nu-i mai putea sta în cale.

Există o zicătoare care spune că adevărul iese totdeauna la iveală ca untdelemnul deasupra apei. Am început să mă îndoiesc de temeinicia acestei zicale. Au trecut de-atunci nouăsprezece ani şi, în ciuda eforturilor noastre susţinute, n-am izbutit nici pînă astăzi să aflăm cine anume a aruncat bomba. Fără îndoială că a fost aruncată de un agent al Călcîiului de fier, dar care a rămas neidentificat. N-am avut niciodată nici cel mai slab indiciu cu privire la identitatea lui. Iar acum, după ce a trecut atît amar de vreme, nu rămîne altceva de făcut decît să trecem toată povestea asta în rîndul tainelor nedezlegate ale istoriei.*

** Avis Everhard ar fi trebuit să trăiască de-a lungul a multe generaţii pentru a asista la dezlegarea acestei taine. Cu mai puţin de o sută de ani în urmă, şi deci cu ceva mai mult de şase sute de ani după moartea ei, a fost descoperită în arhivele secrete ale Vaticanului spovedania lui Pervaise. Este poate nimerit să dăm cîteva amănunte cu privire la acest obscur document, care nu mai poate prezenta importanţă deosebită decît pentru istoric.*

Pervaise era un american de origine franceză, care, în anul 1913 al erei creştine, se afla depus la

închisoarea Tombs din New York, aşteptînd să fie judecat pentru omucidere. Din spovedania lui aflăm că de fapt nu era un criminal, ci doar un om iute la mînie, înflăcărat şi emotiv. Într-un acces dement de gelozie şi-a ucis soţia, faptă foarte obişnuită pe vremea aceea. În închisoare, Pervaise a fost cuprins de o înnebunitoare frică de moarte, pe larg descrisă de el în spovedanie. Ar fi fost în stare să facă orice numai să scape de moarte, iar în vremea asta agenţii poliţiei au întreprins tot ce le-a stat în putinţă pentru a-l convinge că nu are nici o şansă de scăpare, deoarece nu încăpea nici o îndoială că la proces avea să fie condamnat pentru omor cu premeditare. Pe atunci pentru omorul cu premeditare nu exista decît o singură pedeapsă: moartea. Bărbatul ori femeia găsită vinovată de asemenea crimă era aşezat pe un scaun special construit, iar apoi, sub supravegherea unor medici pricepuţi, era ucis cu ajutorul curentului electric. Procedeul se numea electrocutare şi ajunsese atunci la o largă răspîndire. Anestezia, ca mijloc obligatoriu de execuţie, n-a fost utilizată decît mult mai tîrziu.

Omul acesta, bun la suflet, dar cu un fond de animalitate foarte puternic, aruncat în închisoare şi zăcînd acolo fără nici o altă perspectivă decît moartea pe scaunul electric, a fost convins de agenţii Călcîiului de fier să arunce bomba în incinta Parlamentului. În spovedania citată, Pervaise explică pe larg cum i se arătase că bomba va fi foarte slabă şi nu va face nici un fel de victime omeneşti. Acest amănunt

corespunde întru totul cu faptul că bomba a fost într-adevăr foarte slabă şi că explozia ei chiar la picioarele lui Everhard n-a avut totuşi urmări fatale.

Pervaise a fost introdus pe ascuns într-una din lojile despre care, de ochii lumii, s-a spus că sînt închise pentru reparaţii. Alegerea momentului cînd urma să arunce bomba a fost lăsată în seama lui, iar bietul om declară cu naivitate că, fiind foarte mişcat de cuvîntarea lui Everhard şi interesat de cele ce se petreceau în incintă, aproape că şi-a uitat misiunea.

Pentru fapta aceea nu numai că i s-a dat drumul din închisoare, dar a fost răsplătit şi cu o pensie viageră. Dar n-a avut parte să se bucure prea multă vreme de ea. În septembrie 1914 a suferit un atac de reumatism cardiac şi a mai trăit după aceea doar trei zile. Atunci a trimis el pe cineva să cheme preotul catolic, părintele Peter Durban, şi acestuia i s-a spovedit. Preotului i s-a părut atît de importantă spovedania, încît el a luat-o în scris şi a cerut să-i fie întărită prin jurămînt. Cu privire la ce s-a întîmplat după aceea nu putem face decît presupuneri. Documentul a fost desigur socotit suficient de important pentru a-şi croi drum către Roma. În legătură cu el au intrat probabil în joc forţe extrem de influente, şi astfel se explică totala lui dispariţie, căci secole de-a rîndul nu s-a suflat nici o vorbă despre el. Abia în secolul trecut strălucitul savant italian Lorbia a dat întîmplător peste el, cu prilejul unor cercetări întreprinse la Vatican.

Astăzi este definitiv stabilit că întreaga răspundere pentru aruncarea bombei în incinta Camerei Reprezentanţilor în 1913 aparţine Călcîiului de fier. Chiar dacă spovedania lui Pervaise n-ar fi văzut niciodată lumina zilei, încă n-ar fi existat temei pentru nici un fel de îndoială, căci faptul respectiv, a cărui directă urmare a fost aruncarea în închisoare a celor cincizeci şi doi de congressmeni socialişti, face parte dintr-un şir nesfîrşit de acte similare puse la cale de oligarhi, şi, înaintea lor, de către capitalişti. În această privinţă poate fi citat exemplul clasic al crudei şi mişeleştii înscenări judiciare căreia i-au căzut victime nevinovate aşa-numiţii „anarhişti din Haymarket" de la Chicago, în penultimul deceniu al secolului al XIX-lea din era creştină. [1] *Într-o categorie specială trebuie clasate delictele de incendiere intenţionată şi distrugere a avutului capitaliştilor, săvîrşite de capitaliştii înşişi. De cele mai multe ori pentru aceste delicte erau aspru condamnaţi oameni care nu aveau nici un fel de vină şi despre care se spunea, cu o expresie răspîndită pe atunci, că au fost „judecaţi cu expresul".*

[1] În anul 1886 a avut loc în S.U.A. o grevă de amploare naţională, în cadrul căreia muncitorii au revendicat ziua de lucru de opt ore. La Chicago, muncitorii au organizat în piaţa Haymarket un miting de protest împotriva intervenţiilor brutale ale poliţiei ; în timpul acestui miting, pentru a justifica intensificarea represaliilor, un provocator rămas necunoscut a aruncat o bombă, ucigînd patru muncitori şi şapte poliţişti Pornind de la această crimă făptuită de oamenii lor, autorităţile de stat, aflate la cheremul patronilor, au înscenat un proces şi-au condamnat la moarte şase conducători ai clasei muncitoare, şi la închisoare pe termen lung numeroşi alţi fruntaşi.

În cursul luptelor dintre muncitori şi patroni, care au avut loc în primul deceniu al veacului al XX-lea, mai cu seamă în luptele dintre capitalişti şi Federaţia apuseană a minerilor, au fost folosite metode asemănătoare, numai că mult mai sîngeroase. Gara din Independence a fost aruncată în aer de agenţii capitaliştilor. Cu acest prilej au fost ucişi treisprezece oameni şi mult mai mulţi au fost răniţi. După aceea, capitaliştii, care controlau toate organele legislative şi judecătoreşti ale statului Colorado, au aruncat vina asupra minerilor, ajungînd chiar pe punctul de a-i condamna. Romaines, unul dintre agenţii folosiţi cu acea ocazie, la fel cu Pervaise, se afla în închisoare într-un alt stat, Kansas, atunci cînd agenţii capitaliştilor s-au prezentat la el cu propuneri. Dar, spre deosebire de cazul lui Pervaise, spovedania lui Romaines a ajuns de domeniul public chiar în timpul vieţii acestuia.

De asemenea, tot din aceeaşi perioadă mai poate fi dat ca exemplu cazul lui Moyer şi Haywood, doi vajnici şi neînfricaţi conducători ai muncitorimii. Unul dintre ei era preşedintele, iar celălalt secretarul Federaţiei apusene a minerilor. [1] *Un fost guvernator al statului Idaho a fost ucis în im-*

[1] Între 1895 şi 1905, Federaţia apuseană a minerilor a dus o luptă îndîrjită împotriva Asociaţiei proprietarilor de mine din statele Colorado, Idaho şi Montana Cel mai de seamă conducător al Federaţiei în tot acest timp a fost William D. Haywood, revoluţionar consecvent, care în 1919 s-a situat pe poziţiile cele mai înaintate ale muncitorimii americane, devenind unul dintre întemeietorii partidului comunist. Toate faptele relatate de Jack London cu privire la Moyer şi Haywood sînt reale.

prejurări misterioase. Încă de la început socialiştii şi minerii au declarat în mod public că vinovaţi de această crimă sînt proprietarii de mine. Cu toate acestea, călcîndu-se în picioare atît constituţia Statelor Unite, cît şi constituţia statului respectiv, Moyer şi Haywood au fost răpiţi, aruncaţi în închisoare şi acuzaţi de crimă de către guvernatorul statului Idaho, care lucra de conivenţă cu guvernatorul statului Colorado. Această ticăloşie i-a smuls lui Eugene V. Debs[1]*, pe atunci conducătorul tuturor socialiştilor din Statele Unite, următoarele cuvinte: „Acei conducători ai muncitorimii care nu pot fi nici momiţi şi nici intimidaţi trebuie pîndiţi la colţ de stradă şi asasinaţi. Singura crimă făptuită de Moyer şi Haywood este aceea că au rămas neclintiţi în credinţa lor faţă de clasa muncitoare. Capitaliştii ne-au jefuit ţara, ne-au corupt moravurile politice, ne-au terfelit justiţia şi ne-au călcat în picioare, iar acum şi-au pus în gînd să-i ucidă pe aceia care nu se vor pleca slugarnic în faţa dominaţiei lor brutale. Guvernatorii statelor Idaho şi Colorado nu fac decît să împlinească poruncile stăpînului lor — plutocraţia. Lupta este acum angajată între proletariat şi plutocraţie. Chiar dacă plutocraţia va îndrăzni să ne dea ea cea dintîi o lovitură sîngeroasă, noi sîntem cei care vom da lovitura ultimă şi hotărîtoare."*

---

[1] Unul dintre întemeietorii partidului socialist american. Deşi pînă la urmă Debs (1855—1926) nu a rămas consecvent pe poziţii revoluţionare, el a reprezentat totuşi în perioada cînd a fost scris *Călcîiul de fier* poziţia cea mai înaintată a clasei muncitoare americane în lupta împotriva robiei capitaliste.

Capitolul XVIII

ÎN TAINA MUNTELUI SONOMA

Despre ce am făcut eu în perioada aceea nu se pot spune prea multe lucruri. Vreme de şase luni am fost ţinută în închisoare, cu toate că împotriva mea nu se formulase nici un fel de acuzaţie. Eram o persoană *suspectă*, cuvînt de groază pe care foarte curînd aveau să-l cunoască toţi revoluţionarii. Dar deşi abia înjghebat, încă de pe atunci proaspătul nostru serviciu secret începuse să lucreze. Către sfîrşitul celei de a doua luni petrecute în închisoare, unul dintre temnicerii mei mi-a dezvăluit că este şi el revoluţionar şi că are legături cu organizaţia. Peste cîteva săptămîni, Joseph Parkhurst, medicul chiar atunci angajat al închisorii, s-a dovedit a fi membru al unui grup de luptă.

Şi astfel serviciul nostru secret îşi strecura pe nesimţite agenţii în organizaţiile oligarhiei, ţesîndu-şi în sînul lor propria-i pînză de păianjen. Datorită acestui fapt am avut posibilitatea să fiu toată vremea la curent cu cele ce se petreceau în lumea de dincolo de zidurile închisorii. Mai mult chiar, fiecare dintre conducătorii socialişti aruncaţi în închisoare izbutise să ia legătura cu dîrjii noştri tovarăşi, deghizaţi în

livreaua Călcîiului de fier. Cu toate că Ernest zăcea în închisoare la trei mii de mile depărtare, pe coasta Pacificului, am rămas permanent în legătură cu el, scrisorile noastre circulînd cu regularitate de la unul la celălalt.

Conducătorii noştri, atît cei din închisori, cît şi cei aflaţi în libertate, aveau deci posibilitatea să comunice între ei şi să conducă lupta. Ar fi fost cu putinţă ca în cîteva luni să se organizeze evadarea cîtorva dintre ei, dar cum întemniţarea se dovedea a nu fi o piedică în calea activităţii revoluţionare, s-a hotărît să se evite cu grijă orice acţiune pripită. Pe lîngă cei cincizeci şi doi de deputaţi, se mai aflau în închisori încă peste trei sute de fruntaşi socialişti. S-a hotărît ca toţi să fie eliberaţi în acelaşi moment, căci dacă numai o parte dintre ei ar fi evadat, era probabil ca oligarhia să ia severe măsuri de pază, împiedicînd astfel eliberarea celorlalţi. În afară de asta, s-a mai ţinut seamă şi de faptul că o evadare simultană, organizată pe întreg întinsul ţării, avea să exercite o uriaşă influenţă psihologică asupra proletariatului. Ea avea să-i dovedească puterea noastră şi avea să-i insufle încredere.

De aceea, la ieşirea mea din închisoare, după şase luni încheiate, s-a hotărît că trebuie să dispar şi să pregătesc o ascunzătoare sigură pentru Ernest. Dispariţia nu era însă o treabă prea lesnicioasă. De îndată ce am fost pusă în libertate, copoii Călcîiului de fier au şi pornit pe urmele mele. Trebuia prin urmare să fac aşa fel încît ei să-mi piardă urma şi totodată să ajung

în California. Felul cum am izbutit să duc la bun sfîrşit această sarcină îşi are hazul lui.

Sistemul paşapoartelor, copiat după sistemul existent în Rusia ţaristă şi datorită căruia nu puteai călători dintr-o regiune în alta fără autorizaţie specială, era din ce în ce mai bine organizat. N-am avut îndrăzneala să străbat tot continentul folosindu-mă de adevărata mea identitate. Dacă voiam să-l revăd vreodată pe Ernest, era neapărat necesar să mi se piardă urma definitiv, fiindcă altminteri, urmărindu-mă pe mine, copoii ar fi ajuns cu uşurinţă să pună din nou gheara pe Ernest după ce el ar fi evadat. În orice caz, dacă m-aş fi îmbrăcat ca proletară, n-aş fi putut cu nici un chip călători, aşa încît nu-mi rămînea decît să mă deghizez ca o membră a oligarhiei. Pe cîtă vreme oligarhii cei mari nu erau decît o mînă de oameni, oligarhii mărunţi, cum ar fi cei din categoria domnului Wickson de pildă, oameni care, deşi nu dispuneau decît de cîteva biete milioane, totuşi erau susţinătorii înflăcăraţi ai marilor stăpîni, se numărau cu zecile de mii. Nevestele şi fiicele acestor oligarhi mărunţi circulau prin toată ţara şi de aceea s-a stabilit să mă travestesc ca odraslă de oligarh mărunt. Peste cîţiva ani un asemenea procedeu ar fi fost imposibil de pus în practică, deoarece sistemul paşapoartelor a fost atît de bine organizat, încît mişcările fiecărui bărbat, fiecărei femei sau copil puteau fi urmărite fără greş.

La momentul hotărît, copoii mi-au pierdut urma. O oră mai tîrziu, Avis Everhard a încetat să existe, şi

o oarecare Felice Van Verdighan, însoţită de două cameriste şi un căţeluş, dimpreună cu o a treia cameristă, care purta grija căţeluşului *, luau loc într-un elegant vagon Pullman **, şi peste cîteva minute goneau către apus.

Cele trei cameriste care mă însoţeau erau şi ele revoluţionare. Două dintre ele făceau parte din grupurile de luptă, iar a treia, Grace Holbrook, avea să intre într-o astfel de grupă peste un an de zile, pentru ca şase luni mai tîrziu să fie executată din ordinul Călcîiului de fier. Ea avea grija căţelului. Dintre celelalte două, Bertha Stole a dispărut la doisprezece ani după aceea, iar Anna Roylston trăieşte încă şi joacă un rol din ce în ce mai important în revoluţie. ***

* *Acest episod plin de ridicol ilustrează de minune moravurile clasei dominante, aruncînd o lumină crudă asupra neomeniei stăpînilor. În vreme ce muncitorii mureau de foame, cîinii erau îngrijiţi de cameriste speciale. Travestirea lui Avis Everhard era departe de a fi o glumă. Ea reprezenta o chestiune de viaţă şi de moarte, de care depindea soarta cauzei, de aceea nu încape nici o îndoială că în realitate lucrurile s-au petrecut întocmai aşa. Episodul este cît se poate de caracteristic pentru moravurile epocii.*

** *Vagon Pullman — aşa erau numite pe vremea aceea cele mai luxoase vagoane de călători ; Pullman este numele constructorului acestor vagoane.*

*** *În ciuda permanentelor şi inimaginabilelor primejdii înfruntate, Anna Roylston a trăit pînă la vîrsta*

Am străbătut fără nici un incident Statele Unite şi am ajuns în California. Cînd trenul a oprit la *Sixteenth Street Station* din Oakland, am coborît cîteşitrele, iar Felice Van Verdighan, dimpreună cu cele două cameriste, cu căţeluşul şi cu bona căţeluşului au dispărut pentru totdeauna. Tovarăşi de încredere au avut grijă de cele trei cameriste. Alţi tovarăşi s-au ocupat de mine. La jumătate de oră după ce coborîsem din tren mă aflam pe bordul unui mic vas de pescuit, înfruntînd valurile Golfului San Francisco. N-am avut decît vînturi potrivnice şi aproape toată noaptea am navigat la întîmplare. Am zărit însă luminile de la Alcatraz, unde se afla întemniţat Ernest, şi

patriarhală de nouăzeci şi unu de ani. Aşa cum generaţie după generaţie membrii familiei Pocock au scăpat de gloanţele răzbunătorilor din grupurile de luptă, la fel şi Anna Roylston a scăpat mereu din mîna călăilor năimiţi de Călcîiul de fier. Părea ocrotită de o vrajă, supravieţuind tuturor ameninţărilor şi primejdiilor. A făcut parte din rîndurile celor însărcinaţi cu aducerea la îndeplinire a sentinţelor pronunţate de grupele de luptă şi, sub numele de Fecioara Roşie, a ajuns una dintre figurile legendare ale revoluţiei. La vîrsta de şaizeci şi nouă de ani l-a împuşcat pe „Halcliffe sîngerosul" chiar în mijlocul gărzii lui personale înarmate pînă în dinţi, izbutind să scape nevătămată. A avut parte de un sfîrşit paşnic, stingîndu-se de bătrîneţe în munţii Ozark, într-o ascunzătoare a revoluţionarilor.

m-am mîngîiat cu gîndul că sînt atît de aproape de el. În zori, pescarii au trecut la vîsle şi ne-am îndreptat către insulele Marin, unde am stat ascunşi toată ziua, iar în noaptea următoare, folosind fluxul şi o adiere de vînt prielnic, am străbătut în două ceasuri Golful San Pablo şi am debarcat la gura rîului Petaluma.

Acolo mă aşteptau caii pregătiţi de un alt tovarăş şi, fără să mai pierdem o clipă, am plecat la drum, sub cerul spuzit de stele. Către nord puteam zări silueta estompată a masivului Sonoma, înspre care ne îndreptam. Am lăsat pe dreapta vechiul oraş Sonoma şi am început să urcăm pe un canion săpat între primele contraforturi ale muntelui. Drumul de ţară a devenit curînd simplu şleau, şleaul a devenit potecă, şi poteca s-a pierdut apoi în păşunile de pe plaiuri. Am trecut călare de-a dreptul peste culmile masivului Sonoma. Era calea cea mai sigură : pe acolo nu puteam fi observaţi de nimeni.

Zorile ne-au prins pe coastele dinspre nord ale muntelui, şi în lumina spălăcită a primelor ore ale dimineţii am coborît prin tufişurile dese de *chaparro* [1] către canioanele străjuite de *sequoia* uriaşi şi încălzite de suflarea sfîrşitului verii. Pentru mine erau locuri de mult cunoscute şi de mult îndrăgite, aşa încît de acolo înainte eu am devenit călăuză. Ascunzătoarea era a mea, căci eu am ales-o. Am trecut printr-o poiană împrejmuită, apoi peste o costişă nu prea înclinată şi acoperită de stejari, după care am coborît în-

[1] Arbust stufos de talie mică, asemănător cu jnepenul.

tr-o poiană ceva mai mică. Din nou am urcat o costişă, de data asta călare, strecurîndu-ne pe lîngă *madroños*[1], cu frunze tivite în roşu, sau printre tufe de *manzanitas*[2], cu frunzele de un roşu-aprins. În vreme ce urcam, primele raze ale soarelui s-au revărsat peste spatele nostru. Un stol de ierunci a străbătut în fugă tufişurile foşnitoare. Un iepure mare ne-a tăiat drumul, în salturi largi şi elegante, ca o căprioară. Apoi un cerb cu coarne rămuroase s-a ivit pe creasta spre care ne îndreptam. A stat o clipă locului, cu gîtul şi pieptul scăldate în aurul roşu al soarelui abia răsărit, pe urmă şi-a văzut de drum.

L-am urmărit o vreme, apoi a trebuit să apucăm pe o cărăruie cotită, pe care sălbăticiunea o dispreţuise, şi să ne afundăm într-un crîng de *sequoia* falnici, strînşi în jurul unui ochi de apă întunecat din pricina mineralelor cărate din munte. Cunoşteam pas cu pas drumul acela, căci locurile de pe-acolo aparţinuseră într-o vreme unui prieten de-al meu, scriitor, care devenise şi el revoluţionar, dar avusese o soartă mult mai crudă decît a mea, căci de mult părăsise lumea noastră, fără ca cineva să poată spune unde şi în ce fel. Numai el, pe vremea cînd se mai afla încă în viaţă, cunoscuse taina ascunzătorii spre care mă îndreptam. Cumpărase ferma aceea doar pentru frumuseţea locurilor şi plătise un preţ foarte ridicat, spre marea nemulţumire a fermierilor din împrejurimi.

---

[1] Arbori cu frunză persistentă care cresc în America de Nord, pe coasta Pacificului.

[2] Arbuşti californieni.

Prietenul meu obişnuia să povestească, făcînd un haz nespus, în ce fel fermierii se posomorîseră şi clătinau din cap la auzul preţului, cum rămîneau o vreme pe gînduri, făcînd în minte cîteva operaţiuni aritmetice rapide, şi apoi îi spuneau : „Să ştii însă că n-ai să scoţi din ea nici şase la sută cîştig" [1].

Dar el era acum dus dintre cei vii, iar ferma nu ajunsese în stăpînirea urmaşilor lui. Proprietatea încăpuse în mîinile domnului Wickson, care stăpînea întreg versantul răsăritean şi nordic al masivului Sonoma, de la moşia Spreckels şi pînă la cumpăna apelor dinspre Benett Valley. Din toate aceste întinderi domnul Wickson făcuse un parc pentru căprioare, şi peste mii de hectare de costişe lin înclinate, brăzdate de văi încîntătoare şi de canioane hălăduiau sălbăticiunile în locuri aproape necălcate de picior omenesc. Vechii proprietari ai locurilor acelora fuseseră alungaţi. O casă de sănătate, proprietatea statului, în care erau îngrijiţi debilii mintali, fusese şi ea dărîmată, pentru a face loc căprioarelor.

Cel mai interesant dintre toate era faptul că pavilionul de vînătoare al domnului Wickson se afla doar la vreo jumătate de kilometru de ascunzătoarea mea. Dar asta, în loc să fie o primejdie, era de fapt o măsură de siguranţă în plus, căci acolo ne găseam chiar sub acoperămîntul unuia dintre oligarhii mărunţi. Prin însăşi această stare de lucruri bănuielile erau înlăturate şi îndreptate aiurea. Ultimul loc de pe lume

---

[1] Întîmplarea aceasta a trăit-o însuşi Jack London, atunci cînd a cumpărat ferma de la Glen Ellen.

unde copoii Călcîiului de fier s-ar fi putut gîndi să ne caute, pe mine şi pe Ernest, cînd avea să vină şi el acolo, era parcul de vînătoare al lui Wickson.

Ne-am priponit caii printre arborii din jurul acelui ochi de apă. Dintr-un ascunziş ştiut de el — dintr-un trunchi scorburos — tovarăşul meu scoase o mulţime de lucruri : un sac de făină de cincizeci de livre, conserve de toate soiurile, unelte de bucătărie, pături, o foaie de cort, cărţi şi cele trebuitoare pentru scris, un pachet mare de scrisori, un bidon mare cu cinci galoane[1] de petrol lampant şi, în sfîrşit, lucrul cel mai important, un colac mare de funie groasă. Aveam acolo atît de multe lucruri, încît era fără îndoială nevoie să facem mai multe drumuri pînă la ascunzătoare ca să le putem căra pe toate.

Atîta doar, că ascunzătoarea se afla foarte aproape. Luînd colacul de funie, am pornit eu înainte, trecînd printr-un spaţiu îngust, acoperit de curpeni şi tufişuri dese, care se strecura printre două coline împădurite. Am ajuns destul de repede la malul abrupt al unui curs de apă. Era doar un pîrîiaş adunat din izvoare, dar care nu seca nici în verile cele mai călduroase. De jur împrejur se înălţau mari coline împădurite, un grup întreg de asemenea ridicături care păreau presărate acolo de mîna vreunui uriaş distrat. Stînci nu se vedeau nicăieri. Colinele acelea erau înalte de cam o sută de metri şi alcătuite numai din roci vulcanice, celebrul pămînt în care cresc viile din Sonoma.

[1] Un galon are circa 4 litri.

Printre ele îşi săpase pîrîiaşul albia lui adîncă şi prăpăstioasă.

N-a fost de loc uşor să coborîm pînă la albia pîrîiaşului, şi, după ce am ajuns acolo, am mers la vale pe marginea lui cam vreo cincizeci de metri şi ne-am trezit deodată la groapa cea mare. Nici un semn nu prevestea prezenţa ei acolo şi nici nu era o groapă în înţelesul obişnuit al cuvîntului. Trebuia să străbaţi aproape în patru labe o întindere acoperită cu tufişuri de măceş, apoi te trezeai deodată chiar pe buza gropii, putînd să priveşti în depărtare şi în jos printr-o perdea de verdeaţă. Groapa avea o lungime şi o lărgime de cam o sută de metri şi cam jumătate pe atîta în adîncime. Datorită probabil unei surpări petrecute în acelaşi timp cu ridicarea colinelor şi fără îndoială prin eroziune, groapa fusese şi mai mult adîncită de-a lungul veacurilor de apele care-i spălaseră malurile. Nu exista nici o palmă de pămînt golaş. Pretutindeni vedeai numai vegetaţie bogată, mergînd de la ferigi mlădioase, care-şi arătau spatele auriu al frunzelor, şi pînă la impunătorii *sequoia*. Aceşti copaci uriaşi creşteau pînă şi pe malurile gropii, unii dintre ei aplecaţi în unghi de aproape patruzeci şi cinci de grade, dar cei mai numeroşi porneau din malurile de pămînt rodnic, înălţîndu-se drept în sus, aproape perpendicular.

Era o ascunzătoare ideală. Nimeni nu trecea vreodată pe acolo, nici măcar copiii din Glen Ellen [1].

---

[1] Numele unei ferme cumpărate de Jack London în comitatul Sonoma şi unde a scris multe dintre lucrările care l-au făcut celebru.

Dacă groapa s-ar fi aflat într-un canion larg de o milă sau mai multe, ar fi fost cunoscută de toată lumea. Dar aici nu era nici un fel de canion. De la un capăt la altul, pîrîiaşul nu măsura nici cinci sute de metri lungime şi îşi avea obîrşia la trei sute de metri mai sus de groapă, într-un izvor de la poalele unei poieniţe joase. O sută de metri mai la vale ieşea la loc larg, se vărsa într-un alt şuvoi de munte mai mare şi curgea mai departe, printre poieni vălurite şi ierboase.

Tovarăşul meu a înnodat un capăt al funiei în jurul unui copac şi, legîndu-mă pe mine la celălalt, mi-a dat drumul în jos. Am ajuns numaidecît pe fundul gropii. Nu i-a trebuit nici tovarăşului meu multă vreme ca să aducă toate proviziile ascunse în scorbură şi să mi le dea jos, în groapă. A tras pe urmă funia sus, a ascuns-o şi n-a plecat pînă nu mi-a spus cîteva calde cuvinte de bun rămas.

Înainte de a merge mai departe, aş vrea să spun cîteva cuvinte despre acest tovarăş, John Carlson, ostaş anonim al revoluţiei, unul dintre nenumăraţii ostaşi credincioşi înrolaţi în rîndurile noastre. Muncea pentru Wickson, la grajdurile de pe lîngă pavilionul de vînătoare. Adevărul este că pe caii lui Wickson am trecut noi peste masivul Sonoma. Vreme de aproape douăzeci de ani, John Carlson a fost paznicul ascunzătorii noastre, dar cred cu toată convingerea că niciodată nu i-a trecut măcar prin minte gîndul trădării. A înşela încrederea noastră rămînea pentru el un lucru care nici măcar prin vis nu i-ar fi putut încăpea în cuget. Era un om atît de flegmatic şi de

greoi, încît văzîndu-l cu greu ai fi putut să nu te întrebi cum se face că revoluţia are pentru el o semnificaţie. Şi, cu toate acestea, dragostea de libertate licărea slab dar temeinic în sufletul său mohorît. Dintr-un anumit punct de vedere, cuminţenia şi lipsa de avînt nestăpînit ale tovarăşului nostru erau un adevărat dar de preţ. Niciodată nu-şi pierdea firea ; ştia că sarcinile trebuie neapărat împlinite, şi nu era nici curios, nici vorbăreţ. O dată l-am întrebat cum de a ajuns revoluţionar.

— În tinereţe am fost soldat, mi-a răspuns el. Mă aflam în Germania. Acolo toţi tinerii trebuie să facă armată [1]. Am fost şi eu luat la oaste şi la oaste am întîlnit un alt soldat, tot tînăr ca şi mine. Tatăl lui era unul dintre oamenii aceia cărora dumneavoastră le spuneţi agitatori, şi tatăl lui fusese azvîrlit în închisoare pentru crimă de lezmajestate, adică pentru vina de a fi spus adevărul despre împărat. Şi tînărul ăsta, feciorul celui întemniţat, mi-a vorbit îndelung despre popor, despre muncă şi despre felul cum pradă capitaliştii poporul. M-a învăţat să văd lucrurile altfel, şi aşa am ajuns eu socialist. Vorbele lui erau adevărate şi-ţi mergeau la inimă, iar eu nu le-am dat niciodată uitării. Cum am pus piciorul pe pămîntul Statelor Unite, am şi început să-i caut cu înfrigurare pe socialişti. Am devenit membru al unei secţii — asta pe vre-

---

[1] În S.U.A. nu exista serviciu militar obligator.

mea S.L.P. [1] — apoi mai tîrziu, cînd s-a întîmplat sciziunea [2], am intrat în organizația locală a S.P. [3]. Pe-atuncea munceam la un han din San Francisco, era înainte de cutremur. Mi-am plătit cotizațiile timp de douăzeci și doi de ani. Și acuma sînt membru al secției aceleia și încă plătesc cotizațiile, numai că acuma totul trebuie făcut în cea mai mare taină. Totdeauna am să-mi plătesc cotizațiile, iar cînd va veni vremea statului popular liber, o să fiu și eu fericit.

De îndată ce am rămas singură, m-am apucat să-mi pregătesc masa de dimineață la lampa cu petrol și să-mi înjghebez sălașul. Adeseori dimineața, cînd se crăpa de ziuă, sau seara, după ce se lăsa întunericul, Carlson se strecura și el în ascunzătoare și lucra aici un ceas, două. La început adăpostul meu a fost doar foaia de cort nemontată, căci abia după aceea am ridicat un mic cort. Ceva mai tîrziu, după ce ne-am încredințat că ascunzătoarea prezintă deplină siguranță, am înălțat și un fel de căsuță, într-un loc unde n-ar fi putut fi zărită de nici un ochi care întîmplător ar

---

[1] *Socialist Labour Party of America* — S.L.P. (Partidul socialist muncitoresc din America), înființat în 1876 și ai cărui membri erau în marea lor majoritate emigranți din Germania. Acest partid a adoptat un program copiat după Programul de la Gotha, al cărui caracter mic-burghez a fost demascat de Marx. Partidul a avut un caracter sectar, fiind izolat de masele proletare.

[2] În 1899, din pricina unor divergențe privitoare la raporturile dintre partid și sindicate, în sînul S.L.P. s-a produs o sciziune.

[3] *Socialist Party of America* — S.P. (Partidul socialist din America), partid oportunist întemeiat în urma sciziunii din S.L.P. Minoritatea revoluționară din Partidul socialist din America a luat atitudine împotriva războiului imperialist din 1914—1918 și, sub influența Revoluției din Octombrie, s-a închegat, alcătuind aripa stîngă a partidului care, în 1921, a luat inițiativa constituirii Partidului Comunist din S.U.A.

fi ajuns fie şi pe marginea gropii. Vegetaţia luxuriantă din colţul acela pierdut de lume era o pavăză naturală. Ridicasem căsuţa chiar lîngă peretele vertical al gropii, iar în peretele de pămînt am săpat şi două mici cămăruţe, întărite cu stîlpi zdraveni, bine aerisite şi fără pic de umezeală. Vă rog să mă credeţi că dispuneam de suficient confort. Mai tîrziu, cînd în ascunzătoarea noastră şi-a căutat refugiu şi Biedenbach, vestitul terorist, german de origine, el a fost acela care a instalat în cele două odăiţe un aspirator de fum, şi astfel am avut posibilitatea ca în nopţile de iarnă să ne strîngem acolo în jurul unui foc zdravăn.

De data aceasta trebuie să spun un cuvînt şi despre atît de blîndul nostru terorist, cel mai nedreptăţit dintre toţi tovarăşii care şi-au închinat viaţa revoluţiei. Tovarăşul Biedenbach nu a trădat cauza. Nici n-a fost executat de către tovarăşi, aşa cum îndeobşte se crede. Această minciună sfruntată este scornită de agenţii oligarhiei. Tovarăşul Biedenbach era distrat şi uituc. A fost împuşcat de una dintre străjile noastre de la peştera-ascunzătoare de lîngă Carmel, şi numai din vina lui, fiindcă uitase semnalele secrete de recunoaştere. A fost o greşeală dureroasă, iar zvonul că şi-ar fi trădat grupul de luptă nu-i decît o minciună mîrşavă. N-a existat luptător pentru cauză mai sincer şi mai devotat decît el. *

* *Deşi toate documentele ce ni s-au păstrat din acele timpuri au fost studiate, nu s-a putut găsi nici*

Iată, se împlinesc acum nouăsprezece ani de cînd ascunzătoarea aleasă de mine este aproape în permanență ocupată, şi în tot acest timp — cu o unică excepție — n-a fost niciodată descoperită de vreun străin. Şi, cu toate astea, nu se afla decît la o jumătate de kilometru de pavilionul de vînătoare al lui Wickson şi la abia doi kilometri de Glen Ellen. Totdeauna auzeam trenurile de dimineață şi de seară venind şi plecînd şi obişnuiam să-mi potrivesc ceasul după sirena fabricii de cărămidă. *

un indiciu privitor la acest Biedenbach menționat aici. Numele lui nu este pomenit în nici un alt document, cu excepția manuscrisului Everhard.

* *Dacă un călător curios porneşte astăzi de la Glen Ellen către sud, întîlneşte în cale un bulevard, care se întinde chiar pe locul unde acum şapte secole se afla vechiul drum de țară. La o jumătate de kilometru spre sud de Glen Ellen, dincolo de al doilea pod, se zăreşte pe partea dreaptă o rîpă întinsă, ca o cicatrice, peste terenul vălurit, către un şir de coline împădurite. Rîpa se află astăzi chiar pe locul unde vechiul drum creat prin servitute de trecere străbătea, în acele vremuri în care exista proprietatea privată asupra pămîntului, moşia unui oarecare Chauvet, francez de origine, venit din țara lui natală ca pionier în California, pe timpul legendarei goane după aur. Colinele împădurite sînt înseşi colinele pomenite de Avis Everhard.*

Marele cutremur din anul 2368 al erei creştine a surpat întreg versantul uneia dintre acele coline, care s-a prăbuşit în groapa unde soţii Everhard şi-au aflat cîndva ascunzătoarea. După descoperirea manuscrisului, s-au organizat pe acel loc săpături, scoţîndu-se la lumină casa, cele două cămăruţe săpate în peretele gropii şi toate mărunţişurile adunate în timpul cît au fost locuite. S-au găsit de asemenea multe vestigii preţioase, printre care şi aspiratorul de fum al lui Biedenbach, despre care se vorbeşte în povestire, dar pe care este foarte greu să-l descriem aici. Cei interesaţi în asemenea probleme vor putea citi broşura lui Arnold Bentham, aflată acum sub presă.

La vreo doi kilometri de colinele împădurite, în direcţia nord-vest, se află conacul Wake Robin, situat chiar la confluenţa rîurilor Wild-Water şi Sonoma. În treacăt poate fi arătat că rîul Wild-Water se numise la început Graham, şi aşa este trecut pe hărţile vechi ale regiunii. Noul nume a reuşit însă deplin să-l înlăture pe cel vechi. La conacul Wake Robin a locuit mai tîrziu adeseori, pentru perioade scurte, Avis Everhard, pe vremea cînd, deghizată în agent provocator al Călcîiului de fier, a avut posibilitatea să ia parte, fără teamă de pedeapsă, la lupta dintre cei doi giganţi. Permisul oficial de a locui la conacul Wake Robin se păstrează încă şi este semnat de însuşi Wickson, oligarhul mărunt despre care se vorbeşte în manuscris.

Capitolul XIX

METAMORFOZE

„Trebuie să-ţi creezi o cu totul altă înfăţişare, mi-a scris Ernest. Trebuie ca existenţa ta de pînă acum să înceteze şi să devii o altă persoană, şi nu doar în ce priveşte hainele pe care le porţi, ci chiar făptura vie ascunsă sub acele haine. Trebuie să te transformi în aşa măsură, încît eu însumi să nu-ţi pot recunoaşte vocea, gesturile, ticurile, ţinuta, umbletul — nimic."

M-am supus poruncii. Zi de zi m-am străduit să îngrop pentru vecie pe fosta Avis Everhard sub înfăţişarea celeilalte femei, pe care trebuia s-o pot numi noua mea fiinţă. Un asemenea rezultat nu poate fi obţinut decît prin îndelungi exerciţii. Am stăruit cu atîta rîvnă pentru a-mi schimba pînă şi cele mai slabe modulaţii ale vocii, încît în cele din urmă vocea noii mele fiinţe s-a format în întregime şi am ajuns s-o folosesc în chip automat. Tocmai realizarea acestui automatism era condiţia indispensabilă cerută de împlinirea fără greş a rolului asumat. Trebuie să ajungi în stare să te înşeli singur. E ca şi cînd ai învăţa o limbă străină, să spunem franceza. La început rosteşti cuvintele străine cu timiditate, numai cu un efort de voinţă. Elevul gîn-

deşte în limba lui, şi pe urmă traduce în franţuzeşte, sau citeşte franţuzeşte, dar e silit să traducă în limba lui, căci numai după aceea poate înţelege. Dar după ce trece o vreme şi capătă exerciţiu, elevul citeşte, scrie şi *gîndeşte* în franceză, fără să mai recurgă de loc la limba lui.

Aşa s-au petrecut lucrurile şi cu metamorfozările noastre. Trebuia să facem necontenite exerciţii, pînă cînd rolurile pe care ni le asumaserăm aveau să ne intre în sînge, pînă ce pentru a redeveni cei care fuseserăm am fi avut nevoie de o încordare a voinţei. Bineînţeles că la început am făcut multe experienţe ratate. Cream o artă nouă, şi multe lucruri se cereau abia descoperite. Dar munca noastră progresa pretutindeni ; curînd am descoperit adevăraţi maeştri ai acestei arte şi am acumulat un adevărat arsenal de mici artificii şi subtilităţi. Pe baza acestuia s-a alcătuit un fel de manual nescris, introdus apoi, ca să zicem aşa, în programul de studii al oricărui nou venit la şcoala revoluţiei. *

* *În perioada aceea disimularea personalităţii ajunsese o adevărată artă. În toate ascunzătorile s-au format veritabile şcoli de artă dramatică. La aceste şcoli nu se acorda însă nici o atenţie accesoriilor folosite îndeobşte de actori pe scenă, cum ar fi, de pildă, peruci, bărbi, ori sprîncene false. Lupta era pe viaţă şi pe moarte, iar asemenea accesorii s-ar fi putut transforma în capcane. Disimularea trebuia să fie radicală, deplină, să ajungă o parte integrantă din fiinţa*

Cam pe atunci a dispărut tata. Scrisorile lui, pe care le primeam cu regularitate, au contenit dintr-o dată. Nu s-a mai arătat niciodată la locuinţa noastră din Pell Street. Tovarăşii l-au căutat peste tot, iar cu ajutorul serviciului nostru secret am răscolit toate închisorile din ţară. Dispăruse însă de parcă l-ar fi înghiţit pămîntul, şi pînă în ziua de astăzi nu s-a putut descoperi nici un indiciu privitor la sfîrşitul său. *

Şase luni de zile am stat singură în ascunzătoare, dar lunile astea au fost luni de muncă încordată. Organizaţia noastră mergea cu paşi mari înainte şi totdeauna existau un număr uriaş de sarcini care se cereau împlinite. Ernest şi ceilalţi tovarăşi din conducere aflaţi în închisori hotărau ce trebuia făcut ; venea apoi rîndul nostru, al celor rămaşi în libertate, să traducem în viaţă hotărîrile. Astfel, trebuia organizată propaganda de la om la om ; trebuia pus la punct serviciul nostru de spionaj, cu toate ramificaţiile lui ; trebuiau organizate tipografiile noastre clandestine ;

celui transformat, o a doua a sa natură. Documentele atestează că Fecioara Roşie ar fi fost excepţional de înzestrată în această privinţă şi că acestei împrejurări i se datoreşte cariera ei lungă şi încununată de succese.

* *Dispariţiile misterioase constituiau una dintre ororile acelor vremi. În cîntecele şi povestirile care au parvenit pînă la noi ele sînt mereu pomenite, ca un fel de leit-motiv. De altminteri, dispariţiile trebuie considerate drept o consecinţă inevitabilă a luptelor*

în sfîrşit, trebuiau create liniile noastre de comunicaţie subterană, „metroul" nostru, ceea ce însemna stabilirea unei legături permanente între nenumăratele ascunzători, amenajarea altora noi acolo unde existau verigi lipsă în reţeaua de ascunzători menită să acopere întreaga ţară.

După cum spun, deci, munca nu se termina niciodată. La sfîrşitul celor şase luni, singurătatea mea a luat sfîrşit prin sosirea a doi tovarăşi. Erau două tinere fete cu suflete brave ; iubeau cu pasiune libertatea : Lora Peterson, dispărută în 1922, şi Kate Bierce, măritată mai tîrziu cu Du Bois * şi care se află încă lîngă noi, cu ochii aţintiţi către răsăritul soarelui de mîine, prevestitor al vremii celei noi.

Cele două fete au încercat mari emoţii pe drum, trecînd prin grele primejdii şi fiind gata să-şi piardă şi viaţa. În echipajul micului vas de pescuit, care le trecuse peste Golful San Pablo, se strecurase un spion. Un agent al Călcîiului de fier izbutise să se travestească în revoluţionar şi ajunsese să cunoască multe

subterane care au însîngerat toată această perioadă de trei secole. Fenomenul ajunsese aproape tot atît de frecvent în rîndurile oligarhiei şi ale castelor muncitoreşti, ca şi în rîndurile revoluţionarilor. Fără nici un semn prevestitor, fără să lase vreo urmă, bărbaţi, femei şi chiar copii dispăreau, soarta şi sfîrşitul lor rămînînd pentru totdeauna învăluite în mister.

* *Du Bois, actualul bibliotecar din Ardis, este un descendent direct din această pereche de revoluţionari.*

dintre tainele organizaţiei noastre. Fără îndoială că ţinta lui principală era să dea de urma mea, fiindcă de multă vreme aflaserăm cîtă frămîntare stîrnise în rîndurile serviciului secret al Călcîiului de fier faptul că nu izbuteau să afle în ce fel dispărusem. Din fericire, aşa cum am aflat mai tîrziu, pînă atunci spionul nu avusese putinţa să comunice nimănui informaţiile obţinute. E limpede că nu raportase nimic, deoarece preferase să aştepte pînă avea să ducă toate investigaţiile la bun sfîrşit, aflîndu-mi ascunzătoarea şi reuşind să mă înhaţe. Dar tot ce aflase a murit o dată cu el. Invocînd un pretext oarecare, după ce fetele fuseseră debarcate la gura rîului Petaluma şi porniseră la drum călare, spionul părăsise şi el vasul.

După ce merseră o vreme către crestele masivului Sonoma, John Carlson le lăsă pe fete să continue drumul aşa cum avea să le ducă murgul lui învăţat cu poteca, iar el o porni pe jos, făcînd cale întoarsă. Avea bănuielile lui. A pus mîna pe spion, şi despre ce s-a petrecut pe urmă nu ne-a spus prea multe :

— L-am aranjat, a zis el, dînd din nou dovadă de totală lipsă de imaginaţie. L-am aranjat, a spus încă o dată, şi în ochi i s-a aprins o licărire întunecată, iar mîinile lui aspre şi deformate de muncă s-au deschis şi s-au strîns la loc în chip semnificativ. N-a făcut nici un fel de gălăgie. L-am ascuns, şi în seara asta mă întorc şi-l îngrop la trei metri sub pămînt.

Pe vremea aceea ajunsesem să mă mir singură de propria-mi metamorfoză. Cîteodată mi se părea cu neputinţă ca eu să fi fost aceea care trăise cîndva o

viață anostă și lină într-un oraș universitar ; alteori nu-mi venea să cred că devenisem o revoluționară obișnuită să înfrunte violențele și moartea. Nu puteam fi și una, și cealaltă. Una dintre aceste ipostaze era realitate, cealaltă doar vis ; dar care era vis și care realitate ? Oare viața de acum, viața de revoluționară ascunsă într-o groapă să fi fost un coșmar ? Sau eram în realitate o revoluționară, și doar visasem odată — nu știu unde și cum — că într-o existență anterioară trăisem la Berkeley și nu cunoscusem din viață nimic mai aspru decît ceaiurile și dansurile, cenaclurile și sălile de curs ? Cred însă că aceleași simțăminte le încercam toți cei care ne strînsesem sub faldurile roșii ale steagului frăției dintre oameni.

Adeseori îmi reveneau în minte figuri din viața cealaltă și, lucru curios, ele apăreau și dispăreau iarăși, din cînd în cînd, în noua mea existență. Așa era, de pildă, episcopul Morehouse. Zadarnic l-am căutat peste tot, după ce organizația noastră a mai crescut. Fusese mutat din loc în loc. I-am luat urma de la Spitalul de stat de boli nervoase din Napa, și de acolo am ajuns la acela din Stockton, apoi la cel din Santa Clara Valley, numit *Agnews,* dar aici urma i s-a pierdut. Nicăieri nu se arăta că ar fi murit. Probabil că într-un fel sau altul izbutise să fugă. Atunci nu puteam nici măcar să-mi închipui împrejurările îngrozitoare în care aveam să-l mai întîlnesc o dată, mai bine zis să-l zăresc o clipă în vîrtejul amețitor al măcelului din zilele Comunei din Chicago.

Pe Jackson, cel care-şi pierduse braţul la Ţesătoriile Sierra şi fusese pricina propriei mele convertiri la cauza revoluţionară, nu l-am mai văzut niciodată. Dar cu toţii am aflat ce făcuse înainte de a muri. Nu s-a alăturat revoluţiei. Înrăit de soarta-i nenorocită, păstrînd mereu în suflet amintirea nedreptăţii ce i se făcuse, a devenit anarhist, nu anarhist în gîndire, ci o adevărată sălbăticiune, înnebunit de ură şi sete de răzbunare. Şi s-a răzbunat pe deplin. Înşelînd vigilenţa paznicilor, într-o noapte cînd toţi ai casei dormeau, a aruncat în aer palatul familiei Pertonwaithe. N-a scăpat nimeni, nici măcar paznicii. Apoi, în închisoare, în timp ce-şi aştepta judecata, s-a sufocat cu păturile.

Doctorul Hammerfield şi doctorul Ballingford au avut un destin cu totul deosebit de cel al lui Jackson. Au rămas credincioşi stăpînilor şi au fost răsplătiţi aşa precum li se cuvenea, fiind instalaţi în palate arhiereşti, în care huzuresc, trăind în bună înţelegere cu lumea. Amîndoi sînt apologeţi ai oligarhiei. Amîndoi s-au îngrăşat peste măsură. „Doctorul Hammerfield — spunea Ernest odată — a izbutit să-şi modifice metafizica în aşa fel, încît să procure Călcîiului de fier binecuvîntarea lui Dumnezeu, dar totodată să şi sprijine cultul frumuseţii şi să reducă la o simplă fantasmă vertebrata gazoasă a lui Haeckel [1], deosebirea dintre doctorul Hammerfield şi doctorul Balling-

[1] *Ernst Haeckel* (1834—1919), celebru naturalist german, unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai darwinismului, care a dezvoltat şi concretizat teoria evoluţionistă a speciilor.

ford fiind aceea că ultimul îl înfăţişa pe Dumnezeul oligarhilor într-o formă ceva mai gazoasă şi mai puţin vertebrată".

Peter Donnelly, maistrul spărgător de grevă de la Ţesătoriile Sierra cu care stătusem de vorbă atunci cînd făceam cercetări în cazul lui Jackson, a fost pentru noi toţi o surpriză. În 1918 luam parte la o şedinţă a aşa-numiţilor „roşii din Frisco[1]". Dintre toate grupurile de luptă aceştia erau cei mai neînfricaţi, mai cruzi şi mai nemiloşi. De fapt nici nu făceau parte propriu-zis din organizaţia noastră, căci erau adevăraţi fanatici, obsedaţi de o singură idee, iar noi nu voiam să încurajăm astfel de atitudini. Cu toate că nu făceau parte din organizaţia noastră, întreţineam cu ei raporturi prieteneşti. Mă aflam în noaptea aceea acolo, adusă fiind de o chestiune extrem de importantă. Eu singură, dintre toţi acei zeci de oameni aflaţi de faţă, eram fără mască. După ce chestiunea pentru care venisem a fost rezolvată, unul dintre ei a plecat împreună cu mine, să mă conducă. Într-un gang întunecos, călăuza mea a aprins un chibrit, l-a apropiat de faţă şi şi-a scos masca. O clipă am privit chipul înflăcărat al lui Peter Donnelly. Pe urmă chibritul s-a stins.

— Voiam numai să ştiţi că eu sînt, mi-a spus el în întuneric. Vă mai aduceţi aminte de Dallas, administratorul ?

Am făcut semn că îmi amintesc de administratorul cu chip de vulpe al Ţesătoriilor Sierra.

---

[1] Prescurtare de la San Francisco.

— Ei, pe ăla l-am ucis mai întîi, a zis Donnelly cu mîndrie. După aceea am intrat în organizaţia celor de aici.

— Dar cum de ai ajuns aici ? l-am întrebat eu. Ce s-a întîmplat cu nevasta şi copiii dumitale ?

— Sînt morţi. De asta mă aflu aici. Nu, urmă el cu grabă, n-am făcut-o pentru a-i răzbuna. Au murit cu toţii paşnic, în paturile lor, de boală, ştiţi, unul după altul. Cîtă vreme erau în viaţă, mă ţineau cu mîinile legate. Iar acum, dacă ei nu mai sînt pe lume, vreau să răzbun omenia din mine pe care ei mi-au distrus-o. Am fost cîndva Peter Donnelly, maistrul spărgător de grevă, dar în seara asta sînt numărul 27 din organizaţia „roşiilor din Frisco". Acum haideţi să vă conduc.

Am mai auzit de el şi după aceea. Cînd îmi arătase că toţi ai lui sînt morţi spusese adevărul, adevărul aşa cum îl înţelegea el. Dar unul dintre ai lui era încă în viaţă : Timothy, pe care însă tatăl îl socotea mort fiindcă intrase în slujba Călcîiului de fier, înrolîndu-se ca mercenar. * Fiecare membru al „roşiilor din Frisco" făcea legămînt să execute doisprezece oameni ai Călcîiului de fier în fiece an. Pedeapsa pentru nereuşită era moartea. Un membru care nu izbutea să împli-

* *Pe lîngă castele muncitoreşti, a mai apărut la un anumit moment şi o altă castă, cea militară. A fost creată o armată permanentă, alcătuită din soldaţi de profesie şi încadrată cu ofiţeri recrutaţi din rîndurile oligarhiei, armata mercenarilor. Ea a luat locul gărzi-*

nească numărul obligatoriu de execuţii se sinucidea. Execuţiile nu se făceau la întîmplare. Grupul acesta de fanatici se întrunea adesea şi-i judeca, îi osîndea în masă pe aceia dintre membrii sau uneltele oligarhiei care se făcuseră vinovaţi de vreo crimă. Executorii erau apoi traşi la sorţi.

De fapt, mă dusesem acolo în noaptea aceea tocmai pentru a asista la o astfel de judecată. Unuia dintre tovarăşii noştri, care ani de-a rîndul izbutise să se menţină într-un post de funcţionar în birourile locale ale serviciului secret al Călcîiului de fier, i se aduseseră anumite învinovăţiri de către „roşiii din Frisco", şi acum urma să fie judecat. Bineînţeles că el nu se afla de faţă şi bineînţeles că judecătorii n-aveau cunoştinţă de apartenenţa lui la organizaţia noastră. Sarcina mea era deci de a depune mărturie asupra identităţii şi loialităţii sale. S-ar putea ca cineva să se întrebe cum de aflaserăm noi despre toată treaba asta. Explicaţia e simplă. Unul dintre agenţii noştri secreţi era şi membru în organizaţia „roşiilor din Frisco". Era necesar să ştim ce fac şi prietenii, nu numai duşmanii, iar acest grup de fanatici juca un rol destul de însemnat ca să merite atenţia noastră.

Dar să ne întoarcem la Peter Donnelly şi la fiul

lor civile, după ce Călcîiul de fier s-a convins că nu se poate bizui pe aceste formaţii. Paralel cu serviciul secret al Călcîiului de fier, a fost apoi creat un serviciu secret al mercenarilor, acesta din urmă făcînd legătura între poliţie şi armată.

său. Activitatea lui s-a desfăşurat normal pînă cînd, în anul următor, în lotul celor pe care sorţii hotărîseră ca el să-i execute găsi şi numele propriului său fecior. Atunci şi-a spus cuvîntul simţul de familie atît de puternic în fiinţa sa. Pentru a-şi salva feciorul, şi-a trădat tovarăşii. Nu şi-a putut duce trădarea pînă la capăt, dar, cu toate astea, vreo doisprezece dintre „roşiii din Frisco" şi-au găsit moartea, iar grupul a fost aproape complet distrus. Ca răsplată, supravieţuitorii l-au supus pe Donnelly morţii, pe care trădarea lui o merita cu prisosinţă.

Nici Timothy Donnelly n-a mai trăit mult. „Roşiii din Frisco" şi-au luat sarcina să-l execute. Oligarhia a făcut toate eforturile posibile pentru a-l salva. L-au transferat dintr-o parte în alta a ţării. Trei dintre „roşii" şi-au pierdut vieţile încercînd zadarnic să-i vină de hac. Grupul „roşiilor" era alcătuit numai din bărbaţi. Pînă la urmă au hotărît să recurgă la sprijinul unei femei, una dintre tovarăşele noastre, nimeni alta decît tocmai Anna Roylston. Conducerea grupului nostru nu i-a dat încuviinţare, dar Anna făcea cam totdeauna ce-i trăsnea prin cap şi s-a abătut de la disciplină. De altminteri, avea o personalitate atît de puternică şi era atît de fermecătoare, încît niciodată n-am reuşit s-o facem să se supună disciplinei, indiferent ce metode am folosit. Făcea parte dintr-o categorie aparte de oameni, care nu puteau fi trataţi la fel cu toţi ceilalţi.

Nesocotind oprelişţea ridicată de noi, a trecut la executare. Nu poate fi neglijat faptul că Anna Roylston

era o femeie încîntătoare. Nu avea nevoie decît să facă semn unui bărbat. A zdrobit inimile multor tovarăşi tineri şi pe mulţi i-a adus în rîndurile noastre cucerindu-le mai întîi inimile. Şi totuşi refuza cu încăpăţînare să se mărite. Iubea cu pasiune copiii, dar îşi dădea seama că, dacă ar fi avut unul, ar fi însemnat să nu se mai poată dărui în întregime cauzei, şi cauzei îşi închinase ea întreaga-i existenţă.

Pentru Anna Roylston era o treabă de nimic să-l cucerească pe Timothy Donnelly. N-a avut nici cea mai slabă mustrare de conştiinţă, fiindcă chiar în vremea aceea s-a petrecut „masacrul de la Nashville", cu ocazia căruia mercenarii, comandaţi de Donnelly, au măcelărit opt sute de ţesători. Dar nu ea l-a ucis pe Donnelly. S-a mulţumit să-l predea ca prizonier în mîinile „roşiilor din Frisco". Asta s-a întîmplat abia acum un, an, şi astăzi Anna este cunoscută pretutindeni sub alt nume. Toţi revoluţionarii îi spun azi Fecioara Roşie. *

* *Abia după înnăbuşirea în sînge a celei de a doua Răscoale, grupul „roşiilor din Frisco" a izbutit să aibă din nou o activitate organizată, care a continuat de-a lungul a două generaţii. Apoi un agent al Călcîiului de fier a reuşit să se strecoare în organizaţia lor, să-i afle toate tainele şi s-o lichideze definitiv în anul 2002 al erei creştine. Membrii organizaţiei au fost executaţi pe rînd, la interval de trei săptămîni unul după altul, iar cadavrele lor au fost expuse în ghetoul muncitorilor din San Francisco.*

Colonelul Ingram şi colonelul Van Gilbert sînt alte două figuri cunoscute pe care aveam să le reîntîlnesc mai tîrziu. Colonelul Ingram s-a înălţat sus de tot pe scara onorurilor oligarhiei şi a ajuns ambasador în Germania, fiind duşmănit de moarte de proletariatul ambelor ţări. L-am întîlnit la Berlin, unde mă dusesem în calitate de spion internaţional în slujba Călcîiului de fier, fiind primită de colonel şi bucurîndu-mă de tot sprijinul său. Fiindcă am ajuns aici, este poate bine să arăt că, jucînd rolul meu dublu, am avut prilejul să realizez cîteva lucruri de foarte mare importanţă pentru cauza revoluţiei.

Colonelul Van Gilbert a ajuns celebru sub numele de Van Gilbert-cel-Rău ! Fapta lui cea mai de seamă a fost pregătirea noului cod penal după Comuna din Chicago. Dar mai înainte de asta, datorită cruzimii arătate în calitate de judecător al revoluţionarilor, a fost judecat de grupurile de luptă şi condamnat la moarte. Am făcut şi eu parte din juriul care l-a condamnat. Sentinţa a fost executată de Anna Roylston.

Şi încă o figură mai răsare din negurile vieţii mele trecute : avocatul lui Jackson. Dintre toţi, cel mai puţin mă aşteptam să-l revăd pe omul acesta — Joseph Hurd. A fost o întîlnire cam ciudată. Noaptea tîrziu, la doi ani după Comuna din Chicago, am sosit împreună cu Ernest la ascunzătoarea din Benton Harbour, în statul Michigan. Am ajuns acolo tocmai cînd se terminase procesul unui spion. Vinovatul fusese condamnat la moarte, şi acum era tîrît către locul de execuţie, iar nouă tocmai scena asta ni s-a

înfăţişat sub ochi. În clipa următoare nenorocitul s-a smuls din mîinile paznicilor şi s-a aruncat la picioarele mele, mi-a prins genunchii ca în strînsoarea unei menghine şi a început să-mi cerşească deznădăjduit iertare. Cînd şi-a înălţat spre mine chipul desfigurat de groaza morţii, l-am recunoscut pe Joseph Hurd. Am văzut în viaţa mea multe lucruri îngrozitoare, dar niciodată nu m-am cutremurat ca la vederea acelei fiinţe ieşite din minţi care-şi cerşea viaţa. Îl înnebunea gîndul morţii. Era de-a dreptul jalnic. Doisprezece tovarăşi s-au trudit să-i descleşteze braţele din jurul genunchilor mei. Cînd, în sfîrşit, a fost tîrît de acolo urlînd ca o fiară rănită, am căzut la pămînt leşinată. E mult mai uşor să vezi un viteaz murind decît un mişel cerşind îndurare. *

* *Ascunzătoarea de la Benton Harbour era o catacombă, cu intrarea foarte iscusit mascată de o fîntînă. S-a păstrat pînă în zilele noastre în stare bună, iar vizitatorii care doresc s-o cunoască pot străbate toate gangurile ei, pînă la hruba cea mare, unde aveau loc adunările şi unde, fără îndoială, s-a petrecut scena descrisă de Avis Everhard. Dincolo de hruba mare se află celulele în care erau întemniţaţi prizonierii şi încăperea unde aveau loc execuţiile. Ceva mai departe se află cimitirul, o reţea de galerii lungi şi întortocheate, săpate în stîncă, cu mai multe rînduri de cripte suprapuse, scobite în amîndoi pereţii, unde odihnesc şi astăzi revoluţionarii, aşa cum au fost rînduiţi acolo de tovarăşii lor cu atîta amar de ani în urmă.*

Capitolul XX

OLIGARHUL DISPĂRUT

Bag însă de seamă că, amintindu-mi de viaţa trecută, am luat-o înaintea întîmplărilor petrecute în viaţa mea cea nouă. Evadarea generală din închisori a tovarăşilor a avut loc abia către sfîrşitul anului 1915. Oricît de complicată era o asemenea acţiune, am reuşit totuşi s-o ducem la bun sfîrşit fără nici un accident, iar asta bineînţeles că ne-a bucurat şi ne-a dat un nou avînt. Într-o singură noapte am eliberat cincizeci şi unu dintre cei cincizeci şi doi de deputaţi ai noştri, în afară de alţi peste trei sute de fruntaşi, acţiunea desfăşurîndu-se din Cuba şi pînă în California, în zeci de temniţe civile, închisori şi fortăreţe militare. Nu s-a înregistrat nici măcar un singur eşec. Nu numai că toţi întemniţaţii au fost smulşi din închisori, dar fiecare a ajuns cu bine la ascunzătoarea dinainte hotărîtă. Singurul tovarăş deputat care n-a putut fi salvat a fost Arthur Simpson, căci sărmanul murise mai înainte la Cabanas, în urma unor torturi înfiorătoare.

Cele optsprezece luni următoare au fost poate cea mai fericită perioadă din viaţa mea alături de Ernest. În vremea asta am fost veşnic împreună. Mai tîrziu,

după ce am ieşit iarăşi în vîltoarea lumii, am fost din nou mai mult despărţiţi. Nici chiar izbucnirea flăcărilor revoluţiei de mîine nu o aştept cu nerăbdarea cu care am aşteptat în noaptea aceea sosirea lui Ernest. Era aşa de lungă vremea de cînd nu-l mai văzusem, şi gîndul că o întîmplare neprevăzută sau o greşeală în planurile noastre l-ar fi putut opri încă în temniţa lui din insulă aproape mă înnebunea. Ceasurile îmi păreau veacuri. Eram singură. Biedenbach şi alţi trei tovarăşi tineri care se aflau atunci în ascunzătoare plecaseră peste munte, bine înarmaţi şi gata să intervină. Cred că toate ascunzătorile, de pe întreg întinsul ţării, rămăseseră pustii în noaptea aceea.

Tocmai cînd cerul începuse să pălească prevestind zorile, am auzit de pe marginea gropii semnalul de recunoaştere şi am răspuns. În întuneric aproape că l-am îmbrăţişat pe Biedenbach, care coborîse primul ; dar peste o clipă eram în braţele lui Ernest. Atît de desăvîrşită era transformarea mea, încît în clipa aceea mi-am dat seama că numai printr-un deosebit efort de voinţă voi izbuti să fiu din nou Avis Everhard, cu vechile mele gesturi şi zîmbete, cu vorbele şi glasul de odinioară. Numai datorită unor eforturi susţinute am fost în stare să-mi păstrez vechea înfăţişare şi nu-mi puteam nici o clipă îngădui să uit în ce anume fel trebuia să mă port, într-atît de puternică devenise noua personalitate creată de mine însămi.

Cînd am pătruns în căsuţă, am putut să văd la lumină chipul lui Ernest. În afara palorii căpătate în

închisoare, n-am observat nici o schimbare, sau, în orice caz, nu se schimbase prea mult. Era acelaşi soţ şi iubit al meu, acelaşi erou din trecut. Şi totuşi se vedea că e tras la faţă din pricina suferinţei. Dar asta nu-i dăuna de fel, ci, dimpotrivă, parcă adăuga o anumită nobleţe şi un anumit rafinament excesului de energie care totdeauna îi stătuse zugrăvit pe chip. Poate că arăta puţin mai grav decît înainte, dar lumina zîmbetului încă îi strălucea în priviri. Slăbise cu vreo zece kilograme, însă păstrase o condiţie fizică superbă. Făcuse gimnastică în tot timpul cît fusese închis, şi muşchii lui aveau tăria fierului. Adevărul este că se afla într-o stare fizică mai înfloritoare decît atunci cînd fusese aruncat în închisoare. Au trecut multe ceasuri pînă ce capul lui s-a aşezat pe pernă, iar eu am reuşit să-l cufund în tihna somnului. Mie însă mi-a fost cu neputinţă să închid ochii. Eram mult prea fericită, şi nu eu avusesem de făcut faţă oboselilor evadării şi a trecerii călare peste crestele munţilor.

Cît a dormit Ernest, eu m-am îmbrăcat în alt fel, mi-am schimbat coafura şi am revenit la înfăţişarea cea nouă. Pe urmă, cînd s-au trezit Biedenbach şi ceilalţi tovarăşi, am pus împreună la cale o mică şi nevinovată conspiraţie. Totul fusese dinainte aranjat, iar atunci cînd Ernest a deschis uşa şi a pătruns şi el în mica grotă care ne slujea drept bucătărie şi sufragerie, noi ne aflam cu toţii acolo. În clipa aceea Biedenbach mi-a spus ceva, adresîndu-mi-se direct, dar ca şi cum m-ar fi chemat Mary, iar eu m-am în-

tors şi i-am răspuns. Pe urmă l-am privit pe Ernest cu multă curiozitate şi interes, aşa cum ar fi făcut orice tînăr tovarăş dînd pentru prima oară ochi cu un atît de vestit erou al revoluţiei. Privirile lui Ernest nu au zăbovit însă asupra mea, ci au continuat înfrigurate să cerceteze încăperea. În momentul următor i-am fost prezentată sub numele de Mary Holmes.

Pentru a duce lucrurile pînă la capăt, am aşezat la masă un tacîm în plus, iar cînd ne-am aşezat, unul dintre scaune a rămas liber. Îmi venea să strig de bucurie cînd îl vedeam pe Ernest din ce în ce mai neliniştit şi mai nerăbdător. Pînă la urmă n-a mai putut îndura.

— Dar nevastă-mea unde-i ? întrebă el.

— Încă nu s-a sculat, i-am răspuns eu.

Atunci a fost momentul marii încercări. Dar vocea mea îi era străină, şi în timbrul ei n-a recunoscut nimic familiar. Am continuat să mîncăm. Eu am vorbit într-una şi cu mare entuziasm, aşa cum poate vorbi numai adoratoarea unui erou, şi am lăsat să se înţeleagă limpede că el era eroul adorat. Am suit pînă la culmile entuziasmului şi adoraţiei, iar înainte ca el să-mi poată ghici intenţiile, m-am aruncat de gîtul lui şi l-am sărutat pe buze. M-a respins, îndepărtîndu-mă atît cît îi îngăduia lungimea braţelor, şi a căutat în jur, nedumerit şi alarmat. Cei patru bărbaţi care se aflau de faţă au izbucnit în hohote de rîs şi i-au arătat cum stau lucrurile. La început nu i-a venit să creadă. M-a cercetat atent cu privirea şi parcă a fost pe jumătate convins, dar imediat a clă-

tinat din cap şi a refuzat să creadă. Abia după ce am redevenit vechea Avis Everhard şi i-am şoptit la ureche taine cunoscute numai de el şi de Avis Everhard a fost în sfîrşit convins că sînt cu adevărat soţia lui.

Ceva mai tîrziu, în aceeaşi zi, Ernest m-a cuprins în braţe, prefăcîndu-se a fi foarte încurcat şi mărturisind senzaţia că a devenit poligam.

— Eşti dulcea mea Avis, mi-a spus el, dar eşti în acelaşi timp şi altcineva. Eşti, de fapt, două femei, şi, prin urmare, alcătuieşti haremul meu. In orice caz, acum putem fi fără grijă : dacă în Statele Unite ne-o arde pămîntul sub picioare, îndeplinesc toate condiţiile pentru a deveni cetăţean turc. *

De atunci am dus în ascunzătoare o viaţă foarte fericită. Ce-i drept, munceam cu încordare şi multe ceasuri pe zi ; dar munceam împreună. Am fost în întregime unul al celuilalt vreme de optsprezece luni nepreţuite şi nu ne simţeam singuri fiindcă într-una soseau şi plecau tovarăşi, voci stranii venite din lumea subterană a conspiraţiilor şi revoluţiei, aducînd veşti şi mai stranii despre luptele şi încleştarea de pe tot întinsul liniei noastre de bătaie. Între noi domnea veselia şi buna dispoziţie, căci nu eram doar nişte complotişti încruntaţi. Munceam din greu şi sufe-

* *Pe vremea de atunci poligamia mai dăinuia încă în Turcia*[1].

[1] Poligamia a fost interzisă în Turcia abia în 1926.

ream mult. Umpleam golurile ivite în rîndul luptătorilor şi mergeam înainte, dar, în afara muncii şi a jocului schimbător al vieţii şi morţii, găseam timp şi pentru rîs şi dragoste. Se aflau printre noi artişti, oameni de ştiinţă, savanţi, muzicieni şi poeţi, iar în groapa noastră, pitită în fundul pămîntului, domnea o atmosferă mult mai aleasă şi mai curată decît în palatele din oraşele-minune ale oligarhilor. De altminteri, adevărul este că înseşi frumuseţile din acele palate şi oraşe-minune erau în cea mai mare parte create tot de tovarăşii noştri. *

De fapt, în ascunzătoarea noastră nu stăteam ca într-o temniţă. Ca să ne menţinem condiţia fizică adeseori călăream noaptea prin munţi, folosind pentru asta caii lui Wickson. Dacă ar fi ştiut el cîţi revoluţionari călăreau pe caii lui ! Uneori organizam chiar picnicuri în locuri mai ascunse cunoscute de noi ; ne duceam înainte de revărsatul zorilor, rămîneam acolo toată ziua şi ne întorceam abia după ce se lăsa noaptea. Consumam de asemenea smîntîna şi untul **

* *Afirmaţia aceasta nu este o laudă deşartă din partea lui Avis Everhard. Cei mai de seamă artişti şi intelectuali erau revoluţionari. Cu excepţia cîtorva muzicieni şi cîntăreţi, toţi marii creatori ai epocii, ale căror nume au ajuns pînă la noi, au fost revoluţionari.*

** *Chiar şi în acea perioadă, relativ avansată, untul şi smîntîna se extrăgeau prin metode primitive din laptele de vacă. Încă nu începuse prepararea pe cale sintetică a alimentelor.*

lui Wickson, iar Ernest nu se arăta chiar atît de mîndru, încît să nu-i împuşte ieruncile şi iepurii, ba, cînd se ivea prilejul, chiar cîte un cerb.

Aveam fără îndoială o ascunzătoare sigură. Am spus mai înainte că nu a fost descoperită decît o singură dată, iar asta mă sileşte să lămuresc misterul dispariţiei tînărului Wickson. Acum, cînd el e mort, pot vorbi. Exista pe fundul gropii noastre un colţişor ascuns vederii, dar unde soarele bătea mai multe ceasuri pe zi. Acolo am cărat noi o mulţime de nisip din albia pîrîiaşului, alcătuind astfel un foarte plăcut, călduros şi uscat loc de plajă, unde într-o după-amiază stăteam şi moţăiam, pe jumătate adormită, cu un volum al lui Mendenhall * alături de mine. Mă simţeam atît de bine şi eram atît de liniştită, încît nici măcar lirismul lui înflăcărat nu izbutea să mă ţină trează.

M-am deşteptat de-a binelea doar cînd un bulgăre de pămînt a căzut la picioarele mele. Pe urmă am auzit din susul peretelui gropii zgomotul făcut de

* *În întreaga literatură şi în toate documentele care ni s-au păstrat din vremea aceea sînt permanent citate poemele lui Rudolph Mendenhall, căruia tovarăşii săi îi spuneau „Flacăra". Este neîndoielnic că a fost un creator de geniu ; dar în afară de cîteva fragmente stranii şi obsedante, toate în versuri şi citate prin scrierile altora, nu ni s-a păstrat nimic din opera sa. A fost executat de Călcîiul de fier în anul 1928 al erei creştine.*

cineva care se lăsa să alunece în jos, iar în clipa următoare, după ce a alunecat şi pe ultima porţiune a peretelui din care cădeau bulgări de pămînt, un tînăr a răsărit la picioarele mele. Era Philip Wickson, pe care însă atunci nu-l cunoşteam. S-a uitat la mine fără teamă şi a fluierat uşor, în semn de mare mirare.

— Ia te uită ! s-a minunat tînărul. Dar în clipa următoare îşi şi scosese şapca din cap şi-mi spunea politicos : Vă rog să mă iertaţi. Nu m-aşteptam să dau peste cineva aici.

Eu nu eram tot atît de calmă ca el. Eram încă un învăţăcel în ceea ce priveşte felul cum trebuie să te porţi la asemenea prilejuri de grea cumpănă. Fără îndoială că dacă lucrurile s-ar fi petrecut ceva mai tîrziu, pe vremea cînd făceam spionaj pe plan internaţional, n-aş fi fost atît de fîstîcită, dar atunci n-am ştiut decît să mă ridic în picioare şi să dau semnalul de alarmă.

— De ce ţipi aşa ? mă întrebă tînărul, privindu-mă cu nedumerire.

Era deci limpede că atunci cînd coborîse în groapă habar n-avea de existenţa noastră. Mi-am dat seama de lucrul ăsta cu un simţămînt de uşurare.

— Dar dumneata de ce crezi că ţip ? m-am burzuluit eu.

Eram într-adevăr nepricepută pe vremea aceea.

— Habar n-am, răspunse tînărul, clătinînd din cap. Afară doar dacă nu eşti cu nişte prieteni. În orice caz, va trebui să daţi explicaţii. Mie nu prea îmi place

treaba asta. Vă aflaţi pe o proprietate străină, aici e moşia tatălui meu, şi...

Dar, chiar atunci, veşnic politicosul şi amabilul Biedenbach răsări în spatele lui şi spuse :

— Mîinile sus, tinere domn !

Tînărul Wickson a ridicat mai întîi mîinile, şi pe urmă s-a răsucit în loc, înfruntîndu-l pe Biedenbach, care îndrepta spre el un pistol automat. Nu şi-a pierdut cumpătul.

— O, o ! făcu el, un cuib de revoluţionari, adevărat roi de viespi după cît se pare. N-o să zăboviţi prea mult pe-aici, v-o spun eu !

— Poate o să zăboveşti dumneata îndeajuns de mult ca să te mai poţi gîndi la cele spuse adineauri, zise Biedenbach cu glas domol. Dar pînă atunci dă-mi voie să te invit la noi înăuntru.

— Înăuntru ? Tînărul era cu adevărat surprins. Aveţi vreo catacombă pe-aici ? Am mai auzit despre lucruri de-astea.

— Pofteşte şi vezi, îl îndemnă Biedenbach cu glasul lui încîntător.

— E o ilegalitate ! protestă Wickson.

— Da, însă numai din punctul de vedere al legilor voastre, răspunse teroristul vorbind cu subînţeles. După legile noastre e cum nu se poate mai drept, crede-mă. Va trebui să te obişnuieşti cu gîndul că te afli în altă lume, într-o lume cu totul deosebită de aceea unde domnesc asuprirea şi brutalitatea şi în care ai trăit pînă acum.

— În privința asta am mai putea discuta, mormăi Wickson.

— Atunci rămîi cu noi și discutăm cît vrei.

Tînărul a rîs și s-a lăsat condus de Biedenbach în căsuța noastră. Mai întîi l-am închis în una din odăițele săpate în peretele gropii, unde a rămas sub paza unui tovarăș, în vreme ce noi, în bucătărie, am discutat situația.

Cu lacrimi în ochi, Biedenbach a susținut că tînărul Wickson trebuie să moară, dar a fost cu adevărat fericit în momentul în care, trecînd la vot, am respins această propunere îngrozitoare. Pe de altă parte, însă, nici nu ne puteam gîndi să-l punem în libertate pe tînărul oligarh.

— Vă spun eu ce trebuie să facem, zise Ernest. Îl ținem aici și îl reeducăm.

— În cazul acesta revendic favoarea de a-l iniția eu în tainele legilor, strigă Biedenbach.

Și astfel, păstrîndu-ne întreaga bună dispoziție, am ajuns să luăm o hotărîre. Urma să-l ținem pe Philip Wickson prizonier și aveam să-l inițiem în etica și sociologia noastră socialistă. Dar pînă atunci ne rămîneau încă multe treburi urgente de făcut. Toate urmele lăsate de tînărul oligarh trebuiau să dispară. În primul rînd era vorba de urmele pe care le lăsase coborînd peretele sfărîmicios al gropii. Sarcina asta i-a revenit lui Biedenbach, care, agățat de o funie legată pe malul de sus, s-a străduit cu multă îndemînare tot restul zilei, pînă ce n-a mai rămas nici cel mai mic semn al celor petrecute acolo. În susul canionului,

pornind de la buza gropii, urmele au fost de asemenea înlăturate. Apoi, în amurg, a venit John Carlson şi a cerut ghetele lui Wickson.

Tînărul a refuzat să-i dea ghetele şi s-a arătat chiar dispus să lupte pentru ele, asta pînă a simţit puterea mîinilor de potcovar ale lui Ernest. Mai tîrziu, Carlson s-a plîns că picioarele îi sînt numai rosături şi băşici din pricină că Wickson purta ghete care lui îi erau prea mici ; dar, aşa mici cum erau, a făcut cu ele treabă bună. Pornind de la oarecare distanţă de marginea gropii, din locul pînă unde fuseseră şterse urmele tînărului oligarh, Carlson a încălţat ghetele prizonierului şi a luat-o către stînga. A mers kilometri şi kilometri la şir, ocolind colinele, trecînd peste dealuri şi străbătînd canioanele, iar pînă la urmă a îngropat urmele în şuvoiul de apă al unui rîu. Aici şi-a scos ghetele străine şi, după ce şi-a şters urmele pe o oarecare distanţă, s-a încălţat cu ghetele lui. La o săptămînă după aceea Wickson şi-a primit îndărăt ghetele.

În noaptea aceea au răscolit cu cîinii toate împrejurimile, iar noi cei din ascunzătoare nu prea am închis ochii. A doua zi, de nenumărate ori cîinii furioşi au străbătut canionul, şi pe urmă au pornit în goană către stînga, pe urmele lăsate special pentru ei de Carlson, iar noi le-am auzit lătrăturile furioase pierzîndu-se în celelalte canioane din fundul munţilor. În tot timpul acesta oamenii noştri aşteptau pregătiţi să facă faţă oricărei încercări, cu pistoale şi arme automate în mînă, fără să mai punem la socoteală cele

cinci sau şase maşini infernale construite de Biedenbach. Este greu de imaginat surpriză mai mare decît cea pe care ar fi avut-o căutătorii lui Wickson dacă s-ar fi aventurat pînă jos, în ascunzătoarea noastră.

Prin urmare, am arătat acum adevărul cu privire la dispariţia lui Philip Wickson, fost cîndva oligarh şi devenit apoi ostaş al revoluţiei. Fiindcă, pînă în cele din urmă, l-am convertit. Mintea îi era proaspătă şi maleabilă, iar sufletul înzestrat cu un puternic simţ moral. Peste cîteva luni, călare pe un cal al tatălui său, l-am trimis peste muntele Sonoma, pînă la rîul Petaluma, şi de aici a fost îmbarcat pe un mic vas de pescari. Din etapă în etapă şi cu foarte mare grijă, folosind legăturile noastre subterane, am reuşit să-l transportăm în taină pînă la ascunzătoarea de lîngă Carmel.

Aici a rămas vreme de opt luni, după care el singur nu mai voia cu nici un preţ să plece, şi asta din două pricini. Una dintre ele era că se îndrăgostise de Anna Roylston, iar a doua că trecuse de partea revoluţiei. Numai după ce s-a încredinţat de totala lipsă de perspective a dragostei lui, s-a supus îndemnurilor noastre şi s-a întors la familie. Rămînînd în aparenţă pînă la moarte membru al oligarhiei, el a fost de fapt unul dintre agenţii noştri cei mai preţioşi. În nenumărate rînduri Călcîiul de fier a fost profund surprins de eşecul acţiunilor pornite împotriva noastră. Dacă ar fi ştiut cît de mare este numărul membrilor săi care în realitate erau agenţii noştri, n-ar mai fi avut de ce să se mire. Tînărul Wickson n-a ezitat niciodată să-şi

împlinească întreaga datorie faţă de cauză. Pentru a spune adevărul, trebuie arătat că chiar moartea i s-a tras de pe urma unei fapte puse în slujba datoriei. Cu prilejul marelui uragan din 1927, pe cînd asista la o şedinţă a conducătorilor noştri, a contractat pneumonia care i-a fost fatală. *

* *Cazul acestui tînăr nu a fost ceva neobişnuit. Mulţi tineri din rîndurile oligarhiei, îndemnaţi de simţul lor de dreptate sau înflăcăraţi de nobilele idealuri ale revoluţiei, şi-au închinat viaţa marii cauze. De asemenea, numeroşi fii ai nobilimii ruse au jucat un rol important în prima etapă a mişcării revoluţionare din ţara lor.* [1]

[1] Jack London se referă probabil la mişcarea decembriştilor, alcătuită din revoluţionari nobili ruşi care au luptat împotriva iobăgiei şi a absolutismului ţarist organizînd la Petersburg insurecţia din decembrie 1825, înăbuşită de ţarul Nikolai I.

Capitolul XXI

FIARA MÎNIOASĂ DIN ABISURI

În tot răstimpul acela îndelungat în care am stat ascunşi, eram clipă de clipă ţinuţi la curent cu cele ce se petreceau în lumea din afară şi am avut prilejul să ne dăm bine seama de forţa oligarhiei, cu care ne aflam în război. Ieşite din frămîntările perioadei de tranziţie, noile instituţii căpătau o structură mai bine definită şi începeau să îmbrace veşmintele permanenţei. Oligarhia izbutise să pună la punct un aparat de stat pe cît de complicat, pe atît de vast şi care funcţiona în ciuda tuturor eforturilor noastre de a-l împiedica şi de a-l defecta.

Acest lucru a constituit o surpriză pentru mulţi revoluţionari, care nu crezuseră că aşa ceva ar fi cu putinţă. Dar, cu toate astea, activitatea productivă continua în toată ţara. Oamenii trudeau în mine şi pe ogoare, şi nici n-aveau cum face altfel, fiindcă nu mai erau decît nişte bieţi sclavi. În ramurile-cheie ale industriei treburile mergeau de minune. Membrii castelor privilegiate şi ai aristocraţiei muncitoreşti erau mulţumiţi şi lucrau cu voie bună. După conflicte şi ciocniri de clasă fără număr, pentru prima dată în viaţa lor cunoşteau pacea industrială. Acum nu mai

aveau de-a face cu crizele, cu grevele sau *lock-out*[1]-urile şi nici cu persecuţiile împotriva sindicatelor. Trăiau în case din ce în ce mai confortabile şi în oraşe încîntătoare rezervate exclusiv pentru ei, încîntătoare desigur prin comparaţie cu mahalalele murdare şi cartierele mizerabile în care locuiseră mai înainte. Se hrăneau mai bine, aveau mai puţine ore de muncă, mai multe zile libere şi posibilităţi mult mai largi de distracţii plăcute şi variate. De nefericiţii lor fraţi şi surori, muncitorii cei oropsiţi şi hărţuiţi care-şi tîrau zilele în adîncurile abisului, nici nu voiau să audă. O epocă de egoism sîngeros se abătuse asupra omenirii. Dar tabloul schiţat mai sus nu este exact decît într-o anumită măsură. În castele muncitoreşti lucra o reţea de oameni de-ai noştri, de oameni în stare să vadă, dincolo de dorinţa de îmbuibare, imaginea luminoasă a libertăţii şi a frăţiei.

O altă instituţie importantă care căpătase o structură bine definită şi funcţiona perfect erau mercenarii. Această formaţie militară se desprinsese din vechea armată regulată şi ajunsese acum să numere un milion de soldaţi, fără să mai punem la socoteală trupele din colonii. Mercenarii alcătuiau un fel de rasă aparte. Trăiau în oraşe rezervate strict numai lor şi care de fapt dispuneau de o independenţă administrativă totală, iar, pe lîngă asta, se bucurau şi

---

[1] Pentru a nu satisface revendicările muncitorilor, patronii recurg şi la închiderea temporară a întreprinderilor, lăsîndu-i astfel pe muncitori fără putinţa de a munci şi fără nici un mijloc de trai. Această metodă este cunoscută sub numele de „lock-out".

de multe alte privilegii. Datorită lor erau consumate cantităţi apreciabile din acele surplusuri atît de stînjenitoare. Nu mai aveau nici un fel de legătură cu restul populaţiei şi nu se bucurau de nici o simpatie, adevărul fiind că îşi formaseră propria lor morală şi conştiinţă de clasă. Dar, cu toate acestea, aveam printre ei mii de oameni de-ai noştri. *

Oligarhia însăşi trecea prin transformări radicale şi, trebuie s-o recunoaştem, cu totul neprevăzute. În cadrul clasei lor a luat naştere o disciplină riguroasă. Fiecare membru al ei avea o anumită treabă de împlinit pe lumea asta şi era obligat s-o îndeplinească. Tinerii pierde-vară din familiile bogate dispăruseră cu desăvîrşire. Energia lor era folosită pentru întărirea forţei unite a oligarhiei. Dintre ei se recrutau cadrele de conducere ale armatei şi ale industriei. Mulţi au făcut cariere strălucite în ştiinţele aplicate, ori au ajuns ingineri de seamă. Tot din rîndurile lor se alegeau conducătorii nenumăratelor angrenaje ale aparatului de stat, ale administraţiei coloniale, precum şi zecile de mii de agenţi din tot soiul de servicii secrete. Aş putea spune că de mici erau crescuţi pentru a activa mai tîrziu în sistemul de învăţămînt,

* *În ultima perioadă a stăpînirii Călcîiului de fier mercenarii au jucat un rol foarte important. Ei erau cei care menţineau echilibrul de forţe între oligarhie şi castele aristocraţiei muncitoreşti, sprijinind cînd pe unii şi cînd pe alţii, după cum cerea jocul intrigilor şi uneltirilor.*

în artă, în ştiinţă, în literatură sau în rîndurile clerului. Şi în toate aceste domenii aveau rostul foarte important de a dirigui sistemul de gîndire al întregii naţii într-o singură direcţie, şi anume către credinţa în eternitatea oligarhiei.

Erau făcuţi să creadă, şi la rîndul lor, mai tîrziu, îi făceau şi ei pe alţii să creadă că acţiunile lor erau întru totul îndreptăţite. Îşi însuşeau concepţiile aristocratice chiar din clipa cînd, copii fiind, primeau primele impresii cu privire la lumea exterioară. Concepţiile aristocratice ajungeau să fie întreţesute în însăşi fiinţa lor pînă ce se identificau cu sîngele şi carnea acestor oameni. Se considerau dresori de animale sălbatice şi stăpînitori peste fiare. Dar din rîndurile celor pe care îi călcau în picioare se înălţa necontenit vuietul subteran al revoltei. Printre membrii oligarhiei rătăcea necontenit moartea năprasnică şi care nu cunoştea îndurare ; bomba, pumnalul şi glonţul erau considerate drept ghearele fiarei mînioase din abisuri, pe care trebuiau s-o domine cu străşnicie dacă voiau ca omenirea să-şi continue existenţa. Se credeau salvatorii umanităţii şi se considerau truditori eroici şi totdeauna gata de sacrificiu pentru binele suprem.

Membrii oligarhiei socoteau că ei şi numai ei sînt purtătorii şi apărătorii civilizaţiei. Erau convinşi că dacă străşnicia stăpînirii lor ar slăbi, fiara fioroasă ar înfuleca şi ar nimici între uriaşele ei fălci băloase nu numai făpturile lor, dar şi tot ce este frumuseţe, măreţie, fericire şi desfătare pe lume. Fără ei ar

domni anarhia, iar omenirea s-ar prăbuşi îndărăt în bezna primitivismului, din care cu atîtea suferinţe s-a ridicat. Ţineau veşnic viu în cugetele copiilor spăimîntătorul spectru al anarhiei, pînă cînd tinerii la rîndul lor, înnebuniţi de această spaimă întreţinută cu bună-ştiinţă, ajungeau să înfăţişeze acelaşi spectru al anarhiei copiilor ce veneau după ei. Iată deci care era fiara ce trebuia stăpînită fără îndurare, iar stăpînirea ei devenise datoria de căpetenie a oligarhiei. Într-un cuvînt, ei, şi numai ei, prin strădaniile şi sacrificiile lor neprecupeţite, stăteau între biata omenire neputincioasă şi fiara atotdistrugătoare. Şi credeau în asta ; credeau cu tărie.

Nu pot stărui îndeajuns asupra tăriei acestei credinţe nestrămutate în justeţea poziţiei sale morale, comună întregii clase a oligarhiei. În asta a stat forţa Călcîiului de fier, şi, din păcate, prea mulţi au fost tovarăşii care n-au vrut să recunoască adevărul sau l-au recunoscut prea tîrziu. Mulţi dintre ei au socotit că forţa Călcîiului de fier se datoreşte sistemului după care îşi răsplăteşte ori îşi pedepseşte slujitorii. Asta este o greşeală. Raiul şi iadul pot fi factorii determinanţi în zelul religios al unui fanatic ; dar, pentru cea mai mare parte dintre credincioşi, raiul şi iadul sînt simple consecinţe derivate din noţiunile de bine şi rău. Dragostea purtată binelui, dorinţa de bine, neplăcerea pricinuită de orice lucru care reprezenta răul, pe scurt slujirea binelui şi purtarea conformă cu cerinţele binelui, iată factorul determinant în religie. Tot aşa stăteau lucrurile şi cu oligarhia.

Închisorile, surghiunul și umilirile, pe de o parte, onorurile, palatele și orașele-minune, pe de alta, nu sînt decît simple consecințe derivate. Forța motrice fundamentală a oligarhiei este credința în justețea cauzei pe care o apără. Importante nu sînt excepțiile, importante nu sînt asuprirea și nedreptatea care au patronat nașterea Călcîiului de fier. Toate acestea sînt lucruri stabilite. Important este faptul că astăzi la obîrșia forței oligarhiei stă convingerea nestrămutată în dreptatea cauzei sale. *

Pentru aceleași motive forța revoluției în acești năprasnici douăzeci de ani a izvorît exclusiv din conștiința dreptății cauzei proprii. O altă explicație a sacrificiilor și martirajului nostru nu poate exista. Aceasta este pricina pentru care în sufletul lui Rudolph Mendenhall s-au aprins vîlvătăile

* *Pornind de la contradicțiile și incoerența eticii capitaliste, oligarhii și-au înjghebat o morală nouă, unitară și bine definită, neîndurătoare și tăioasă ca oțelul, cea mai absurdă și mai neștiințifică, dar în același timp cea mai eficientă morală de care a dispus vreodată o clasă asupritoare. Deși sistemul lor de reguli morale era în întregime dezmințit de legile biologice și de legile evoluției, oligarhii credeau cu tărie în el ; și tăria acestei credințe le-a dat putința de a stăvili vreme de trei secole valul impetuos al progresului uman, spectacol semnificativ și paradoxal pentru moralistul metafizician, dar care materialistului nu poate să nu-i dea de gîndit.*

închinate cauzei, călind acel cîntec de lebădă creat în cea de pe urmă noapte a vieţii lui. Aceasta este pricina pentru care Hulbert şi-a dat ultima suflare în chinuri cumplite, refuzînd să-şi trădeze tovarăşii. Aceasta este pricina pentru care Anna Roylston a renunţat la fericirea de a fi mamă. Aceasta este pricina pentru care John Carlson a fost credinciosul şi nerăsplătitul paznic al ascunzătoarei de la Glen Ellen. Indiferent dacă este vorba de tineri sau de bătrîni, de femei sau de bărbaţi, de oameni străluciţi sau şterşi, de genii ori oameni de rînd, toţi tovarăşii înrolaţi sub steagul revoluţiei au fost însufleţiţi de o unică năzuinţă — arzătoarea şi neclintita dragoste de bine şi dreptate.

Dar m-am îndepărtat de firul povestirii mele. Chiar înainte de a părăsi ascunzătoarea, Ernest şi cu mine înţelesesem foarte bine în ce sens se dezvolta forţa Călcîiului de fier. Castele muncitoreşti, mercenarii, hoardele nenumărate ale agenţilor secreţi şi poliţiile de toate soiurile erau unelte sigure ale oligarhiei. În general, şi lăsînd deoparte pierderea libertăţii, toţi membrii acestor organizaţii o duceau mai bine decît o duseseră înainte. Pe de altă parte, marea masă neştiutoare a populaţiei, oamenii care-şi tîrau zilele în adîncurile abisului, căzuse într-un fel de apatie abrutizantă şi începea să se înveţe cu mizeria. Ori de cîte ori se întîmpla ca vreun proletar să se ridice din mijlocul masei şi să-şi dovedească puterea arătînd că este o personalitate, oligarhii aveau grijă să-l smulgă din sînul masei şi să-i ofere condiţii

de viață mai bune, promovîndu-l în rîndul castelor, al aristocrației muncitorești sau al mercenarilor. În felul acesta glasul nemulțumirii era înnăbușit, iar proletariatul, jefuit de conducătorii săi firești.

Condițiile de viață ale oamenilor din adîncurile abisului ajunseseră într-adevăr jalnice. În ceea ce îi privea, chiar și învățămîntul elementar încetase să mai existe. Trăiau ca animalele în uriașe ghetouri infecte, zbătîndu-se în mizerie și ticăloșie. Toate vechile libertăți le fuseseră răpite. Ajunseseră simpli robi. N-aveau dreptul să-și aleagă locul de muncă. De asemenea, nu le era îngăduit să se mute dintr-un loc într-altul și nu aveau dreptul să poarte arme. Nu erau iobagi robiți pămîntului, așa cum ajunseseră fermierii. Erau robi ai mașinilor, robi industriali. Dacă vreodată se ivea o nevoie neprevăzută de brațe de muncă, așa cum ar fi, de pildă, construirea unei șosele, a unei căi ferate aeriene, a unor canale, tunele, metrouri ori fortificații, se organizau recrutări forțate în ghetourile muncitorești, și sute de mii de robi erau duși cu sila acolo unde se ivise nevoia. Armate nenumărate de asemenea robi trudesc astăzi la clădirea orașului Ardis, înghesuiți în barăci mizerabile, unde promiscuitatea face imposibilă orice viață de familie și unde pînă și ultimele rămășițe de pudoare sînt izgonite și înlocuite cu o animalitate îndobitocitoare. În acele ghetouri ale muncitorilor se ascunde cu adevărat fiara mînioasă din adîncurile abisului de care oligarhii se tem atît de tare, dar fiara asta nu este decît propria lor creație. Prin această

fiară din străfundurile abisului oligarhii perpetuează maimuţa şi tigrul din om.

În momentul de faţă se spune că se pregătesc noi recrutări pentru clădirea oraşului Asgard, proiectatul oraş-minune menit să depăşească chiar cu mult Ardisul, cînd acesta din urmă va fi definitiv clădit. * Noi, revoluţionarii, vom continua această uriaşă construcţie, dar ea nu va fi opera unor sclavi năpăstuiţi. Zidurile, turnurile şi monumentele acestui oraş de vis vor fi înălţate în mijlocul imnurilor de bucurie, iar în frumuseţea şi minunăţiile lor vor fi întreţesute nu vaiete şi jeluiri, ci cîntece de veselie.

Ernest ardea de nerăbdare să iasă la lumină, să plece din ascunzătoare şi să intre din nou în acţiune, căci pregătirile pentru nefericita noastră primă Răscoală, cea înnăbuşită în cadrul Comunei din Chicago, se apropiau cu repeziciune de sfîrşit. Totuşi reuşea să se stăpînească şi să dea dovadă de răbdare, iar în tot timpul chinului său — adică în

* *Construcţia oraşului Ardis a fost terminată în anul 1942 al erei creştine, în vreme ce aceea a oraşului Asgard s-a încheiat abia în 1984. La clădirea acestuia din urmă s-au lucrat cincizeci şi doi de ani, vreme în care a fost pusă la muncă o armată permanentă, alcătuită din jumătate de milion de robi. Uneori numărul acestora s-a ridicat pînă la un milion, fără să mai fie puşi la socoteală alte sute de mii de oameni, şi anume membrii castelor muncitoreşti şi artiştii.*

răstimpul cît Hadly, care venise special la noi tocmai din Illinois, făcea din el un cu totul alt om * — făurea în mintea lui planuri vaste privitoare la organizarea proletariatului, care izbutise să-şi însuşească o oarecare cultură, şi pentru a menţine cel puţin un învăţămînt cît de rudimentar la dispoziţia oamenilor abisului, toate astea bineînţeles numai în ipoteza în care prima Răscoală avea să dea greş.

Am părăsit ascunzătoarea abia în ianuarie 1917. Totul fusese dinainte pregătit, aşa că imediat ne-am luat în primire posturile de agenţi provocatori în organizaţiile Călcîiului de fier. Eu treceam drept sora lui Ernest. Folosind ajutorul unor oligarhi şi al tovarăşilor noştri strecuraţi în rîndurile organizaţiilor oligarhiei şi aflaţi în posturi înalte, am obţinut funcţii, ne-am procurat toate actele de identitate şi documentele trebuitoare şi ne-am plăsmuit un trecut

* *Printre revoluţionari se aflau mulţi chirurgi care ajunseseră la o îndemînare uluitoare în astfel de operaţii. După expresia folosită de Avis Everhard, erau în stare să transforme pe cineva într-un cu totul alt om. Pentru ei îndepărtarea unei cicatrici sau a unei diformităţi era doar un joc de copii. Puteau schimba înfăţişarea cuiva lucrînd cu o asemenea migală, încît întreaga operaţie să nu lase nici cea mai slabă urmă. Grefele de piele şi transplantările părului se numărau printre procedeele cele mai des folosite. Ajungeau astfel să modifice înfăţişarea cuiva într-un chip care amintea de vrăjitorie. Ochii, sprîn-*

convenabil. Cu sprijinul celor aflaţi înlăuntrul organizaţiei treburile acestea nu erau prea greu de îndeplinit, deoarece în atmosfera echivocă a serviciilor secrete identitatea este totdeauna cam nebuloasă. Agenţii apăreau şi dispăreau ca nişte fantome, executînd ordine, îndeplinind fel de fel de misiuni, examinînd indicii şi verificînd ipoteze, raportînd adesea unor superiori pe care niciodată nu-i cunoscuseră şi cooperînd cu alţi agenţi pe care nu-i mai văzuseră şi nici n-aveau să-i mai revadă vreodată.

cenele, gura, buzele şi urechile erau transformate în mod radical. Operînd cu mare abilitate limba, gîtul, laringele şi cavităţile nazale, puteau schimba în întregime glasul şi felul de a vorbi al unui om. Vremurile de deznădejde impuneau soluţii deznădăjduite, iar chirurgii revoluţionari s-au arătat la înălţimea cerinţelor. Printre altele se pricepeau să sporească înălţimea unui adult chiar cu zece pînă la doisprezece centimetri, sau s-o micşoreze cu doi, trei centimetri. Isprăvile lor sînt astăzi o artă ale cărei secrete s-au pierdut. Nouă nu ne-ar mai fi de nici un folos.

Capitolul XXII

COMUNA DIN CHICAGO

Datorită calităţii noastre de agenţi provocatori, nu numai că aveam prilejul să călătorim foarte mult, dar prin înseşi sarcinile pe care trebuia să le îndeplinim veneam în legătură cu proletariatul şi cu tovarăşii noştri revoluţionari. În felul acesta ne aflam în acelaşi timp şi într-o tabără şi în cealaltă, lăsînd să se creadă că slujim Călcîiului de fier şi, pe ascuns, străduindu-ne din toate puterile noastre pentru binele cauzei. Mulţi dintre noi făceau parte din reţeaua diferitelor servicii secrete ale oligarhiei, şi în ciuda tuturor trierilor şi reorganizărilor prin care trecuseră aceste servicii secrete, niciodată n-au izbutit să ne îndepărteze pe toţi.

Ernest a avut o contribuţie foarte însemnată la plănuirea primei Răscoale, a cărei dată fusese stabilită pentru o anumită zi de la începutul primăverii lui 1918. În toamna lui 1917 încă nu eram gata ; mai rămăseseră multe lucruri de pus la punct, aşa încît, fiind pornită prematur, răscoala a fost chiar de la bun început sortită înfrîngerii. O astfel de acţiune era prin forţa lucrurilor îngrozitor de complicată, şi orice pas pripit o împingea sigur la eşec neîndoielnic. Călcîiul

de fier a înţeles acest lucru şi pe baza lui şi-a întocmit planurile.

Noi hotărîserăm să îndreptăm prima lovitură împotriva sistemului nervos al oligarhiei. Dar oligarhia nu uitase greva generală şi s-a apărat împotriva unei eventuale defecţiuni a muncitorilor telegrafişti creînd mai multe staţii de telegrafie fără fir puse sub controlul mercenarilor. La rîndul nostru am contracarat această măsură. La semnalul convenit, din toate ascunzătorile răsfirate pe întreg cuprinsul ţării, din toate oraşele, din toate localităţile şi din toate aşezările urmau să pornească tovarăşi devotaţi care să arunce în aer staţiile de telegrafie fără fir. În felul acesta, încă de la prima lovitură Călcîiul de fier s-ar fi prăbuşit la pămînt, cu toate membrele dizlocate.

În acelaşi timp, alţi tovarăşi urmau să arunce în aer podurile şi tunelurile, sfărîmînd în felul acesta întreaga reţea de căi ferate. Mai mult decît atît: la semnalul convenit, alte grupuri de tovarăşi trebuiau să pună mîna pe ofiţerii cei mai de seamă ai mercenarilor şi ai poliţiei, ca şi pe oligarhii care se dovediseră deosebit de abili ori ocupau funcţii foarte importante. Astfel, conducătorii duşmanului ar fi fost îndepărtaţi de pe cîmpurile de luptă, unde fără nici o îndoială că aveau să se desfăşoare bătălii locale pe tot cuprinsul ţării.

Multe evenimente trebuiau să se petreacă simultan, îndată după lansarea semnalului. Patrioţii mexicani şi canadieni, mult mai puternici decît îşi închipuia Călcîiul de fier, urmau să folosească întocmai tactica

noastră. Veneau apoi tovarăşii (de data aceasta femeile, fiindcă bărbaţii aveau să fie foarte ocupaţi cu alte treburi) a căror misiune era afişarea proclamaţiilor scoase de tipografiile noastre clandestine. Aceia dintre noi care ocupau posturi mai înalte în ierarhia Călcîiului de fier aveau misunea să treacă de îndată la crearea de diversiuni şi la dezorganizarea serviciilor respective. Printre mercenari se aflau mii de tovarăşi de-ai noştri. Misiunea lor era să arunce în aer depozitele şi să distrugă mecanismele cele mai delicate ale maşinii de război. În oraşele mercenarilor şi ale castelor muncitoreşti urmau să fie duse la îndeplinire acţiuni de distrugere asemănătoare.

Pe scurt, trebuia dată o lovitură neaşteptată, teribilă şi nimicitoare. Oligarhia paralizată şi-ar fi văzut sfîrşitul înainte de a-şi putea reveni în fire. Toate acestea ar fi adus după sine momente înfricoşătoare şi grele pierderi de vieţi omeneşti, dar nici un revoluţionar nu stă pe gînduri în faţa unei astfel de perspective. În acelaşi timp, reuşita planului nostru depindea în mare măsură de masele neorganizate ale oamenilor abisului. Ei trebuiau asmuţiţi împotriva palatelor şi oraşelor unde trăiau stăpînii, fără a ţine seama de distrugerile de vieţi şi bunuri materiale. Fiara din străfunduri n-avea decît să-şi urle mînia, poliţia şi mercenarii n-aveau decît să măcelărească. Oricum ar fi mers lucrurile, fiara din adîncuri tot avea să-şi urle mînia, iar mercenarii şi poliţia tot aveau să măcelărească. Însemna doar că două primejdii pe care ar fi trebuit să le înfruntăm se distrugeau între

ele, fără a ne face nouă nici un rău. În vremea aceasta ne-am fi văzut de treburile noastre, în mare măsură nestingheriţi, şi am fi pus stăpînire pe toate pîrghiile de comandă ale statului.

Acesta era deci planul nostru, şi fiecare amănunt trebuia pus la punct în mare taină, iar pe măsură ce sorocul se apropia, planul urma să fie comunicat unui număr din ce în ce mai mare de tovarăşi. Tocmai acesta avea să fie momentul critic : momentul cînd tainele noastre aveau să fie cunoscute de prea multă lume. Prin sistemul său de spionaj, Călcîiul de fier a aflat din timp de răscoala care se pregătea şi a luat toate măsurile pentru a ne da încă o lecţie sîngeroasă. Chicago a fost locul ales pentru această demonstraţie, şi am primit o lecţie într-adevăr năprasnică.

Chicago* era de altfel şi locul cel mai potrivit,

* *Chicago era infernul industrial al veacului al XIX-lea din era creştină. S-a păstrat pînă în vremea noastră o anecdotă sugestivă în legătură cu John Burns un cunoscut conducător al trade-union* [1]*-urilor britanice, fost pentru scurtă vreme şi membru al guvernului englez. Aflîndu-se o dată la Chicago, cu prilejul unei vizite făcute în Statele Unite, a fost rugat de un ziarist să spună ce părere are despre acel*

[1] *Trade-union* — denumirea sindicatelor din Anglia. Conducerea acestor sindicate a dus şi duce o politică de aservire a proletariatului, în felul acesta explicîndu-se şi faptul că *John Burns* (1858—1943), muncitor de origine, a făcut parte în 1905 din guvern cîştigîndu-şi astfel, prin trădarea intereselor clasei muncitoare, tristul merit de a fi primul „reprezentant al muncitorilor" primit într-un guvern englez.

acel Chicago încă de multă vreme numit „oraşul sîngelui“ şi menit să-şi justifice o dată mai mult renumele. Spiritul revoluţionar era foarte puternic acolo, căci prea numeroase fuseseră grevele înecate în sînge pe vremea capitalismului[1] pentru ca muncitorii să poată ierta ori să poată uita. Pînă şi în sînul castelor muncitoreşti din acel oraş mocnea revolta. Prea multe capete fuseseră sparte în grevele de la început şi, în ciuda privilegiilor şi a tuturor avantajelor ce le fuseseră create, ura lor împotriva clasei stăpînitorilor nu se stinsese. Aceeaşi stare de spirit începea să se răspîndească şi în rîndurile mercenarilor, mai cu seamă în trei regimente, care erau gata să treacă de partea noastră pînă la ultimul om.

Chicago a fost totdeauna teatrul celor mai furtunoase încleştări în marea bătălie dintre muncă şi capital, un oraş al luptelor de stradă şi al morţii nă-

oraş. „Chicago — a răspuns John Burns — este iadul în ediţie de buzunar.“ La cîtăva vreme după aceea, în clipa cînd se pregătea să urce pe vapor ca să se întoarcă în Anglia, s-a apropiat de el un alt reporter, care i-a spus că ar vrea să ştie dacă nu cumva şi-a schimbat părerea despre Chicago. „Ba da! a răspuns el. Mi-am schimbat-o. Acum cred că iadul este un Chicago în ediţie de buzunar.“

---

[1] La Chicago — mare oraş industrial, centru al industriei grele americane, al industriei conservelor, centru al comerţului de cereale şi important nod de cale ferată — au avut loc foarte multe şi sîngeroase ciocniri în cadrul luptelor de clasă din S.U.A.

prasnice, în care existau organizaţii puternice ale capitaliştilor şi organizaţii cu înaltă conştiinţă de clasă ale muncitorilor, unde în zilele de demult pînă şi corpul didactic alcătuise un sindicat afiliat, ca şi cel al zidarilor şi salahorilor din construcţii, la Federaţia americană a muncii [1]. Şi Chicago a devenit centrul principalei ciocniri din cadrul primei Răscoale pornite prematur.

Tulburările au izbucnit mai devreme din pricina maşinaţiunilor foarte iscusit puse la cale de către Călcîiul de fier. Întreaga populaţie, inclusiv castele muncitoreşti privilegiate, a fost supusă unui tratament cum nu se poate mai aspru. Promisiunile şi înţelegerile nu mai erau respectate, şi chiar infractorilor mărunţi li se aplicau pedepsele cele mai aspre. Oamenii abisului au fost treziţi din moleşeală cu lovituri sălbatice. De fapt, Căcîiul de fier nu urmărea altceva decît să aţîţe mînia fiarei din străfunduri. În acelaşi timp, Călcîiul de fier dădea dovadă de o uimitoare nepăsare în tot ceea ce priveşte măsurile de precauţie care ar fi trebuit luate la Chicago. Foarte multe dintre regimentele de mercenari fuseseră retrase şi trimise în diferite părţi ale ţării, iar în cele rămase la Chicago disciplina începuse să lase de dorit.

---

[1] *Federaţia americană a muncii*, înfiinţată în noiembrie 1881 la Pittsburgh, este organizatoarea istoricei greve generale de la 1 mai 1886, în cinstea căreia ziua de 1 mai a devenit ziua internaţională a muncii. La început, Federaţia americană a muncii a fost o organizaţie combativă, principială, dar apoi, datorită trădării unor conducători oportunişti vînduţi burgheziei, a devenit o unealtă în slujba marelui capital.

Pentru ducerea la îndeplinire a acestui plan n-au avut nevoie de un timp prea îndelungat, au fost de ajuns cîteva săptămîni. Noi, revoluţionarii, am sezisat unele vagi indicii privitoare la noua stare de lucruri, dar nici unul dintre ele nu era îndeajuns de edificator ca să ne îngăduie să înţelegem situaţia. Adevărul este că revoluţionarii gîndeau doar la cele mai potrivite măsuri pentru stăpînirea spiritului spontan de revoltă care clocotea în mase, fără să ne închipuim măcar o clipă că totul era pus la cale cu bună-ştiinţă... Iar în jurul planurilor urzite de cercurile cele mai sus puse ale Călcîiului de fier s-a păstrat un secret atît de desăvîrşit, încît la noi nu a ajuns nici cel mai slab semn. Contramanevra a fost nu numai pregătită cu iscusinţă, ci şi condusă cu multă abilitate.

Mă aflam la New York cînd am primit ordinul să mă duc imediat la Chicago. Omul care mi-a transmis acest ordin era un oligarh, iar eu mi-am dat seama de acest lucru după felul cum vorbea, deşi nu ştiam cum îl cheamă şi nu-i văzusem faţa. Instrucţiunile lui erau însă prea limpezi ca să-mi dea putinţa să mă înşel. Am înţeles limpede că planurile noastre fuseseră descoperite şi împotriva lor se luaseră toate măsurile. Butoiul cu pulbere era gata pregătit şi aştepta doar scînteia, iar nenumăraţi agenţi ai Călcîiului de fier — printre care şi eu — se aflau la Chicago sau trebuiau să se ducă acolo pentru a împlini şi acest ultim amănunt. Mă felicit şi astăzi că am izbutit să-mi ţin firea în faţa privirilor pătrunză-

toare ale oligarhului, cu toate că inima îmi zvîcnea nebuneşte. Puţin a lipsit să nu urlu şi să sar la el, să-l apuc de beregată cu mîinile mele goale în vremea cînd rostea cu sînge rece ultimele instrucţiuni.

În clipa cînd m-am despărţit de el, mi-am şi socotit timpul. Pînă la ora cînd trebuia să mă urc în tren îmi mai rămînea exact răgazul de care aveam nevoie pentru ca, ajutată şi de noroc, să pot lua legătura cu unul dintre conducătorii locali ai revoluţionarilor. Luînd toate măsurile ca să nu fiu urmărită, m-am repezit pînă la Spitalul de urgenţă. Norocul m-a slujit şi am putut pătrunde imediat la tovarăşul Galvin, chirurgul-şef al spitalului. Am şi pornit să-i spun pe nerăsuflate cele ce aflasem, dar el m-a oprit.

— Am aflat mai înainte, îmi spuse doctorul foarte calm, deşi ochii lui de irlandez aruncau fulgere. Ştiam pentru ce ai venit. Am aflat totul acum un sfert de ceas şi am şi transmis vestea mai departe. Aici, la New York, vom lua toate măsurile pentru ca tovarăşii să-şi păstreze calmul. Chicago va trebui sacrificat, dar numai şi numai Chicago.

— Ai încercat să trimiţi vorbă şi acolo ? l-am întrebat eu.

Doctorul a clătinat din cap.

— Nu mai există comunicaţie telegrafică. Oraşul e complet izolat. Va fi iadul pe pămînt. A tăcut o clipă şi am văzut cum mîinile lui albe se încleştează violent. Pe urmă izbucni : Oh, Doamne ! Cum aş mai vrea să pot fi acolo !

— Mai există totuşi posibilitatea de a opri dezastrul, am spus eu, dacă nu se întîmplă nimic cu trenul meu şi pot ajunge la vreme, sau dacă alţi tovarăşi din serviciul secret, care sînt şi ei la curent, pot sosi acolo la timp.

— De data asta voi, cei strecuraţi în rîndurile duşmanului, aţi cam stat cu gura căscată.

Am încuviinţat din cap, cu umilinţă. Şi am răspuns :

— S-a păstrat un secret desăvîrşit. Pînă astăzi n-au ştiut decît vreo cîţiva oameni din cercurile cele mai înalte. Nici unul dintre noi n-a ajuns chiar pînă acolo, aşa încît era fatal să nu aflăm nimic. Măcar dacă ar fi Ernest aici ! Dar poate că e la Chicago şi n-o să se întîmple nimic rău.

Doctorul Galvin a clătinat din cap.

— Ultima oară cînd am auzit despre el fusese trimis la Boston, ori la New Haven. Fără îndoială că slujba asta în serviciul secret al duşmanului îi stînjeneşte foarte mult mişcările, dar tot e mai bine decît să zaci într-o ascunzătoare.

Am dat să plec, şi atunci doctorul mi-a strîns mîna cu putere.

— Fii tare ! mi-a spus el la despărţire. Şi ce dacă prima răscoală e înnăbuşită ? Vom porni o a doua, şi atunci o să fim mai înţelepţi decît astăzi. Mergi cu bine şi îţi urez mult succes. Nu ştiu dacă o să te mai văd vreodată. Acolo va fi cu adevărat iadul pe pămînt, dar aş da zece ani din viaţă să am norocul pe care îl ai dumneata şi să pot fi de faţă !

Secolul XX * pleca din New York la orele şase seara şi trebuia să ajungă la Chicago la şapte dimineaţa. În noaptea aceea, însă, a întîrziat. Mergeam în urma altui tren. Printre călătorii din vagonul meu Pullman se afla şi tovarăşul Hartman, strecurat, ca şi mine, în serviciul secret al Călcîiului de fier. El mi-a vorbit despre trenul care mergea chiar înaintea noastră. Era un tren întru totul aidoma cu al nostru, numai că în el nu se găsea nici un pasager. Se recursese la acest şiretlic pentru ca în cazul cînd s-ar fi încercat aruncarea în aer a *Secolului XX*, noi totuşi să scăpăm. Tot din pricina asta în trenul nostru se aflau foarte puţini călători, în vagonul unde eram noi fiind cu totul vreo treisprezece oameni.

— Împreună cu noi merg probabil şi personaje foarte înalte, îmi spuse Hartman. Am observat că la coada trenului e ataşat un vagon special.

Cînd am schimbat prima oară locomotiva se făcuse noapte şi am coborît pe peron să respir puţin aer curat şi să observ ce ar fi fost de observat. Prin ferestrele vagonului special am putut zări trei oameni, pe care i-am recunoscut. Hartman avea dreptate. Unul dintre ei era generalul Altendorff, iar ceilalţi doi, Mason şi Vanderbold, cei mai iscusiţi oameni din conducerea supremă a serviciului secret al oligarhiei.

* *Tren expres care pe acea vreme se bucura de mare faimă, fiind socotit cel mai rapid din lume.*

Era o noapte liniştită şi cu lună plină, dar toată vremea m-am zvîrcolit şi n-am putut dormi. La cinci dimineaţa m-am sculat şi m-am îmbrăcat.

Am întrebat-o pe fata de serviciu de la cabina de toaletă ce întîrziere avem şi mi-a spus că două ore. Era o mulatră şi am băgat de seamă că pe chip îi este întipărită o adîncă nelinişte, că ochii îi sînt puternic încercănaţi şi în priviri îi răzbate spaima.

— Ce s-a întîmplat ? o întrebai.

— Nimic, domnişoară. Am dormit cam prost şi probabil că de asta arăt aşa, mi-a răspuns fata.

M-am uitat la ea foarte atent şi am pus-o la încercare cu unul dintre semnele noastre de recunoaştere. Mi-a răspuns şi am ştiut că este o tovarăşă de-a noastră.

— La Chicago or să se petreacă lucruri îngrozitoare, mi-a spus ea. Înaintea noastră e un tren-fantomă. * Din cauza lui şi a trenurilor cu trupe am întîrziat.

— Trenuri cu trupe ? întrebai eu.

Fata încuviinţă din cap.

— Linia e înţesată cu trenuri militare. Toată noaptea am trecut pe lîngă ele. Numai spre Chicago se-ndreaptă şi pe drumul cel mai scurt... Asta nu miroase-a bine. Am şi eu un iubit la Chicago, adăugă ea cu sfială. E tovarăş de-ai noştri, vîrît printre mercenari, şi-i cam duc grija.

* *Fals.*

Biata fată! Iubitul ei făcea parte din unul dintre cele trei regimente răsculate.

Masa de dimineaţă am luat-o împreună cu Hartman în vagonul-restaurant şi m-am forţat să mănînc. Cerul se acoperise şi trenul se năpustea ca un trăsnet întunecat printre faldurile cenuşii ale zilei ce se năştea. Chiar şi chelnerii negri care ne serveau înţeleseseră că se pregăteau lucruri înfricoşătoare. Se vedea limpede că ceva îi apasă greu, şi voioşia lor înnăscută dispăruse cu totul ; serveau neglijent şi cu stîngăcie, erau îngrijoraţi şi discutau pe şoptite la capătul vagonului, lîngă bucătărie. Hartman vedea situaţia foarte în negru.

— Ce-am putea oare face ? întrebă el pentru a douăzecea oară, înălţînd neputincios din umeri. Apoi îmi arătă pe fereastră : Vezi ? Totul e pregătit. Poţi fi sigură că aşa stau peste tot, pe toate liniile, la cincizeci sau şaizeci de kilometri de oraş.

Se referea la trenurile cu trupe aflate pe liniile de triaj. Soldaţii îşi pregăteau masa de dimineaţă la focurile aprinse printre linii şi priveau plini de curiozitate cum trecem pe lîngă ei ca fulgerul, fără să micşorăm viteza ameţitoare cu care înaintam.

Cînd am intrat în Chicago, peste tot domnea linişte. Era limpede că nu se întîmplase nimic. La staţiile din suburbane cumpărasem ziarele de dimineaţă. În ele nu era scris nimic, şi totuşi se spuneau multe pentru cei în stare să citească printre rîndurile sortite să nu fie înţelese de cititorii obişnuiţi. Puteai identifica mîna rafinată a Călcîiului de fier în fiecare

coloană. Ici şi colo se îngăduia cititorului să întrevadă puncte slabe în armura oligarhiei, dar bineînţeles fără a se arăta nimic precis. Cu bună-ştiinţă cititorul era lăsat să se descurce singur printre aceste vagi indicii. Şi totul fusese aranjat cu multă dibăcie. In materie de mistificare ziarele din dimineaţa lui 27 octombrie erau adevărate capodopere.

Ştirile locale lipseau cu totul. Chiar şi numai acest amănunt luat în sine era o lovitură de maestru. Învăluia în taină întregul Chicago şi sugera cititorului obişnuit ideea că oligarhia se temea să vorbească despre evenimentele locale. Existau totuşi aluzii, mincinoase bineînţeles, despre tulburări răspîndite cam pe toată suprafaţa ţării, dimpreună cu referiri lăudăroase, mascate cu stîngăcie, la măsurile de represalii ce urmau să fie luate. Se dădeau de asemenea ştiri privitoare la numeroase staţii de telegrafie fără fir aruncate în aer şi se anunţau importante recompense băneşti pentru prinderea vinovaţilor. Este de la sine înţeles că nici o staţie de telegrafie fără fir nu fusese distrusă. In ziare se relatau numeroase asemenea acte de violenţă care coincideau cu planurile de acţiune ale revoluţionarilor. Prin toate acestea oligarhia urmărea să creeze în minţile tovarăşilor din Chicago impresia că insurecţia generală începuse, semănîndu-se totodată confuzie prin relatarea anumitor insuccese înregistrate de unele acţiuni de mai mică importanţă. Era astfel cu neputinţă ca oamenii neinformaţi să nu aibă impresia vagă, dar totuşi

fermă, că în ţară situaţia revoluţionară era coaptă şi că răscoala şi izbucnise.

Se anunţa că dezertările mercenarilor din California luaseră asemenea proporţii, încît şase regimente fuseseră desfiinţate, iar ostaşii şi ofiţerii, împreună cu familiile, fuseseră izgoniţi din oraşul rezervat lor şi îngrămădiţi în ghetourile muncitoreşti. În realitate, însă, mercenarii din California erau cei mai credincioşi stăpînirii. Dar cum ar fi putut şti toate acestea oamenii din Chicago, complet izolaţi de restul lumii? O telegramă special ticluită descria răzvrătirea gloatelor din New York, la care se alăturaseră şi castele muncitoreşti, şi se încheia cu afirmaţia (formulată în aşa fel, încît toată lumea să creadă că este doar un *bluf* *), că armata stăpînea totuşi situaţia.

Isprava din ziarele de dimineaţă o repetaseră oligarhii într-o mie de alte feluri. Despre asta am aflat abia mai tîrziu, atunci cînd, de pildă, am luat cunoştinţă de mesaje secrete ale oligarhiei transmise de mai multe ori, în prima parte a nopţii, cu scopul precis de a le lăsa să ajungă la urechile revoluţionarilor.

— Cred că de data asta Călcîiul de fier nu va mai avea nevoie de serviciile noastre, spuse Hartman după ce isprăvi de citit ziarul, pe cînd tocmai intram în gara centrală. Şi-au pierdut vremea trimiţîndu-ne aici. E limpede că lucrurile s-au desfăşurat chiar mai bine decît se aşteptau ei. Iadul trebuie să se dezlănţuie dintr-o clipă în alta.

* *Minciună.*

Cînd am coborît pe peron, s-a întors şi a privit către coada trenului, apoi a murmurat:

— E-aşa cum am bănuit. Cînd călătorii au putut avea la dispoziţie ziarele, au detaşat vagonul special.

Bietul băiat era complet demoralizat. Am încercat să-l îmbărbătez, dar aproape că nici nu m-a luat în seamă, şi deodată, în vreme ce ne îndreptam spre ieşire, a început să vorbească repede de tot şi cu glas scăzut. La început n-am înţeles nimic.

— Nu eram sigur, zicea el, şi de aceea n-am spus nimănui. Săptămîni întregi m-am străduit să aflu ceva precis, dar n-am izbutit. Fii atentă cum te porţi cu Knowlton. Mi se pare suspect. Cunoaşte tainele multor ascunzători ale noastre. Are în mîna lui soarta a sute de tovarăşi şi bănuiesc că e un trădător. O simt mai mult decît o ştiu. Dar acum cîtva timp mi s-a părut că observ la el o schimbare. Cred că sîntem în mare primejdie, fiindcă ori ne-a şi vîndut, ori numai se pregăteşte să ne vîndă. Sînt aproape sigur. N-aş fi suflat nimănui un cuvînt, dar, nu ştiu de ce, cred că n-am să mai ies niciodată viu din Chicago. Supraveghează-l cu grijă pe Knowlton. Întinde-i o cursă. Fă tot posibilul ca să afli. Eu nu ştiu nimic mai mult. E doar o intuiţie, şi pînă acum n-am putut căpăta nici cel mai slab indiciu. Tocmai atunci am ieşit în stradă. Nu uita, a încheiat Hartman cu însufleţire. Supraveghează-l îndeaproape pe Knowlton.

A avut dreptate. N-a trecut nici o lună, şi Knowlton a plătit cu viaţa mişeleasca lui trădare. A fost judecat şi executat de tovarăşii din Milwaukee.

Pe stradă era linişte, prea multă linişte. Oraşul zăcea fără suflare. Zgomotul şi agitaţia circulaţiei dispăruseră. Nu se zăreau nici măcar trăsuri. Tramvaiele nu circulau nici pe străzi şi nici pe liniile aeriene. Doar pe trotuare trecea din vreme în vreme cîte cineva, însă nimeni nu părea plecat la plimbare. Fiecare îşi vedea de drum, cu pas grăbit şi apăsat, dar în mişcările tuturor se putea citi o stranie nehotărîre, ca şi cum s-ar fi aşteptat să vadă clădirile năruindu-se peste ei sau trotuarele scufundîndu-li-se sub picioare ori sărind în aer. Se vedeau totuşi cîţiva puştani vagabonzi căscînd gura pe-acolo, iar în ochii lor puteai citi nerăbdarea abia stăpînită cu care aşteptau să se întîmple ceva extraordinar şi pasionant.

De undeva, dintr-un punct depărtat dinspre sud, ajunse la urechile noastre tunetul înnăbuşit al unei explozii. Doar atît. Apoi se lăsă iarăşi liniştea, cu toate că la auzul detunăturii puştanii tresăriseră şi acum ciuleau urechile, ca nişte cerbi tineri. Uşile tuturor clădirilor erau zăvorîte ; obloanele magazinelor, trase. Se zăreau totuşi numeroşi poliţişti, iar din cînd în cînd treceau în goană automobile cu patrule ale mercenarilor.

Şi Hartman şi eu am fost de părere că nu avea nici un rost să ne prezentăm pentru raport la şefii serviciului secret din localitate. Ştiam foarte bine că această încălcare a regulilor obişnuite avea să ne fie scuzată

din pricina evenimentelor ulterioare. De aceea ne-am îndreptat către ghetoul muncitoresc din partea de sud a oraşului, nădăjduind că vom izbuti să luăm legătura cu unii tovarăşi. Prea tîrziu ! O ştiam. Dar era cu neputinţă să rămînem cu mîinile încrucişate acolo, pe străzile acelea tăcute şi îngrozitoare. Unde era Ernest ? Nu ştiam nimic. Ce se petrecea oare în oraşele rezervate castelor muncitoreşti şi mercenarilor ? Dar în fortăreţe ?

Ca şi cum cineva ar fi vrut să răspundă întrebărilor mele nerostite, se auzi deodată un uriaş muget scrîşnit, domolit întrucîtva de depărtare şi punctat cu detunături repetate.

— Acolo-s fortăreţele, spuse Hartman. Dumnezeu să se milostivească de cele trei regimente !

La o răscruce observarăm, către oboarele abatoarelor, o coloană uriaşă de fum. La răscrucea următoare văzurăm înspre partea de apus a oraşului mai multe coloane asemănătoare înălţîndu-se către cer. Deasupra oraşului rezervat mercenarilor văzurăm un gigantic balon captiv, care explodă chiar pe cînd ne uitam noi la el şi căzu spre pămînt, ca nişte zdrenţe aprinse. Nu aveam nici un indiciu privitor la pricina acelei tragedii petrecute în văzduh. N-aveam de unde şti dacă balonul fusese mînuit de tovarăşii noştri sau de duşman. Auzirăm atunci un zgomot nedesluşit, de parcă în depărtare ar fi clocotit cu furie un cazan uriaş, iar Hartman mi-a spus că-i răpăit de mitraliere şi arme automate.

Am mers mai departe în liniştea care ne înconjura. Acolo unde ne aflam nu se petrecea nimic. Pe lîngă noi treceau doar poliţişti şi automobile cu patrule de mercenari, iar o singură dată am întîlnit vreo şase camioane ale pompierilor, care se întorceau fără îndoială de la locul vreunui incendiu. Un ofiţer care trecea în automobil l-a întrebat ceva pe un pompier, iar noi am auzit cum acesta din urmă răspundea strigînd :

— Nu mai este apă ! Au aruncat în aer conductele !

— Tovarăşii au distrus reţeaua de aprovizionare cu apă ! strigă Hartman plin de însufleţire. Dacă sîntem în stare să facem asemenea ispravă în cadrul unei biete încercări pripite, izolate şi de la început sortite eşecului, ce n-am putea înfăptui într-o sforţare organizată, bine pregătită şi pornită simultan în toată ţara ?

Automobilul ofiţerului care ceruse lămuriri de la pompier porni mai departe. Pe neaşteptate izbucni un tunet asurzitor. Vehiculul, dimpreună cu încărcătura lui omenească, se înălţă într-o izbucnire de fum şi căzu la pămînt, masă de sfărîmături şi moarte. Hartman era în culmea fericirii şi repeta mereu şi mereu, în şoaptă :

— Straşnic ! Straşnic ! Proletariatul primeşte astăzi o lecţie dureroasă, dar ştie şi el să arate ce e în stare.

Poliţiştii alergau într-acolo. La locul exploziei oprise şi maşina unei patrule. Cît despre mine, eram complet zăpăcită. Repeziciunea cu care se petrecuse totul

fusese într-adevăr uluitoare. Cum se întîmplase? Habar nu aveam şi totuşi privisem atent toată scena. Eram atît de zăpăcită în momentul acela, încît nici nu-mi dădeam seama că ne înhăţase poliţia. Dintr-o dată am înţeles că un poliţist îndreptase pistolul spre Hartman şi se pregătea să tragă. Tovarăşul meu îşi păstrase însă tot sîngele rece şi a dat la timp parola cuvenită. Am văzut cum ţeava revolverului se înclină, apoi coboară brusc şi am auzit mormăitul supărat al poliţistului. Era furios şi blestema întregul serviciu secret, spunînd că totdeauna oamenii aceia încurcă treburile şi se amestecă unde nu le fierbe oala, iar în vremea asta Hartman îi răspundea cu aroganţa obişnuită a celor din serviciul secret şi-i arăta cît de nepricepuţi sînt oamenii poliţiei.

În clipa următoare am înţeles cum se petrecuseră lucrurile. În jurul sfărîmăturilor maşinii se strînsese un grup destul de numeros, şi doi oameni tocmai îl ridicau pe ofiţerul sfîrtecat, vrînd să-l urce în maşina patrulei. Deodată i-a cuprins pe toţi spaima şi au luat-o la goană care încotro vedea cu ochii, înnebuniţi de groază, aruncînd la pămînt şi părăsind în mijlocul străzii cadavrul sfîrtecat al ofiţerului. Poliţistul care blestema a luat-o şi el la goană, şi la fel am făcut Hartman şi cu mine, fără să ştim de ce, dar împinşi de aceeaşi spaimă oarbă, care ne gonea cît mai departe de locul întîmplării.

De fapt după aceea nu s-a mai petrecut nimic, dar lucrurile s-au lămurit. Fugarii s-au întors plouaţi nevoie mare şi toată vremea priveau cu teamă în sus,

către nenumăratele ferestre ale clădirilor impunătoare care închideau strada pe ambele laturi, ca malurile abrupte ale unui canion. Bomba fusese aruncată de la una dintre acele nenumărate ferestre. Dar de la care anume ? Nu mai picase o altă bombă ; era numai teama lor că ar putea să pice.

După aceea am înţeles despre ferestrele din jurul nostru mult mai multe lucruri. După oricare dintre ele se putea ascunde moartea. Fiecare clădire putea fi o ascunzătoare fortificată. Aşa arată războiul în jungla modernă care este orice mare oraş. Fiece stradă devenise un canion, fiecare clădire, un munte. Diferenţa dintre noi şi omul primitiv nu era prea mare, în ciuda automobilelor blindate care străbăteau lin străzile.

Cotind după un colţ, am dat peste o femeie. Zăcea pe caldarîm, într-o baltă de sînge. Hartman s-a aplecat şi a cercetat-o, dar eu mi-am întors privirea, simţind că-mi vine să leşin. În ziua aceea aveam să văd morţi cu duiumul, dar întregul măcel nu m-a putut impresiona atît cît m-a impresionat acel jalnic cadavru, primul pe care l-am văzut la picioarele mele, părăsit pe caldarîm.

— Împuşcată în piept, mi-a spus Hartman.

Femeia strîngea în braţe, aşa cum ar fi strîns propriul ei copil, un sul de hîrtie tipărită. Părea că nici dincolo de moarte nu vrea să se despartă de lucrul care îi adusese sfîrşitul, căci în clipa cînd Hartman a izbutit să smulgă sulul din îmbrăţişarea moartei,

am văzut că e alcătuit din foi mari tipărite, manifeste ale revoluţionarilor.

— O tovarăşă, am şoptit eu.

Hartman s-a mulţumit să arunce un lung blestem împotriva Călcîiului de fier şi am plecat mai departe. Poliţia şi patrulele ne-au oprit de nenumărate ori, dar, datorită parolelor cunoscute de noi, am putut pleca mai departe. Nu mai cădeau bombe de la ferestre, ultimii pietoni păreau să fi dispărut de pe străzi, iar liniştea din jurul nostru a devenit şi mai neclintită. Totuşi, uriaşul cazan continua încă să clocotească în depărtare, bubuitul surd al exploziilor năvălea din toate părţile, iar coloanele de fum se ridicau şi mai rău prevestitoare în înalturile cerului.

Capitolul XXIII

OAMENII ABISULUI

Dintr-o dată fața lucrurilor s-a schimbat. Un fior de nelinişte străbătu aerul. Automobilele începură să țîşnească pe lîngă noi — unu, două, trei, zece — şi oamenii din ele ne strigau ceva, ca pentru a ne preveni. Nu prea departe de noi, unul dintre automobile făcu un ocol brusc, fără să-şi domolească de loc viteza, iar în clipa următoare, destul de departe în urma lui, în caldarîm se căscă o groapă adîncă, pricinuită de explozia unei bombe. Poliţiştii o luară la goană, dispărînd după colţurile străzilor, şi atunci ne-am dat seama că aveau să se petreacă lucruri cumplite. Auzeam apropiindu-se un vuiet din ce în ce mai puternic.

— Vitejii noştri tovarăşi se apropie, zise Hartman.

Tocmai cînd ultimul automobil blindat venea în goană către noi, zărirăm capătul coloanei care se apropia, umplînd strada de la un trotuar la celălalt. Automobilul se opri o clipă chiar în faţa noastră, şi din el sări un soldat purtînd în mînă un obiect pe care îl ţinea cu mare grijă şi la fel de grijuliu îl aşeză pe rigolă. Apoi sări înapoi în automobilul care zvîcni din loc şi dispăru după colţ. Hartman alergă la

rigolă şi se apleca asupra obiectului aceluia, strigîndu-mi :

— Trage-te la o parte!

Îl vedeam cum lucrează febril cu mîinile, iar cînd s-a întors lîngă mine, fruntea îi era acoperită cu broboane mari de sudoare.

— I-am scos focosul, îmi spuse el, şi chiar în ultima clipă. Soldatul acela a fost un nătărău, fiindcă bomba era sortită tovarăşilor noştri, dar a reglat greşit mecanismul şi ar fi explodat mult prea devreme. Acuma n-are să mai explodeze niciodată.

Întîmplările se succedau cu mare iuţeală. De partea cealaltă a străzii şi puţin mai jos de locul unde ne aflam noi, zării la etajele de sus ale blocului cîteva capete care se iţeau la ferestre. Abia am avut timp să i le arăt şi lui Hartman, cînd o perdea de flăcări şi fum acoperi faţada clădirii pe toată porţiunea unde se arătaseră capetele, iar văzduhul se cutremură de violenţa exploziilor. În cîteva locuri partea de zid a faţadei dispăru, lăsînd să se vadă scheletul metalic de dedesubt. În clipa următoare o perdea asemănătoare de foc şi fum sfîrtecă faţada blocului aşezat chiar în faţa celui dintîi, pe partea opusă a străzii. Printre explozii auzirăm ţăcănitul pistoalelor şi puştilor automate. Bătălia din aer continuă cîteva minute, apoi se opri. Era limpede că într-o clădire se aflau tovarăşii noştri, că în cealaltă se instalaseră mercenarii, iar cele două tabere se luptau pe deasupra străzii. N-aveam însă de unde şti cum stau într-adevăr

lucrurile, adică în care clădire se aflau tovarăşii noştri şi în care se oploşiseră mercenarii.

În vremea asta coloana de pe stradă ajunsese aproape în dreptul nostru. Cînd capătul ei pătrunse între cele două blocuri duşmane, ambele tabere intrară din nou în acţiune, una dintre ele aruncînd bombe în stradă, fiind atacată de pe partea cealaltă a străzii şi ripostînd atacului. În felul acesta am aflat care clădire era ocupată de tovarăşii noştri şi ne-am dat seama că îşi împlineau foarte bine misiunea, apărîndu-i pe cei din stradă de bombele duşmanului.

Hartman mă înşfăcă de braţ şi mă trase sub un portal.

— Ăştia nu sînt tovarăşii noştri ! îmi strigă el în ureche.

Uşile de la intrarea de sub portal erau încuiate şi zăvorîte. Nu aveam deci nici o scăpare. În clipa următoare capul coloanei ne-a depăşit. Nu era o coloană organizată, ci o hoardă dezlănţuită, un fluviu îngrozitor care umplea întreaga stradă, oamenii abisului, înnebuniţi de băutură şi suferinţă, care se ridicaseră în sfîrşit şi urlau, setoşi de sîngele stăpînilor. Îi văzusem şi pînă atunci pe oamenii abisului, trecusem prin ghetourile lor şi credeam că-i cunosc ; acum însă îmi dădeam seama că de fapt îi văd pentru prima oară. Toropeala lor mută dispăruse. De data asta deveniseră dinamici — halucinant spectacol de groază. Năvăleau prin faţa ochilor mei în valuri concrete de furie, urlînd şi mugind, ca nişte fiare, turmentaţi de whiskey-ul din cîrciumile prădate, înne-

buniţi de ură, scoşi din minţi de setea de sînge — bărbaţi, femei şi copii îmbrăcaţi în trenţe peticite, fiinţe cu mintea întunecată şi sălbăticită, de pe ale căror chipuri tot ce e divin în om se ştersese şi tot ce e bestial se întipărise adînc, maimuţe şi tigri, ofticoşi vlăguiţi şi vite păroase de povară, cît nişte namile, feţe livide, din care societatea supsese ca un vampir întreagă seva vieţii, arătări umflate şi sluţite de grosolănie şi desfrîu, cotoroanţe sfrijite şi hîrci uscate, cu bărbi de patriarh, tineri roşi de puroaie şi oameni în toată firea, putreziţi pe jumătate, chipuri diavoleşti, contorsionate şi răvăşite, monştri diformi, mutilaţi de ravagiile bolilor şi de toate grozăviile flămînzirii veşnice, lepădăturile şi pleava vieţii, hoardă drăcească, dezlănţuită în urlete şi turbare.

Şi de ce n-ar fi fost aşa ? Oamenii abisului nu aveau de pierdut decît mizeria şi chinul de a-şi duce viaţa. Dar de cîştigat ? Nimic, în afară de îngrozitoarea orgie finală a răzbunării. Şi, în vreme ce îi priveam, mi-am dat deodată seama că în acel torent cotropitor de lavă umană se aflau şi eroicii noştri tovarăşi, oamenii care primiseră misiunea să trezească fiara din străfunduri pentru ca forţele duşmanului să fie astfel angajate în lupta împotriva ei.

Atunci s-a petrecut cu mine un lucru ciudat. Am devenit un alt om. Teama de moarte, de moartea mea şi a celorlalţi, mi-a dispărut din cuget. Trecînd într-o stranie stare de exaltare, am devenit altă fiinţă, am păşit într-o altă lume. Nimic nu mai avea importanţă. De data asta cauza era pierdută, dar mîine

cauza va fi din nou vie, aceeaşi cauză, pururea nouă şi pururea strălucitoare. Din clipa aceea, în mijlocul potopului de grozăvii din ceasurile următoare, am putut cerceta totul cu sînge rece şi cu luare-aminte. Moartea nu mai însemna nimic, viaţa nu mai însemna nimic. Eram doar un spectator interesat de întîmplările din jur, şi uneori, tîrîtă de curent, deveneam eu însămi un participant plin de curiozitate. Căci cugetul meu se ridicase pînă la limpedea înălţime a stelelor şi, lăsînd deoparte orice pasiune, alcătuise o nouă scară a valorilor. Dacă nu s-ar fi întîmplat aşa, sînt sigură că aş fi murit.

Cînd capul coloanei se depărtase cu aproape un kilometru, am fost descoperiţi. O femeie, îmbrăcată în zdrenţe groteşti, cu obrajii scofîlciţi, cu ochi mici, negri şi priviri sfredelitoare ca nişte burghie, ne-a zărit pe Hartman şi pe mine. Scoase un strigăt ascuţit şi se repezi către noi. O parte din mulţime se desprinse din coloană şi porni pe urmele ei. Şi acum, în clipa cînd scriu rîndurile acestea, o văd în faţa ochilor aşa cum venea, cu un pas înaintea celorlalţi, cu păru-i cenuşiu fluturînd în şuviţe subţiri, văd cum pe frunte i se scurgea o şuviţă de sînge dintr-o rană ascunsă probabil sub părul capului, o văd năpustindu-se către noi cu o secure în mîna dreaptă, în vreme ce cu stînga, uscată şi zbîrcită, adevărată gheară de uliu, sfîşie convulsiv aerul. Hartman sări în faţa mea. Nu era vreme de dat explicaţii. Ne văzuseră bine îmbrăcaţi, şi asta era destul. Pumnul lui Hartman zvîcni, izbind drept între ochii de jar

ai femeii. Puterea loviturii o azvîrli îndărăt, dar se izbi de zidul celor ce veneau după ea şi se repezi din nou înainte, zăpăcită şi neputincioasă, iar securea ridicată căzu fără vlagă pe umărul lui Hartman.

În clipa următoare n-am mai ştiut ce se întîmplă. Am fost răsturnată de mulţime. Spaţiul strîmt în care ne aflam s-a umplut de ţipete, urlete şi înjurături. Asupra mea s-a abătut o ploaie de lovituri. Mîini nenumărate mă înşfăcau şi-mi sfîşiau carnea şi îmbrăcămintea. Simţeam cum sînt ruptă în bucăţi. Zăceam la pămînt, sufocată. În toiul încăierării o mînă puternică m-a apucat de umăr şi m-a smucit cu violenţă. Din pricina durerii şi a apăsării am leşinat. Hartman n-a mai ieşit niciodată de sub portalul acela. Mă apărase cu propriul lui trup şi primise el cel dintîi val al atacului. Asta m-a salvat, fiindcă îngrămădeala a devenit repede atît de strînsă, încît n-a mai rămas loc pentru altceva în afară de bezmetica încleştare şi zvîcnire a mîinilor.

M-am deşteptat în mijlocul unei forfoteli nestăpînite. Totul în jurul meu era una şi aceeaşi forfoteală. Fusesem prinsă într-o revărsare care mă purta către necunoscut. Aerul proaspăt îmi adia pe obraji şi parcă îmi mîngîia plămînii. Zăpăcită şi pe jumătate leşinată, abia îmi dădeam seama că un braţ puternic mă cuprinsese pe la subsuori, mă ridica pe jumătate şi mă tîra înainte. Mă puteam sluji foarte puţin de propriile mele picioare. Înaintea mea vedeam spatele mişcător al unei haine bărbăteşti. Fusese sfîşiată de

sus pînă jos de-a lungul cusăturii din mijloc şi parcă pulsa ritmic, apropiindu-şi şi depărtîndu-şi cele două pulpane la fiece pas al bărbatului care mergea înaintea mea. Faptul acesta m-a fascinat o vreme, şi între timp am început să-mi revin în fire. Pe urmă mi-am dat seama că mă dor obrajii şi nasul şi am simţit cum mi se scurge sîngele pe faţă. Pălărie nu mai aveam. Părul îmi era despletit şi flutura în vînt, iar durerea m-a făcut să-mi aduc aminte de o mînă care în încăierarea de sub portal mi se înfipsese în păr. Pieptul şi mîinile îmi erau pline de zdrelituri, şi dureri ascuţite mă săgetau în zeci de locuri.

Mintea mi s-a mai limpezit şi, tot mergînd înainte, m-am întors şi l-am privit pe bărbatul care mă ţinea în picioare. El mă scosese de acolo şi-mi salvase viaţa. Mi-a simţit mişcarea.

— Ai scăpat! strigă omul acela, cu glas spart. Te-am recunoscut de cum te-am zărit.

Nu l-am recunoscut, dar mai înainte de a apuca să scot vreo vorbă, am călcat peste ceva viu şi care s-a zvîrcolit sub piciorul meu. Cei care veneau după mine m-au împins înainte şi nu m-am putut uita să văd ce este, dar am ştiut totuşi că o femeie căzuse şi era acum zdrobită pe caldarîm de miile de picioare ce-o striveau unele după altele.

— Ai scăpat! repetă cel de lîngă mine. Eu sînt Garthwaite.

Avea barbă, era slab şi murdar, dar, cu toate astea, am izbutit să mi-l aduc aminte pe tînărul acela voinic care, cu trei ani mai înainte, petrecuse cîteva luni

în ascunzătoarea noastră de la Glen Ellen. Mi-a transmis semnalele de recunoaştere ale serviciului secret al Călcîiului de fier, arătîndu-mi astfel că şi el se strecurase în organizaţiile duşmanului.

— Am să te scot din nebunia asta de îndată ce s-o ivi ocazia, m-a asigurat el. Numai bagă bine de seamă cum mergi. Cu nici un preţ nu trebuie să te-mpiedici şi să cazi.

În ziua aceea totul se petrecea pe neaşteptate, şi, tocmai cînd te-ai fi aşteptat mai puţin, mulţimea s-a oprit în loc. M-am ciocnit puternic de o femeie voinică din faţa mea (bărbatul cu haina sfîşiată dispăruse), iar cei care veneau în urmă s-au ciocnit şi ei de mine. S-a dezlănţuit iadul — urlete, înjurături, strigăte de moarte, şi toate învăluite în răpăitul spart al mitralierelor şi pocnetele sacadate ale puştilor. La început n-am înţeles ce se petrece. De jur împrejurul meu oamenii se prăbuşeau. Femeia din faţa mea s-a îndoit de mijloc şi s-a prăbuşit cu mîinile înfipte în abdomen, într-o încleştare deznădăjduită. Un bărbat se zvîrcolea la picioarele mele, luptînd cu moartea.

Mi-am dat seama că ajunsesem în capul coloanei. Pe întindere de aproape un kilometru coloana dispăruse, unde şi în ce fel n-am putut afla niciodată. Pînă în ziua de astăzi nu ştiu ce s-a întîmplat cu omenirea aceea îngrămădită pe un kilometru de stradă, dacă a fost cumva distrusă prin cine ştie ce îngrozitoare maşină de război, dacă a fost dezmembrată şi apoi lichidată grup cu grup, sau a izbutit să

scape. Fapt este că ne aflam acolo, în capul coloanei, în loc să fim la mijlocul ei, şi urma să fim smulşi din viaţă de grindina de plumb şuierător care se abătea asupra noastră.

De îndată ce moartea rărise rîndurile mulţimii, Garthwaite conduse în goană o ceată de supravieţuitori către intrarea largă a unei clădiri, tîrîndu-mă şi pe mine într-acolo. Şi aici ne-am trezit deodată împinşi în uşi de o mulţime de oameni disperaţi şi înnebuniţi de groază. În starea asta am rămas un răstimp în care nu s-a mai întîmplat nimic.

— Am făcut-o de oaie! mi se jelui Garthwaite. Te-am băgat de-a dreptul într-o capcană. În stradă poate mai aveam vreo şansă de scăpare, dar aici nu mai putem avea nici o nădejde. Nu ne mai rămîne decît să strigăm : „*Vive la Révolution*[1] !"

Nu după mult timp s-a petrecut şi lucrul de care se temea Garthwaite. Mercenarii ucideau fără o clipă de răgaz. La început apăsarea celor care se trăgeau îndărăt, către noi, a fost strivitoare, dar, pe măsură ce măcelul continua, apăsarea s-a mai domolit. Morţii şi agonizanţii cădeau la pămînt şi lăsau locul liber. Garthwaite îmi urla ceva la ureche, dar în vacarmul acela asurzitor nu înţelegeam ce voia să-mi spună. N-a mai stat pe gînduri. M-a înşfăcat de umeri şi m-a aruncat la pămînt, apoi a tîrît peste mine o femeie în agonie şi, zvîrcolindu-se şi împingînd, s-a strecurat alături de mine, acoperindu-mă în parte.

---

[1] „Trăiască Revoluţia !" — în limba franceză în original.

Pe urmă un morman de morţi şi agonizanţi a început să se îngrămădească deasupra noastră, iar peste acest morman se căţărau gemînd cei încă în viaţă. Dar şi zbuciumul lor s-a curmat în curînd, şi peste toate s-a aşternut un fel de semilinişte, întretăiată de vaiete, de gemete şi de horcăielile celor care se sufocau.

Dacă alături de mine nu s-ar fi aflat Garthwaite, aş fi fost strivită. Chiar şi cu ajutorul lui părea cu neputinţă să suport povara aceea cumplită şi să rămîn totuşi în viaţă. Dar, cu toate acestea, singurul simţămînt pe care îl încercam, în afară de durere, era curiozitate. Cum avea să se sfîrşească povestea asta ? Oare cum o fi cînd mori ? Aşa am primit botezul sîngelui în măcelul de la Chicago. Pînă atunci moartea nu fusese pentru mine decît ceva teoretic ; după aceea, însă, moartea a devenit un fapt comun, lipsit de orice însemnătate, într-atît de lesne este să mori.

Dar mercenarii nu s-au mulţumit cu tot ce făcuseră. Au pătruns sub portal şi au început să ucidă răniţii şi să-i caute pe cei ce scăpaseră nevătămaţi şi care, ca şi noi, se prefăceau morţi. Îmi aduc aminte de un om smuls de ei dintr-un morman de morţi şi care, în chip netrebnic, a început să cerşească îndurare, pînă cînd un foc de revolver i-a curmat scurt jelaniile. Îmi mai amintesc, de asemenea, de o femeie care s-a înălţat dintr-un astfel de morman, strigînd şi trăgînd cu arma. De şase ori a tras înainte de a fi răpusă, dar cu ce anume rezultate n-am putut vedea, căci urmăream toate aceste grozăvii numai după

sunet. Întîmplări ca acelea despre care am vorbit mai sus se repetau la intervale destul de scurte, fiecare încheindu-se cu cîte un foc de pistol. În intervale îi auzeam pe soldaţi cum vorbesc şi înjură, tot răscolind printre leşuri, în vreme ce ofiţerii îi zoreau să termine mai repede.

În cele din urmă au ajuns şi la mormanul unde ne aflam noi şi simţeam cum apăsarea scade treptat, pe măsură ce dădeau deoparte morţii şi răniţii. Garthwaite începu să rostească cu glas tare parola de recunoaştere. Mai întîi nu l-a auzit nimeni. Pe urmă însă a început să strige.

— Ia ascultaţi ! zise deodată un soldat.

Apoi auzirăm glasul tăios al unui ofiţer :

— Vezi ce-i acolo ! Dar umblă cu băgare de seamă.

N-am să uit niciodată prima gură de aer proaspăt pe care am tras-o în piept cînd am fost scoasă de acolo. Garthwaite a dat mai întîi lămuririle, dar eu am fost totuşi silită să răspund la cîteva scurte întrebări pentru a dovedi că sînt în serviciul Călcîiului de fier.

— Da, sînt într-adevăr provocatori, încheie ofiţerul.

Era un tînăr imberb, elev în vreo şcoală militară, şi se vedea limpede că face parte dintr-o familie de frunte a oligarhiei.

— Cumplită meserie ! mormăi Garthwaite. Am să-ncerc să mă retrag şi să intru în armată. Voi, militarii, zic şi eu c-o duceţi bine !...

— V-aţi cîştigat dreptul ăsta, răspunse ofiţerul. Am eu nişte proptele şi am să mă interesez dacă pot aranja treaba. O să spun cum şi unde v-am găsit.

Îşi notă numele şi numărul de telefon al lui Garthwaite, apoi se întoarse către mine :

— Dumneata ?

— O ! eu am să mă mărit în curînd, i-am răspuns nepăsătoare, şi pe urmă nu vreau să mai am nimic de-a face cu toate astea.

Aşa am vorbit, în vreme ce soldaţii continuau să-i omoare pe răniţi. Astăzi, cînd privesc în urmă, totul mi se pare un vis. Atunci, însă, era lucrul cel mai firesc de pe lume. Garthwaite şi tînărul ofiţer se angajaseră într-o discuţie aprinsă privitoare la deosebirea dintre aşa-numitul război modern şi luptele de stradă şi duelurile dintre zgîrie-nori, care erau atunci în toi în tot oraşul. I-am ascultat cu mare atenţie, aranjîndu-mi totodată părul şi încercînd să prind cu ace fîşiile veşmintelor mele ferfeniţite. În tot timpul acesta soldaţii continuau masacrarea răniţilor. Uneori zgomotele împuşcăturilor acopereau vocile celor doi bărbaţi angajaţi în discuţie, silindu-i să repete de mai multe ori ce aveau de spus.

Trei zile am trăit în vîrtejul Comunei din Chicago, iar cititorul îşi poate închipui proporţiile uriaşe ale măcelului, dacă îi voi spune că în tot acest răstimp n-am văzut de fapt nimic altceva decît masacrarea oamenilor abisului şi desfăşurarea luptelor dintre zgîrie-nori. Din strădaniile eroice ale tovarăşilor noştri n-am putut observa absolut nimic. Am auzit ex-

ploziile minelor şi bombelor aruncate de ei, am văzut norii de fum ai incendiilor pe care le provocaseră, şi atîta tot. Am urmărit totuşi faza aeriană a unei mari isprăvi a lor, adică atacul lansat din balon de tovarăşii noştri împotriva fortăreţelor. Asta s-a petrecut în ziua a doua. Cele trei regimente răzvrătite fuseseră nimicite pînă la ultimul om în propriile lor fortăreţe, pe care după aceea le ocupaseră mercenarii rămaşi credincioşi stăpînilor, aşa încît acum erau înţesate de trupele duşmanului. Cum vîntul bătea în direcţia prielnică, baloanele noastre s-au înălţat în văzduh de pe una dintre clădirile înalte ale oraşului.

Aici trebuie să arăt că, după ce părăsise ascunzătoarea de la Glen Ellen, Biedenbach inventase un nou exploziv extrem de puternic, pe care îl numise „expedită". Asta a fost arma folosită de baloanele noastre. De fapt aceste baloane erau foarte simple, încărcate cu aer cald, fabricate în grabă şi destul de rudimentar, dar şi-au împlinit misiunea. Am văzut totul de pe acoperişul unei clădiri înalte. Balonul dintîi n-a izbutit să meargă pe direcţia dorită, a trecut pe la mare distanţă de fortăreţe şi s-a pierdut în depărtare ; am aflat însă pe urmă ce s-a întîmplat cu el. Cu balonul acela se ridicaseră Burton şi O'Sullivan. Cînd au început să coboare, au văzut că trec peste o cale ferată, chiar pe deasupra unui tren cu trupe care se îndrepta în mare viteză spre Chicago. Au aruncat întreaga încărcătură de expedită asupra locomotivei. Catastrofa care a urmat a blocat linia pentru mai multe zile. Împrejurarea cea mai fericită

a fost însă aceea că, uşurat de greutatea explozibilului şi zvîrlit în sus de puterea exploziei, balonul n-a mai coborît decît la vreo zece kilometri de acolo, astfel încît cei doi eroi au scăpat nevătămaţi.

Cel de-al doilea balon, avînd nu ştiu ce defect de construcţie, nu s-a putut ridica la o înălţime suficientă. De aceea a fost ciuruit încă înainte de a ajunge deasupra fortăreţelor. În nacelă se aflau Herford şi Guinness, şi amîndoi au fost pur şi simplu pulverizaţi, dimpreună cu terenul peste care au căzut. Biedenbach era în culmea disperării — am aflat toate acestea mai tîrziu — şi s-a îmbarcat singur într-un al treilea balon. Nici el nu s-a ridicat prea sus, dar a avut noroc, fiindcă cei de jos n-au reuşit să-l lovească în plin. Am din nou înaintea ochilor tot ce am văzut atunci, de pe acoperişul înalt al clădirii — sacul acela umflat alunecînd prin aer şi pata minusculă care era omul suspendat dedesubt. Nu vedeam fortăreaţa, dar cei urcaţi împreună cu mine pe acoperiş spuneau că balonul a ajuns drept deasupra ei. N-am observat expedita aruncată din nacelă, însă am văzut balonul zvîcnind deodată în înaltul cerului. A trecut destul de mult timp pînă ce coloana de fum provocată de explozie s-a înălţat în văzduh, dar în schimb am auzit zgomotul exploziei îndată după aceea. Biedenbach cel blajin nimicise fortăreaţa. Pe urmă alte două baloane s-au înălţat în acelaşi timp. Unul a fost distrus în aer de explozia expeditei aflate la bord, iar celălalt, avariat de suflu, a căzut chiar peste fortăreaţa rămasă pînă atunci neatinsă. Deşi a

costat viaţa celor doi tovarăşi, acţiunea nici că ar fi putut da rezultate mai strălucite.

Dar să ne întoarcem la oamenii abisului. De fapt, doar pe ei i-am putut urmări direct. Au devastat, au masacrat şi au distrus pretutindeni în oraşul propriu-zis, fiind ei înşişi distruşi ; n-au izbutit însă niciodată să ajungă la oraşul rezervat oligarhilor, aşezat în partea de apus. Oligarhii s-au priceput să se pună la adăpost. Oricît de înspăimîntătoare ar fi fost distrugerile şi nenorocirile abătute peste centrul oraşului, ei înşişi, femeile şi copiii lor trebuiau să scape neatinşi. Mi s-a spus că în zilele acelea îngrozitoare copiii oligarhilor se zbenguiau prin parcuri, jocul lor favorit fiind o imitaţie a îndeletnicirii atît de plăcute a părinţilor : călcarea în picioare a proletariatului.

Mercenarilor însă nu le-a venit prea uşor să ţină piept oamenilor abisului şi în acelaşi timp să lupte împotriva tovarăşilor noştri. Chicago a rămas credincios tradiţiilor sale, şi dacă o întreagă generaţie de revoluţionari a fost nimicită, asta s-a petrecut numai cu preţul nimicirii aproape în întregime a unei generaţii de duşmani. Este de la sine înţeles că niciodată Călcîiul de fier nu a destăinuit cifrele exacte, dar, după aprecieri minimale, numărul mercenarilor ucişi s-a ridicat la cel puţin o sută treizeci de mii. Tovarăşii nu aveau însă nici o şansă de succes. În loc ca întreaga ţară să se ridice deodată şi să pună mîna pe arme, au rămas doar ei singuri, şi toată puterea oligarhiei ar fi putut fi aruncată împotriva lor dacă ar fi fost nevoie. Aşa cum s-au petrecut lu-

crurile, a fost cu putinţă ca ceas de ceas şi zi de zi nenumărate trenuri să reverse asupra oraşului Chicago sute de mii de mercenari.

Iar oamenii abisului erau aşa de mulţi la număr! Obosiţi de atîta măcel, soldaţii au organizat o vastă mişcare de încercuire, cu scopul de a aduna gloatele de pe stradă într-o singură turmă, ca pe vite, şi a le împinge pe urmă în lacul Michigan[1]. Cînd eu şi Garthwaite ne-am întîlnit cu tînărul ofiţer, operaţia aceasta abia începuse. În fapt, însă, ea s-a soldat cu un eşec, datorită splendidei munci depuse de tovarăşi. În locul uriaşei mulţimi pe care ar fi dorit s-o strîngă laolaltă, mercenarii n-au reuşit să arunce în lac decît un număr de patruzeci de mii de năpăstuiţi. De nenumărate ori cînd se întîmpla ca un număr mai mare dintre ei să fie strîns încercuiţi şi mînaţi pe străzi către lac, tovarăşii organizau acţiuni de diversiune, îngăduind mulţimii să scape din încercuire prin spărtura făcută de ei.

Garthwaite şi cu mine am avut prilejul să asistăm la o astfel de acţiune scurtă vreme după ce ne-am despărţit de tînărul ofiţer. Mulţimea din care făcuserăm şi noi parte, şi care acum era silită să bată în retragere, şi-a văzut drumul către sud şi est barat de puternice detaşamente armate. Chiar trupele între care ne aflam noi acum le închideau calea spre apus. Singurul drum liber ducea către nord, şi într-acolo se îndrepta mulţimea, spre lac, împinsă de la apus,

[1] Oraşul Chicago este aşezat pe malul lacului Michigan, unul dintre cele cinci cunoscute sub numele de „Marile Lacuri".

de la sud şi de la răsărit de focul nimicitor al mitralierelor şi armelor automate. Nu pot şti dacă îşi dădeau seama că sînt împinşi către lac sau dacă totul nu era decît o zvîrcolire oarbă a mulţimii ; oricum ar sta însă lucrurile, la o răspîntie mulţimea porni pe o stradă ce ducea spre apus, apucă iarăşi pe altă stradă şi se întoarse din nou la locul de unde pornise, îndreptîndu-se spre sud, unde se afla marele ghetou.

În vremea asta Garthwaite şi cu mine încercam să ne croim drum înspre apus, ca să ieşim din cartierul în care aveau loc luptele de stradă, dar ne-am trezit din nou pe străzile unde lupta era în toi. Ajungînd la un colţ de stradă, am văzut cum gloata se îndreaptă, urlînd, spre noi. Garthwaite m-a apucat de braţ, şi tocmai ne pregăteam s-o luăm la fugă, cînd tovarăşul meu mă smuci într-o parte, ca să mă ferească de roţile unor automobile blindate, înarmate cu mitraliere, care se îndreptau spre locul luptei. În urma automobilelor veneau soldaţii cu armele lor automate. Pînă să apuce ei să ia poziţie de luptă, mulţimea a şi năvălit asupra lor, şi se părea că-i va copleşi mai înainte ca soldaţii să poată intra în acţiune.

Ici şi colo cîte un soldat îşi descărca arma, dar focurile acestea răzleţe nu puteau ţine în loc mulţimea care năvălea mereu, urlînd de mînie. Se părea că mitralierele nu pot deschide focul. Blindatele pe care erau montate astupau strada, silindu-i pe ostaşi să-şi caute loc pe automobile, între ele sau pe trotuare. Soldaţii continuau să sosească în număr din ce în ce

mai mare, şi în îngrămădeala aceea ne era cu neputinţă să înaintăm. Garthwaite m-a apucat din nou de braţ şi amîndoi ne-am lipit cît am putut mai tare de intrarea unei clădiri.

Mulţimea se afla la mai puţin de zece metri cînd mitralierele au început să ţăcănească. Înaintea ucigătoarei perdele de foc nimic nu mai putea rămîne în viaţă. Mulţimea venea mereu, dar de înaintat nu putea înainta nici un pas. Se aduna într-un morman, într-un munte, într-un val uriaş şi mereu crescînd de morţi şi agonizanţi. Cei din spate grăbeau mereu înainte, şi coloana, întinsă de la un trotuar la celălalt, parcă intra mereu în ea însăşi, aşa cum se strînge o lunetă. Răniţii, bărbaţi şi femei, erau vărsaţi peste creasta valului aceluia spăimîntător şi cădeau, zvîrcolindu-se în faţa lui, pînă ce ajungeau sub roţile blindatelor, ori la picioarele soldaţilor. Aceştia din urmă înfigeau baionetele în bieţii nefericiţi, deşi am văzut cu ochii mei cum unul dintre ei a sărit în picioare şi s-a aruncat asupra unui soldat, înfigîndu-i dinţii în beregată. Înlănţuiţi, au căzut amîndoi la pămînt, soldatul şi robul, în baia de sînge.

Împuşcăturile conteniră. Treaba se terminase. Deznădăjduita încercare a mulţimii de a străpunge încercuirea fusese lichidată. S-a ordonat ca roţile automobilelor blindate să fie eliberate dintre leşurile care le înconjurau. Nu puteau cu nici un chip trece peste valul de cadavre şi trebuiau deci să apuce pe o altă stradă. Cînd s-a produs neprevăzutul, soldaţii tocmai erau ocupaţi cu scoaterea cadavrelor dintre roţi. Am

aflat mai tîrziu cum s-a întîmplat. Nu departe de locul acela se afla o clădire ocupată de tovarăşii noştri. Pe acoperişuri sau chiar prin interiorul clădirilor tovarăşii s-au apropiat, pînă au ajuns să privească de sus peste grupul de soldaţi strînşi laolaltă. Atunci au dezlănţuit contramasacrul.

Fără ca cineva să prindă de veste, o ploaie de bombe a căzut de pe acoperişul clădirii. Blindatele au fost sfărîmate în bucăţele, dimpreună cu un mare număr de soldaţi. Noi şi cei cîţiva supravieţuitori ne-am retras în goană nebună. Puţin mai încolo, dintr-o altă clădire, s-a deschis foc asupra noastră. Aşa cum mai înainte acoperiseră ei străzile cu leşurile robilor, venise acum rîndul soldaţilor să se transforme în covor. Viaţa lui Garthwaite şi viaţa mea păreau ocrotite de o vrajă. La fel ca şi mai înainte, ne-am căutat adăpost sub portalul unei clădiri. De data asta însă Garthwaite avu grijă să nu se mai lase prins în capcană. De cum încetară detunăturile exploziilor, începu să cerceteze în jur.

— Mulţimea vine din nou, mă anunţă el. Trebuie să ieşim imediat de aici.

Ţinîndu-ne de mînă, am luat-o amîndoi la goană pe caldarîmul acoperit de sînge, poticnindu-ne şi alunecînd la tot pasul, căutînd să ajungem cît mai repede la colţul străzii. Pe strada cealaltă am zărit vreo cîţiva soldaţi care încă fugeau. Nimeni nu le stătea împotrivă. Calea era deci liberă. De aceea ne-am oprit un moment şi am privit în urmă. Mul-

ţimea se apropia încet. Oamenii erau ocupaţi să se înarmeze cu puştile celor căzuţi şi să ucidă soldaţii răniţi. Am asistat şi la sfîrşitul tînărului ofiţer care ne venise în ajutor. Cu mare greutate s-a ridicat într-un cot şi a început să tragă cu pistolul.

— Se duce pe apa sîmbetei şansa mea de a înainta în grad, îmi spuse Garthwaite rîzînd, cînd o femeie se aplecă asupra rănitului, fluturînd în mînă un satîr. Hai să mergem, nu e calea cea bună, dar într-un fel tot o să ne descurcăm noi.

Am alergat către răsărit, străbătînd străzile pustii şi pregătiţi ca la fiecare colţ să dăm peste lucrurile cele mai neaşteptate. Înspre sud un incendiu uriaş acoperea cerul şi am înţeles că arde ghetoul cel mare. În cele din urmă, m-am aşezat, mai bine zis m-am prăbuşit pe trotuar. Eram sleită de oboseală şi nu puteam să merg mai departe. Eram plină de zdrelituri, mă durea tot trupul şi mă înjunghiau toate mădularele ; cu toate astea, n-am putut să nu zîmbesc atunci cînd l-am auzit pe Garthwaite, care-şi răsucea o ţigară, spunînd :

— Îmi dau seama că în încercarea mea de a te salva mai mult am încurcat lucrurile, dar îţi mărturisesc că nu mai ştiu nici eu cum să mă descurc. E o harababură îngrozitoare. De cîte ori încercăm să ieşim de aici, se întîmplă ceva care ne aduce acolo de unde am plecat. Doar cîteva clădiri ne despart de locul unde te-am scos de sub portal. Prietenii şi duşmanii sînt amestecaţi laolaltă. E un haos de-

săvîrşit. N-ai de unde şti cine se ascunde în clădirile astea blestemate. Încearcă numai să afli, că te şi trezeşti cu o bombă în cap. Încearcă să-ţi cauţi liniştit de drum, şi îndată te vezi amestecat în gloată şi tocat de mitraliere, sau amestecat printre mercenari şi ucis de propriii tăi tovarăşi, care aruncă bombe de pe acoperiş. Iar ca să pună capac la toate astea, mai vine şi gloata care dă peste tine şi te ucide! Clătină cu amărăciune din cap, îşi aprinse ţigara şi se aşeză lîngă mine. Şi sînt aşa de flămînd, mai spuse el, încît mai că-mi vine să mănînc pietre de pavaj. În clipa următoare se şi ridicase în picioare şi plecase pe stradă, în căutarea unei pietre de pavaj. Se întoarse cu ea şi sfărîmă fereastra unui magazin aflat chiar în spatele nostru.

— E la parter şi nu-i chiar ce ne-ar trebui, îmi explică el în vreme ce mă ajuta să intru prin spărtură, dar e cel mai bun lucru pe care-l avem de făcut. Ai să tragi aici un pui de somn, iar eu am să plec puţin în recunoaştere. Pînă la urmă tot o să te salvez, dar am nevoie de timp, de foarte mult timp... şi de ceva mîncare.

Nimeriserăm într-un magazin de harnaşamente, şi Garthwaite mi-a întocmit un culcuş de pături tocmai în fundul clădirii, într-un birou. Ca să mai adauge ceva la starea jalnică în care mă găseam, a venit şi o durere cumplită de cap, aşa încît am fost cît se poate de fericită să închid ochii şi să încerc s-adorm.

— Mă întorc, mi-a spus el la plecare. Nu cred că am să fac rost de un automobil, dar ceva de mîncare aduc în orice caz.

De atunci nu l-am mai zărit pe Garthwaite vreme de trei ani de zile. În loc să se întoarcă acolo unde mă lăsase, a fost dus la spital cu un glonte în plămîni şi cu altul în muşchii gîtului.

Capitolul XXIV

COŞMAR

În noaptea precedentă, adică noaptea petrecută în *Secolul XX*, nu închisesem nici o clipă ochii, iar din pricina asta, ca şi din pricina stării de epuizare în care mă aflam, am căzut într-un somn adînc. Atunci cînd m-am trezit prima oară, era noapte. Garthwaite nu se întorsese. Îmi pierdusem ceasul şi habar n-aveam cam ce oră este. Pe cînd zăceam aşa cu ochii închişi, îmi ajungeau la urechi aceleaşi tunete surde ale exploziilor depărtate. Iadul era încă dezlănţuit. Am străbătut magazinul ca să ajung la intrare. Cerul reflecta vîlvătăile unor incendii gigantice, şi străzile erau luminate ca ziua. Ai fi putut cu uşurinţă citi chiar şi literele cele mai mărunte. Dintr-o clădire situată cu cîteva rînduri de case mai jos veneau pînă la mine trosnetele grenadelor de mînă şi răpăitul mitralierelor, iar în depărtare se auzeau serii lungi de explozii puternice. M-am tîrît îndărăt la culcuşul meu de pături şi m-am culcat din nou.

Cînd m-am trezit iarăşi, o lumină palidă şi bolnăvicioasă se strecura pe ferestre şi ajungea pînă la mine. Erau zorile zilei a doua. M-am dus cu greu

pînă la intrarea magazinului. O pînză de fum, străpunsă de luciri fugare, acoperea cerul. Pe cealaltă parte a străzii se tîra, împleticindu-se, un biet sclav. Se ţinea strîns cu mîna de coaste şi lăsa în urma lui o dîră de sînge. Privirile îi fugeau în toate părţile, temătoare şi înspăimîntate. O clipă s-a uitat drept la mine, iar pe chipul lui s-a arătat întreaga deznădejde mută a animalului rănit şi hăituit. M-a văzut, dar între noi nu s-a creat nici o legătură, sau, cel puţin, în cugetul lui nu s-a iscat nici un simţămînt de înţelegere ori simpatie, căci s-a închis în sine şi s-a tîrît mai departe. N-avea de la cine să aştepte vreun ajutor pe lumea asta. Era doar un rob pierdut în mulţimea de robi pe care stăpînii porniseră să-i vîneze. Tot ce căuta el, toată nădejdea lui era să afle o scorbură în care să se ghemuiască şi să se ascundă, ca un animal. Claxonul pătrunzător al unei ambulanţe care venea de după colţ îl făcu să tresară. Ambulanţele nu erau pentru cei de teapa lui. Cu un muget de durere se aruncă într-un gang. Un minut mai tîrziu apăru din nou şi se tîrî, şchiopătînd, mai departe.

M-am întors la culcuşul meu de pături şi am rămas acolo în aşteptarea lui Garthwaite. Durerea de cap nu-mi trecuse, ci, dimpotrivă, se înteţise. Doar cu un efort de voinţă reuşeam să întredeschid ochii şi să privesc obiectele din jur. Dar deschisul ochilor şi cercetarea celor din jur aducea după sine chinuri insuportabile. În acelaşi timp, creierii îmi zvîcneau cu putere. Vlăguită aşa cum eram, am plecat împle-

ticindu-mă, am ieşit pe fereastra sfărîmată şi am pornit în jos, pe stradă, căutînd instinctiv şi la întîmplare o ieşire din abatorul acela înspăimîntător. Pe urmă am trăit într-un coşmar. Amintirile mele despre cele întîmplate în ceasurile ce au urmat sînt amintirile care-i rămîn cuiva de pe urma unui coşmar. Multe evenimente sînt adînc încrustate în cugetul meu, dar printre aceste imagini de neşters se întind intervale de amnezie totală. Ce s-a petrecut în aceste intervale nu ştiu şi n-am să ştiu niciodată.

Îmi aduc aminte că la colţ m-am împiedicat de picioarele unui om. Era sărmanul sclav pe care-l văzusem mai înainte tîrîndu-se pe stradă, prin faţa ascunzătorii mele. Cît de limpede îl văd întins acolo, pe trotuar, şi cît de clar revăd bietele lui mîini diforme şi bătătorite! Erau mai mult copite şi gheare decît mîini, cu totul răsucite şi mutilate de truda tuturor zilelor sale, iar pe palme îi crescuse un strat de ţesut cornos mai gros de un centimetru. După ce mi-am recîştigat echilibrul şi am vrut să pornesc mai departe, l-am privit în faţă şi mi-am dat seama că tot mai trăieşte: ochii lui, în care abia licăreau slabe urme de inteligenţă, mă priveau şi mă vedeau.

După asta urmează un alinător interval gol. Nu ştiam nimic, nu vedeam nimic, ci doar orbecăiam înainte, căutîndu-mi scăparea. Următoarea vedenie de coşmar e o tăcută stradă a morţii. Am dat peste ea pe neaşteptate, aşa cum hoinarul se trezeşte la malul unui pîrîu năvalnic. Numai că pîrîul la care priveam eu nu mai curgea. Fusese îngheţat de sufla-

rea morţii. Stătea întins acolo, de la o margine la cealaltă, acoperind caldarîmul şi trotuarele, într-o încremenire de piatră, şi cu suprafaţa spartă doar ici şi colo de grămezi şi mormane de leşuri. Sărmanii oameni hăituiţi ai abisului, sclavi vînaţi ca fiarele, zăceau acolo ca iepurii din California la sfîrşitul unei goane. * Am privit în susul şi în josul străzii. Nici o mişcare, nici un sunet. Clădirile tăcute priveau scena cu nenumăratele lor ferestre. O dată, numai o singură dată am zărit un braţ ridicîndu-se din şuvoiul mort. Pot să jur că l-am văzut mişcînd, schiţînd un gest convulsiv, şi, o dată cu braţul, s-a înălţat şi un cap, năclăit de sînge, ca o imagine vie a groazei, iar capul acela a bolborosit către mine vorbe nedesluşite, apoi s-a aşezat din nou la pămînt şi nu s-a mai clintit.

Păstrez în minte o altă stradă, străjuită pe amîndouă părţile de clădiri tăcute, ca şi spaima care m-a readus în simţiri cînd am dat iarăşi cu ochii de oamenii abisului, dar de data asta strînşi într-un puhoi ce venea către mine. Apoi mi-am dat seama că nu

* *Pe vremea aceea populaţia era atît de rară, încît animalele sălbatice deveneau adesea o adevărată calamitate. În California luase naştere obiceiul organizării goanelor la iepuri. Într-o zi dinainte stabilită toţi fermierii dintr-o localitate se adunau şi înaintau concentric peste ogoare, stîrnind şi mînînd astfel zeci de mii de iepuri într-un ţarc, unde animalele erau omorîte cu parul de băieţi şi bărbaţi în toată firea.*

aveam de ce mă teme. Puhoiul înainta domol, iar din undele lui se ridicau gemete şi tînguiri, blesteme, bîiguieli izvorîte din senilitate, isterie şi demenţă ; căci aceştia erau cei foarte tineri ori foarte bătrîni, slăbănogii şi neputincioşii, cei neajutoraţi şi cei fără speranţă, gunoiul ghetoului. Incendierea marelui ghetou din partea de sud a oraşului îi gonise şi-i mînase către infernul luptelor de stradă, iar pe unde veniseră şi ce s-a întîmplat cu ei nu ştiam şi n-am aflat niciodată. *

Ca prin vis îmi aduc aminte cum am spart o fereastră şi m-am ascuns într-o prăvălie, ca să scap de o gloată urmărită de soldaţi. De asemenea ştiu că la un moment dat o bombă a explodat în preajma mea pe o stradă liniştită, unde, oricît am privit în sus şi în jos, n-am putut zări nici ţipenie de om. Următoarea amintire clară începe cu o detunătură de armă şi cu perceperea bruscă a imaginii unui soldat dintr-un automobil blindat care trăgea asupra mea. Împuşcătura nu şi-a atins ţinta, iar în clipa următoare am început să strig şi să fac semnele de recunoaştere. Îmi amintesc foarte vag de călătoria cu automobilul, deşi, în schimb, aceste amintiri vagi sînt întrerupte

* *În jurul problemei dacă ghetoul din partea de sud a oraşului a luat foc întîmplător sau a fost incendiat de mercenari s-a creat o interminabilă controversă ; astăzi, însă, este definitiv stabilit că ghetoul a fost incendiat de mercenari din ordinul expres al comandanţilor.*

de o imagine foarte vie. Focul de armă tras de soldatul aşezat lîngă mine m-a făcut să deschid ochii, şi atunci l-am zărit pe George Milford, pe care-l cunoscusem pe vremea cînd locuiam în Pell Street, năruindu-se încet pe trotuar. Soldatul a mai tras o dată, şi Milford s-a îndoit de mijloc, apoi a zvîcnit înainte şi a căzut lat. Soldatul a rînjit, şi automobilul a pornit în viteză.

Următoarea scenă pe care mi-o mai amintesc îmi arată cum mă trezesc dintr-un somn greu şi-mi dau seama că prin preajma mea se plimbă în sus şi-n jos un bărbat. Chipul îi era tras şi încruntat, iar picături mari de sudoare i se scurgeau de pe frunte pe nas. Cu o mînă şi-o apăsa pe cealaltă la piept şi, în vreme ce păşea în sus şi-n jos, picături mari de sînge cădeau pe podea. Era îmbrăcat în uniformă de mercenar. De afară pătrundeau, ca prin nişte ziduri groase, zgomotele înnăbuşite ale exploziilor. Mă aflam într-o clădire încleştată în luptă cu o alta.

A venit un medic să-l panseze pe rănit şi atunci am aflat că e ceasul două după-amiază. Durerea de cap nu mi se domolise de fel, şi de aceea doctorul şi-a întrerupt lucrul atîta cît a fost nevoie ca să-mi dea un medicament puternic care să-mi potolească bătăile inimii şi să-mi aline durerea. Am adormit din nou, şi cînd m-am trezit cel dintîi lucru de care mi-am dat seama a fost că mă aflu pe acoperişul clădirii. În locul unde ne găseam lupta încetase, şi acum priveam atacul baloanelor împotriva fortăreţelor. Cineva mă cuprinsese cu braţul pe după mijloc, iar eu stă-

team ghemuită la pieptul lui. În chip firesc mi-a venit atunci în minte gîndul că mă aflu la pieptul lui Ernest și m-am trezit întrebîndu-mă cum oare de izbutise să-și pîrlească așa de rău părul și sprîncenele.

Ne-am întîlnit în orașul acela înspăimîntător doar printr-o simplă întîmplare. Nu aflase nimic despre plecarea mea de la New York și, trecînd întîmplător prin încăperea unde zăceam în somnul acela ca de moarte, în primul moment nici nu-i venise să creadă că aș putea fi chiar eu. Puține alte lucruri am mai văzut în timpul Comunei din Chicago. După ce am privit atacul dezlănțuit de baloane, Ernest m-a dus jos într-o încăpere din inima clădirii, unde am dormit toată după-amiaza și toată noaptea următoare. Ziua a treia am petrecut-o numai în interiorul clădirii, iar în cea de a patra Ernest a obținut din partea autorităților o permisie și un automobil, cu care am plecat din Chicago.

Durerea de cap îmi trecuse, dar eram cumplit de obosită și la trup, și la minte. În automobil m-am sprijinit cu spatele de Ernest și cu ochi stinși urmăream strădaniile soldaților care încercau să scoată automobilul afară din oraș. Luptele tot mai continuau, dar numai în puncte răzlețe. Ici și colo districte întregi se mai aflau încă în stăpînirea tovarășilor, dar toate erau înconjurate și păzite cu strășnicie de puternice detașamente armate. Așa au fost tovarășii noștri închiși în sute de capcane izolate, în vreme ce reducerea lor la tăcere înainta pas cu pas. Asta însemna moarte, fiindcă îndurare nu exista,

iar tovarăşii noştri au luptat eroic pînă la ultimul om *.

Ori de cîte ori ne apropiam de-un astfel de punct, ostaşii ne întorceau din drum şi ne sileau să facem ocol. O dată s-a întîmplat ca singurul drum de trecere pe lîngă două puncte întărite ale tovarăşilor să străbată o regiune complet devastată, aflată chiar la mijloc. Dintr-amîndouă părţile ajungeau pînă la noi detunăturile şi huietul bătăliei, în vreme ce automobilul îşi croia drum printre ruine fumegînde şi ziduri gata să cadă. Adesea străzile erau astupate de mormane uriaşe de ruine, pe care ne vedeam siliţi să le ocolim. Ne aflam într-un labirint de dărîmături şi înaintam foarte încet.

Din cartierul abatoarelor (ghetoul muncitoresc, fa-

* *Cîteva clădiri întărite au rezistat mai mult de o săptămînă, iar una a rezistat chiar unsprezece zile. Toate au trebuit luate cu asalt, iar mercenarii nu le-au putut ocupa decît ducînd lupte grele pentru fiecare etaj. Luptele erau foarte sîngeroase. Îndurare nu exista nici dintr-o parte, nici din cealaltă, iar în aceste lupte revoluţionarii aveau avantajul de a ocupa poziţiile de la înălţime. Cu toate că revoluţionarii au fost nimiciţi, acest lucru nu s-a realizat decît cu foarte grele pierderi din partea duşmanului. Falnicul proletariat din Chicago s-a arătat demn de vechile şi glorioasele lui tradiţii, muncitorii pricinuind duşmanului pierderi cel puţin egale celor suferite de ei.*

bricile de conserve şi toate celelalte) nu mai rămăsese decît un vast cîmp de ruine, în care focul încă ardea mocnit. Departe, către dreapta, o perdea uriaşă de fum întuneca cerul. Soldatul de la volan ne spuse că acolo era oraşul Pullman, sau, mai bine-zis, ceea ce fusese cîndva oraşul Pullman, acum ras de pe faţa pămîntului. Fusese acolo cu o misiune de curier, în după-amiaza zilei a treia. Ne mai spuse că la Pullman avuseseră loc lupte dintre cele mai crîncene, multe străzi fiind literalmente astupate cu mormane de cadavre.

În cartierul industrial, cotind după zidurile dărăpănate ale unei clădiri, am fost opriţi în loc de un val de morţi. Era întru totul aidoma unui val înălţat pe marea furioasă. Am înţeles limpede ce se întîmplase. În clipa cînd mulţimea a năvălit de după colţ, a fost tocată direct şi metodic de mitralierele aşezate pe strada înspre care năvăleau. Dar şi soldaţii fuseseră nimiciţi. De bună seamă că o bombă explodase în mijlocul lor, căci mulţimea, oprită în loc pînă cînd morţii şi muribunzii alcătuiseră acel val, trecuse peste creastă, aruncîndu-şi dincolo spuma vie de robi dezlănţuiţi. Soldaţi şi robi zăceau laolaltă, rupţi şi sfîrtecaţi, în jurul şi pe deasupra sfărîmăturilor de automobile şi mitraliere.

Ernest a sărit jos din maşină. Nişte umeri cunoscuţi, îmbrăcaţi într-o cămaşă de stambă, şi o şuviţă de păr alb, de asemenea cunoscută, îi izbiseră privirea. Nu m-am uitat la el să văd ce face, aşa încît

abia cînd s-a aşezat din nou alături de mine şi porniserăm mai departe mi-a spus :

— Era episcopul Morehouse.

Nu după multă vreme am ieşit în cîmp şi am întors capul să arunc o ultimă privire înspre cerul acoperit de fum. Din depărtare se auzi tunetul înnăbuşit şi slab al unei explozii. Apoi mi-am ascuns faţa la pieptul lui Ernest şi am plîns în tăcere pentru cauza noastră pierdută. Braţul lui Ernest îmi cuprindea umerii, vorbindu-mi de dragoste mai limpede decît orice cuvinte.

— Pierdută de data asta, iubito, dar nu pentru totdeauna, îmi spuse el. Am învăţat multe. Mîine cauza noastră se va ridica din nou, şi mai puternică prin înţelepciune şi disciplină.

Automobilul a tras la peronul unei gări, de unde urma să luăm trenul pentru New York. Cît am aşteptat noi pe peron, trei trenuri s-au năpustit vuind spre apus, către Chicago. Toate erau înţesate cu muncitori de rînd, îmbrăcaţi în zdrenţe, oameni ai abisului.

— Fac recrutări de robi, ca să reclădească Chicago, spuse Ernest. După cum vezi, robii din Chicago au fost nimiciţi pînă la unul.

Capitolul XXV

TERORIŞTII

Abia după trecere de cîteva săptămîni, cînd şi eu şi Ernest ne întorseserăm la New York, am putut înţelege pe deplin gravitatea dezastrului suferit de cauză. Situaţia era critică şi moartea plutea în aer. În multe locuri, risipite pe tot întinsul ţării, izbucniseră răscoale ale robilor, urmate de masacre. Numărul martirilor creştea necontenit. Pretutindeni aveau loc execuţii. Prin munţi şi prin alte regiuni întinse mişunau cei scoşi în afara legii, care-şi căutau refugiu şi erau vînaţi fără îndurare. Propriile noastre ascunzători erau pline de tovarăşi, pentru răpunerea cărora se ofereau mari recompense. Datorită informaţiilor furnizate de spioni, zeci şi zeci dintre ascunzătorile noastre au fost devastate de soldaţii Călcîiului de fier.

Mulţi dintre tovarăşi au căzut pradă deznădejdii şi, ca represalii, au trecut la metode teroriste. Spulberarea atîtor nădejdi i-a dus la disperare şi i-a împins la soluţii nebuneşti. În scurt timp au apărut numeroase organizaţii teroriste, care nu aveau legă-

turi cu noi şi ne pricinuiau multe neajunsuri. * Aceşti oameni, lipsiţi de o conducere competentă, îşi sacrificau inutil vieţile, foarte adesea zădărniceau împlinirea propriilor noastre planuri şi ne întîrziau reorganizarea.

În toiul acestei fierberi, Călcîiul de fier lucra mai departe, cu sînge rece şi sigur pe sine, răscolind toată

* *Analele acestei scurte ere de disperare prilejuiesc o lectură uluitoare. Răzbunarea devenise mobilul principal al oricărei acţiuni, iar membrii organizaţiilor teroriste dispreţuiau moartea şi nu mai nutreau nici o nădejde în viitor. Gruparea „Daniţilor", care-şi împrumutase numele de la îngerii răzbunării din mitologia mormonilor*[1], *s-a ivit mai întîi în munţii din Vestul Îndepărtat, întinzîndu-se apoi pe toată coasta Pacificului, din Panama pînă în Alaska. „Walkiriile"*[2] *erau o organizaţie de femei, care s-a dovedit a fi cea mai cumplită dintre toate. În rîndurile ei nu erau primite decît femeile care pierduseră cel puţin o rudă apropiată, răpusă de oligarhie. „Walkiriile" s-au făcut vinovate de schingiuirea prizonierilor. O altă vestită organizaţie de femei a fost aceea a „Văduvelor de război". A existat şi o organizaţie asemănătoare cu „Walkiriile", dar alcătuită din bărbaţi,*

---

[1] Sectă religioasă americană întemeiată în 1827. Crezul mormonilor este un amestec eteroclit de dogme creştine şi mituri politeiste.

[2] În mitologia popoarelor nordice, walkiriile sînt un fel de femei foarte frumoase dar cumplit de crude, care ar rătăci pe cîmpurile de bătaie şi i-ar alege pe cei ce urmează să fie răpuşi, conducîndu-i după aceea în Walhalla, reşedinţa zeului suprem, Odin.

ţara pentru a da de urma revoluţionarilor, scuturînd rîndurile mercenarilor, ale castelor muncitoreşti şi ale tuturor serviciilor secrete, pedepsind fără milă şi fără pripeală, îndurînd în tăcere toate loviturile de represalii pe care le primea şi umplînd golurile ivite în propriile-i rînduri de îndată ce apăreau. În tot acest timp,

numită „Berserkerii“ [1]. *Membrii acestei organizaţii nu puneau nici un preţ pe viaţa lor, şi ei sînt cei care au ras de pe faţa pămîntului marele oraş Bellona, rezervat special mercenarilor, dimpreună cu întreaga lui populaţie, de peste o sută de mii de oameni. „Fiii balamucului“ şi „Fiii iadului“ erau organizaţii similare ale robilor, şi în acest timp a apărut şi o nouă sectă religioasă, numită „Mînia Domnului“, care însă a dispărut destul de repede. Voi mai pomeni doar cîteva dintre celelalte grupuri, şi anume pe acelea care poartă denumiri deosebit de grăitoare: „Inimile însîngerate“, „Fiii dimineţii“, „Stelele zorilor“, „Flamingo“* [2], *„Triunghiul triplu“, „Cele trei zăbrele“, „Rubonicii“, „Răzbunătorii“, „Comanşii“* [3] *şi, în fine, „Erebusiţii“* [4].

---

[1] Războinici scandinavi din vechime, vestiţi pentru furia cu care se aruncau în bătălie.

[2] Flamingo este o pasăre acvatică.

[3] Numele unuia dintre marile triburi indiene aşezate în partea de sud a teritoriului ocupat astăzi de Statele Unite şi care au opus o rezistenţă deosebit de dîrză coloniştilor mexicani şi yankei veniţi să le smulgă pămînturile.

[4] În mitologia elină se numea Erebus spaţiul întunecat pe care trebuiau să-l străbată sufletele morţilor şi unde trebuiau să sălăşluiască o vreme, pentru a-şi ispăşi greşelile, înainte de a trece în „lumea de dincolo“.

Ernest şi ceilalţi conducători socialişti munceau din greu pentru reorganizarea forţelor revoluţionare. Amploarea uriaşă a acestor sarcini este evidentă pentru oricine ţine seama de faptul că... *

* *Aici se sfîrşeşte manuscrisul Everhard. După cum se vede, autoarea s-a oprit brusc, la mijlocul unei fraze. Este probabil că a fost vestită de venirea mercenarilor, deoarece a avut timp să ascundă manuscrisul într-un loc sigur, înainte de a fugi sau de a fi prinsă. Din păcate n-a mai apucat să-şi continue povestirea, lucru cu atît mai regretabil cu cît altminteri am fi putut cu siguranţă pătrunde misterul care de şapte veacuri învăluie execuţia lui Ernest Everhard.*

CUPRINS

Responsabil de carte : I. Comşa
Tehnoredactor : A. Bucur
Corector : M. Gloter

Dat la cules 26.09.60. Bun de tipar 09.11.60. Tiraj 59.145 ex. Hîrtie tipar de 50 gr./m². Ft. 700×920/32. Coli ed. 19,31. Coli de tipar 14,75. Ediţia I. Comanda 4589. Planşe tiefdruck 1. A. nr. 0739. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 82—31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1662 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN",
Bucureşti — R.P.R.